

LLEGENDAS CATALANAS

LLEGENDAS
CATALANAS

PER

MARIA DE BELL-LLOCH

BARCELONA.
TIPOGRAFÍA ESPANYOLA
CARRER DEL HOSPITAL, NÚM. 87.
1881.

LO PERE ANTON

I.

«La tradició es la ánima dels pobles.»

En mitj de boscos y frescas pradas partidas per rechs y torrenteras hont á la primavera hi refilan los rossinyols, y atravessat per la carretera que va de Barcelona á Vich, hi ha 'l poble de Tona. Hi havia en ell, allá per los anys de 1840, una casa de uns ben arreglats menestrals de conciencia honrada que s' ocupavan los dias feyners en trevalls de pagés, y 'ls de festa 'ls consagravan á Deu y á alguna senzilla diversió, com la Santa Mare Iglesia mana. Componian la familia en Gayetá, l' amo, que era viudo, una noya de 17 anys que duya 'l póndol de la casa, y dos germanets mes petits.

Ademés tenian un mosso pera ajudar al pare.

Lo Pere Anton, ó sia 'l mosso, s' havia enamorat de la jove mestresseta, y 'l pare de aquesta, que 'l conexia bó y trevallador, procedia com

qui no se 'n adonés, y quan algú n' hi feya bromas, deya:

—No 'n sé res; ja ho dirán si volen.

Lo temps anava passant, y 'l Pere Anton estava de dia en dia mes encantat de veure l' ordre y bon concert que sa estimada en tot tenia: may á la hora 'ls faltava 'l dinar, la roba de casa era blanca com un glop de llet, los godays estavan grassos fins á rebentar, y 'ls pollets corrian pèl pati alegrant ab son etern piu, piu; en tot y per tot s' hi veya la seva má, y aixís, com mes anava, mes hermosa la trobava.

Vingué 'l mes de Maig, y en Pere Anton prengué comiat de son amo, com acostumava á fer cada any en semblant época, pera anarsen á segar, primér al plá, y despres á la montanya.

—Francisqueta, digué á la noya; com tú ja saps, tinch algun dineró arreplegat que guardo cuidadosament, y ab lo que guanyaré ara, espero que quant torne 'n tindré prou pera comprar alguna eyna y un xich de paramentet de casa junt ab algun borrech y goday que, un cop ben grassos, podrem vendre pera pagar l' arrendament de las terras y de la casa: tinch quasi la seguretat de que ton pare no te 'm negará, y, axís, adeu Francisqueta, que ab lo cor plé d' esperansa 't deixo pera tornarte á veure molt prompte y fer allavoras la felicitat de abdós, no separántme de tú per un may mes.

II.

Al ser al endemá, la colla dels segadors ab sas fals en bandolera, sos barrets de palla de alas amples y sa trompa, sortian del poble cantant ab tota la alegria dels cors joves y senzills. Lo poble quedá ab gran quietut; fora la jovenalla, passat de la conversa de alguna vehina, poca cosa mes se sentia.

Aquell any la sega venia retrassada, aixis que arrivá la festa major, mes totas las noyas la veyan acostarse sense goig ni alegría. ¿Ab qui havian de ballar sent fora tot lo jovent? Be es veritat que n' hi anirian de forasters, pero aquestos ja 's duyan sas promesas, ó s' estimavan mes ballar ab las del seu poble. No obstant, y quan mes disgustadas estavan, y essent ja la vigilia de la festa, arrivá al poble una comitiva de joves de ciutat que anavan á passar una temporada en l' establiment de ayguas minerals de Ribas. No cal dir que la festa major fou mes lluhida que may; hi hagué bona copla que pagaren ells, se tiraren cuhets, s' aixecá una bomba, y qué se jo quanta cosa mes. Passaren los dos dias com una exhalació; las donzellas de Tona pera res trobaren á faltar á sos minyons, y ab greu pesar vegeren acabarse 'l segon dia de la festa. Al ensendemá, marxaren los forasters; mes no pas tots: un se quedá ab la escusa de que no podia caminar ni per lo tant seguir son viatje en rahó de haberse girat lo peu.

Molts dias feya que sos companys se n' havian anat, y aqueix caminava tant bé com qual-

sevol altre, pero ab tot y això, seguia en lo poble sens que ja donés cap rahó del perque s' hi estava: molts deyan si seria que estava enamorat de la Francisqueta puig los dias de la festa major sempre hi havia ballat, y ara, passava á casa d' ella la major part del dia.

—Ay pobre Pere Anton! deyan algunas.

—Pot ser sí que 's pensa casarse ab un senyor, deyan altras, envejosas de la sort que podia tenir la Francisqueta.

Un capvespre se sentí al lluny lo só d' una trompa: los segadors tornavan. La alegría 's pintá en tots los rostres, las mares no dissimulavan lo goig de recobrar á sos fills, y las aymadas de aquestos anavan ab la orella atenta y 'l cap cot pera que no se 'ls veyés la alegre mitja rialla que la esperansa de reveurels feya dibuixar en sos llavis. La nit ja havia vingut á sobre, moltas portas estavan ja tancadas, quan de sobte 'l poble s' omplí d' una armonía bellíssima pera sos habitants; los segadors hi entravan duyent la joya al cor y 'ls diners á la butxaca.

Alegría, segadors;
veureu las vostras aymias
veureu 'l pare y la mare
y la casa ahont naixiau:
Alegría, segadors,
aquí 'l sol ja no fa por.

Totas las portas tornaren á obrirse y per ellas poch á poch anaren entrant los segadors. En Pere Anton passá per devant de casa 'l Gayetá y, ab molta estranyesa, trová la porta tancada: aná allavoras á veure la seva mare, la qual no volgué que aquella nit la passés á casa son amo,

dihentli que ja hi aniria lo endemá: ell la obehí, mes en tota la nit no pogué aclucar l' ull pensant en la estranyesa de trovar aquella porta tancada. Ell mes que cap altre devía esperar que sa estimada se estés á la porta pera veurel quan passaria. Ab eix pensament se llevá molt dematí y 's dirigí á la casa de son amo: tot era quietut en lo poble, tothom dormia encara, mes ab gran sorpresa trová la porta oberta; se ficá dins á la entrada, no hi havia ningú; entrá á la cuyna, tampoch; al celler, tampoch; en lloch hi havia ánima viventa, ¿Sí será que hi han entrat lladres? se preguntá ell, mes que hi havian d' anar á cercar allí 'ls lladres, si res hi havia que pogués tentar sa codicia? y ademés, prou se sabria si hagués anat per allí alguna partida de las que com á tots los finals de guerras civils quedan armadas.

En Pere Anton pujá la escala y trucá á la porta de la cambra de son amo.

—Gayetá, li digué, com dormiu ab la porta oberta?

Lo Gayetá 's llevá tot desseguit y, estranyant això, aná á preguntar á sa filla si la havia oberta; trucá á la cambra d' aquesta, y ningú li respongué; torná á trucar, tampoch; la va empenye, la porta no estava mes que ajustada; entrá dins, no hi havia ningú, la cambra estava vuyda; cercá per tota la casa á sa filla, mes tampoch; llavoras ho comprengué tot, llavoras feu esment de las mitjas paraulas dels vehins, de las visitas de aquell senyor, y de la agitació de sa filla 'l dia avans y sobre tot, quan havia sen-

tit lo cant dels segadors. En Gayetá deixá caure son cap escapantli una llágrima; en Pere Anton no comprenía res de lo que passava. Després de una estona, lo primer s' aixecá, feu un farsellet, lo passá per dintre de un bastó, y apoyantlo á sa espatlla, digué á son mosso.

—Si algú demana per mí, digas que so anat á Vich á mercat á vendre... á vendre qualsevol cosa, digas lo que vulgas; tú, mentres jo no hi siga, cuyda de tot, fins de mos petits fills; ah! digué com si li vingués una cosa al pensament, mes que 's coneixía ben bé que no n' hi tenia d' altre; si algú,—aquí 's passá la má pel front com per arrancarne alguna cosa y com si no sapigués com dirho:—si algú 't pregunta hont es la noya,—eixa paraula la pronunciá ab gran pausa y com mancantli las forsas pera dirla—digas que es ab mí.

Y com tement alguna pregunta, surtí precipitadament.

Avans de mitj dia, 'l mosso de 'n Gayetá havia ja comprés tota la seva desgracia, pero callá. Després quan algú li preguntava que hi feya tant de temps á Vich son amo; responia que prou feyna hi tenia y que molt li semblava que s'hi tindria de estar encara. Ni á sa mare digué la veritat de lo que passava, mes ab tot se li podia ben coneixer ab lo trist del seu semblant.

Pochs dias després, estava fent lo sopar en la llar tenint prop seu als dos petits fills de la casa que s' adormian, quan sentí trucar.

—Qui hi há? preguntá.

La veu d' en Gayetá li respongué. Impossible

fora esplicar lo cúmul de pensaments que en aquell moment lo assaltaren.

¿Tornava ella? realment era culpable? no la havia trobada? ó si era aixís, que n' havia fet? si la duya, que li diria á ell, y ell que faria devant d' ella? Trémol y anguniós tenia la má á la barra de la porta sens esma de obrir: en Gayetá torná á trucar, y ell, sens gosar alsar los ulls de terra y batentli fortament lo cor, va obrir,

En Gayetá entrá portant son bastó al coll y ficat lo farsell que se n' havia endut, del mateix modo que 'l dia que se 'n va anar: derrera d' ell, ab pas indecís y tapantse la cara ab las mans, entrá la Francisqueta. En Gayetá s' assegué al ascó, mentres ella, que no gosá á entrar á la cuyna, s' havia quedat á un recó de la entrada ahont ni quasi hi arrivava la resplandor de la llar.

—Si tens lo sopar fet, Pere Anton, sopém, digué l' amo de la casa.

Son mosso tingué de apariarho tot com si cap dona hi hagués: soparen sens dir paraula; la maynadeta al veure la cara del seu pare, no gosava ni á respirar. Quan hagueren acabat, apagá bé 'ls tronchs de la llar despres de haverhi encés lo llum y, agafant á sos fillets, se 'n pujá deixantne un' altre á n' en Pere Anton. Quan eix se trová sol ab aquella á qui tant havia estimat y que tant mal pagá son amor, se li atansá; son cor bó y generós sentia mes compassió que odi y despreci per aquella desditxada, que aborrida del seu pare, anava á ser la befa y escarni de aquell lloch.

—Francisqueta, li digué ab conmosa veu, no vols menjar alguna cosa?

Un fort sanglot fou la resposta de aquella; ell, mes conmogut cada volta, s' hi atansá mes, y torná á dir:

—Francisqueta!

Aquesta, al sentirlo prop seu, llensá un sospir y fugí á tancarse á sa cambra.

III.

Lo temps passava tristement á la casa avans tant alegre d' en Gayetá; ara ni las aurenetas hi feyan niu, ni las clavellinas mostravan sas vermellas flors desde las finestras, ni la Francisqueta cantava tot filant en lo llindar de la porta, esperant á son pare y á son promés que tornessen del trevall, ni 'ls pollets piulavan puig que no hi havia may llocadas, y la maynadeta que tot ho veya tant trist, se n' anava á jugar per las altres casas: per la riallera cara de 'n Pere Anton no hi passava may un somriure; sols sos ulls tristos y melancólichs posávanse compassivament demunt la Francisqueta; l' amo no havia tornat mes á dirigirli la paraula, y ella, s' estremia cada volta que 'l veya ó sentia sos passos.

No podreu endevinar may com se saben las cosas. Sembla que un vent batxiller ab lo privilegi que te de entrar per tot, se complau en espiarlas y anarlas divulgant despres por tot lo mon d' una correguda.

Per aixó, apesar del silenci d' en Gayetá y de

la prudencia d' en Pere Anton, tot lo poble sabia que la Francisqueta havia fugit ab lo senyor de la festa major, y que son pare havia estat fora pera buscarla.

La pobre noya no podia viure de eixa manera: tothom li tirava entretochs, totas sas amigas s' apartavan d' ella, son pare ni tant sols la mirava, y l' Pere Anton evitava lo dirli cap paraula. Desconsolada y sense saber ahont darla, pregá de tot son cor á la Verge de las Dolors que li dés un camí pera sortir d' aquell estat: un pensament li vingué inspirat sens dupte per la mare dels afligits, confessarho tot al Pere Anton; ell era bó y l' únich que compassivament la mirava. Fet aqueix pensament, se aixecá mes aconsolada y esperá una ocasió pera parlarli; ocasió que no era tan fácil trobar, puig, com havem dit, ell la evitava, y ademés, pocas estonas s' estava á casa. Los dias feyners arrivava de trevallar, resava 'l rosari, que deya l' amo, sopava, y se n' anava al llit avans que ningú, y al de bon matí, quan ella 's llevava, ell ja era á treballar; y en quant als dias de festa, ni 'l veya en tot lo dia: fins se deya si anava á passarlos á casa de una de las amigas de la Francisqueta.

Aqueixa esperá ab paciencia que algun dia vingués la tant desitjada ocasió, y sens dupte aquella á qui tant s' encomaná li feu trobar.

Era un dia de fira á Vich, y en Gayetá, no trobantse molt bó y convenintli vendre unas quarteras de monjetas pera fer un pago, digué á son mosso que hi anés en lloch seu. Lo Pere Anton pujá al graner, omplí 'ls sachs, arreglá des-

pres lo matxo, y mentres aquest menjava sa doble racció en rahó á la caminada que tenia de fer, s' assegué al peu de la porta tot fent un cigarro.

La Francisqueta, donchs, se trová sola ab ell; son pare era al camp y sos germanets feya estona que havian anat á jugar ó á llaminejar fruyta. Ab los ulls plens de llágrimas se li acostá y li digué ab tremolosa veu:

—Tens l' esmorsá á taula, Pere.

—Bé, digué aqueix.

—¿Qué marxas desseguida?

—Per qué?

—Perque voldria parlarte, digué ella ab veu que quasi no 's sentia.

—Un altre dia, Francisqueta, que avuy vaig depressa,— y feu moviment de anar al estable á carregar pera anarsen desseguida y sens esmorsar. Ella que veya que si perdia eixa ocasió no era fácil que 'n trovés cap mes, revestintse de valor, corregué cap á ell y agafantlo pel bras li digué ab agitació y precipitadament.

—Pere Anton, per lo que mes estimas en la terra, escoltam: no 't vinch á demanar que 'm tornes la estimació per mes que d' ella no 'n só indigne com tal volta tu 't creus.

—Qué pots dirme? preguntá ell ab indiferencia.

—Puch dirte que 'm veig aborrida y despreciada de tothom y, no obstant, hi ha qui pot respondre de la meva ignocencia encara que no estiga exenta de culpa envers tú; envers tú solsament he sigut culpable, y no obstant, de tú

es de qui jo espero 'l perdó perque ton despreci es lo que 'm fa patir mes. En Pere Anton feu un moviment pera ficarse al estable, pero ella seguí ab forsa,—ja t' he dit que no 't demanava 'l teu amor, no 'l mereixo, pero vull ta estimació, vull que sápigas que no só indigne de trepitjar la casa dels meus pares.

—Pere Anton, quan tú te n' anares á segar, jo era la criatura mes ditxosa de la terra; las paraulas que tú m' havias dit avans de anarten, acumulavan en mon cap un mon de ditxas, ilusions y esperansas. ¿Per qué no fou sempre aixis? Per mas desgracias vingueren forasters al poble; un d' ells, com ja t' haurán dit, ballá sempre ab mí, vingué tots los dias á casa, me digué paraulas d' amor; jo primer me 'n reya, després acabí per escoltarho ¿era que la vanitat y l' ergull s' havian apoderat de mí al veurem preferida á mas companyas? ¿era que, oblidantme de mon amor y de ma dolsa y senzilla ditxa, vaig somiar ab la ciutat y sas galas y ab lo luxo y riquesas que podia tenir la esposa de semblant senyor? Havia arrivat á creure que para tal me volia. Un cap al tart, tú feres ressonar la trompa per eixa vall; sens dupte pera anunciarme á mí ta arrivada; jo 'm vaig estremeixer ¿com havia de presentarme devant teu? qué 't respondria quan tú sabrias lo que jo havia fet en aqueix temps? trista y consirosa estava; quan ell vingué, tot seguit va endevinar la causa de ma tristesa.

—Vols eixirte de aquest pas?

—Y com? responguí jo.

—Mira, 'm digué, á Seva hi ha una rica familia amiga meva que dintre dos dias tornará á ciutat; ab la meva recomanació 't pendrán per criada, tu t' estarás ab ells, y jo 't podré veure cada dia fins y á tant que 'ns casém.

—Mes mon pare no ho voldrá.

—Y per qué li has de dir al teu pare? quan despres ho sápiga, creu que se n' alegrará al veure á sa filla feta una senyora; además, que cap mal haurás comés estante al costat de eixas personas que son molt bonas y te ensenyarán de tot.

La vanitat torná á apoderarse de mí, y la por de presentarme devant teu, junt ab las persuassivas paraulas d' ell, feren que de bon matí y avans tú no tornesses á casa, jo fugís ab ell pera anar á Seva. No pots figurarte la meva temorosa sorpresa quan vegí que lluny de agafar aquell camí n' empreniam un de tot oposat; no tardí gayre en coneixer l' engany de que era víctima, jo volia tornarmen á casa, mes ell m' agafá fortament y no 'm deixá. Sens esperansa de que ningú 'm vingués á dar auxili per ser lluny de poblat, me posí á cridar ab totas mas forsas, y quan mes abandonada 'm creya de tothom, Deu vingué en ma ajuda; la partida del Grabat de Malla havia fet nit en aquell bosch, al sentir mos crits, los lladres s' aixecaren y 'ns prengueren á tots dos. No 't puch esplicar lo molt que 'm manxaren, pero jo prefería alló á trobarme sola ab aquell malvat: nos feren pendre via çap á Matagalls y, tal volta acompadits dels

meus plors, deixaren de atormentarme ab sas paraulas.

—Mentres que sias bona coquesa, 'm digué 'l capitá, no tingas por que cap mal se 't fassa.

Jo feya lo que sabia: me feren caminar tant que al capvespre ni dreta 'm podia tenir: al altre dia 'ns assolí una columna de tropa, y 'ns feren estar á tots ben amagats entre las espessas matas fins y á tant que ben lluny foren. Mes tart, tal volta descuberts per algú, tornaren los soldats y comensaren á fer foch: al crit de—salvis lo qui puga que á la Abella 'ns trovarém,—apretá tothom á corre; jo prou hauria tornat á casa, mes lo serne tant lluny, lo temor teu y del pare, y 'l venirne un sempre aprop meu m' ho impedian. Al tercer dia, vejí al pare enrahonar ab lo Grabat: á la fí 's posá á riure, y digué á mon pare:

—No vos enfadeu, Gayetá, que mes nosa 'ns fá que no pas servey la vostra filla, y com ja sé que no teniu diners pera rescatarla, vos la torno de franch, perque, esperant los vostres, me n' aniria gastant dels meus.

—Y qué 's feu del senyor? preguntá Pere Anton.

—No sé si 'l tenen encara, puig no 'l volian deixar que no 'ls donés cinquanta doblas que ell escrigué á sa familia que li enviessen aviat, per por de que 'l matessen.

—Es cert tot lo que m' has dit Francisqueta?

—Es cert com lo sol que 'ns il-lumina, t' ho juro per la memoria de la mare.

Pere Anton desguarní 'l matxo.

—Que no vas á Vich? preguntá ella.

—No.

Y dit axó, sortí de casa; al cap d' un xich hi torná y, carregant los sachs de monjetas al carro de un amich seu que ab ell venia, li doná las mateixas instruccions que á ell li havia dat son amo. Després d' axó, s' entorná; la Francisqueta no entenia res de lo que passava, mes no digué ni una paraula, ni tampoch ho contá á son pare.

IV.

Lo sol estava ja als últims de sa carrera pintantho tot d' un color de foch encés, trist y melancólich com son las últimas llums del dia; los pardals movian grandíssima remor entre 'ls arbres de la vora dels torrents y pels teulats de las casas ab sa xarramenta, com volguentse resquitar del mudisme que la xardor del sol los havia fet guardar tot lo dia; las gallinas se n' anavan á joch, y tot en la naturalesa y en las casas, se preparava pera reposar de las fatigas de la diada. Sobte, la trompa dels segadors que 'l Pere Anton havia tocat dias avans per última vegada, segons pensava ell, torná á ressonar per aquellas encontradas: á aquell só, tots los fadrins del poble se juntaren al que la havia tocada, y armats cadescú, no ab la fals, sino ab las armas que tenian, sortiren d' allí. Gran fou la admiració de tota la gent; ningú sabia lo que passava, puig los blats eran ja batuts, com mes segats, per tot, y bonas estesas se 'n veyan per

los graners. Ab aqueixa incertitut passaren quaranta vuyt horas; passadas eixas, tornaren tots al poble, pero duhent al senyor que deyan que havia robat á la Francisqueta.

—Y donchs que no havian fugit tots dos? preguntavan la gent.

—Res d' aixó, responian los segadors; la partida del Grabat lo tenia pres de desde que sortí del poble, y nosaltres lo havem anat á rescatar; á fé 'ns ha costat, puig aqueixa gent sempre dormen ab un ull despert. Quan ja'ns pensavam tenirlos, pam, nos plantan una descárrega que ferí á en Bartomeu del bras, y apretan á corre per allí ahont menos nos pensavam: sort tinguerem que 'l capitá s' entrebancá ab una arrel y caygué; tenintlo á ell, diguerem als de sa partida:—Toquem, y toquem; vosaltres nos donareu 'l senyor y nosaltres vos donem lo capitá:— y á fé que 'l tal senyor ha tingut sort d' nosaltres, puig está mes prim que un fanal, se coneix que la manduca no anava gayre abundant.

—Pero, y la Francisqueta ahont devia ser aquells dias?

—Seria ab lo seu pare com nos va dir lo Pere Anton, perque á no ser aixís, ni aquest s' hi casaria com nos ha dit que fará aviat, convidantnos á tots á la boda, ni hauria anat á deslliurar dels lladres al senyor, esposant per ell las nostras vidas y la seva.

Lo cas es que 'l senyor torná al poble; tothom al veurel y al veurel á casa de la Francisqueta, comensá á dubtar de las murmuracions que sobre aqueixa pesavan. Lo senyor acabá de des-

veneixerlas. Ara sols faltava la arrivada del amo; lo Pere Anton, no obstant, ja s' ho havia arreglat bé; fentli grans móstras d' amistat, se n' havia endut lo senyor cap á dintre de la casa, perque ningú veyés lo que quan arrivés lo amo passaria, y 'l feu anar á buscar per la noya.

Quan aquest arrivá, sens haver sisquera preguntat perque 'l demanavan, y á dintre 's trová ab lo senyor, s' hi rebaté ab furia tal, que 'l Pere Anton hi corregué desseguida ó sino allí mateix lo matava; foll, no volia escoltar rahons, mes lo Pere Anton li esplicá lo necessari que alló havia estat pera salvar la honra de sa filla que sens rahó anava por totas las bocas. Al pare prou li costava lo avenirs'hi, mes al últim hi consentí, empero sens dir una paraula li senyalá una cambra y 'l Pere Anton hi acompanyá al jove senyor, que d' allí ja no 's va moure.

L' endemá al matí, á l' hora de la aubada, quan tothom en los pobles forans s' alsa á comensar la feyna, lo Pere Anton era al de fora de la casa ab lo matxo que demunt del padrís anava acabantse la grana, y al qual guarnia ab la corresponent sella y galotxa; al cap d' una mica 's ficá á dins y eixí ab lo senyor; aquest enrahoná ab la gent que curiosejant havian arrivat fins á la porta: los hi esplicá, com la nit avans, la sorpresa de que havia sigut víctima per part dels lladres mentres s' estava passejant lo dematí en que va desapareixer; regraciá á tots los fadrins que havian anat á deslliurarlo, y haventse comiat de tothom, duhent al Pere Anton per mosso de peu, va empendrer camí cap al plá.

. . . .

. . . .

Estavan per tocar la oració del mitjdia, y encara que no era dia de festa, sortia de la Iglesia de Tona una comitiva de gent tota endiumenjada. Entre 'ls homens, mes ben vestit y mes alegre que 'ls altres, hi anava nostre conegut lo Pere Anton, y tota ruborosa y callada, entre las donas, la Francisqueta.

Arrivaren á una petita casa rodejada de camps y d' arbres; á dintre de la casa no s' hi veyan grans cosas, mes hi habia tot son menester, endressat y net com una patena. La llar del foch llansava alegres flamas al costat de la marmita en que s' cohia la Col-llarga al cárrech de algunas vehinas, com pera donar la benvinguda y alegrar ab sa viva claror als que acabavan de arrivar.

Al mitj de la entrada la llarga y estreta taula de fusta blanca, ab sas corresponents banchs á cada cantó, estava cuberta per unas blancas y novas estovallas de llí, voltada de plats y culleras, y en mitj, los porrons plens fins á curull de vi blanch, y de vi negra. Lo goig se retratava en tots los semblants, y jamay lo mes opulent festí ha semblat mes bo y mes delicat, ni ha conseguit inspirar la franca alegría que aquest modestíssim pero abundant dinar donava á tots los allí reunits. Las campanas de la parroquia seguian encara tocant joyosament anunciant als vehins de Tona lo verificat casament.

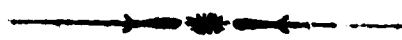
Al arrivar á sa nova casa, la nuvia plegá cuidadosament lo gambeto de son pare y 'l de son

marit, y pujant á dalt, guardá en la caixa de sa roba de nuvia sa nova y blanca caputxeta, que havia velat durant la ceremonia: despres desde la finestra de sa cambra 's posá á contemplar los hermosos camps de derrera de sa casa que ben conresats deixavan ja espuntar com una sombra de verdor del naixent blat; prop d' aquestos, un camp de verda y tendre hortalissa, li mostrava 'l cuidado que ab tot posava 'l que la acabava de esposar.

—En qué estás pensant, Francisqueta? digué aqueix, que acabava de pujar y se la estava contemplant sense que ella se 'n adonés.

Eixa girá vers ell sos ulls negats de llágrimas de tendresa y agrahiment.

—Pensava en ma felicitat, pensava en la hermosura y bondat de ton cor, Pere Anton, pensava en lo molt que 't dech, que may te podré pagar, y en ma passada... No pogué acabar; lo Pere Anton li clogué 'ls llavis ab son primer bés.

UNA APARICIÓ A TEMPS

SANT Feliu de Torelló, eix hermós poble banyat pel Ges y besat per los ayres de montanya, vestit al hivern ab sa pura y blanca vesta de neu, y al estiu de flayrosas y galanas flors, alegre tot l' any ab sas blancas casetas y sas sanitosas y murmuradoras fonts y sa divertida jovenalla, havia pres de un quant temps en aquesta part un barnís de tristesa y dol de que tot se ressentia. Los joves del poble, dividits en dos bandos, se duyan l' un al altre una quimera y malavolensa tal que si ab un cop d' ull s' haguessen pogut matar ho hagueran fet, y lo que comensá per un no res, ab venja del un y revenja del altre, havia anat creixent de tal manera que semblava 'l poble un infern. No se sentia parlar allí d' altre cosa; avuy feyan balladas los uns; si hi anava alguna noya de las que concurrian á l' altre bando, la treyan á ballar, pero era pera entrabancarla y ferla caure ab grans riallas dels demés. Tot anava per l' estil; si 's trobavan sols un de cada partit, se

feyan malbé á cops, y no paravan fins que un ó altre quedava sense forsas. Aquells minyons en altre temps tants bons com senzills y tant treballadors, eran are rencorosos, vagamundos y venjatius; eran de la rassa dels cains.

Lo bo del Sr. Rector prou los hi predicava la pau y la mansuetut.

«Ameuvos los uns als altres»: los deya ab l' Evangeli.

«Tot cor que guarde odi ó rancunia á son germá, no entrará en lo regne del meu pare.»

«Qui no perdona no será perdonat.»

Y altres cosas per lo estil, mes era picar en ferro fret. Llavoras tractá de darlos fortas penitencias quan anessen á confessar, mes prompte vegé que no era pas aquest lo millor camí, puig succehí allavoras que no hi anavan, y sos trevalls tingué pera tornárloshi á encarrilar. Que faré? pensava 'l bon senyor plé de zel pel remat que li estava confiat; y com si sa voluntat era molta, sa capacitat era molt limitada, res li venia al pensament que li dongués camí pera arrelar aquell negoci, y seguia predicant sense atinar en fer cosa profitosa.

Un día desde 'l peu del altar, tot dihent la missa, 'ls digué:

—A la hora de la mort, se vos apareixerá 'l Redemtor del mon, clavat en creu per nostras culpas, y ensenyanvos son llagat costat y las llagas de sos peus y mans dirá: Per amor á vosaltres prenguí mort y passió, per vosaltres que tant m' haveu ofés, y á quí apesar de tantas injurias tant estimo. Haventvos jo perdonat tantas

ofensas ¿qué haveu fet vosaltres ab los que vos han agraviat? ¿haveu fet per ells algun sacrifici? No, no solament no haveu pres exemple de mí, tornant be per mal, sino que l' odi y la malavolensa s' ha apoderat de vostres cors y haveu ferit al fills del vostre pare celestial: y aixís, apartauvos de mí, ánimas réprobas, y aneu á gosar de las penas del infern de las que sou mereixedoras, y allí podreu seguir odiantvos y malmetentvos ab mes furor que en la terra, ja que ma sanch derramada en lo Calvari de res vos ha servit.

Alguns n' hi hagué que temeren al ohir aqueix discurs y al sortir de la iglesia prou de bona gana s' haurian abrassat ab los altres, si no haguessen estat alguns d' ells que mes durs de cor tornavan á sos tretze son tretze.

. . . .

Una mitjdiada de molta calor, estava 'l bon Rector ab son breviari als dits aspirant lo dols fresch ayret que entre mitj de un bosch de pins corria, y escoltant lo monóton cantar de la cigala, ben assegut demunt la fullaraca que com una catifa la terra enmantellava. Un enrahonament que sentí prop seu lo tragué de sa distracció. Eran quatre ó cinch fadrins del poble que passavan per un dels caminets del bosch.

—Han anat á llogar la cobla pera fer ballas diumenge, deya un.

—Bonas ballas trovarán eixa nit quan tornin: respongué un altre.

—Be, donchs; quedem entesos, deya un tercer, derrera 'ls albas del camí de Sant Hipólit,

per allí han de passar, y fem que no 'n quedi cap de viu, axís acabarem de una vegada.

Lo Rector no sentí mes, ni necessitava sentir mes tampoch. ¿Com ho faré? las prédicas no hi valen ni amenassas ni carinyos: aquesta nit se van á perdre, y jo tinch de evitarho, ¿pero com? Y cavila que cavilarás, com mes pensava menos savia com ferho.

Arrivá 'l vespre. Los minyons que havian anat á llogar la cobla passavan pel camí de Sant Hipólit pensant en la rabia que tindrian los altres al veure que ells tenian música y balladas. Sobte, se tiraren demunt d' ells, surtint de derrera 'ls albas, sos contraris armats molts d' ells de gavinets, y la batalla comensá; mes ab furia tal, que 's coneixia ben bé que no hi havia que esperar misericordia y que uns ó altres havian de quedar allí.

Quan mes al fort estavan, sentiren brandar ab forsa una campana molt aprop seu; giraren los ulls tots admirats, puig que allá no hi havia cap ermita, y vegeren dalt d' un turó que arrancava del punt ahont ells eran, tot pelat fins al cim en el que hi creixian uns quants pinatons, apareixer per entre aquestos, pero destacantse ben bé un gran Sant Crist rodejat de llums. No us podeu arrivar á figurar lo sorpresos que quedaren, y las mortals eynas caygueren de sas mans. Recordantse llavoras del últim sermó del Sr. Rector, creguérense mes ferits de lo que realment tots ells estavan, y que era arrivada la hora de la seva fí, per lo que se 'ls apareixia Jesus crucificat per dirlos:

—Aneu á gosar de las penas del infern de que sou mereixedors per las vostras rencorosas passions y per no haver seguit lo meu exemple de no solsament perdonar, sino de morir pels pecadors que m' han ofés.

Y confosos y torbats, presos sos esperits de la temor que 'l mal sempre reporta, se trovaren insensiblement agenollats, dirigint la vista cap al Deu que 'ls malehia.

Al cap d' un xich lo Sr. Rector acompanyat de las mares y germanas d' ells se 'ls aparegué allí; ellas al veurels tan mal parats, tot eran plors.

—Veyeu, los digué ell, veyeu lo que 'n trauriau de matarvos? lo infern pera vosaltres, y la maledicció de Deu, dol y miseria pera las vostras familias á las que teniu obligació de mantenir; y un patíbul pels que de vosaltres quedessen ab vida.

Desde aquell dia, sempre que s' esdevenia alguna qüestió, anavan al Sr. Rector que 'ls la dirimís per por de tornar al passat. Paivagárense per sempre las disputas. Es cert que despres se digué que habia estat lo Sr. Rector lo qui habia preparat tot alló, mes es lo cas que ell ab son bon zel torná la unió al poble y que, ab ciencia ó no, tingué 'l cor y valor suficient pera mostrarse y ser pare, com solen serho 'ls Rectors ab sa bondat, del remat que confiat tenen.

LO CAVALLER DEL MONT-NEGRE

Daurava 'l sol ab sa esplendenta llum los gemats camps y frescas arbredas que voltan lo fértil poble de Dos rius, que ab sas blancas y petitas casetas semblan un niu de blanchs colomets sostingut entre mitg de duas aigüas: grossos y flonjos núvols interceptavan á voltas los raigs del sol, ó allunyantse un poch, feyan que reflectissen demunt d' ells, abrillantlos fins al punt de tornarlos de brunyida y resplandent plata: entre aquestos núvols platejats, n' hi habia algun de tant en tant de fosch y negrós que feya témer una grossa tempestat, mes per això la gent de Dos-rius celebrava sa festa major ab no menos alegria: la cobla sonava al devant d' una casa de la plassa, eixa estava plena per tots cantons de homens y donas ab sos millors trajos de festa; al cap de munt d' ella y en un turó que formava una plasseta, una colla de noys ja grandets armats ab canyas de las moltas que creixian al voltan dels dos rius que enrrotllan lo poble, jugavan á moros y á cristians,

armant grossas batussas los uns desde dalt del turó ó plasseta, figurant la defensa d' un castell y 'ls altres desde baix volèntlo assaltar. Sota d' aquest turó y en son bell mitx, de cara á la plassa, hi habia una fresca font, quals aigüas rajavan nit y dia ab suau y poética remor, al peu d' ella, los noys mes petitets jugavan á nóus, ab tota l' afició y alegría de sos tendres anys.

La cobla soná 'l ball plá, y Euria (1), la més hermosa de las fillas de Dos-rius, sortí á dançar ab son jove y bell espós. Euria era de cabells castanys, ulls blaus y melancólichs, estatura regular mès aviat primeta que grossa, y sa cara tiradeta tenia una expresiò de dolçesa y de bondat inesplicable; tots deyan qu' era la mateixa fasomía y la mateixa expressiò que la de la Verge que 's venerava á la Iglesia.

Mauri, son espós, era alt, moreno, de expressiô farrenya, fornit y valent, ell semblava la força y ella la tendre flor que cerca amparo prop del robust roure: tothom al véurels admirava sa joventut y hermosura, la tendre delicadesa d' ella, y l' aire ardit y brau d' ell. De quant en quant y mentres ballavan, Euria dirigia sos ulls envers lo cantó de la font, y 's detenian demunt d' un nin de quatre anys, que ab los demès jugava; llavoras brillabantli de joya y sos hermosos llavis s' obrian pera somriurer; desprès los alsava en vers son marit com dientli:—¡Mírateli!—Eix, cada volta que aixó succehia dirigía tambè allí sas miradas, y al passar desde

(1) Abreviatiu de Eularia.

'l cap del nin de rossos y caragolats cabells, al rostre de sa esposa, sa cara ferrenya 's cubria d' una expressiò de tendresa que may s' hauria endevinat en ella, y sa mirada 's dulcificava d' una manera extraordinaria.

Al bó de la dança, y quan mès alegre estava tothom, s' oigué de sobte lo renill de caballs, lo clapit de gossos; y cridant ab totas sas forsas, atravessá la plassa lo Caballer del Mont-negre, seguit de tota sa quadrilla de cassadors y servents. Parárense las balladas, y ab un xich mès no quedan xafats per lo ímpetu dels cavalls tots los balladors: tots aquells rostres un moment avans tan alegres y animats, quedaren tristos y pensatius; y es que sempre que lo Caballer del Mont-negre apareixia per algun lloch era senyal d' alguna desgracia.

Vivia lo cavaller en lo alt del mont d' Alfar, y tocant al Mont-negre, per qual motiu, y per estar sempre en ell y anar vestit de negre, se li donava 'l nom de la ferèstega montanya. Vivia sols dels robos que cometia; desde la mès alta punta del Montseny mès avall de la marina, tots los pobles recordavan ab horror lo sèu nom; pues dominant lo Vallés, la marina, quasi tota la provincia de Girona y los estrebs del Montseny, tot lo d' ells se feya sèu. Si trovava un pastor, res se li endonava de tenirlo de matar, mentres ell poguès apoderarse de son remat; boscos, vinyas, camps de vianda, tot lo que á ell li plavia s' emportava; axís es que 'l millor ví, la millor cassa y las millors viandas trobávantse sempre en sa taula, que la compartia ab

los companys que ab ell vivian y l' ajudavan en las sèvas empresas: com lo mont era casi inaccesible, á no ser per los que hi estavan molt esversats, y com la casa era un verdader castell, molts eran los que, havent volgut atacar al que tan mal feya, havian caigut á las sèvas mans y pagat ab la vida lo sèu ardiment: ningú, donchs, se gosava atansar á aquella cova de llops, com ne deyan, ni s' atrevian á deturar lo pas del caballer ni de sos companys y servents, quan per algun lloch passavan; deyan si tenia pacte ab lo dimoni y si en sa casa hi tenian juntas las bruixas que sas empresas protegian. Era un home que res respectava, y desgraciada la que en mans d' ell queya, puig que may mès d' ella res se sabia.

Com havém dit, lo cavaller travessá la plassa seguit de sos amichs y servents, quan mès alegre y viva era la dança, deixant la tristesa en tots los cors; no habia fet mès que travesarla, y encara depressa com una exalaciò, mes ab aquest instant solament, ne tinguè prou pera ovirar á la hermosa Euria, y dirigirli una mirada de perversas intencions: tothom se 'n atalayá, ella s' arrimá á son espós plena d' esglay, y ell estrenyè contra son pit aquella tendra flor que venia á sos brasos á cercar amparo, mentres sos ulls brillaren ab expresiò amenassadora dirigintse vers lo carrer en que acababa de desapareixer la comitiva del aborrit y temut cavaller.

La música torná á tocar, mes la alegría habia fugit de tots los rostres, y la nit s' anava atan-

sant fosca y trista com los cors dels habitans de Dos-rius.

. . . .

Estona feya que la llum del dia s' havia amagat completament; lo cel estava cuvert de grossos y negres núvols, y 'l vent, vinclant los arbres d' açi d' allá, feya tèmer una gran tempestat; los vehins de Dos-rius havian anat tancant sas portas y finestras, y sols de tant en tant se veya la llum de dins alguna casa, en la que alguna persona curiosa obria la finestra pera veure lo temps que feya, tornantla á tancar tot desseguida perque lo vent no li apaguès la llum: sols la porta d' una casa estava overta encara, y sense fer cas del vent huracanat ni de las gotas que comensavan á caure, una dona estava defora del portal, impacient y concirosa, era Euria. Maurí habia anat á compras á un poble vehí, y feya molt temps que devia estar de tornada; sa esposa, sens saber de qué, estava temorosa, y l' esperava plena de ansietat. Sobte sentí los passos d' un cavall que venia pèl carrer de baix, ó de aquell que al sèu peu junta los dos rius; precisament d' aquell cantò devia venir son marit.

Euria doná correns dos ó tres passos cap avall de la plassa per anarlo á rebre, mes de prompte, un gros tremoló s' amparà d' ella y corregué envers sa casa; lo pas del caball, no era lo pas pesat y cansonè del sèu, sino lo trot d' un cavall avesat á corre molt y á fer poca fatiga pèls camps. Euria entrá á casa sèva y agafá una de las mitjas portas pera tancarla, mes en aquell

instant sentís agafada y enlayre montada damunt del briòs corcer, y en brassos del terrible cavaller del Mont-negre. Euria, que á la claror d' un llamp havia vist lo sèu rostre, fèu esforsos sobrehumans pera lliurarse d' ell, mes fou en va, lo corcer arrencá un galop pèl carrer de dalt y se 'n pujá pèl dret de la montanya, en tant que la desventurada esposa cridava ab desesperada veu:

—¡Maurí... Maurí!

En lo mateix instant en que ella y son raptor sortian de la plassa per un costat, lo espós de Euria arrivava per l' altre; entre 'l remor dels arbres y del vent, li semblá sentir la veu d' ella que 'l cridava, corregué á casa séva; la porta estava oberta y deserta la casa, á no ser lo petit fillet que tenian, que tranquilament dormia en son llit. Maurí ho comprenguè tot y sortint defora, cridá foll y desesperat:

—¡Euria... Euria!

Dos ó tres vehins sortiren de sas casas al oir tals crits, y veyentlo á ell ab aquell desespero, procuraren calmarlo, mes era en vá; agafá sa destral, y sens dir res á ningú, embestí pèl dret de la montanya per lo camí d' Alfar: sos vehins lo seguiren. —Eix home, — digueren, se ficará á la boca del lleó que 'l devorará; es menester impedirho, puig qu' es impossible salvar á Euria.

Lo vent xiulava d' una manera horrorosa, semblava que volgués arrencar de soca y arrel als mes corpulents arbres, los llamps se succehian los uns als altres sens parar, y lo tró re-

trunyia per valls y serras ab estrepitosa veu, la pluja anava cayent ab força y la nit era tan fosca, que á dos passas de distancia no 's veya res; y, no obstant, Maurí anava corren amunt... amunt... sens may parar, prenent per las dresseras per ahont lo cavall del mal cavaller no podia passar, pera veure de guanyarli la devantera, y escoltant de tan en tan si podia distingir la veu de la seva esposa, que seguidament cridava ab desespero:

—¡Maurí!... ¡Maurí!...

Cada volta qu' ell la sentia, ó que la claror d' algun llamp li deixava véurerla montada damunt d' aquell desbocat cavall negre, ell, frenétich, alsava sos brassos com pera ferli senyas, y cridant ab totas sas forças, deya:

—¡Euria!... ¡Euria meva... ja vinch!

Molta estona durá aqueixa desalentada carrera; sos companys, no pogueren seguirlo y se 'n tornaren al poble, mes á ell pareixia que una força sobrenatural l' animava, corria per aquells ferestechs boscos en qué á cada pas anava á perill d' estimbarse per algun xaragall ó singlera, sense parar.

Euria seguia cridantlo, y 'l ressó li trametia son nom pronunciat per ella, y donantli nou valor, lo guiava per lo camí que 'l cavaller seguia.

Lo mal cavaller soná son corn de cassa fent extremir los boscos en mitj de la tempestat.

—¡Ira de Deu!—cridá Maurí perduda enterament la testa y sentintse aprop de sa esposa.

Lo cavaller, esperonant á son corcer y demanant aussili ab son corn de cassa, pegá una em-

bestida furiosa, y Maurí, llensantse cap allí, s' hi tirá ab tal delit, que sobte, faltantli terra, caigué en una pregonda sima; alló 'l va perdre. Be va sortirne ab prou trevalls y fatigas, mes ja era tart; lo cavaller li guanyá l' avens y ja ni sisquera 'l sentí mes; sols li paregué sentir ja molt llunyana una veu trista y desfallescuda que 'l cridava:

—¡Maurí!...

Despres la tempestat fou l' únich ressó que va guiarlo. Era la última vegada que sentia la veu de sa esposa.

Quan lo cavaller arrivá al peu de sa guarida, als tochs de son corn de cassa s' alsá lo pont llevadís, y alguns de sos servidors sortiren á veurer si 'ls necessitava: quasi totas las habitacions d' aquella casa estavan il-luminadas, y 's coneixia per los crits y soroll dels gots al dringarne, que la disbauxa estava á lo millor; al instant en qu' ell fou dins, se torná á baixar lo pont, y en Maurí pogué arrivar á veurer desapareixer per sempre mes á sa estimada: desespero com tingué no pot contarse, mes en aquell instant ressoná un tró horrorós, y un llamp entrant per la finestra de la sala ahont, entre mitj de tota mena de riquesas, estavan bebent los mals cavallers, feu d' aquella casa una foguera inmensa, que al fondre las amarras, torná á deixar caure lo pont llevadís. Maurí 's llensá en mitj del foch buscant á Euria, mes quan hi arrivá, ja las flamas havian consumit la sala aquella en que entraren á sa esposa pera que la veyessen

los companys del cavaller; y sols trová runas y trossos de cadavres carbonisats.

. . . .

Tots los vehins d' Alfar tancan las portas y finestras de sas casas totas las nits que fa tempestat, donchs en aytals casos s' ohuen encara lo corn de cassa del cavaller del Mont-negre, y lo trot de son corcer, aixís com també la veu d' Euria que va cridant:

—¡Maurí!... ¡Maurí!...

. . . .

Dels enderrochs d' aquella casa, en que hi havia mil preciositats de diferents estils, s' edificá un monestir: ara en l' actualitat hi ha una ermita dedicada á la Mare de Deu del Corredó; jo hi vaig passar no hi ha gayres dias, y encara vaig poder veure una pilastra jónica en peu, y duas mes á terra de diferent estil, ab tot y que pertanyian á l' arquitectura grega; no sé si eran despullas del convent ó de la casa malehida. Mes es lo cert que hi ha gran devoció y tothom la aclama sempre perque 'ls lliuri del fatídichs sons y de l' ánima del cavaller condemnat.

LA MANEGA D' AIGUA

Qui no ha vist may algun d' aquestos hermosos pobles de la costa, alguna de aquestas blancas colometas llensadas per las onas al peu y entremitj d' enlayradas y feréstegas rocas?

Totas las tardas quan lo sol deixant un rastre de llum sobre lo immens llit blau de la mar dirigia sa esfera de foch envers l' occident Eudalda y Robert, perdentse sos petits y descalsos peus entre la arena, s' acostavan poch á poch fins á los mateixos llochs ahont batian las onas, cullint petxinas, estrellas de mar, caragols y totas las altres cosas que las onadas depositan en la platja.

Lo devantal de Eudalda era al cap d' un xich tan ple de totas ellas, que moltas voltas se li esquinsava. Quan tan bon aplech ne tenian era de veurer la joya que en sos rostres se pintava: moltas vegadas, tant distrets estavan en son trevall que no s' adonavan de la vinguda de una grossa ona que adelantantse mes que las altres los cubria deixantlos mes molls que peixos, ab

gran enfado de las sevas mares, que quan aixís tornavan á casa era menester que algun bon vehí se interposés á fí de estalviarlos alguna patecada.

—Prou algun dia os succehirá una desgracia, los hi deyan; y quina manera de malmetre la roba!

Mes prompte la tempestat passava y las mares tot fent com qui 'ls vol fer anar al llit sense sopar, se 'n morian de ganas de darloshi.

Altres vegadas, si trobavan per allí la barqueta d' algun pescador s' hi posavan dins y rema que remarás entre tots dos, quan eran ben lluny, rihent á voltas, altres llensant al vent sas tendres é infantils veus, entonavan una dolsa balada que 's barrejava ab los rumors vagarosos de las brisas marinas, y s' hi estavan fins y á tant que 's feya fosch. Mes de duas vegadas havia sucsehit de tenirlos de anar á cercar, perque segons com estava la mar no tenian ells prou forsa pera conduhir la barca á lloch.

De petits se feren grans, lo pare d' en Robert havia tornat de sos viatjes tan pobre com quan se n' hi va anar; havia recorregut tots los mars, havia servit en barcos de guerra y mercants, havia arreplegat alguna cosa que invertí en un llaut del que n' era 'l sol propietari, mes la mar fou ingrata pera l'home que tot li havia confiat, y un dia destruí sa hermosa embarcació y gracias que lo deixés á ell ab vida. Lo vell marí trobantse carregat d' anys y sense forsas pera tornar á empendrer fortuna se 'n aná á son poble ahont lo esperava sa esposa, y son fill al que ab

prou feynas coneixia, portantlos per tota riquesa, un tresor de historias que havia arreplegat en sos viatjes.

Axís fou, com Robert era pobre, y s'havia de guanyar la vida pescant: molt trevallava per veurer si podria estalviar alguna cosa á fí de comprar unas arrecadas per sa hermosa enamorada: mes res li eixia; intrépit com cap altre no temia al mar per enmaranyat que estés. Qui l' hagués vist dret á la proa de sa barqueta, combatuda per las encrespadas onas, ab sos ulls de foch en los que 's reflectía sa gran serenitat, ab sos cabells negres y caragolats adornant son front amorenit, nua de genolls en avall sa fornida cama, l' hauria pres per un d' aquells deus marins als que adorá la Grecia.

Ella graciosament vestida y pentinada, passava 'l dia sentada á la porta de sa casa ab son polit coixinet á la falda y fent ballar entre sos dits los xarraires boixets que anavan formant una ampla y bella blonda, qual producte destinava pera comprar sas robas de nuvia. Sentada allí veya passar á en Robert cada volta que aquest anava ó venia de la platja: á voltas lo vell marí tot fumant en sa pipa de ámbar, única cosa que havia salvat de sa fortuna, anava á ferli una estona de companyía y li contava alguna de las sevas aventuras: quan axó succehia, s' omplia la casa de Eudalda de gent, petits y grans, ansiosos de saber las mil vicissituts que 's passan en los mars llunyans.

Una tarde estava lo vell marí, llensant bocanadas de fum de sa inseparable pipa, al costat

de Eudalda y rodejat, com he dit, de una pila de gent, als qui contava la historia de lo primer viatje que feu en las regions antárticas; era tant maravellós lo que 'ls deya que tothom l' escoltava casi sens alenar.

—Nos trobarem, deya ell seguint sa relació, devant d' una inmensitat de montanyas de gel, que sobrenadavan demunt de l' aigua ó eran arrossegadas per ellas á una gran distancia dels llochs ahont s' havian format.

A aquestas montanyas los donan lo nom de icebergs, y tenen las formas mes estranyas y fantásticas que vos podeu imaginar: á voltas semblan grans palaus, á voltas altíssims campanars, pilastras, arcadas, torres, pedras inmensas delicadament filadas ó esculturadas com las de las góticas fatxadas: tots aquestos caramells de glas de una puresa tan inmaculada, que ni la mes petita volva de pols ha tocat may desde 'l dia de la creació, presentan als ulls del navegant, los mes variats y vius colors; sas rocas son formadas de pedras preciosas que brillan com diamants ó vos fan veure los colors del safir ó la esmeragda; vos dich que may vos formariau una idea de la varietat y boniquesa de sos colors: tant de dia com de nit llensan una resplandor que no vos puch esplicar, á voltas sembla plata brunyida, á voltas llensa 'ls colors de l' arch de sant Martí.

Hi havia unas grans arcadas de aquestos colors sota las que nos ficarem, pero prompte 'n tinguerem de sortir, puig baixavan á unas grans covas per las quals se introduhia l' aigua del

mar, sobre las que estavan edificadas, y pujant amunt com una bufera, feyan un soroll semblant de una forta tronada; una munió d' aucells, los que no entenguerem ahont podian tenir la posada, entravan y sortian d' aquells fondos llensant crits estranys; nos pareixia trobarnos en las ruinas d' algun vell castell ó d' algun arruinat convent: las embestidas de las onas se estrellavan contra 'l nostre barco y 'ls ressons de las nostras veus eran tramesos per aquellas fortas y sólidas murallas d' inmensa blancura. Es imposible que vos pogueu fer cárrech d' aquell estrany y maravellós conjunt; figureus una ciutat arrunada ab palaus d' alabastre de totas formas y de totas menas, pilans grossíssims, edificis que forman carrers que crusan per diferents cantons; y ab prou feynas si os ne podeu formar una idea exacta. A mí m' impresioná en gran manera causantme al mateix temps temensa veyent que sols Deu era capás de dirigir la nostra nau en mitj d' aquellas flotants montanyas, sens que 's fessin á micas: molts son los que en ells s' hi estrellan.

Lo calor del sol, la maror que aixeca y trenca los icebergs ab espantós estrépit, los trossos de glas que 's desprenen de las parts inferiors, y poden, pujant amunt, foradar lo casco de la embarcació, las rápidas corrents que tot seguit se forman pel seu vol, las onadas que tot ho fan anar d' açí d' allá, y l' aigua salada que ho corromp y acaba pera ferlo despendrer dels seus agegantats fragments; veuse aquí los inmensos perills á que 'ns trobavam esposats entre aquells

banchs de glas. Lo capitá ab tot nos digué que los barcos balleners moltas voltas atracavan en ells, é hi trovavan un refugi contra 'ls icebergs de menos magnitut que arrossegats per las corrents los haurian destrossat, y deya també que moltas vegadas s' hi havian provehit de l' aigua dolsa que tenen en son fons, y raja á voltas per sos costats formant pintorescas cascatas; lo que poguí veurer jo mateix la segona volta que passegí ma nau pel Occeá Boreal.

Aquesta segona vegada hi troví allá moltas embarcacions que en cert temps del any hi van pera cassar bacas marinas, ossos y altres animals que 's serveixen d' aquellas islas flotants pera ferse transportar d' una costa á l' altre.

—Sant March, Santa Creu, Santa Bárbara no 'ns deixeu!, digué en aqueix punt la Eudalda tot senyantse al sentir un horrorosíssim tró.

—No sias timonera, minyona, li digué lo pare d' en Robert.

—Quina pudó de sofra, digué un dels de la rodona, y quina mar mes alterada afegí mirant en sa direcció.

—Tindrem tempestat y grossa, digué un altre, un núvol ben negrot se 'ns acosta, y mireu, quina cosa mes estranya, sembla que 's baralli ab las aiguas del mar fentli fer remolins.

—Es estrany, mormolá lo vell marí, aixecantse y sortint lo cap del llindar de la porta, ningú diria sino que 's forma una mánega d' aygua.

—Que 's aixó d' una mánega d' aygua? preguntá Eudalda á la que encara no havia tornat la tranquilitat.

—Una mánega d' aygua, respongué ell llensant bocanadas de fum, es un tros de mar ahont las onadas s' hi arremolinan ab una llestesa espantosa duyentlas, seguidament, seguidament, cap al mitj ahont hi agombolan una gran inmensitat d' aygua que 's va enlayrant, enlayrant, en forma d' embut, mentres que lo núvol negre que hi ha demunt d' ellas tornantse també com un embut, mes dirigit cap avall com si 's volgués juntar ab l' altre, s' hi atansa, com engolint las ayguas, fins y á tant que s' han juntat formant allavoras una llarga pilastra que puja del mar als núvols. Sembla que estiga buyda y no obstant algunas vegadas s' ha vist distintament circularhi las ayguas, semblant lo fum d' una ximeneya.

Un altre tró mes fort y mes aprop que 'l primer se deixá sentir. Eudalda se estremí, mes s' aguantá y no digué una paraula, mirava ansiosa a tots los pescadors que ab sos grans paners los uns, las tremas al bras los altres, descalsos y ab la cama nua fins á genoll, passavan correns cap á casa seva pera aixaplugarse de la tempestat. Sentias també de tant en tant algun:

Oooo, issa, óooo, issa, dels que á tota pressa recullian sas barcas, rems y eynas de pescar, fugint de la enfurismada mar.

Lo vell marí sens fer cap cas de axó seguia son recit.

—En mitj d' aquell bull y remolí de las onas, los barcos que 's troban prop d' ellas corren un gran perill puig cap s' escapa de ser engolit pel xuclador que atrayentlos á sí 'ls fa donar voltas

y giragonsas vertiginosas xamicantlos de mala manera si son barcos petits y trossejantlos si son grossos; sols poden salvarse d' ella à cop de canonadas si logran descompóndrela.

—Verge de la Misericordia ampareulo: digué la Eudalda esclatant en un gran plor y cubrintse la cara ab sas mans.

—Qué 's aixó Eudalda, ¿qué no navegas en popa? li preguntá lo vell marí

—Estoneta ha que ja no passa cap pescador, lo que prova que ja tots s' han recullit á sas casas, y en Robert no ha passat encare, ni es probable que passi, puig si hagués estat á la platja l' un ó l' altre lo hauria esperat. Pare, pare, correuhi que si ara fes la mánega d' aygua y ell fos al mar, l' engoliria junt ab sa barqueta.

Lo marí arrugá son front, llensá una bocanada de fum y corregué á aguaytar la mar. Al primer cop d' ull s' esgroguehí fins á quedar blanch son rostre colrat, deprés ab un tremolor inesplicable en un home avesat als perills, cridá ab tan forta veu que fins feu somourer las casas, y ab un tó de mando com si manés la seva nau.

—Arrieu, arrieu depressa tots los que tingueu escopetas y anemla á escopetejar avans no perdi á mon fill; la mánega d' aygua s' es feta.

Lo cuixinet de fer puntas, relliscá de la paret ahont se recolsava, ab lo moviment de desespero de la Eudalda y cayent en terra los boixets al topar los uns ab los altres llensaren un llastimós gemech.

. . . .

Quina nit d' angunia! Robert no torná; son

pare se estigué á la platja fins que s' hi vegé, de res haurian servit los tirs, y 'l monstre marí havia pres tot son increment, ningú recordava haverne vista may cap per las costas del Mediterrani: frisós lo vell en sa casa, de bella nit s' entorná á la platja y ficantse á una embarcació se endinsá mar endins ab tot y la fosca.

La mar estava ya tranquila, mes no deixava pera això de tenir sos perills y sobre tot, quasi era inútil pensar en trovar lo seu fill ab aquella fosquedat.

Al clarejar la aurora se dirigí á terra, esperava encara que son fill s' hagués salvat á forsa de rems, puig un altre minyó faltava que 's deya si anava embarcat ab ell, y entre tots dos, pensava lo pare, que diantre será que no 'n fugissen ab temps y que perduts per la mar no poguessen desembarcar quan volguessen y ho hajan fet mentres jo los anava cercant. Ab tot, quan mes prop era de terra li anavan faltan las esperansas y casi no tenia valor pera abordar.

Sobte, un objecte ferí sa vista, eran las llatas de una barqueta desfeta que sobrenadavan demunt de l' aygua.

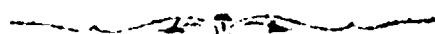
Groch, esferait y erissat lo cabell, s' atansá á la platja: com mes s' hi atansava mes taulas de fusta trobava. De prompte un crit espantós, ronch y feréstech com l' udol d' una fera, ó com lo gruuyir de la terra avans de un terratremol, s' escapá d' aquell ample y fornit pit que may havia tremolat devant de cap perill.

Entre las onas que llepavan la platja y seguint

lo seu va y ve 'ls servia de joguina un gelat cadavre, era 'l del company de Robert.

Allí ahont aquest últim habia jugat y cullit petxinas quan petit ab la xiqueta Eudalda, s' hi trobava aquesta mitj ajeguda en la arena, mullada per las onadas que á voltas la cubrian tota, llensada al vent sa llarga caballera, esgarriats sos ulls desmesuradament oberts que res veyan de lo que en son entorn passava; y que tenint fortament abrassat á un cadavre mormolava ab una veu que mes be pareixia un suspir ó 'l remor de la marinada?—Robert! Robert!

Lo vell marí caigué de terror en terra.

LO MONT DEL FAY

PARTDEMUNT del Vallés, tirant al Nort, y al cap de gemadas quintanas, allí hont comensa á mormolar lo Tenes quals ayguas devallan d' una altíssima y sorprenent cascata, s' aixeca un mont molt espadat y solitari, anomenat del Fay. Pren nom dels moltíssims faigs que en ell creixian y que arrivavan fins á la fondalada del riu Tenes, rublerta també avans dels mateixos arbres, entre 'ls quals ne descollava un que per sa alsaria, frondositat y groixuda soca, be se 'l podia anomenar lo rey dels Faigs.

Sentir la munió d' aucells que hi refilavan, lo brugit del aygua que ressonava per tot omplint d' armonía aquellas singleras, veure tanta espessetat y foscuria, cativava be l' ánima. Mes vingué un dia en que l' amo d' aquells boscos determiná tallarlos, y una colla de llenyaters arrivaren en aquell indret pera comensar sa tasca. Lo cap de colla guarní sa cabana á mitja alsaria del single y al enfront de la cascata; y quan esdevingué la nit, allí se n' aná pera re-

posar, demunt lo jas de fanals y llaxons que se hi havia guarnit, de las fatigas del dia: mes ¡cosa estranya! per molt que feu y apesar de lo molt cansat que anava, en cap manera pogué conseguir lo son. Llavoras s' assegué en lo portal, tenint á sos peus lo precipici, y allí 's posá á escoltar la remor del aygua que del cim de la cascata baixava per entre 'ls faigs y, convertida en nevada escuma, anava á estrellarse en la primera petxina ó replá, desde hont se tirava d' un bot á la de mes avall aixamplantse y formant un blanch y amplíssim vano, que, baixant una mica mes, anava á formar lo Tenes.

Axís distret y admirantho passava 'l temps, quan l' estrident cant del gall de una llunyana masía anunciá la mitja nit: quasi al mateix instant, una hermosa llum verda aparegué allí mateix ahont comensava la cascata y, com banyantse en aquella suavíssima claror, una dama de sens igual hermosura; duya mitj destrenada sa llarga cabellera y tota sa figura tenia una gracia particular: s' embolicá ab sa verda glassa ab sens igual gentilesa, y 's deixá lliscar cascata avall, tornantse la nevada escuma, quan ella hi passava, d' un color esmeragdat; quan fou al últim replá, aixecá sa graciosa testa com guaytant al cim, y 'l llenyater, diriginthi també la vista vegé baixar de dalt, lliscant també ab la escuma de las ayguas, á una altra dona embolicada ab una llum clara y groga consemblant á la del topaci. Tan bon punt aquesta fou abaix, una tercera dama aparegué al capdemunt de la cascata, hermosa y res-

plandent, jugant ab la bella llum roja del rubí que la envoltava y, com las altras, se deixá anar ab las escumosas ayguas, cubrintlas de sa claror y color. Instintivament, y com ja esperantne una altra, torná á mirar lo llenyater, y, en efecte, una quarta dama aparegué en lo alt cuberta d' un hermós color morat com de pedra virolada:—veyam quan s' acabarán, pensava ell desde sa atalaya:—y tornant á aixecar los ulls, vejé com si sortís també de la escuma de las ayguas una tant bellíssima y pura llum, que res componia ab la de las altras; de entremitj d' ella n' aparegué una dama; era mes jove y gentil que las altras primeras, sa llum pura y blava aparia baixada del cel, sos hermosos ulls brillavan com estrellas de joya y d' ignoscencia, sa hermosa cabellera enterament destrenada la cubria com un mantell, subjectada en lo cap per una diadema de turquesas, un collaret y manillas de lo mateix adornavan sos tornejats coll y brassos. Al deixarse lliscar avall, totas las ayguas, totas las herbas que la cascata environavan prengueren la hermosa color de zafir que ella irradiava.

Al trovarse totas plegadas, comensaren á ballar y á fer graciosos jochs en mitj de l' aygua, juntantse y apartantse, formant á voltas los colors del arch de Sant-Martí, y altras destacant cada una de per sí los seus colors: despres, agafadas per las mans, baixaren un xich, y caminaren fins á esser al peu del grossíssim faig, al que besaren ab grans mostras de veneració y afecte; allí comensaren altre volta sos jochs en-

torn d' ell, cubrint lo entorn de topacis, rubins, amatistas, záfirs y esmeragdas segons las gotas d' aygua que de ellas se desprenian. Aixís estigueren fins á trench d' auba: lo llenyater, al qui ja la son vencia, havia tancat los ulls en aquell moment y no pogué veure per hont desapareixian.

Lo ensendemá, á la mateixa hora, se posá al aguayt, y aixís com lo gall anunciá las dotze horas de la nit, aparegué la dama d' esmeragda, y despres d' ella, com lo dia avans, totas las altras, mes al mateix punt que anavan á comensar sas dansas, una d' ellas feu un crit, giráre nse vers ahont ella guaytava, y se entristiren sos hermosos rostres: lo llenyater volgué endevinar la causa de sa tristesa, y las vejé que esguardavan ab los ulls plens de llágrimas los faigs que voltavan al mes gros, los quals havia ell tallat aquell dia; las tristas damas s' amagaren darrera las escumosas ayguas de la cascata despres de haver anat per un moment á recolzar sas afligidas testas demunt la soca del rey dels faigs.

Al següent dia, lo llenyater seguí sa obra destructora, y tocá la sort de caure als cops de sa destral á aquell grossíssim y hermós arbre. Quan vingué la nit, se posá ell també d' atalaya com las duas passadas, y tant bon punt lo gall cantá la mitja nit, aparegué la dama d' esmeragda: sens fer cap joch ni dansa, lliscá ab pensivol rostre cap avall; derrera d' ella anaren baixant las altras, mes sense aquella alegría que tenian avans. Quan estigueren juntas, s' abrassaren tristement y sas miradas se dirigiren vers los destrossats tronchs de sos faigs. La hermosa jo-

vensela de zafir, sense forsas pera resistir al seu dolor, recolzá sa agraciada testa demunt la espatlla de la dona de esmeragda, las altras la rodejaren ab anhel y ella 'ls feu senya de que la acostessen al vensut y fornit gegant que jeya pera no aixecarse mes; quan prop d' ell fou, posá sos llavis demunt la mutilada soca, y caygué als brassos de las companyas que, plorant amargament, desaparegueren ab ella entre las ayguas de la petxina de mes avall.

La nit vinenta, lo llenyater torná á ocupar lo mateix siti; y encara que mort de son, allí s' estigué pera veure en que pararia tot alló: cantá 'l gall la mitja nit, y com sempre, aparegué la dona d' esmeragda, mes tan trista y sense forsas, que quasi 's pot dir que caigué cascata avall en lloch de baixarhi ab la gracia y lleugeresa dels altres dias: las altras també com ella baixaren, mes la hermosa jovensela de zafir no aparegué. Quan totas quatre 's trobaren abaix, en lloch de dansas, comensaren á plorar, y baixant mes avall, anaren á veure al rey dels faigs que ja sense fullas ni brancas jeya en terra: la dama d' esmeragda recolzá demunt d' ell sa testa, y com la hermosa de zafir, deixá allí de existir; las altras ompliren l' espay ab los suspirs de sa dolor, y agafantla, desaparegueren per lo fons de la petxina.

Lo llenyater no las torná á veure; ab lo bosch desaparegueren las fadas, mes qualsevol que vaji al mont del faig, quan los raigs del sol illuminan la cascata hi veurá sempre reflectirse sos bellissims colors formant tots junts l' arch de Sant Martí.

LA BATALLA DELS MORTS

Era una tarde de un hermós dia de Setembre; lo xiulet de la locomotora, al fer parar lo tren, nos feu coneixer que haviam ja arrivat á la Vila de Sant Celoni ahont teniam de baixar. Com que era ja tardet y haviam de caminar encara duas ó tres horas pera arrivar al terme del nostre viatje, poch nos entretinguérem per la vila; cercarem un guia que 'ns acompanyés al poble de Campins ahont deviam fer nit, y un cop lo tinguerem nos posarem tot seguit en camí. Lo sol deixava encara veurer sos últims y esmortuits raigs derrera una de las montanyas del estrep del Montseny, quan nosaltres, deixant enrera la antigua vila, toparem ab las ruinas d' un abandonat monestir. Jo no se que hi haja res que parli al cor ab mes elocuencia que lo mudisme dels enderrochs; aquells archs, aquellas voltas ahont algun dia s' havian alsat núvols d' incens y entonat cantars al Omnipotent Senyor; il-luminadas per aquella mística claror, en aquella hora trista y melancólica

del dia, infundian en sa mateixa destrucció, una emoció y veneració profunda incapás de poderse esplicar. Passarem avant; la nit nos vingué demunt quan encara eram ben apartats del lloch ahont anavam. Lo caminet que seguiam entre mitj d' aquells alzinars era estret y desigual; á la dreta s' aixecavan enlayradas montanyas y á la esquerra hi teniam un fondo xaragall ó torrent que amenassava engolirnos al primer pas en fals que déssem; al altre costat del torrent, espessíssims boscos de abets y sureras, que movian pausadament sas fortas brancas, 's estenian allá d' allá fins á perdres de vista. Quí sab! pot ser entre aqueixas centenarias alzinas, dintre d' aqueixa torrentera ó dalt d' aquell turó, pensava jo, fou ahont morí á mans de son germá lo bon compte Ramon Berenguer, anomenat Cap d' estopa. Embeguda en eixos pensaments anava caminant jo sens dir res y sense atalayarme tan solsament de que lo guia hagués encés un fanalet que pel cas portava. Sobte los clapits d' un gos me feren tornar al mon present: en mitj d' aquella espessedat d' arbres y per entre la negrenca verdó de sas brancas brillava una llum, mes no una llum natural com la que nosaltres duyam, sino una llum grossa y roja que llensava vivas flamas, y entre los clapits del gos s' ohia un colpejar seguit com demunt de ferro. Confesso que tot alló, en aquell bosch y en aquella hora de vespre, me impressioná profundament. Lo guia, coneixent lo que en mí passava,

—No tingueu por, me digué, es lo Farga d' en Janot.

—Si que está ben sola, vaig dir jo, y ben lluny de vehins. Puig no 'm recordava haver vist ni una sola casa en tot lo camí.

—Jo ho podeu dir, me digué 'l guia, mes ara ray: no hi ha de que temer; ab tot no succeheix aixís tot lo temps del any.

Jo havia sentit á parlar molt del Gorch Negre ahont hi tenian las bruixas sos conciliábuls y m' havian contat sobre d' ell moltas llegendas y tradicions, motiu pe 'l qual, mes que per altre cosa, me trobava jo en aquell lloch, puig tenia gran desitj de visitarlo; y com no distava d' allí mes que de tres horas y mitja á quatre me creguí que no arrivessen fins allí las bruixas enfurismadas per haverlas tretas dels voltants del gorch quan plantaren la creu dalt del single que á son costat s' aixeca, y que no fos aqueix lo perill que 's corre per allí en cert temps del any; aixís fou que ho preguntí al guia.

—Ca, no es axó, no, 'm va respondre aquest; prou van quedar allavoras ben arraulidas y lligadas; no poden arrivar tant lluny ni allí poden fer cap dany; deixeus que en cada cim de roca hi plantaren una creu y que tota una professó de Bisbes aná pera benehir lo gorch; no: ellas ray, poca po 'm farian.

—Donchs que es lo que hi ha que teme?

—Mireu, me digué, veyeu dalt d' aquell turonet una massa alta y fosca que sembla un gros gegant?

—Sí.

—Veyeu aquí baix del torrent y demunt d' una cosa blanquinosa que no son mes que unas inmensas rocas, una altra cosa alta y negrosa com la de dalt del turó?

—Ja ho veig.

—Donchs aixó son dos Castells ó duas casas senyorials; moltas ne veureu per aqueixos vols; no estan situadas al cim de altas montanyas com acostumavan á estar aquells, puig los senyors d' aqueixos casals eran uns petits senyors que tenian pocas terras; mes com l' ambició del home es gran y com que com mes se te, mes se vol, tots ells tenian gran enveja á aquells poderosos senyors que tenian feudos y castells capdals, y no podent ferlos la guerra, puig los haurian xafat com á formigas, la tenian sempre entre ells puig volian apoderarse lo un del de l' altre pera veure de engrandirse.

Dos senyors del casal del turó, ó sia los senyors de Bellpuig, tenian la guerra declarada ja de molts anys als amos del casal que haveu vist abatut demunt las rocas del torrent, y si be aquells tenian mes medis de defensa natural per tenir sa casa en las alturas, aqueixos eran d' una rassa de valents als que raras vegadas ningú vencia mes que fos ab sobradíssimas forsas. Veyent los del turó que jamay los podian vencer, irritats de la gran resistencia d' aquells, als que en un principi se cregueren que atacarlos y vencerlos era igual, s' irritaren tant y tant que alló que de primer era una mala volensa 's convertí luego en una encarnissada guerra de mort y d' estermini; jamay no 's donava cuar-

tel, y, ay del infelís que queya en las mans de sos contraris, puig jamay cap Neron ha inventat mes cruels torments. Cada dia eixas valls y montanyas se regavan ab sanch dels combatents, y cada vespre las Milocas celebravan entre eixos arbres suntuosos festins. Per fi; vingué un dia en que semblá que 'l cel s' havia apiadat d' aqueixa terra. Lo senyor de Bellpuig tenia una única filla y 'l del casal del torrent un únich fill; casats ells dos, tota la herencia se juntava en una mateixa familia que era lo que pledejavan tants anys feya. Per res se consultá lo cor dels dos contrayents; era lo que convenia y bastava; ademés lo pare de la donzella no la havia may volguda ab estrem, y apesar de la tranquilitat que li devia reportar lo que son vástago fos una dona pera la pau de son senyorío, hauria mil vegadas preferit continuar la guerra ab tal de haver un fill varó; per qual motiu no se li havia vist may que li fes una caricia, ni procurá dolcificar la pena que á sa filla li causava lo casament ab un home al que ni poch ni molt volia y del qui tampoch era gens volguda.

La boda passá envant y la donzella de Bellpuig aná á habitar lo casal de son marit. Bona com era ella, procurá ab totas sas forsas amar á aquell ab qui estava unida per la vida, y quasi hauría lograt que ell fes altre tant, sino fos estat una nova desgracia que destruí tots los plans y encengué altra volta y mes que may, la teya de la discordia.

La senyora de Bellpuig morí, y son marit que la tenia mitj aborrida á causa de no haver

d' ella cap fill, va tornar á casarse molt prompte ab una jove dama, tan jove y bella com perversa. Eixa dominá de tal manera á son espós, que li feu trencar tots los pactes y paraulas donadas al marit de sa filla, prometentli á ella nombrar per hereu al fill que d' ella hagués; ab eix motiu y com vos podeu pensar, renasqueren ab mes forsa los antichs oys, y lo jove caballer s' anava apartant de sa esposa, filla d' aquell desleal senyor. Per desgracia la nova senyora de Bellpuig sentí la vida de un nou ser en sas entranyas y ab l' afany de que fos un varó com savia desitjava son marit, consultá als mes savis doctors y á las mes afamadas sibilas: tots li digueren que veuria complerts los seus desitjs. Desde aquell moment, la ambició d' aquella dona no tingué fre, y no contenta de haver despullat de la herencia á sa fillastra, volgué també com los antepassats d' aquella casa apoderarse dels bens del jove cavaller marit d' aquella.

Era 'l capvespre del dia dels morts; las hosts de Bellpuig baixaren á la vall pera atacar la casa del cim del torrent, lo mateix senyor dirigia lo assalt, y al seu costat una hermosíssima dama 'l seguia donantli consells y animant als que lluytavan. Semblava impossible que aquella dona que era un ángel de tan hermosa, pogués assistir impassible á aquellas escenas de desolació y de mort. Los del casal, ben lluny d' esperar aquell assalt y desprevinguts com estavan, en los primers moments no feren resistencia. poguent aixis sos enemichs entrar fins als primers patis, mes llavoras, ab son senyor al davant

se comensá una lluyta espantosa cos á cos. Lo senyor de Bellpuig, instat per la seva esposa, s' abrahoná contra 'l seu gendre, y ben promte los dos senyors no formaren mes que una sola massa, que ara s' aixecava, ara queya en terra ahont ab forsa ressonavan las armaduras demunt las pedras, y ab los cops que 'ls dos se donavan. Mentres tant la desdixada filla del senyor de Bellpuig pregava ab tota la forsa del seu cor al Deu de las misericordias que la lliurés de la gran aflicció en que estava; ella no podia voler la victoria del seu pare perque llavoras perdia el seu marit, ni tampoch podia voler la de aquest perque no podia anar contra 'l seu pare. Cada crit y cada cop que sentia y que sens may parar se succehian l' un al altre la estremian y oprimian son desfallescut cor. Sobte, sentí que se obria la porta de la cambra en que estava y una dona embolicada en son mantell hi entrá: ella llensá un crit mitj ofegat y aná pera aixecarse, mes la que acabava de entrar li posá ab forsa sa pesada ma demunt sa espatlla fentla restar agenollada: llavoras, trayent sa ma de dessota del manto en que estava embolicada, descubrí un xich son rostre al temps que brandava enlayre sa daga. Lo terror se retratá en lo rostre de la filla de Bellpuig y ab tremolosa veu digué:

—Ah no, per pietat, no siau... parricida.

Aquest últim mot lo digué ab esgarrifosa veu al temps que l' arma homicida 's clavava en son pit.

Aixis com la daga obrí 'l si de la noble senyo-

ra sa madrastra sentí un cop en son front y, posantsi sobtament la ma, la tragué d' allí mullada de la tebia sanch de sa víctima.

Aquella mateixa nit, deslliurá d' un infant com li havian predit, mes en mitj del front hi duya estampada una grossa taca de sanch.

Los senyors del casal del torrent moriren, lo senyor de Bellpuig també, y sa nissaga fou una nissaga malehida.

Desde llavoras, tots los anys en lo dia dels morts torna á armarse la batalla, y la senyora de Bellpuig, empunyant sa daga y embolicada ab son mantell, baixa del turó y camina terras arreu fins al torrent, y ficantse á la casa repeteix la mateixa escena que aquell dia malhaurat, y se la veu sortir ab la ma al front y mormolant, *parricida parricida*, paraula que sempre mes ressoná en sas orellas, perque diu que fins son mateix fill quan nasqué ja ab son primer plor digué aqueixa paraula, la que repetí sempre. Y ¡ay d' aquell que en semblant diada se trobés per aquí!: tot torna á comensar com en lo dia de aquella feresta lluyta. Los cavallers s' alsan de sas tombas, los soldats armats de tota lley d' armas, los vassalls plens de coratje, y tornan los crits, la sanch y l' estermini y fins la terra sembla que s' enfonsa.

En aquell moment arrivavam al peu de la iglesia de Campins, ó sia al terme de la nostra caminada per aquell dia: cinch ó sis casas del vol de la rectoría deixavan avivar la claró de la llar per entre las clivellas de la porta y se 'ls sentia acabar los últims parenostres del Rosari. Al en-

front nostre s' aixecava altiu y majestuós lo mont de Fogás que serveix de estrep á un costat del vell Montseny; mes enllá se veya una de las enlayradas crestas d' aquesta, cuberta ab sas sempiternas neus, y en altre cantó y als peus del Fogás, lo turó de Bellpuig ahont á la mística claror de las estrellas se dibuixava com la ombra d' un gegant, sola, feréstega y tenebrosa la arruinada mansió dels ambiciosos y parricidas senyors. Jo la mirava, plena ma pensa de totas las cosas que acabava de sentir; me semblava veure á la dama de Bellpuig armada ab sa daga y embolicada ab son manto baixar per la espadada pendent; me semblava sentir lo crit de guerra dels combatents y la llastimosa veu de la trista filla de Bellpuig. Una xuta que hi havia adalt del campanar comensant en aquell moment á deixar oure sa trista y pahurosa veu, me paregué que era la senyal de mort de tots aquells sers dels que 'm havian parlat tot lo camí, y dirigint mos ulls sota del campanar me semblá veure aixecarse de sas fredas tombas á tants mil de sers com allí reposan. Per sort, la ample porta de la casa s' obrí, y tornantse á fermar tot seguit derrera nostre m' impedí veure res mes.

DUAS DIADAS.

Pocas vilas se mostran tant pintorescas com la de Sant Feliu de Codinas, dita vulgarment del Pinyó. Edificada al cim d' un serrat, demunt mateix de la roca pelada, se presenta sempre neta y bonica com un glop de llet, y está tant ayrejada que may cap dolenta malaltia ha pogut ferhi presa. Per un costat, al bell fons, guayta á la hermosíssima vall de Riells ab son petit y alegre poble al mitj, refrescantse ab las abundesas y frescas fondaladas de Vall de Ros y Sant Miquel del Fay; per l' altre, los esbarrancats torrents dels frondosos boscos de Gallifa; mes enllá, al derrera, l' espadat mont de Sant Saturní; y per últim, á la part de devant, un tros de fondo del Vallés.

Del mitj d' ella naix un barranch que dona á la vila la forma de ferradura y que estimbantse desseguida, separa de tal manera sos dos caps, que marxant paralelament y veyentse de molt aprop, se troban, no obstant á una mes que regular distancia. En lo fons del barranch

los hi venia á ma, ab tal que fos una cosa petita y bufona.

Aixís se passá aquell dia, sempre ab animació y alegría; al ser avansada la tarde, ja tot estava llest, com que, pera enllestirho mes, ningú fen mitj-diada; tota la vila semblava cuberta per un sostre d' or y esmeragdas; encara que hagués sigut de bella nit, s'hi hauria vits com si fos al pich del dia, tants eran los llums que en cent altars cremavan. en los carrers v plássas; lo pis estava cubert de olorosíssim vervelló, y las vermellosas y frescas cireretas acabavan de donarhi un tint de joya inesplicable.

En un carrer de vora la plassa, una gentil donzella acabava de donar son últim toch á las moltíssimas flors que adornavan son altar; may li estavan prou be, cap altre hi posava com ella tant d' empenyo. A son costat un nen de set ó vuit anys, afavorida sa cara d' angelet per la graciosa y vermella barretina, brillantli sos ulls de joya, mirava ab afició la vermellosa fruyta, pensant que després de la professó seria pera ell, y tot saltant alegre devant d' ella, anava cantant ab sa infantil y pura veu:

La cirereta 'm fa ballar
quan la veig tan vermelleta.
la cirereta 'm fa ballar
quan la veig vermellejar.

Sa germana ó sia la donzella del altar, capficada perque no li quedava á son gust.

—Calla, Badó; li digué impacienta.

Una rialla franca, fresca y alegre ressoná á son costat.

—¡Ah! ¿ets tú, Jaume? preguntá ella, mitj rient y ruborisantse, al que acabava de arrivar. ¿No t' havia dit que no vinguesses avuy?

—Ma bella amada, respongué l' interpelat, ¿y creus tú que podria jo passar una festa sense veuret?

Ella se 'l mirá contenta y amorosa.

—Sí, digué, mes jo volia que 'l meu altar fos lo mes ben guarnit pera causarte una sorpresa quan passesses.

—Ja me la ha causada ara.

—Jo volia mitj amagada veure 'l moviment que tú farias al passar; feya vuyt dias que no pensava mes que en eixa sorpresa, y ara me la has destorbada.

—Y no t' aconsola de sa pérdua la que jo t' he dat, sorprenente en ta impaciencia perque tot quedés á ton gust?

—Sí, mes venintme á destorbar, digué ella baixant de la mesa ó altar ahont fins allavoras havia estat agenollada, no 'm quedará prou bé, y quan passis no t' agradará.

—Tot m' agrada, Catarina, tot lo en que tú hi posas la má.

Dos ó tres companys d' en Jaume li vingueren á dir que ja tothom estava reunit pera la profesó y que sols hi faltavan ells. Y efectivament, los del ball dels bastons impacients deixavan sentir son *trech*, *trech*, *trech*, donant la senyal de marxa.

Quan la bandera del Cassino passá per devant de l' altar guarnit per la Catarina l' abanderat

la feu saludar per tres vegadas, quasi fins á tocar á terra.

No sé si es profanació lo que vaig á dir, pero crech que la bandera saludá mes á la que l' havia guarnit que no pas al altar; en quant á la jovencela, estava radiant de joya y no s' hauria cambiat per ningú d' eix mon.

Las campanas tocavan totas al vol celebrant lo sagrat misteri de la Eucaristía en que tot un Deu s' havia donat als homens ab sa propia carn pera la salvació nostra; y las músicas feyan ressonar los acorts per la pintoresca vila embaumada per cent mil flors, mentres Jesus sacramentat, donada la volta per tota ella, tornava á entrar en lo sagrat temple. Tot era joya y alegría.

. . . .

Havia passat alguns temps; la Catarina ja no somreya: las rosas de sas galtas s' havian convertit en blanchs lliris.

Los pares d' en Jaume eran uns menestrals ben acomodats, mes encara que no ho haguessen sigut, s' haurian vengut fins l' últim fil de la camisa pera lliurar á son fill de la quinta; aixís es que fins allavoras cap pena ni mal de cap aixó 'ls doná, tant mes quan s' havian anat preparant pera quan vingués aquest cas. Mes vingué l' any en que fou cap del gobern lo eloqüentíssim orador que ab tanta de valentía y entussiasme havia anat predicant de poble en poble contra 'ls que «*arrencavan als fills dels brassos de sas mares*, y *dels brassos de las germanas als germans*», y ab son gobern, si be no hi

hagué quintas, fou perque se varen fer enteras, no bastanthi ni 'ls diners á redimir als joves.

Avans, en la major part dels pobles, lo jovent s' associava y junts pagavan lo soldat ó soldats que 'ls hi tocava: pochs pobles eran los que hi tenian de enviar personalment als que 'n surtian. Aquell gobern buscant la igualtat hi feu anar personalment á tothom, y 'ls robustos y malaltissos, los forts y 'ls endebles, los avesats á la fatiga y 'ls nascuts pera 'ls penosos treballs de cap, tots á una tingueren de marxar, deixant buyts los pobles y portant un contingent horrible als hospitals militars.

No hi hagué remey; lo Jaume, lo dols estimat de la Catarina, tingué també d' anarhi; havia arrivat á la edat marcada y un dematí fou arrencat dels brassos de sos pares y dels de sa estimada. Be s' havian afanyat aquells pera arreplegar lo preu del rescat; be havian estalviat y fins privat de cosas de vegadas imprescindibles pera tenir la quantitat necessaria quan arrivés lo cas; be havian sigut previsors en tot y per tot pera salvar á son fill; no hi hagué remey, hi tingué de anar.

Desgraciadament, ja hi havia la horrible guerra que 'ns destrossa y aniquila: una generació entera, jove y plena de vida, desapareixia al sufriment d' una mort per germans causada. Tot lo floret de la juventut era arrebassat, y en Jaume, destinat com tot lo contingent catalá als ensangrentats camps de Navarra, trobá en ells una trista si be gloriosa mort pera sa patria.

Per ço la Catarina no mitjreya, per ço anava

migrantse cada dia y per ço sa mare sens consol plorava veyent la desgracia á casa seva.

—

Torná á venir lo Corpus y 'l sol irradiant y hermós torná á llensar sos vivificants raigs demunt la terra pera glorificar aixís l' august misteri que en aquell dia celebra la Iglesia. Tornaren á repicar las campanas al sortir lo Santissim, que aquest any no recorregué mes que 'ls voltants de la iglesia; mes ay! que sols lo acompanyavan uns quants bons jayos, y al derrera totas las donas ab cor trist y plorosa cara; de jove ni un; pot ser en aquella hora eran ja tots morts! Ni hi anava 'l bell abanderat, ni devant de casa la Catarina hi havia altar guarnit, ni enramada d' or y esmeragda; tot era sol y trist; sols lo petit germá de aquella,! tot solet, ab un penjoy de cireras á la má, cantava encara, ab baixa veu, perque no 'l sentís sa mare:

La cirereta 'm fa ballar
quan la veig tan vermelleta,
la cirereta 'm fa ballar
quan la veig vermellejar.

En quant á sa germana, feya pochs dias que son esperit havia pujat ab son amor á la mansió eterna á gosar al costat d' un Deu que es tot pau y ditxa, la ditxa y la pau que li negá la terra.

LOS QUATRE DONS (1)

Heus' aquí com una vegada hi havia un jovensel que estava perdudament enamorat de una gentil y capritxosa donzella, la qual, no era pas perque no l'estimés, que sempre 'l feya pervaricar, si no solsament pel gust que trobava de veurel ben apurat y desficiós. Ara veureu lo pensament que un dia li esdevingué á la donzella, seguint lo seu intent; y fou que, sent als últims de Maig, li passá pel cap de voler un gros gotim de rahim moscatell. Ho digué al jove y podeu contar lo sorprés qu' aquest se quedaria; no sabia com ferho, mes ella insistí tant, que no tingué altre recurs que anarlo á buscar. Y camina que caminarás, passá per las terras ahont lo sol fortament cremava y ahont lo moresch lluhia sas cubertas espigas y rossas cabelleras y ahont la calitja quasi li privava de respirar, y ell, pensant en sa estimada, caminava ab mes dalit, y aixugantse las gotas de suor, deya:—Content estich perque conech que m' acosto al terme

(1) **Imitació de un cuento Eslavo.**

del meu camí y que trovaré lo que pot cumplir sos desitjos.

Y axí era efectivament; al cap de poch l' ayre aná sent mes fresquet, y hermosas vinyas, carregats sos ceps de rossos y madurs rahims, s' oferiren á sa vista. Ell que 's ficá dintre una de ellas, y cullí 'l millor moscatell que hi va trobar: mes tantost lo hagué cullit, quan un home d'uns cinquanta anys, de cabells y barba ja un poch grisa y de aspecte sever, pero fornit y robust, se li presentá devant y li digué:

—¿Quí t' ha donat permis pera veremar tant aviat? ¿quí ets tú, mortal atrevit, que avans d' hora invadeixes los meus dominis? ton rostre no té encara cap arruga, y tos membres conservan encara massa agilitat pera habitar eixos llochs. ¿Pera qué has vingut?

Confús lo minyó no sabia que respóndreli; á la fi 's determiná de contarli la veritat: l' home sonrigué.

—Ets encara en lo temps, va dirli, en que 'l cor domina per complert lo seny; no hi fa res, tu vols la maduresa avans d' hora; en aqueix rahim la tens, mes vesten d' aquí depressa que no t' esdevingués algun dany.

Lo minyó, tot anantsen, pogué sentir los crits dels veremadors que 'l volian perseguir per haver entrat en sos dominis, mes l' home de la barba grisa 'ls contingué.

Y ell, camina que caminarás cap á sa terra, no veya l' hora de fer lo present á sa estimada, pensant en la alegria que li causaria. Aixis es que quan hi arrivá, se n' hi aná desseguida á

donarli, mes no fou poca sa sorpresa quan vejé que ja li regraciava y se'ls quedava, pero que ni quasi 'n feya cas: havia passat lo temps de las hermosas nits de primavera, als cants dels rossinyols havian seguit los de las cigalas, y feya una calor que tot ho abrusava. La donzella li digué com allavoras lo que li mancava era un caramell de glas pera minvar la seva gran calor; y heus' aquí altre vegada 'l minyó emprenent via fora 'l poble, anant á cercar la neu ó glas que ella volia.

Y camina que caminarás, passá per las terras ahont un vent fresch feya volar las fullas d' açi d'allá, arrencantlas dels arbres, y ahont las vetllas eran tan fredas que tothom s' asseya á la vora de la llar; arrivá després als llochs ahont xiula la tramontana no deixant verdejar ni una fulla ni una herbeta, y 's ficá dins d' un bosch en que hi havia un pregon torrent, voltat de centenaris roures al costat de albas y pollancres que mostravan tots tristement sas descarnadas brancas. En mitj del torrent hi havia una plasseta que formava un estany d' aygua gelada y al seu costat, y mitj tapada per los plansons d' una grossa alzina, rajava una font de claras ayguas que s' anava glassa[illegible]s com queya. Lo minyó s' hi atansá ab tota [illegible] del seu cor y arrencá un caramell d' aquell glas, mes tant bon punt ho hagué fet quan, obrintse 'l tronch de la alzina tot l' any cuberta de trista fulla, aparegué un vell de blanca cabellera, de front ample y bondadosa cara, vestit ab una roba llarga que li arribava fins als peus. Al seu voltant hi tenia

grossos llibres oberts, mapas, esferas, tota mena de instruments químichs y mil altres cosas que seria llarch anomenar; en lo fons de la cova que s· estenia per derrera l' arbre allá d' enllá del torrent, una munió d' homens y donas tots de nevada caballera y llargas vestas, s' afanyavan en fer munts de glas y gebre, y alenant demunt de una cascata que prop d' ells hi havia, la convertían en neu.

—¿Qui ets tu, y que vens á cercar en mos dominis? digué 'l vell de nevada testa.

Tant bon punt hagué dit eixas paraulas, un crit ressoná en la cova y tots los que en ella hi havia rodejaren al que havia parlat, brandant grossos caramells de glas damunt la testa del minyó.

Lo vell los contingué y girántseli.

—Parla, ordená ab autoritat.

Lo pobre enamorat no trobá rés millor que contar la veritat; y aixis ho feu.

—Oh vanitat de vanitats! digué 'l vell; pero, sia com vulla, eixa es mes noble que las altres. Ja que la tens, empórtaten aquest tros de glas, mes tente compte de ferne mal us perque en eix cas, es mil voltas millor no possehirlo; y en quant á la donzella que aixis te fá corre pera obtenir lo que ella desitja, guárdaten, puig tal volta no es per amor per lo que ho vol, sino pera satisfer sa vanitat, en qual cas no 't fará felís.

Y dit aixó, torná á cloures la alzina, y nostre minyó s' en torná per lo mateix camí que havia vingut, á trobar á sa hermosa enamorada.

¿Mes creyeu que eixa estigué contenta? Res d'

aixó: agafá 'l glas y se 'l guardá; empero havian arrivat los últims dias de Novembre y llavoras li havia passat pél cap de adornar sa testa ab dauradas espigas, y com en lloch n' hi havia, comensá de plorar y de entristirse y queixarse ab tan greu dol, que 'l jove tot presurós se n' aná altra volta fins qui sap ahont pera trobarlas. Mes tota la terra era erma, y 'ls blats esgrunats en las golfas; aixis es que no n' hi pogué dur cap. La noya, no obstant, insistí y ell, tot desficiós, emprengué una llarga caminata resolt á no tornar sense las tant desitjadas espigas: y camina que caminarás, aná á parar á unas terras ahont encara no queya la fulla dels arbres:—Ja vaig bé, pensá ell; y 's posá á caminar ab mes dalit; per fi, comensá á sentir una gran calor y suant á mars anava fent sa via, coneixen que s' atansava á las terras ahont encara hi havia 'l blat per segar. Arrivá á un lloch ahont hi florian margaridoyas y altras menas de flors y ahont los camps estavan engarlandats per encesas rosellas que entre mitj de las dauradas onas de las espigas se bellugavan, y ell que tot joyós aná per cullirne un grapat, quan sobte s' aparegué á sos ulls un home alt y gros de rossíssima y espessa cabellera, en qual rostre enmorenit pel sol hi brillava la salut y forsa.

—Qué vens á buscar aquí, jovensel? li preguntá.

Y ell tot confós li respongué:

—Vinch á cercar un grapat de espigas pera donar gust á ma estimada que molt las desitja.

—Poch te deu voler ta estimada, digué l' apa-

regut, quan per un capritxo aixis t' esposa; has entrat en los dominis vedats als mortals en aqueix temps, per lo qual t' has fet reo de mort.

Y al dir això, 's trová nostre jove voltat de sers pareguts al primer menos en la estatura que era molt mes petita, los quals anavan tots armats de dallas, forcas, garbellas, y de totas las demés eynas del segar y batre.

—Mes no, seguí dihent l' home alt, contenint ab un gesto als demés; no morirás perque has estat valent esposante aixis, y galant ab la teva dama: té aqueixas espigas per tu tocadas; y jo 't perdono la vida; mes fuig depressa, y no digas á ningú que aqui hi ha l' istiu, perque un altre que vingués, sens remey moriria.

Lo jove se 'n aná tot cofoy y la seva enamorada lluhí las espigas ab gran enveja de sas companyas.

Mes la hermosa jovensela no restá per això contenta; son enamorat la trová un dia molt mes trista que las altres amigas, y preguntada la causa, li respongué com tenia forts desitjos de lluhir en sos cabells una rosa Alexandrina en lo ball del dia de Nadal, y que havia determinat no casarse sino ab aquell que li dugués.

Ja podeu pensar quan gran no fou lo desespero del pobre minyó ¡desprésde tants treballs com havia passat! y ab lo fret horrorós que feya, ixqué de la vila y emprenent camí se 'n aná á la bona de Deu resolt á cercar per tot lo mon la tant desitjada rosa. Camina que caminarás, aná sentint l' ayre menos gelat; trová florits atmetllers y poch á poch y entre mitj del gemats prats,

y amagadas per verdosas y frescas herbas, trová bon aplech de olorosas y modestas violetas; y camina que caminarás, conegué per la admósfera y pels senyals de vegetació de la terra que s' atansava envers lo lloch ahont en abundó creixian las rosas. Y aixis era, donchs pochs passos havia donat entre aquella exuberant y rica vegetació, quan vejé devant sos ulls la mes fresca y mes hermosa rosa que jamay hagués vist, y tant ho era, que ni á cullirla gosava, y sols lo recort de sa estimada y la por de que ab un altre 's casés sino li duya, pogueren obligarlo á ferho. Mes en aquell moment sentí un gemech y que la rosa se li desprenia dels dits; ell que s' ajupí y vejé mitj desmayada una donzella de sens igual hermosura.

—Per qué 'm vols fer devallar d' aqui avans d' hora? preguntá al admirat jovensel, que no sapigué que respóndreli.

—M' has pres la meva vida, seguí dihent ella, á la que sols pot tornarme la nostra poderosa soberana, devant de la que t' has de presentar per haver gosat penetrar en sos dominis avans d' hora; mes, no temis, digué agafantlo per la má amorosament, jo intercediré per tú.

Nostre minyó se deixá guiar per sa bella conductora no poguen traurerli 'ls ulls de sobre y descubrintli novas gracias á cada pas que donava. Al cap d' un xich arrivaren al palau de la poderosa regina: tot era allí sorprenent; rius d' ayguas de plata l' environavan, tota mena de pedras preciosas cubrian lo fresch herbey, innombrables flors de vius y variadíssims colors

que ab sa flayre omplian l' ayre fresch y dols, de emanacions delitosas, arbres verts y gemats amagant entre sas fullas los nius dels festius trovadors dels boschs que cantavan sens may parar eternas lloansas á la reyna de aquel lloch, tot alló encisá de tal manera al nostre jovensel que no s' hauria cansat may de veurho: de prompte, la veu de la regina 'l tragué de sa abstracció.

—¿Qui ets tú, pobre mortal, qué aixis t' atreveixes á penetrar en eix lloch, vedat en aqueix temps á las miradas humanas? ¿quí ets tú que ab ta sacrilega ma has profanat una de las nostras sacerdotisas? ¿saps lo cástich que mereixes? nó? donchs eixa ma impía no deu restar en son lloch sino que separada del cos deu ser despres cremada fins á tornar cendra, cendra que 's deu esventar despres envers la regió terrestre; y tos ulls que ab sa mirada han profanat aqueix lloch, y tos peus que l' han trepitjat, dehuen tenir la mateixa fi...

Mentres aixis parlava la sobirana, una munió de faunos, follets y cefirs alats lo voltá pera cumplir eixas ordres, y 'ls fochs follets ó llumenetas de llanguits y diferents colors s' hi atansaren pera exercir son ministeri.

—A no ser, seguí dihent ella, que alguna filla d' aqueix lloch te prengui per espós.

La gentil rosa que fins allí l' havia acompanyat, s' agenollá llavoras devant de la regina y

—Jo l' acepto, digué.

Al acabar eixos mots, los follets, céfirs y faunos comensaren á ballar y saltar al compás de la música que feyan los arbres y las canyas al

balancejarse, y dels cants dels aucells, en tant que la sobirana d' aquell lloch, agafant á la donzella, la convertí altre volta en rosa, plantantla en lo florit verger, mentres que 'l jovensel sentí un estremeixement per tot son cos y naixer arrels de sos peus y de sos brassos fullas, y tot ell aprimarse fins á esser convertit en un roig y ences clavell, plantat al bell costat de la rosa, la qual llavoras balancejada per l' oreig recolzá llanguidament sas frescas fullas demunt las ardentas d' ell, y un bes de infinit amor juntá las duas existencias.

Desde aquell moment, l' ayre lliscá mes pur, novas remors vingueren á confondres ab las de aquells llochs, y 's divisá la terra: havia arrivat lo regnat de la primavera,

A la rosa alexandrina li tocá viure en un hermós prat propet d' un bosch, sent per sa gran bellesa la admiració de tots los que per allí passavan, tant, que ningú gosava á tocarla. Lo donzell, al veure que tenia de separarse de sa estimada rosa, pregá tant, que per gracia especial fou convertit en céfir, y anava á besarla constantment foll d' amor per ella; y quan la nit venia, posavas demunt de la corola y besava ab afany sas frescas y rosadas fullas en mitj de las suaus remors de las bellas, claras y plahentas nits de Maig: ella, felis y enamorada, llensava dolsa fragancia y tot son ser revelava la ditxa del seu cor; semblava que parlés; tothom al mirarla deya: es una flor que te vida, es una flor que te vida y amor.

Un dia que ell se 'n entrá dintre 'l bosch, sen-

tí los tristos lays d' una donzella, y atansant'hi 's trobá que era sa antigua enamorada, la qual, creyentlo perdut ó mort á causa d'ella, s' havia penedit de tantas exigencias y perills com havia fet passar al jove, y havia agafat tan gran tristesa, que no feya mes que plorar tot lo dia amagada en aquell bosch. Ell comensá á voltejar al entorn d' ella, com volguent aconsolarla, mes ella, absorta en son dolor, ni sisquera se 'n atalayá. Fins que fou nit, y ell llavoras se'n va tornar, y quan fou allí ahont era la rosa, la trová cuberta de gotas de rosada, y sas fullas avans tan frescas y flayrosas, un xich marcidas; mes ni una queixa surtí dels llavis d' ella ni per axó lo rebé ab menos amor. Al endemá ell torná á anar á veure á la donzella, y, com lo dia avans, la trová sola y trista que plorava; comensá de donar mil voltas al seu entorn y á besarla, fins que ella s' en atalayá, per lo molt enamorada que n' estava y volentlo agafar tot era clourer las mans, y may li trobava quan las obria; y á voltas corria pensant que aixis millor lo atraparia, mes ell corria també y se li escapava, y aixis estigueren fins que ja sent molt vespre, fugí ell cap á la rosa. Quan hi arrivá, lo rossinyol cantava en la pollancreda y la puput li responia junt ab la reyneta que vivia entre las herbas del prat; la lluna enviava un de sos místichs raigs, com pera aconsolarla, á la desconhortada rosa que 's moria d' anyoransa, y que, al veure á son enamorat, obrí son cálzer amorosament sens que ni una queixa demostrés lo estat de son cor. Ell pogué veure llavoras ab la

claror de la lluna las mustigadas fullas de la rosa, y perdut son fresch y bell color que cubrian las llágrimas ó gotas de rosada.

La donzella á tot aixó estava desesperada; per sa ambició, orgull y vanagloria havia perdut á son enamorat y, plena de passió. quan aqueixa li obrí ben be 'l cor, conegué en lo céfir á son antich y may prou plorat amador.

Per aixó, lo tercer dia, quan aquest s' hi acostá, l' aná seguint, seguint, fins que á la nit va veure que 's dirigia á la rosa; ella que se 'n hi va, y desesperada de la fosca, esperá al matí següent. En ell l' encés sol se mostrá mes ruen y fort que 'ls altres dias. Havia arrivat lo istiu. Ella plena de gelosía, arrancá la rosa, y ell ab la alenada del sol, sentí juntárseli sos membres pendre cos tot ell, y tot d' un plegat aparegué en mes hermosa forma que avans tenia, sols que en lo front se li veya com si hi tingués una hermosa rosa.

Llavoras ella li digué:

—Grossos afanys has passat, mes has conquerit los dons de la hermosura com cap altre tinga; aqui tens lo gotim, glas y espigas que per mi un dia també anares á guanyar; l' un te donará la prudencia, l' altre 'l saber, y la riquesa l' altre, y ab los quatre dons, felissos serem per tots los anys de la nostra vida.

Y s' esposaren ab festas com may fossen vistas, ananthi molta gent de tota la terra, y hagueren, tots los anys que visqueren, que foren molts, complert benestar y ditxa.

LA FONT DE SAN SALVADOR.

Era als últims del mes d' Agost del any del Senyor mil cinch cents quaranta. Dos llechs joves que per son trajo 's coneixia que eran del convent de Jesus, del ordre de Sant Francesch, edificat extramurs de Barcelona, anavan pel camí que de Mallorquinas dú á Santa Coloma de Farnés. Tots aquells camps en altre temps verdejants y plens d' ufana, estavan completament migrats, y las plantas raquíticas y quasi secas donavan un aspecte de tristesa á aquellas planuras. Molt de temps feya que 'l cel no havia derramat sobre d' ells ni una sola gota d' aygua.

Los dos viandants entristíanse mes y mes cada volta; en lo semblant d' un d' ells, que resplandia de beatitut celestial, s' hi dibuixava un pesar, mentres sa mirada dolsa y resignada s' alsava al cel com implorant misericordia: aquest frare era 'l Beato Salvador de Horta, qual fama, per sas virtuts y miracles, s' havia estés por tot arreu.

Ple d' inmensa caritat y amor al prohisme, anava pel mon duhent la llevor de la divina paraula; y, fill com era de Santa Coloma, l' amor á sa terra lo duya allavoras á predicarhi pera que la gent, fent penitencia de sas culpas, aplaquessen la justa cólera de Dèu y fossen lliurats dels mals que per ellas havian merescut. Al veure aquell trist quadro de sequedat y miseria, nostre Sant resolgué lo redoblar sas prédicas y oracions pera que 'l Senyor lliurés de tanta desgracia á sa estimada terra. Las fonts estavan secas, las deus totas estroncadas, no 's trobava ni un rech ahont hi passés gota d' aygua, aixís com tampoch en cap torrent, pera poderhi refrescar la assedegada gola: los habitants d'aquellas comarcas tenian de beure aygua de las bassas ó sots, succehint ab axió que 's desarrollavan unas fortas y malignas febres que no tenian cura.

Pujant amunt pel riu d' Arenas,—ja feya moltas horas que caminavan,—lo company de Salvador s' assegué á la entrada d' un bosch mitja hora avans de arrivar á Santa Coloma: las alzinas sureras aixecavan tristement sas brancas mitj secas al cel com demanantli misericordia; y al cim del turó eran ja mortas de set.

—Salvador, li digué, mentres s' asseya, com aquets arbres, jo també desfallesch. Y efectivament, la set mes que la gana y 'l cansament, los tenia aclaparats; tot lo dia havian caminat ab un sol abrassador, y no habia passat per sa boca ni una molla de pá ni una gota d' aygua.

Salvador, veyent l' estat del seu company,

s' atansá á una roca que dalt d' un marge de la vorera del riu hi habia, donáli un cop ab lo palmell de la má alsant son fervorós prech á Dèu y brollá una font de claras y frescosas ayguas.

Dèu benehí la acció de son servidor prometent per boca d' un ángel que tots los que d' aquella aygua beguessen quedarian guarits de la febre, y que may, per sequedat que hi hagués, minvaria 'l doll d' aquella font nascuda per las oracions y mérits de tant gloriós Sant.

Y axís ha sigut: per molt de temps que passe sense ploure, per molta sequedat que hi haja, per mes que s' estronquin tots los manantials, aquella font raja sempre igual: unicament quan s' han volgut fer escavacions pera trobar lo lloch de sa naixensa, llavoras para la font de dar sas ayguas y no torna á mormolejar fins que la deixan tranquila altre volta.

Los habitants de Santa Coloma, en agrahiment al Sant, hi feren una capelleta pera honrar sa memoria, donantli 'l nom de Font de Sant Salvador, per mes que la Iglesia tot just l' haje beatificat; y encara totas las nits hi encenen la grossa llantia de llautó que penja devant de sa imatje col-locada al bell sobre de la font. Aquella llum serveix també de faro si per casualitat algun viatjant se pert per aquells entorns.

Y com que aquella aygua cura de febres y altres malaltias, se veu sempre concorreguda la ermita sobre tot en lo dia del Sant, 18 de Mars, y encara avuy hi atrau un gran aplech de gent dels encontorns.

LO FARELL.

No molt lluny de Caldas de Montbuy y en mitj d' una feréstega é isarda boscuria, al cim d' un turonet, hi ha una gran casa, avuy quasi arruinada del tot, cubertas d' eura sas parets y son sol encatifat de verdissas.

Tothom mira aquellas ruinas ab certa superstició y fins molts per res del mon s' hi atansarian. Corra la versió de que allí hi habita un gros serpent que ha atravessat duas vegadas la mar, y ab sa sola mirada, ó ab la lluhentor del gros carboncle que porta al mitj del front, enlluherna y fascina de tal manera que l' infelís que l' arriva á veure ja no te mes remey que morir, xuclada sa sanch per la feresta bestia; diu que quan mou sas grossas anellas, fa un terratremol tal, que de qui sap ahont s' ou un soroll com si arrosseguessen grossas cadenas. Preguntant jo si era que 'l serpent fos inmortal, puig fa anys y anys, y 'ls que deuria fer, que 's conta la mateixa historia, y de que provenia tot alló, me contaren aquest cas. Tal com me 'l con-

taren vos lo contaré; si us plau, per ben empleat sia, y sino, alabat sia Deu.

Diu que en temps del feudalisme y quan mes en us estavan los drets senyorials, los Barons de Montbuy habitavan regularment en altres castells que 'l de vora Caldas, tal volta per ser mes grans ó tenir en ells mes dominis. En aquest, no solzament no hi vivian, sino que acabaren per deixarlo enterament abandonat, sense guarnició ni criats que 'l guardessen, puig sent com era una terra enterament pacífica y en que no hi havia temor de guerra, de fer axió no corrian cap perill. No tenint allí, donchs ningú, encarregaren los seus assuntos al amo del Farell ó sía de la casa avans anomenada; y cap poll pica mes que 'l ressuscitat, y ningú té mes orgull que 'l que no té rahó de tenirne; succehí que 'l majordom ó administrador fou tan déspota que mil voltas mes los hi hauria valgut als habitants de aquells pobles lo tenir en lo castell als seus senyors. No 'ls en perdonava ni una: al que no satisfeya las pagas, se li enduya fins las pots del llit; lo qui trencava un sol brancalló de llenya pera escalfarse en las fredas nits del hivern, era castigat ab un rigor tal, que á voltas quedava desgraciat per tota la vida; 'l que s' atrevia á mormolar d' ell, pocas horas després espeternegava penjat d' una alta branca; s' abrogava á favor seu tots los privilegis senyorials, y desditxat de qui no li prestava vassallatje. Si hi haguessen anat alguna volta 'ls castellans, prou haurian procurat de poguelshi dir, mes que fos ab perill de la vida ab que 'ls amenassava 'l

déspota vigilant, pero aquest ja feya de manera de tenirlosen allunyats donantlos sempre molt bonas novas.

Vingué que un jove de aquellas serras tractá de mullerarse ab una gentil y agraciada donzella, y com li anessen á demanar permís, en sa qualitat de representant dels senyors, ell que 's prendá de la jove en tal manera, que hi consentí, pero ab la condició de que ell devia usar del privilegi concedit en eixos casos als senyors feudals. Lo donzell hagué de axó tal coratje que, á haver dut una arma, 'l matava allí mateix; per lo qual fou pres tot desseguida y ficat en una gruta que en sa casa 'l majordom tenia. En quant á la donzella, pogué fugir ab la confusió del moment, y quan ell s' en atalayá, ella ja era amagada en las espessedats del bosch. En va la feu anar á buscar á casa seva y per tot arreu, y fins prometé molt d' argent al que li digués hont parava, y amenassá si no li portavan; ningú 'n sapigué res.

Entretant ella, que no sabia com ferho tota sola y de bella nit dintre 'l bosch y tenint mes por que altra cosa, havent trobat un forat al peu de un saltant, s' hi ficá, y endins, endins, com mes anava mes ample 's feya la cova y milló 's respirava, cosa que á ella la estranyava molt; sobte, ohí un suspir y después un altre, y ¿qué será, que no será? ella tota temerosa comensá de pregar de tot cor á la santa Verge. Llavoras li paregué que la anomenavan, y escoltant millor, y ja mes coratjosa, sentí com efectivament l' que allí hi havia entre mitj de sos sospirs la ano-

menava per son nom, aixís com també li paragué ser aquella veu la del seu desposat.

—Com saps que jo só aquí? digué ella ab baixa veu, mes no tant que ell no la pogués sentir.

—Tu est aquí? digué ell, mes sorpres que altre cosa, ¿y quí t' hi ha dut ma aymia? lo nostre butxí s' ha apiadat de nosaltres? ó, bé ¡oh, rabia, te m' ha robat pot ser? preguntá ple de ira y forsejant pera desferse las cordas.

—Oh no! respongué ella ruborosa y dolsament, jo he fugit, y amagantme en una cova he vingut á parar aquí.

—Lo Deu del cel nos salva, ma estimada; vina, desfes mos nusos si pots, y fugirém lluny ahont may mes nos trobi.

Y cercant, cercant, lo trobá, guiada per sa veu, y ab molts d' afanys li desfeu las cordas, y felissos y temerosos d' allí sortiren, y feren via cap á Sant Feliu de Codinas y d' allí envers la ermita de Sant Sadurní construida dalt de la alterosa montanya d' aquest nom, á cinch quarts de Castelltersol, montanya blava y retallada com la de Montserrat.

—Allí, li deya ell tot pujant la espadada y perillosa costa, allí 'ns juntarém pera sempre; despres ja no podrán separarnos, ja no te 'm podrán robar perque ja serás meva; lo Sant anacoreta que hi habita se compadirá de nosaltres, y nos donará la sua benedicció. Camina, amada mia, camina, que encara hi arivarém avans no llustreji 'l dia—li deya veyent que ella, fos per las moltas horas que caminavan, fos per las emocions que havia passat, no podia dar un

pas. Despres de molts esforsos caygué rendida: ell se frissava, lo cor li deya que 'l mal Farell los perseguiria al trobarlo á faltar, y com era tant temut, por tenia que algú no 'ls hagués vist y no 'ls descubrís á las sevas amenassas; axís es que ab eixa temor, y volent arrivar aviat á la ermita ahont se creya salvat, la agafá en sos brassos y la pujá costa amunt, sens casi alenar.

Trucaren á la porta de la celda; lo bon ermitá jeya en terra tenint una pedra per coixí; al sentir los truchs, y sens preguntar—qui hi há?—puig sa casa estava oberta pera tothom, obrí. Nostres dos joves se tiraren als seus peus y li contaren la seva historia; ell los feu alsar, los doná un bossí de pá de aglans y unas quantas atmetllas, única cosa que tenia, y 'ls aconsolá prometentlos benehir sa unió tot desseguida y dihentlos que res tenian de temer puig aquella era la casa del Senyor d' hont ningú 'ls gosaria tocar. Mes encara no havia acabat ell eixas paraulas, quan sentí al defora molts passos, y uns truchs redoblats ressonaren á la porta.

—Qui hi há? preguntá 'l bon ermitá faltant per aquell cop á sa costum.

Los dos enamorats se tiraren l' un en brassos del altre.

—Obriu com cent mil dimonis ó tiro la porta á terra, respongueren desde fora.

—Y qui sou vos que ab semblants paraulas demanau á la casa del Senyor? torná á preguntar l' anacoreta.

Imprecacions, blasfemias y amenassas acompanyadas de furiosos cops á la porta foren la

resposta. La porta cedí, y aparegué als ulls del Farell y dels que l' acompanyavan, lo demacrat anacoreta ab un Sant Crist á la má. La rabia del déspota no tingué mida, y fent una senyal als seus, s' abrahonaren tots demunt del ermitá que s' habia posat al devant dels joves pera escudarlos.

—Fuig d' aqui, ó mors; cridá 'l Farell.

—Matam, si tens pera axó coratje, mes no intentis que deixi de escudar, encara que sia ab mon cos, al que 'm demana amparo.

—Donchs no 't valdrán tos hábits; ningú may s' ha atrevit á posarse á devant meu, y se li tirá á sobre pera arrancarlo de allí: lo sant anacoreta 's mantingué ferm, semblava que una forsa sobrenatural lo sostingués; lo jove desposat tremolava de coratje, mes son defensor li maná restar tranquil. Rabiós l' infame perseguidor de trovar tanta resistencia, desenvainá sa daga y sa acerada punta travessá lo cor del ermitá, que caigué en terra, mormolant:

—In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.

Fora ja l' obstacle que 'l contenia, y sense estremirse poch ni molt per l' assessinat que acabava de cometre se llensá com llop famolench demunt la mísera donzella, en tant que sos companys subjectavan á son amat que, foll y fora de sí, y no tenint altras armas que sos punys, se defensava á cops y á mossadas. Era un espectacle trist y horrorós lo que dintre la celda del Sant ermitá passava; eix ensangrentat y mort en terra, la donzella mormolant ab de-

fallida veu lo nom de son espós barrejat ab las blasfemias de son raptor, los furiosos cops d' aquell contra tants de sos enemichs y 'ls que aquestos li tornavan; la remor de la tempestat que com per miracle s' havia desencadenat en aquell moment, los xiulets del vent que semblava voler arrencar de soca y arrel als vells arbres, lo soroll de las ayguas que com furiosos torrents per los singles y vessants de la montanya ab furia devallavan, y finalment, la campana que dalt de la capella de la ermita y un xich apartada de la celda, tocava á morts per ella mateixa.

Mes res d' això fou capás de contenir al malvat administrador; fugí ab sa preciosa cárrega y quan sent ja á una llunyana giragonsa del camí, alsá 'ls ulls dalt de la montanya, vegé la figura del desgraciat espós dreta arran arran del precipici ahont havia corregut tant bon punt torná en si del desvaneixement que li produhí la pérdua de sanch de sas feridas. Llavoras mofantse encara lo raptor del desditxat, alsá enlayre á la donzella que en sos brassos duya y li mostrá en senyal de triomf. Una estrepitosa rialla fou la resposta del jovensel. Havia locat.

Poch temps després, sense saberse com, desaparegué l' infernal administrador; adins sa cambra s' hi trová una terrible serp que ningú 's vegé ab coratje de matar; corregué la veu que se n' havia endut lo seu cos lo diable, y que sa ánima damnada havia estat convertida en serp y debia habitar en eixa forma y per sempre mes los llochs ahont havia comés tantas infamias.

Tothom fugí de la casa malehida, com tothom ne fuig encara, y sos hereus, que sempre lluny d' allí havian viscut á causa de las maldats que ell hi cometia, la deixaren abandonada quedant al poch temps convertida en ruinas: mes com tenian per allí moltas terras que era precís conresar y eran molt lluny de llochs habitats, ne bastiren una al cim mes alt de la montanya del Farell, la qual existeix encara ayuy en dia, murada y espitllerada com una fortalesa á causa de las continuas guerras á que dona lloch per qualsevol motiu l' esperit belicós dels catalans, y ja també, y encara mes principalment, pera lliurarse dels malfactors que sempre abundan despres de ellas.

La serp, al cap de set anys de haver succehit axó, atravessá la mar, per lo que ja fou serpent, y al cap de set anys mes, la atravessá segon cop, tornant ab lo famós carboncle al mitj del front, com diuhen que succeheix la segona vegada que la atravessan, estant pera ferho set anys cada vegada. Lo carboncle seria prou pera enriquir al que tingués valor pera arrancarli, puig es pedra de inestimable preu; mes com ab lo seu sol brill enlluherna y fascina, y com lo serpent xucla llavors la sanch del que s' hi atansa, y com espahordeix tant lo estrepitós soroll de cadenas, sia fet ab los anells de la terrible bestia, sia fet ab las grossas cadenas que 'l damnat majordom sacudeix quan s' hi acosta algú, y ab las que 'l té agarrotat lo dimoni, es lo cas que ningú ha tingut encara valor pera anarli á arrencar.

LA LLAGRIMA

Era una tarde quasi al cap vespre, lo sol s' amagava poch á poquet darrera las enlayradas montanyas, environat de nuvols, als qui ab sa esmortuida llum semblar los feya de color de grana: brillava encara son últim raig demunt lo turó de las Agudas, la mes enesprada cima del Montseny, com si li raqués deixar la nostra benhaurada terra, quan del mitx d' aquest incomparable cel, d' aquest blau purissim, aparagué demunt la roca del Pla, la platejada lluna. Cantavan los aucells despedintse del astre del dia, semblava que ab son cant ferli volguessen grans mercés per la alegría quels donava ab sa presencia y per la vida y delit que ab son escalf los comunicava, y al mateix temps la pena que de son allunyament tenian. Te tan de poetich aqueix cant! ¡hi ha tanta dolsura, tristesa y agrahiment, que mes de una vegada al escoltarlo embadalida, he sentit solcar las llágrimas per mas galtas.

Hermosa, fresca y regalada terra, que tan dol-

sos sentiments entranya! hermosos valls de las costas del Montseny, ¿ab que vos puch comparar? no era mes bella la terra que mare 's digué de Fidias, ni tampoch, pot ser mes hermós lo cel que inspirá los cants de Homero.

Ni un sol nuvol entelava la color puríssima de la celestial altura, *un aire dols y que cambiar no pusquia* refrescava la calitja, balandrejávantse mogudas per l' oratje las frescas herbas que á la marge del torrent creixian, estenentse fins á un grandissim prat en lo qual rengleras de afileráts pollancres aixecavan sas gemadas brancas al cel. No semblava si no que un se trobés en aquell delectissim lloch ahont lo poeta Florentí, avans de entrar en lo Paradís, trobá á Matilde, lo riu aquell que recordava al Leteo ab lo murmureig de sa aigua crestallina; aquells arbres moguts al besos de la brisa, y los variats colors de la natural catifa, quasi, quasi haurian fet creurer que lo cantor de Beatriu en aqueix lloch inspirat s' havia. Al extrem del prat se sentía ressonar de tant en tant lo esquellerinch dels bous que pasturavan, y la lluna platejava la vall y las aubagas de avellanés y faigs, fins que una finíssima boira, que aná engrossintse poch á poquet, interposás entre ella y la terra arran de la que baixá ¡Quí no hauria dit al veurer las trasparents glassas boirencas arrosegarse per terra, ó bé, que aquesta fins al cel s' aixecava, ó be que fins á ella lo cel havia devallat! ¡Quí no hauria contemplat ab viva emoció y ab veneració profunda las exelsas maravellas que 'ns mostra de diferents y variadas maneras á

cada hora y á cada moment Aquell, devant del qui se postra cel y terra!

Y pera que fos mes complerta la ilusió, atravessant per entre las pedras del torrent entrá á dins del prat una gentil donzella, sola y ab un cántaret d'aigua en la ma; calsat son peu ab petita espardenya, y mitj caigudas sas llargas trenas, caminava per entre las flors quasi sens tocarlas ab sa lleugera planta, y la lluna desitjosa tal vegada de besar ab sos melancólichs raigs la cara agraciada de la nina, esparramá las humidas boiras dominant altre volta la encantadora plana é il-luminant los passos de la donzella. Un aire de trista melangia retratavas en sa cara en altre temps festiva y somrisenta, ningú sabia del per que de eixa tristesa: molts joves del poble l' hi havian tirat dolsas amoretas, que ella escoltava ab sa trista mitja rialla. Ja may al sortir de misa la havian vista acompanyada de cap donzell com solian anar las altres; sola, com una flor sens perfums tornava ella á sa casa sens mirar cap dels que l' hi donavan tendres ulladetas. Tampoch jamay havia volgut encarregarse del captiri de la Mare de Deu, cosa que las altres esperavan ab candeletas, com se sol dir, pera poderne ser ben galantejadas al donar clavells, rosas y aufábraga á los fadrins que caritat feyan, no á la Verge, si no, als hermosos ulls de las mendicairas: aixís com tampoch l' hauriau vista per la festa major ni altres diadas traurer dansa en la plassa, ni ballar cocas ni rams en los aplechs: sola sempre entre 'ls prats ó las ubagas; ningú atinar podia lo mal de

que 's dolia la dolsa nina. Un bon observador hauria vist ab tot, que eixa tristesa havia pres peu desde 'ls dias de batuda del any passat, desde un cap vespre en que sentats los batadors y (molts d' altres que al mas anàren) en lo padrís del voltant de l' era, escoltavan á en Joan lo Trajiner, aquell que n' era tan volgut de las donzellas per son geni alegre y festiu, y per sa gracia en cantar cansons y contar rondallas; lo qui los hi esplicava las encontradas que tingut havia ab los matiners y bandolers que ab la escusa de partit roban per los boschs y carreteras. Era tanta la gracia ab que ho contava, tan lo ardiment que 's traslluia en sos fets, y tanta la senzilla naturalitat ab que ho feya, que may s' haurian cansat de escoltarlo los qui lo rodejavan.

Mes veus' aquí que la mestressa del mas trayent la marmita de la llar y las carns de las graellas, los cridá que la sopa ja era á taula y ja era hora de retirarse. Llavoras donant la bona nit tots los qui no havian trevallat á la batuda, se 'n anaren mentres los altres entravan en la Masia.

Mes avans de que s' en anessen, Eudalda, la hermosa Eudalda, aquella per qui 'n sospiravan mols fadrins de la vila, aquella que s' enduya la palma de la bellesa, atansantse al narrador sens ser vista de ningú, li allargá la má que éll estrenyé ab gran carinyo, llensantli ensemps una tendre y dolsa ullada que féu batrer lo cor de la hermosa nina.

Tan sols la trista donzella que havem trovat

en lo prat s' en adoná ¿per qué se l' hi havian esgrogueit sas rosadas galtas? En la mirada que llensá á Eudalda llegirshi podia la admiració á la sua gran bellesa y un: ¡ay ditxosa jo si me semblava á ella!

Ningú s' en atalayá, mes la joveneta sentada al peu d' un abet, per llarch temps plorá!

Desd' aquell dia los ulls de la dolsa verge tingueren un sguart mes melancólich, y raras vegadas deixavan de entervolirlos las llágrimas.

Per ço será que la trobém sola y embadalida en aytal hora, contemplant lo cel, sens dupte pera distraure sas tristesas ó be esperant trobar sols en ell un consól á sas penas.

Mes quan mes encantada estava, sentí la veu d' un trajiner que ab sa récula de mulas tornava de molt lluny tot cantant; la cansó que lo trajiner cantava, era aquella de «Las tres ninetas.» Al ourel, detingué ella son pas. ¡Hi ha tant dols llanguiment, tanta ternesa y dolsor en las tonadas y lletra de nostras cansons, que dominan completament lo cor. Era per axó que s' ompliren de llágrimas los ulls de la donzella? ó be era que lo amor, en son pit havia fet estatje?

En la dona lo amor, es lo goig; lo encant y la felicitat de la vida: cada flor, cada adiamantada estrella que en lo cel brilla, los remors del oreig, y en fí tot quant veu y sent, li portan lo recort d' aquell que mes estima: també l' veu en la nit serena y clara, com en la cendrosa volta que 'l sol tapa, y á cada hora, y á cada minut del dia, li trobareu lo seu nom entre sos llavis com constanment 'l te dintre son cor.

Mes per l' home, val tan poch tot aixó? es una cosa tan petita en lo camí de sa vida! pobre donzella! mentres aquestos pensaments entelavan tos hermosos ulls, tal volta aquell per qui ne suspiras, ni tan sols que al mon sigas se recorda.

Quan lo traginer al qui quasi ja no 's sentia arrivá en aquell tros de la cansó:

En sent á la pujadeta
mes ay,
sent tocá á morts

llágrima brunsenta va despendres de sas parpellas y juntantse ab la fresca gota de rosada, caigué en lo calser de una hermosa Margarida. Al sentir aqueixa dins son sí lo escalf de aquella llágrima, tancá soptement sas blancas fullas guardantla com rich tresor.

Tal volta quan lo Angel del Senyor baixi á recullir los prechs de las ánimas justas, entregada li será per la tendre flor, perque 'l dia de las justicias eternas servesca de contra pes á las culpas de la donzella en las balansas del judici aquella trista llágrima de la amargura de la vida.

Beneita sia, aquesta santa Religió que 'ns envia lo consól junt ab la pena.

LO SALT DE LA NUVIA

A ma estimada cosina Na
María Vives y Mendoza.

Veus aquí que una vegada en un mas d' allá d' aprop de una ermita ahont s' hi venerava una Verge anomenada de Puig-graciós, hi vivian un marit y muller molt acomodats que n' eran ben devots d' aquella Verge y que se hagueren pogut dir del tot felissos, si Deu los hagues acordat lo tindre fills, cosa que de tot cor desitjavan; mes en cap manera podian tenirne. Y estantse la muller una nit tota sola planyensen, sentí trucar á la porta, y creyent que fóra lo seu marit, baixá á obrirla y 's va trobar ab una dona molt pobrement vestida que li demanava aculliment. Com tenia molt bon cor y era molt caritativa, ab tot grat li digue:—Entrau, entrau que ni sopá vos ha de mancar, ni bon llit ahont pendrer repós.

Y la pobre dona entrá, y ella va apariarli algunas viandas y un llit, á dalt de una de las cambras mes espayosas del mas.

Quan la dona fou á dalt, vingué que arrivá lo seu marit; y com ella tot li espliqués y á ell no li agradás mólt tindre una dona á casa que anés sola pel mon en una nit tan fosca com aquella, sens dir res se 'n puja escala amunt pera veurer quina mena de persona era la que acullit havia sa muller. Y tantost hagué mirat pel forat de la clau, baixá correns la escala y tot tremolós digué á sa esposa. Per amor de Deu ves, ves correnls á cercar al ermitá, perque si veyas la cambra ahont dorm la pobre, de segur que esglayada quedarias, tan es lo resplandor que s' hi veu y las cantúrias que s' hi senten.

Mes ella, com que un bell xich curiosa n' era, en lloch de creure al seu marit, volgué ovirar també pél forat de la clau, mes també com aquell devallá tota esporuguida y sense saber lo que li estava passant.

Y marit y muller restaren molta estona sens qui ni un ni altre diguessen res, fins que al últim determinaren de avisar á los vehins de unas casetas d' allí prop. Y quan hi anavan los trovaren que venian ja molt admirats y preguntant per quina rahó essent tot just la mitja nit tenian tan bella lluminaria adins de una de las cambras. Y com lo marit los espliqués lo cas, tots volgueren veurer aquella maravella; mes tantost al devant de la porta arribaren, los cants fogiren y la lluminária desaparegué. Esporuguits tots los vehins devallaren la escala; por los feya estar dins d' una casa ahont hi havia una encisadora; y 'ls amos del mas ab ells sortiren al de fora apres de haver tancat totas las

portas de la casa que senyaren ab lo signe de la creu.

Al sant endemá tot lo poble savia la nova, y molts foren los qui volgueren serhi al devant quant obrissen las portas de la masia. Ab dallas, fangas, forcas y bastons s' hi dirigiren pera matarla, quan sortís la dona aquella, en cas que fos, com ells s' ho temian, una mala bruixa.

Mes res sortí y adins tot restava de la mateixa manera que ho havian deixat la nit avans. Per ço, convensuts quedaren de que la pobre era encara dins la cambra, y axís fou que molts hi pujaren, si be quan fou lo cas de obrir la porta tots se feren enrera per que ab tot y que n' hi havia de molt valents, com á verdaders fills de la montanya, en un cas com aquest fins valor los hi mancava pera girar la clau.

Y vingué llavors la mestressa del mas, en la quina podia mes la curiositat que tot, y 's ficá resoltament dins la encisada cambra, y sent ja adins, posá ab mol cuydado las mans als peus del llit, y nó trobanti res, de mica en mica pujá fins al coixí, y en sent al coixí y veyent que res adins del llit hi havia, la cercá per tota la cambra ab la petita resplandor que 'l sol hi llansava per las escletxas de la finestra, y allavoras aná per obrir los finestrons sens dir res de la por que tenia. Y 'ls de fora 'l cuarto, estavan ab gran cuydado, pues temian que la bruixa no la hagués convertida en estátua; mes ab tot no hi gosaren entrar, tan era lo esporuguiment que s' havia d' ells amparat.

Y veus aquí que quan ella aná per obrir los finestrons, tot d' un cop vegé á la pobre que acabava de eixir (á ella li semblá) de una esquerda de la paret y axó li diu:

—Quan jo arribí á ta masia morta de fret y de fam, m' acullires ab amor y m' donares llit y sopar, jo, en pach, te daré lo que tu tan de temps fá que desitjas, y de lo que 't planyías quan jo trucava á ta porta.

Y ditas aqueixas paraulas, sens que 'ls de fora n' entenguessen res, sense saber com ni per ahont, desaparegué deixantla mes confosa que avans. Passada alguna estona, cridá á son marit y als altres y aprés que 'ls ho hagué tot contat, deslliveraren de anarho á esplicar al ermitá á fi y efecte de que aquest los sabés dir de cert, si aquella pobre era la Mare de Deu com deya la mestressa del mas, ó be una bruixa com aseguravan los altres.

II.

Y passat que fou algun temps, veyent la mestressa del mas que las promesas de la pobre havian eixit certas, no tingué gens ni mica de dupte de que devia aquell favor á la Verge de Puig-graciós, y aixís va ser com plorant de goig se 'n aná un dematí dret á la ermita descalsa y ab un ciri á la má, y arrivada que hi fou, s' agenollá devant la imatje de la Mare de Déu y li digué:

Verge sobirana de Puig-graciós
que quan jo plorava dins de la Masia

me vares prometre un tresor preciós
que será la glória de l' ánima mia;
vos dono las grácias y vos lo acomano:
vulláu ampararlo sempre nit y dia
que li 'n feu de mare si jo 'm mor, demano:
que si á gran arriva, per vos sola sia.

Y veus aquí que arribada la hora tingué una nina, com un sol d' hermosa, á la que batejaren ab lo nom de Maria en proba de gratitut á la Verge. Y aqueixa nina aná creixent, ab una grácia, ab una sapiensia, y ab una hermosura tan gran, que segons lo dit de sa mateixa mare y ab ella tots los del poble, no hi havia de qui sap quantas horas lluny, cap altre que se li semblés. Per aquest motiu sos pares la tenian molt guardada, estimantla mes que á ells mateixos, y com que 's desfeyan per ella, no volian que sortís á l' hora del sol perque no 's colrés sa cara, ni á la hora de la lluna perque no s' enmalaltís son cos, y en tal manera la contemplava la mare, que ella 'n valgué de menos, puig ab los molts anys que tenia, y tanta fatiga, aná enmalaltintse de mala manera.

Y la nina may tenia ganas de jugar com las altres de la seva edat; sempre ab lo cap baix, com si estés trista; y sols s' obrian de tant en tant los seus llavis, pera cantar, ab una tonada que enternia lo cor de sa mare, aquellas paraulas ab que aquesta l' adormia en lo brés, quan petiteta n' era.

Verge sobirana de Ruig-graciós
que quan jo plorava dins de la Masia

Mes las paraulas de aquesta cansó que la nina

cantava mes, y ab mes dols lanjiment, eran las darrerencas:

Que li 'n feu de mare si jo 'm mor, demano;
que si á gran arriva, per vos sola sia.

Y aixís aná fentse gran. Ja podeu pensar de pretendens si 'n tindría, rica, hermosa y agraciada com era! sa mare se tornava boja de alegría (ab tot y lo mal que á ella la acabava): y son pare deya á tothom, que de filla com la seva no 'ls calia pas buscarne cap mes.

Passava 'l temps, y Maria no feya cas de cap dels jòves que la pretenian. Tots los diumenges per compte de anar á las balladas de la plassa, se 'n anava al bosch vehí de sa casa y tot cullint floretas, cantava:

Verge sobirana, etc.

Y axó feya que moltas murmuressen d' ella y enmalaltissen mes de quatre joves que de tot cor la volian.

Una nit la mestressa del mas se sentí molt mala, prou vinguéren metjes y barbés, mes la malaltia havia pres massa peu y era impossible curarla. Maria no 's mogué may del peu del llit, y 'l pobre del seu pare escoltava los prechs de la sua muller, recomanantli á sa filla. Per fí, al cap de pochs dias y després de haber rebut los sagraments com á bona cristiana, morí.

III.

Passá molt de temps, y 'l pare de María plorava encar la mort de sa muller, si be l' aconsola-

va un xich la presencia de la tendre y angelical Maria. Y com eixa no volgué maridarse ab cap dels que la pretenian, los uns acabaren per oblidarla, y d' altres n' hi hagué que se n' anaren del poble pus no podian aconsolarse de no poder conseguir tan preuhada joya.

Mes un dia arrivá prop del mas una comitiva de joves que, tot cassant, s' dirigian á San Miquel del Fay, tots molt ben vestits y aparellats, com que mostravan ésser de gran valía, sobre tot un d' ells, per sa molta gentilesa. Los quins com sentissen la veu de Maria que cantava la cansó de la Verge, 's deturaren y 'l mes bell de tots descabalcá, y entrant dins lo clos de la la masia d' ahont li semblava sortir la veu, trobá á la hermosa nina.—D' ahont sou? quin es lo vostre nom hermosa jovencela?

—Eixa es ma casa payral, galan cavaller, y mon nom es Maria.

Y ell li demaná que 'l deixés reposar, pus molt fatigat venia, y ella cridá á son pare, lo quin acordá lo que li demanava y passá en lo mas lo jorn y la nit ell y tots los de la comitiva y l' endemá al matí, quan sortiren del poble, lo pare de Maria va reparar que 'l jove, ans de trencar per la dressera girava moltas vegadas lo cap, y que sa filla cada vegada qu'aixó sucsehia s' enporprava de galtas y baixava sos dolsos y hermosos ulls blaus.

IV.

Y passaren dias y 'ls pares del cavaller que eran uns Comtes molt poderosos, estranyavan

que son fill passés tot lo sant dia tancat en sa cambra sense parlar ab ningú.

La Comtesa que com á mare va esser la primera en adonarse del retirament de son fill, aná á trobarlo y aixís li parlá:

—Fill meu, ton pare y també jo estém molt contristats al veure la melancolia que de tú s' ha amparat: voldriam que 'ns diguesses que 't manca ó que desitjas, que tot t' ho dariam pera ferte felís.

Y ell respongué:

—Jo, mare y senyora, sols desitjaria poder tornar á ferne una ben llarga cassada, que ni ab vuyt dias ni ab vuyt nits desseguida pogués acabarla.

Y això li fou concedit, y se li aparellaren cavalls y gossos y falconers, patjes y doncells, pera que la cassa que ell tan desitjava deixés memória en aquellas terras.

Y quan tot fou aparellat sortí lo fill del Comte ab escuders y amichs, y se 'n aná dretament al mas de sa enamorada perque Maria li tenia 'l cor robat desde lo primer instant en que la havia vista.

Y tantost al mas dels olivers arrivaren y vegé á la tendre doncella que, al oure lo soroll dels cavalls, á la porta del clós corregut havia, ell descavalcá y entrant á la casa d' ella, demaná á son pare que 'l deixés esposar ab sa hermosa filla, puig que ab gran passió son cor li demanava.

Y 'l pare ben content ne fou, y tot ho aparellá pera las esposallas que devian celebrarse en la

ermita de Puig-graciós, per averho axís demanat la que anava á ser esposa del fill del Comte.

Mes veus aquí que lo camí per anarhi era espadat y pedragós y quan, plassenta, la comitiva per ell anava, lo corcer de la doncella, perdent los frens que 'l subjectavan, ab impetuosa fúria ixqué de la vía y travessant per lo espés boscatje, devallá per lo altre costat de la serra anant en vers la torrentera. La roca era alta, lo fondo salvatjés y horrible y 'l cavall aixís que va serhi llensant foch per sos nassos, al fons se llansá ab sa lleugera y tendre carga.

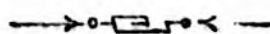
Desd' aquell dia, ningú may mes ha vist á la hermosa Flor del mas dels Olivers, pus si be baixaren tots al fons del barranch, res hi trobaren com no fossen las petjadas ben marcadas del cavall que may mes han pogut borrarse.

Molts digueren que com havia estat son naixement per art de bruixeria, corresponia sa mort ab ell: altres deyan que com sa mare la havia oferta á la Mare de Deu, malament podia permetre aquesta que 's maridés, mes que fos ab lo fill de un Comte, lo quin fou molt trist y apesarat de tot axó y sen torná á sas terras ab una malaltia al cor que no pogueren aturarli los metjes y nigromántichs que al castell de son pare pera probarho anavan.

Y desde llavors, en lo poble ahont succehí axó, se ha donat á aquell single lo nom de *Salt de la Núvia.*

LA PESCA DEL FLUIX.

La barqueta 's balancejava graciosament en la hermosa platja de Sitjes esperant á una comitiva de joves y alegres sitjetanas que á la pesca anomenada del fluix volian anar. La nit era clara, y la lluna ab melancólica llum feya brillar lo floch de plometas blancas ab cascabells, que s' usa en aqueixa mena de pesca, com si fos de plata. Quan las donzellas foren dins la barca, eixa s' allunyá deixant enrera la blanca vila, que desde lluny semblava la espuma de la mar que incessantment la banya, y l' alt campanar de la iglesia que, situada dalt d' una inmensa roca mitj ficada dins del mar, se dibuixava fantástich y majestuós.

Gran era la joya de las bellas sitjetanas cada volta que algun gormant peixet mossegava las blancas plomas lligadas al capdevall de la canya de cadascuna d' ellas, fent sonar lo cascabell; aquell só del cascabell que 'ls anunciava un presoner á qui la lluhentor de plata que dava á las plomas la lluna havia enganyat, era freqüent: ben plena tenian ja una cistelleta que per lo

càs duyan, quan passant per vora las covas que 's troban entre mitj de Sitges y Vilanova determinaren de desembarcarhi.

Encengueren foch y ab sa mateixa pesca y alguna altre cosa que portavan s' arreglaren ellas mateixas un sopar, alegres y descuidadas; desprès s' en entraren á seguir las covas; los pescadors havent amarrat sa llanxa en lo sortint d' una punxaguda roca se 'n hi entraren també. Las covas eran al promte de gran elevació, mes desprès anavan abaixant abaixant la roca, fins á tenir de passarhi molt acotats: devian anar á parar molt lluny, mes era impossible ab tot y sa gran bona voluntat, ó curiositat, seguirlas, puig l' ayre 'ls faltava y se 'ls apagava la llum; tingueren de tornar enrera desprès de haver arrivat ja molt per enllá.

Sobte, y al esser ja prop de la sortida, un dels pescadors que duya la devantera cridá ab forta y seguida veu, tot apretant á corre envers la barca.

—A la barca! á la barca! ó som perduts.

Y efectivament, mentres ells feyan sa escursió subterránea, lo cel s' havia enfosquit, la mar s' havia alterat, y grossas onadas s' atansavan y reculavan ab forsa per entre las rocas ab feréstega remor; la barca, incapás de resistir als seus embats, havia trencat la corda que la subjectava y s' anava allunyant y tornant segons lo vayvé de las onadas. Perillós era tornarshi á embarcar, puig si 'ls remers no tenian prou forsa pera dominarla, era fácil que s' esberlés al topar contra alguna roca, pero ab tot mes peri-

llós era quedarse allí; las onas anavan avansant avansant per moments y prompte taparian la plasseta y la boca de la cova, y qui sab si la invadirian y arrastrarian ab ellas algun tros de pedra com havia succehit altres vegadas, ó ab ella obstruirian la sortida quedant aixís enterrats en vida los que s' hi quedessen, puig ningú 'ls havia de anar á treure d' allí ahont no 'ls savian.

Perduts per perduts, tots se llensaren dins la barca aixís que un pescador poguent cullir lo cap de la trenada corda, la feu atansar prop de la roca.

—No hi ha por, deyan ells; un cop haguém entrat un xich endins no hi haurá que temer, las onadas no naixen pas molt lluny d' aquí, prompte las haurém travessadas; sobre tot serenitat y tenirse fort á la barca, que per la maror que hi há, no hi ha perill que 's tombe encara, pero aném depressa sino potser després seria tart.

La nau aná allunyantse d' aquellas isardas y peladas rocas, en mitj de mil perills; las donzellas mes mortas que vivas, no gosavan á tornar l' alé y seguian agafadas á la débil embarcació que tan aviat semblava volguer arrivar als núvols dalt d' alguna enfurismada ona, com semblava que devallés al fons del mar ab sa rápida devallada.

—¿Y Vinyets? ¿ahont es Vinyets?

Preguntá de prompte una de las espedicionarias.

—¡Vinyets! repetiren las altres ab sorpresa y

cercantla entre ellas. Mes Vinyets, la hermosa pubilla de una de las mes ricas casas de Sitjes, no hi era.

—S' haurá quedat en la cova, deya una, puig anava derrera de totas examinant la roca, y no s' haurá atalayat de la nostra pressa al fugir.

—No; tal volta 'ns l' haja arrebassada alguna onada, y no 'ns en haguém atalayat nosaltres.

No, repetia una tercera; aixó no pot ser, hauriam sentit son crit, hauriam vist alguna cosa uns ó altres, y jo no 'm recordo d' haverla vista d' ençá que som aquí.

¿Qué fer, donchs? Las donzellas comensaren á plorar y 'ls pescadors després de haverlos costat tant d' apartarse de aquell indret no 's veyan ab ánimo de tornarhi, mes á mes quan la marejada s' anava fent mes forta cada cop, y 'l tornarhi era perdrerse tots: pero deixar á la pobre donzella, allí, sola y abandonada, tampoch era possible.

Sobte, entre 'l plant de las donzellas y la remor de la agitada mar, se sentí un cos que queya á l' aygua. Era Adriá, lo mes brau y gentil pescador de la comarca. Un crit d' esglay s' escapá de tots los pits, mes lo intrépit minyó, partint las enfurismadas onas ab sos brassos y bregant ab ellas, s' atansava envers las rocas; tots contenian la respiració, ni un mot s' obigué, y, fixos los ull en el nadador, seguian ab afany tots los seus mohiments, oblidantse fins de son mateix perill: á voltas una negra y encrespada ona 'l feya desapareixer de sa vista, com lo veyan un xich després nadar demunt la blanca

escuma d' una altre; desprès desaparegué de sos ulls.

—Adriá haurá trobat sa sepultura en la mar, digué una d' ellas. Mes lo vell mariner, amo de la barca, remená lo cap.

—No hi ha mes bon nadador en totas eixas riveras, digué, y molt havia de poder la mar pera fer de ell presa; esperém ab la misericordia de Deu que prompte 'l tornarém á veure.

Ab aqueixa ansietat passá una llarga estona: sobte, un crit de joya sortí de tots los llavis: Adriá portant ab seu devant lo cos de la desmayada Vinyets, s' atansava nadant ab totas las forsas que li permetia sa carga.

Los pares de Maria de las neus ó del Vinyet, com las anomenen á Sitjes, se desfeyan pera veurer de alegrar á sa filla que desde 'l dia de sa escursió á las covas ditas no havia tornat may mes á somriure; no podian atinar qué era lo que tenia ni de qué provenia semblant tristesa. Per fi desprès de molt temps vegeren emporprarse las galtas de sa filla y brillarli sos ulls de joya al trovarse ab lo pescador Adriá: llavoras ho comprengueren tot, y mes que haguessen de causar la mort de sa filla, resolguéren apartarla d' ell. En va fou que la donzella 'ls digués que sense ell no podia viurer, que 's recordessen que ell li havia salvat la vida; tot fou en vá, ella era rica, y ell no era mes que un miserable pescador de familia, de bens y posició molt diferent de la séva, y jamay hi consentirian.

Un dia, la donzella trista y sola dirigí sos passos per lo camí de las Costas de Garraf, y al

ser al pich de la roca dita la Bufera, anomanada aixís perqué al estrellarshi las onas se fican dintre d' un forat que en ella hi ha, y surten bufant enlayre, sentí remor entre las rocas de mes avall, y Adriá se presentá á sa vista.

Al trobarse devant d' aquell que li havia tornat la vida mes que s' en hi havia dut en cambi 'l cor, la donzella se sentí sens forsas pera sostindres y 's deixá caurer demunt la enlayrada penya. Adriá en tant anava pujant per aquells rischs ágil y lleugé com un isart y atansantse á ella li digué:

—Vinyets, lo nostre estat es diferent, la nostra fortuna també: ja sé que los richs senyors no consenten may en unions com la nostra, ni jo puch desitjarla tampoch; mes jo vos amo tant que no puch viure sense veureus, y no poguent ser aixís, vull morir.

Hi havia tanta tristesa en lo tó ab que ell pronunciá aqueixas paraulas, que la donzella baixá son bell front y duas llágrimas lliscaren de sas palpebres.

—Ploreu? digué ell; llavoras puch esperar encara que alguna volta vos recordareu de mí!

—Alguna volta Adriá? alguna volta? oh! no, sempre.

—Jo havia resolt anarmen lluny, ben lluny, en algun lloch ahont lo perill fos gran pera veure si trobava la mort que fentnos iguals, al cel nos juntaría quan vos hi anesseu; mes ara que m' haveu dat una esperansa, ara que se que mon recort no fugirá tant facilment de la vostra memoria, vull viure, mes vull ser rich, y ho

seré. Molts dels fills d'aqueixa terra, be ho sabeu, han travessat la mar y han anat á treballar á aquella terra verge y rica, tornant després ab fortunas tan grans que cap de 'ls mes richs d'aquí pot igualar; prometeume, amada mia, guardar la meva memoria, y jo ab la fé d'eixa promesa, treballaré ab totas mas forsas y haig de tornar tan rich que 'l vostres pares no me podrán negarvos.

Molt de temps feya que Adriá s' havia embarcat cap á América, y 'ls pares de la Vinyets havian intentat casarla moltas vegadas sense poderho lograr may. Totas las nits de bella nit anava la donzella cap al camí de las costas passejant fins que 's feya dia, desde 'l peu de la ermita de la Trinitat fins á la roca de la Bufera ahont havia vist á son amat.

Un dia, cap al tart, aparegué allá al lluny de la mar salada una nau que semblava vingués de ben llunyas terras; la mar estava també aquell dia avalotada per lo que 'l barco no podia pendre terra. Com mes tart s' anava fent, mes creixia la maror y grossas gotas seguidas de llamps y trons queyan del cel amenassant gran tempestat: tractás de donarli aussili, mes se conegué que ja era tart; la fosca impedia veure lo que allí passava, y sols de tant en tant, quan lo vent venia de aquell cantó, se sentia algun crit de mando ó alguna imprecació dels mariners.

La campana de la ermita de la Trinitat tocava á temps, y divagant pel peu d' ella com una ánima en pena, s' hi veya la blanca figura

d' una dona, destrenat son cabell que onejava 'l fort vent.

Sobte s' oigué un crit horrorós d' agonía repetit per cent veus, que venia de la embarcació, y la claror d' un llamp deixá veurer la combatuda nau feta deu mil trossos y homens y cosas que queyan dins la mar. Com lo ressó d' aqueix crit, s' en sentí un altre al peu de la ermita de la Trinitat; y una cosa blanca aná rodolant rocas avall fins á enfonsarse en las feréstegas onas.

Lo ensendemá, la mar llensá á la platja gran munió de cadavres, mes ab tot molts mariners hi hagué que se salvaren, y entre ells, lo pescador Adriá, que molt rich venia.

Lo cadavre de la Vinyets no aparegué, mes moltas nits al passar los pescadors pel peu de la ermita, han vist una ombra blanca nadar demunt las escumosas onas ó pasejarse per entre aquellas detras y peladas rocas. (1)

---

(1) Es notable la semblansa de la vissió de la Vinyets que contan tots los de Sitges, ab la de la llegenda *Lamia* contada per Goysueta, en sas *Leyendas Vascongadas*. Madrid 1856.

LO CASTELL DEL AMOR.

Imitació de las rondallas populars.

Una vegada era una pastoreta que ab son remat de cabras, s' estava tot filant dins una delitosa pineda, cantantne bellas cansons de la terra, quan de sobte sentí al seu detrás grans clapits de gossos que atiats n' eran per una gran colla de cassadors. Y ella 's girá, y 'n vejé lo Prímcep davant d' ells, tan gentil y hermós que 'l cor ne captibava, y lo qui passá com un llampech per tan prop seu, que 'l cavall fent remoure las pedras, 'n tirá una, tot justament al bell mitj del cor de la donzella.

Y veus aquí que allí mateix passava un torrent, y ella que se 'n vá torrent amunt, torrent amunt tota plorosa, fins arribar á una font de claras ayguas, tota voltada de llachs y parets de gran alsária que l' eura n' havia enramadas, ahont hi verdejavan unas canyas que, segons se deya, al vinclarlas lo vent, produhian armoniosos sons, pus qu' eran fadas.

Allí, donchs, arrivá ella ben desconsolada,

quan de dintre del canyar n' exí una de aquellas y li preguntá perque n' estava tan adolorida, y sapiguda la causa li diu:—Vesten á la mar salada, si es al hivern, tan bon punt en lo cel las estrellas brillin, y si es al istiu tan bon punt despunti 'l dia, quan fret y calor la terra atuexin, y ab aquest lliri dels nostres llachs, axís que 'l ensenyis se 't obrirán las ayguas y se t' alsarán las rocas, y tu 't ficas mar endins, mar endins y á dessota d' ellas hi trobarás los hermosos corals que 'm durás, fins y á tant que 't digui prou, anant ab compte de que no t' hi estessis pas mes de lo que t' encomano, perque sino 't sortiria lo rey dels peixos de las grossas escatas que ventantne ab sa cua faria caure damunt teu totas las rocas.

Y la noya se n' hi vá al ser de bella nit, que 'l fret tot ho atuyia, ne mostra á la mar lo lliri, y las ayguas totas s' obran, y ella baixa al fons del mar á cullir del coral que necessitava.

Y set anys axís ho feu de nit al hivern, de dia al istiu, al cap dels quals un dia que cullia lo millor coral, aletejá lo peix de las llargas escatas, y ab una mica que s' entretingué pera no dexar aquell, caigueren las rocas, cullint dessota seu la ma de la donzella que per sempre mes ne restá sense.

Y la noya s' en aná á trobar las canyas, de las que n' eixí la hermosa fada, que consolantla li digué com ja tenia prou coral, y acompanyantla al cim d' una montanya n' hi fabricá ab ell un palau, qu' era tot maravella, ab sas vermellencas parets y sas pilastras de glas, que la donzella

recullit havia en las fredas nits d' hivern, guarnidas d' or dels raigs de sol que al istiu l' havian cremada. Y era tan hermós y esplendent, que tothom, de mes de cent lleguas al voltant, ne parlava, y fins lo fill del rey volgué veurel no creyent en semblant maravella.

Y s' en hi aná y lo vejé tot que s' hi encantava, y li agradá, sino es la pastora á qui ni tan sols va mirarse. Per aixó al vespre, aquesta aná á trobar á la fada y li contá com lo Prímcep havia anat á veure lo seu palau, mes que á n' ella ni solsament l' havia atalayada.

Y la fada pujant dalt d' una espadada roca, agafá un duch que dins son cau niava, y lo doná á la noya dientli:—Vesten á la mar salada, tira aquesta trema de fina sarga, dintre la que hi ficarás la carn d' aquesta au feta á trosos ben petits; á son olor vindrán una munió de peixos ab una perla á la boca, que deixarán anar per lo bossí de carn, y tú recull totas las perlas.

La noya ho feu, y als pochs dias no 's parlava d' altra cosa que de las motlluras, capitells y cornisas de perlas de que estava guarnit lo palau de corals. De qui sap ahont ne vingueren per véurel Prímceps y Reys á professó feta, qu' era cosa may vista la riquesa que duyan.

Y un dels Reys s' enamorá de la donzella y la demaná per esposa, mes eixa que tan havia trevallat pera conquerir lo amor del Prímcep, al qui aymava encara mes que may, refusá la corona de Reyna; de lo que fou tothom esmirat que mes no podia.

Y tots los que al palau anavan, coneixer vol-

guereu á la que havia rebujat tan gran fortuna, y un dels tants fou lo Prímcep.

Y á la nit la donzella contá á sa protectora, com aquell l' havia volguda coneixer, mes sens fer per axó cap cas d' ella. Y pujant la fada dalt d' una roca mes espadada encara que l' altra, ahont tot un vol d' áligas hi reposavan:— Aneu, digué, empreneu lo vol en vers la mar salada y porteumen dels tresors mes grans qu' en ella 's crian. Y las áligas, son vol magestuós aixecant fins als nuvols y fendent l' espay, no pararen fins á trobar á las grossas montanyas d' escuma que ben endins de la mar ne forman las onadas y en las que habitava la nissaga dels peixos de lluenta escata. Al arrivar allí las áligas brunsentas s' hi llansaren com á fletxas y del mitj de la brumera ne sortiren al poch temps portant cadascuna d' ella en son bech un dels peixos, que estriparen ab sas urpas trayentloshi un diamant del mitj del cor, lo quin anaren á tirar en la falda de la donzella qu' en la platja las esperava.

Al endemá tothom parlava d' una grossa y brillant estrella que dalt del cim del palau hi havia tota feta de diamants, ab un carboncle al mitj, tret del cap d' una serpent que un dels llachs de las fadas habitava, qual estrella per tots quatre costats que la miressen, sempre 's veya, de tan brillant que n' era.

Y cada volta eran mes grans las comitivas que á veurel anavan, mes la donzella cap cas ne feya, axís com tampoch de sas moltas lloansas ni dels molts pretendents que la volian.

Un dia hi aná lo Prímcep, y trobant lo palau desert s' en baixá al jardí que plé estava de hermosíssimas y estranyas flors, y tan s' hi extasiá que se li feu tart sense adonarsen y volguent sortir övirá una porta en la paret de crestall, enramada d' euras que 'l jardí environava, per la que 's ficá, trobantse de sobte dins d' un bosch de altas y gemadas alsinas, tot sembrat de miosotis y bellas flors boscatanas, las quals enllasadas son nom formavan, y al cap de vall del que hi havia una cascata de topacis y esmeragdas y grossas petxinas de mare-perla que la una dessota l' altra, recullian l' aygua de nou olors que á doll ne brollava.

Y 'l Prímcep n' era tot atmirat fins que 'n mitj de l' aygua hi vegé enmirallada la donzella, que hermosa li semblá, sino que li faltava una má que las rocas li havian llevada.

Y ell que diu:—Si ab una ma sola ha fet totas aquestas maravellas, qué no hauria fet si las hagués tingut totas duas? Y tan bon punt diu axó, ressoná tot lo palau y del mitj de las ayguas n' eixí la donzella, de la qui 'n fou molt prendat lo Prímcep y li 'n demaná lo seu amor que molt la volia, y ella li doná ben contenta com que casi plorava d' alegria. Y exiren las fadas que la ompliren de flors y de joyas y li donaren una petxina plena d' aygua, ahont hi ficá son mutilat bras, y tan bon punt ho feu, n' exí del fons una blanca y bella má que set anys havia colgada, y ara tornava á lo seu puesto pera fer ben ditxosa á la pastora que ab lo seu espós y Prímcep, fou felís per tota la sua vida.

LOS ESPIAS.

La Comtesa Eimeruds d' Auvernia, esposa del Comte Borrell, s' estava asseguda prop la gótica finestra de sa cambra, y á sos peus la jove y bella Tendula, la hermosa filla de Abdelmelich, la de negras y llargas trenas y ulls brillants, jugava ab los plechs de son vestit. Sobte, s' obrí la porta de la cambra y 'l Comte, seguit de sos cavallers, hi entrá.

—Eimeruds, digué atansantse á sa esposa; l' alarb está molt prop de la ciutat; demá pot ser seria á dins; aixís es que encara que faltat de soldats, per esser tots, com vos sabeu, ab mon fill en contra d' ells, sortiré eixa nit ab mos braus cavallers pera allunyarlos; pochs som vist ells, molt pochs, mes la falta d' homens la suplirá la sobra de cor: si 'ls allunyo, tornarem promte, y si no, pregueu per mí.

Dels ulls de la Comtesa lliscaren duas llágrimas y, besant ab amor las mans de son espós.

—Aneu, aneu, li digué, y que la sort sia ab vosaltres; mes si no es aixís, jo os juro que moriré y ab mi tots los que á la ciutat som, avans

de deixarhi entrar l' alarb; aneu, senyor, que jo vetllaré per la nostra honra y per la nostra fé.

Mentres aixís parlava la Comtesa de Barcelona, Teudia, que s' havia alsat promtament quan ells entraren, clavava sas miradas, ara dolsas y melancólicas com una hermosa nit de lluna, ara ardentas y apassionadas, en un dels cavallers que al Comte acompanyavan. Quan sentí que anavan á sorprendre als de sa rassa, son rostre torná més blanch que un lliri, mentres que posant sa ma demunt son cor, semblava com si 'l volgués contenir; sos llavis tremolosos se mogueren sens articular un mot y sas mans suplicantas se estengueren envers lo gentil cavaller; vacil-lá un moment, y caigué en terra. En aquell moment Eimeruds acabava de pronunciar la última paraula; al veure sense sentits á la gentil y estimada donzella, la agafá en sos brassos, y 'l jove guerrer hi corregué també esclamant:

—Teudia, Teudia, ma estimada!

Ella obrí 'ls ulls y 'l rebujá de sí com esgarrifada. Tothom se cregué que lo temor per la vida de son amat havia sigut la causa de son desmay. Eimeruds era la primera en aconsolarla ab tot y que son cor estava ple d' amargura; mes la hermosa filla del desert no escoltava sas paraulas; sumament excitada, sos ulls divagavan d' açí d' allá com cercant alguna cosa, mes sens fixarse en cap, sos esblanquehits y tremolosos llavis se movian sense dir res. Los últims cavallers de la comitiva del Comte ja havian

sortit de la cambra y forsa li fou també ferho al jove enamorat, mes avans torná á atansarse á ella y li besá amorosament las mans. Ella baixá llavoras fins á ell, que tenia un genoll en terra, sa agraciada testa, y baix molt baix, pronunciá eixas paraulas á sa aurella.

—No surtis de la ciutat eixa nit.

Lo cavaller alsá 'ls ulls admirat, mes ella ja havia desaparegut. La Comtesa entrá en la cambra de sa predilecta donzella á la que havia arrancat de la esclavitut y de la falsa religió, y á la que tant d' amor tenia.

—Que avisen á son pare, maná la Comtesa al véurela tan febrosa.

—Ah! no, no, cridá la donzella com fora de sí, mes creyent que parlava aixís dominada per la febre, ningú 'n feu cas, y pochs moments desprès, l' antich Abdelmelich, puig ab sa filla havia ell també abjurat la lley de Mahoma, entrá en la cambra d' aquella, feu acatament á la Comtesa, s' atansá á sa filla, y quan la hagué mirada,

—Oh ma filla! esclamá, lo dols consol de ma vellesa, ¿qué t' ha passat, que estás aixís?

—Tant malalta la trobeu? preguntá Eimeruds.

—Oh molt, molt, ma pobre filla! digué ell pegantse cops al pit y estirantse 'ls cabells

– ¿Qué convé fer, donchs, pera salvarla? torná á dir la Comtesa; ja sabeu que jo la estimo com á una filla.

—Ho sé, senyora, ho sé; no puch oblidar que á ella y á mi 'ns salvareu la vida quan cayguerem en mans de vostres soldats, ni puch oblidar tampoch la solicitut atenta y carinyosa que per

ella haveu tingut, axís com també per mí: Dèu vos pagará tants de favors.

—Mes qué hi ha que fer?

—Primer de tot, li convé un gran repos; no permeteu que entri ningú; que no 's fassa ni 'l mes petit soroll, que ella no digui ni una paraula, y ab un brevatje que jo li daré, pot ser lògre aturar lo mal; mes voldriau dirme, senyora ¿qué la ha posàda en eix estat? pot sèr no feya un quart que jo la havia deixada bona y contenta.

—Y ho estava un moment avans de cridarvos; ¿voleu saber la causa? digué la Comtesa sonriguent, mes tenint sas galtas banyadas de llágrimas,—ha tingut de comiarse de son amat caváller.

—Oh! feu lo convers obrint desmesuradament los ulls y clohent lo puny; mes contenintse s' esforsá en fer apareixer un sonris en sos llavis, y girantse humilment á la Comtesa.—Estigueu tranquila senyora, li digué; promte curará ma filla sino es mes que axó.

Eimeruds surtí de la cambra, y á instancias del pare de Teudia lo deixaren á ell sol pera vetllarla.

—Ningú ab mes cuidado que jo la vetllará, ningú ab mes carinyo la cuidará, deya ell.

Tant bon punt restá sol ab sa filla, tancá totas las portas y atansantse á ella, apesar de la quietut y repós que, segons digué ell, mol versat en medicina, Teudia havia menester, la agafá de las mans dihentli:

—Que ha succehit, hermosa flor del desert?

ahont va aquest nazaren, que aixís t' has conmogut?

Ella feu un moviment pera rebujarlo, mes ell s' aferrá mes á ella y seguí dihent:

—Parla, parla: los moments son preciosos; ta tardansa en respondrem podria ser causa de desgrácia pels nostres; tu, á qui 'l Profeta distingeix de tal manera, tú que serás la que 'ns tornis l' óasis de ventura que aquí tinguerem, tu la mes hermosa de las fillas del Profeta, parla y no tardis, perque sinó, si per ta causa 'ls succehía algun dany ¡ay de tu! serás malehida de ton pare y de tots los teus, y no veurás jamay florit lo jardí de ta ventura.

—Oh pare! no exigiu de mi que parli.

—Perque no? serias acás perjura á la religió de tos pares? ¿t' hauria enganyat la esposa del causador de nostra ruina? Oh ma filla! que no penetrin en ton cor jamay sas pérfidas paraulas; tu y jo som aquí, no mes que pera vetllar pels nostres germans, no pera deixarnos enganyar per las caricias ni paraulas de cap nazaren. ¿Creus tu que si jo hagués volgut no hauria trobat medis de fugir y endúrtemen? mil voltas foram lluny d' aquí, si jo no hagués cregut que aquí 'ls podiam ser á ells mes útils; aixís ma filla, tu que tens la confiansa de la Comtesa, tu que saps lo que passa, dígasme lo que hi ha avuy, que sento passos per tot arreu y soroll de armas; dígasme ¿ahont va aqueix cavaller que s' anomena ton galant?

Teudia suspirá.

—Parla, torná á dir ell impacient y moventla ab violencia.

—Oh no, no, jamay; digué ella.

—Com no? filla perversa, com no, si jo t' ho mano?

—Per Alá os prego que no 'm feu avuy obrir los llavis, per que 'm sento morir.

L' alarb mirá á sa filla y la vegé realment com agonitzant. Per un moment son cor de pare se enterní, mes tornantse á recordar de sos germans, torná á instarla á que parlés; ella ni tenia forsas pera ferho ni l' amor que tant intensament per lo jove guerrer sentia li deixava fer, pero ell, ara ab caricias, ara ab amenassas, ara ab un mot, ara ab un altre, endeviná lo que sa filla volia callarli. S' havia descubert que 'ls alarbs volian assaltar la ciutat, y surtia 'l Comte y sos cavallers á sorpendrels á ells. Axió deduhí de las paraulas d' ella, y ab tot y lo pitjor que estava despres de la escena que acabava de tenir lloch, la deixá y surtí del palau sense que ningú li digués res, com á persona que era benvolguda dels Comtes, y cregudas las guardias de que anava pera alguna cosa convenient; aíxis mateix eixí de la ciutat, pensant los centinellas que anava á presidir la marxa del Comte. Un xich despres, tornárense á obrir las portas pera eixir est y sos cavallers.

Era ja molt avansada la nit. Na Eimeruds, agenollada als peus de un Sant Crist devant del qual una petita llántia feya una llum vacilant y

trista, pregava per son espós. Sobte, li semblá sentir un sospir; girá 'l cap, y per entre la mitj oberta porta vegé passar una ombra blanca; alsás la noble matrona, y al ser prop del llindar, sentí uns passos lleugers que s' allunyavan pel corredor, é hi distingí encara la blancor d' un vel; sumament agitada, cregué que alló era un avís del cel, y que un gran perill los amenassava; cridá á tots sos servidors y pochs soldats que allí quedavan, y fent despertar als habitants de la ciutat al so dels bélichs instruments, ordená que tothom, xichs y grans, joves y vells, se preparessen per la defensa, cadescú ab las armas que tingués ó pogués trobar, y que tot aquell que 'n tingués de sobreras y totas las que en lo palau hi haviá fossen entregadas. Estava persuadida de una desgracia; l' anar á escometre al exércit enemich ab tant poca gent era una temeritat, y sols son gran valor ó un miracle del cel podia salvarlos: en no sent aixís, l' alarb se rebateria ab mes furor contra la ciutat, y, no estant tots ben previnguts, era fácil que se n' apoderés.

Poca estona feya que 'l poble s' havia juntat á la plassa, que s' havian doblat las centinellas ó atalayas y que tothom estava previngut, quàn sentiren uns grans crits part de fora de las murallas. La noble esposa de Borrell anava á fer obrir las portas, creguda de que 'ls seus eran perseguits, quan sobte, y entre mitj de una cridoria espantosa, una cosa passá per demunt de las murallas llensada ab la punta de una ballesta y aná á caure al mitj de la plassa. Un

crit d' horror ressoná per tota la ciutat al mateix temps que, llensada també del mateix modo, una altre'n caigué al costat d'aquella, y despres d'aquesta una altre fins á cinchcentas, que era los caps d'en Borrell y dels que l'acompanyavan. Heus' aquí lo que havia succehit. Al sortir Abdelmelich, havia trobat las avansadas dels alarbs que cautament s' atansavan; al saber la nova que aquell los doná, corregueren ab sos voladors caballs de rassa á darne part; y quan lo Comte fou un xich lluny se trová atacat per retaguardia; los moros l' havian deixat passar, ben amagats, tancant lo pas derrera seu. Admeteren los cristians, ab tot y las grans ventatjas que l' enemich tenia, la batalla, quedant enterament destrossats, y 'l Comte ab los pochs que quedaren vius, se tancá en lo castell de Ganta prop de Caldas de Montbuy: despres de una resistencia desesperada, faltats de medis pera defensarse, foren tots morts per los alarbs, y, tallantlos lo cap, los tiraren de aquell modo, pera aterrar als de dintre y, atrapantlos desprevinguts, apoderarse de la ciutat. La noble viuda de Borrell restá un moment sens esma morta de dolor y esglay.

Sobte, una dona, millor diré, una fantasma embolicada ab un mantell blanch, mitj coberta per sos llarchs y hermosos cabells d' atzabeja que destrenats portava, se presentá devant sos ulls; son rostre era tan blanch com la roba que la cubria, mes sos ulls eran vermells com la grana; ningú la hauria coneguda per aquella hermosa jovensela que sempre á la Comtesa

acompanyava. Fins aqueixa duptá un moment si era ella; la desditxada donzella. presa de febra, quasi ni dreta podia tenirse; y estenent una ma, que semblava la de un cadavre per sota 'ls plechs del mantell.—Preneu ma vida, digué, que jo so la cansa de aqueixas morts. Tothom restá admirat al sentirla, y molts cregueren que era 'l mal lo que axís la feya parlar, mes ella seguí, dirigintse á la Comtesa:

—Haveu recullit á la serp dins vostre si, y la haveu amagada, y ha vingut un dia que la serp ha llensat verí, y á sa verinosa alenada s' han marcit las flors mes bellas del jardí: quantas voltas vos han vensut, jo n' he tingut la culpa; no estava en lo vostre palau per agrahiment ni carinyo que os tingués per vostres cuidados pera mi, per haber salvat la vida de mon pare y la meva; no profesava la vostra religió perque en ella cregués, sino pera enganyarvos millor, pera poder aixís mereixer vostra confiansa y tramétrela á mos germans per medi de mon pare, venjantnos aixís de nostras passadas derrotas y esperant tornar á conquistar ab eixos medis aquesta estimada y perduda ciutat; avuy ha arrivat lo dia de lograrho, y ja puch morir contenta; mos germans que lluyteu al altra part de las murallas , digué alsant la veu ab exaltació, ¿me sentiu? ¿esteu contents de mí?

Y tornantse á girar á la Comtesa que horrorisada la escoltava, seguí:

—Y jo, aixís, he causat la vostra desventura, mes també la mia, puig que també han mort á aquell que era ma vida.

Y dit aixó, s' arrossegá mes be que caminá fins á estar al peu de un dels caps, y agafantlo se l' acostá als llavis mormolant:

—Flor y esperansa de ma vida, quan promte t' has marcit! Despres seguí parlant sens que ja ningú la entengués; poch á poch sol sos llavis se movian sens que digués res; despres ni aixó feu; havia mort.

Na Eimeruds, passat lo primer moment, recobrá tot son valor y á ella 's degué que la ciutat aquell dia no perdés lo que tant havía costat de guanyar y conservar. Los moros foren derrotats, deixant mils de morts al peu de las murallas de Barcelona, y ella quedá regenta fins á la vinguda del fill de son marit y de Letgarda, lo Comte Ramon Borrell, que era á ferlos la guerra.

Allí ahont caigueren los cinchcents caps s' aixecá una iglesia, iglesia que subsisteix baix la advocació dels mártirs Sant Just y Sant Pastor.

Nota.—La tradició diu que 'ls moros se tornaren á apoderar de la ciutat, mes com no 's troba aixís en cap historia havem cregut millor regirnos per lo que esta diu.

LOS MALS CONSELLS.

Era 'l dijous dels compares. Aleix se devanava 'l cervell pensant qué li donaria á sa bella comáre Agneta que li demostrés son amor. Després de mólt cavilar, no trová res millor que un polit anell y una galan mantellina, cosas abdúas que deyan bén clar: *prometatje*. La dificultat era saber si la Agneta, á la que havia vist mólt pocas vegadas, tenia ja promés, y si daria 'l sentit qu' ell volia á son regalo.

Aleix esperá ab impaciencia rébrer alguna mostra de connivencia, mes cap n' hagué.

Passaren vuit dias de malestar per ell; al cap dels vuit dias, ó sia l' altre dijous que era 'l de las comares, la Agneta li envia una bonica rellotjera, forma de xinel-la, brodada de sedas per sa propia má. Axó de donarli una cosa feta séva, era bén bé una senyal de correspondencia al seu modo de entendrer. Y no s' enganyava; d' aquella hora endevant totas las festas, y com per casualitat, se trobavan abdos en la casa de son fillol, ab la escusa del interés que per ell se prenian. No m' entretindré pas á contarvos

la historia de las vicissituts que passaren nostres dos enamorats; poch més ó ménos es sempre la mateixa, y axís no hi ha 'l perquè. Sols diré que no passá mólt temps sens que 's tornessen á trovar junts al péu del capellá tots dos vestits de gala, com s' hi havian trovat un altre cop ab motiu del bateig d' aquella criatura que los féu conèixer, qual coneixensa fóu la causa de son casament.

Aleix era un honrat y trevallador mestre de casas; passava tota la setmana trevallant alegrement tot pensant ab lo diumenge, qu' ab sa estimada Agneta y sos fillets guarnian un cistell ab alguns queviures y se 'n anavan á la font del Lleó, ó alguna altre de las qu' hi ha pels vols de Barcelona, á passar lo dia rihent y bromejant ab alguns altres que feyan lo mateix, y que regularment se solian trovar totas las festas. Allí la quitxalleta dels uns y dels altres jugavan á mès no podé, fins que al ser cap al tart s' entornavan á Ciutat morts de sòn y afatigats, fins al punt que sos pares s' havian de carregar á coll al més petits, y de fer mil pamplinas y prometensas als més grandets pera ferlos seguir.

L' Agneta era una bona mare de familia, trevalladora y endressada que dava gust, ella feya los vestidets de sos fills, cusía la roba de son marit, y tenia la casa, encara que pobre, sumament arreglada. Cada dissapte son marit li donava la setmanada perque deya que ningú ho sabia compartir com ella; y efectivament era aixís: quan rebia 'ls diners 'n feya tot seguit tres parts, una per lo vestir y demés gastos que

no son vistos, un' altre per guardar si venian malaltías ó alguna altre desgracia, «y si Déu fá la gracia que no 'n tinguém cap, deya ella, será pera pagar la quinta dels nostres fills,» y la última era pel gasto de la casa; y de allí no 's passava.

Aleix estava encantat del bon gobern de sa esposa, y per rès del mon la hauria cambiada per cap més.

Entre los paletas que treballavan ab ell n' hi havia algun de aquestos mal feyners que desitjan viurer ab la esquena dreta, y que fumant y no sabentse enténdrer, no ténen may prou, y lo cap sempre 'ls barrína, y son causa móltas vegadas de malestar social: eixos envejosos al mateix temps de la felicitat dels altres, que ells no saben trovar, filtraren lo dubte en lo cor de n' Aleix.

—Veyas tu com me ferás crèurer, li deya un d' ells, que ab lo téu jornal solsament la téva dona á més de férvos anar á tots mólt endressats, fassi ahorros! vamos que això es bò pera contar.

—¿Y donchs, y jo, que no ho veig? responia ell.

—Lo que tu veus son los diners, mes tu no saps d'ahont los treu, y es impossible que tu sias tan *tanasi* que creguis veritat tot lo qu' ella sobre això 't diu.

—Los que poden sospitar de la mèva dona, es perque no la coneixen.

—¡Ba! déixat d'historias, li respongué un altre; á mí no m' ho espliquis: mira, jo tinch una dona, que desafío á la téva á que sia tant estal-

vianta, y no obstant, ni mos fills vesteixen com los téus, ni tenim cap ahorro, ni es possible que 'l tinguèm, ni tu ni cap ab lo poch jornal que tenim.

—¿Què volèu que os diga? jo 'n tinch prou y rès més, y per mólt que 'm diguèu, sé que es així, y que si á vosaltres no vos suchceheix es perque no os sabèu enténdrer.

—¡Mira 'l tonto, tanoca; y s' ho creu de debò!

—Sí, que la esperimenti bé á la sèva dona, y ja s' ho trovará.

—¡Quánts ne vá deixá 'l Rey Herodes!

—En fí, ja l' havèm advertit; ell mateix; si no ho vol crèurer, per ell fará.

—Sí, ella tot fént la gata-bauma 'l té embabiecat; la méva dona sempre m' ho diu, y á fè qu' ella d' aquestas cosas hi entén, y quan ho diu, alguna cosa sabrá.

—Lo cas es qu' aquestos ximplets 'ns fan un gran mal, perque dihént sempre que están contents, tothom se creu que la culpa es nostra quan nos queixèm del poch jornal y de las móltas horas de trevall: lo que deuriam fer, fóra apartarnos d' ells y no permètrels que trevallin, puig per causa séva havèm de trevallar nosaltres més.

—Es clar, com qu' els hi costan poch de guanyar, ¿què 'ls fá que 'ls hi paguin poch?

Eixas y altres rahons per aquest istil tingué d' escoltar lo pobre Aleix, mentres anava tirant paletadas de morter tot xiulant pera no sentir semblants cosas y evitar lo móurer rahons. Mes la fletxa ja estava disparada y en son cor ja hi

niava lo corcó de la gelosía. ¿Si será veritat? ¿si no ho será? tot lo dia passá en una verdadera tortura; al ser al cap vespre plegá més que depréssa, y aná corrents á casa séva, pera serhi més aviat que 'ls altres dias, á vèurer si trobava á la séva dona ab alguna cosa.

Batèntli fortament lo cor, y ab lo pas tan lleujer com pogué, pujá fins lo quart pis de la casa, y allí, mitj amagat per la porta oberta, com sòlen tenir sempre los habitants d' aquestos petits pisos de barris apartats ahont vihuen los artesans, espiá los moviments de sa esposa.

Al pèu de la porta hi havia un petit recibidor, á un cantó la cuina, y al costat de la cuina un quarto ab arcoba y un altre quartet, axís es qu' ell desde allí veya quasi tot lo pis, y ell no podia ser vist á causa de la fosca en que estava. Dos dels séus fills més grandets tenian un plat á la má y acabavan son sopar; demunt d' una calaixera hi havia una verge de las Dolors, y al séu devant un llum qu' il-luminava la cambra, l' Agneta anava despullant son fill petit que tenia en la falda, als péus del llit, tot fentli dir:

«En aquesta sepultura 'm fico, etc., etc.,» que lo petit infant repetia ab son parlar gasullós, y sens' dir més que la meytat de las paraulas: quan lo hagué despullat lo ficá 'l llit, lo acotxá dolsament, y besantlo mil voltas, li digué:

—Ara un pare nostre á Sant Antoni perque guardi de mal al pare.

Lo Aleix respirá, tot era mentida, tot era enveja de las bonas prendas de l' esposa, ell entrá adins y la abrassá ab gran tendresa.

—¡Que están nostres fills devant! li digué ella entre contenta y agreujada.

Y soparen ab tota felicitat.

No obstant, las mitjas paraulas é indirectas de sos companys no acabaren, y tant féren que arrivaren á fer creure á Aleix la infidelitat de la séva dona com á cosa certa, més ab dissimulo refinat per part d' ella que fins en las aparien-cias l' enganyava.

Un dia, no poguent Aleix aguantarse més, deixá 'l trevall al cap d' una estona de haver comensat lo jornal, ab la escusa de que no es-tava bó, y aná corrents á casa séva pera vèurer què feya la séva dona, ara qu' estaria segura de que ell no hi havia de anar. Com lo altre dia, pujá la escala apoch á apoch y batèntli forta-ment lo cor, per pór de trovarse ab que eran certas sas sospitas: gracias á la fosca que de dias y tot regnava en la escala ab motiu de no haverhi més llum que la que entrava per la cla-raboya, ell no fou vist: l' Agneta estava sentada d' espatllas á la porta y de cara al balcó tenint devant séu á un dels séus fills al que feya dir las lletras de la cartilla; la noya, sentada á un costat, tota amohinada, feya mitja, escapant punts seguidament per lo que la renyava la sé-va mare, y 'l fill petit, sentadet á terra, jugava ab soldats de plom. Per segona vegada Aleix s' avergonyí d' haver dubtat de sa esposa, y quie-ta y pausadament torná á baixar l' escala: quan fóu al carrer se trová que no sabia què fer: tor-nar al trevall, ni li agradava ni li convenia, per-que seria la burla de 'ls séus companys y per-

que aquell quart de jornal ja 'l tenia perdut sá com llá. Enfadat ab sí mateix, aná caminant, caminant sens' darsen compte, fins que arrivá als glacis de darrera la Ciutadela; uns quants homens de mal víurer estavan allí jugant á botxas.

Ell anava á passar de llarch, quan aquells lo cridaren; mogut de sas bonas rahons, fós per ferse passar son mal humor ó pera desenpellegarsen d' una vegada, Aleix jugá, fent lo propòsit de luego d' haverlos complascut anarsen, y no tornarse á acostar més per allí. Mes ¡ay! ¡què mal van las cosas quan se comensa! Lo primer mal pás es lo que 's deu evitar; un cop es dat aquest, se rellisca per la pendent y es en vá volguerse deturar.

Aquella setmanada la entregá bastant mermada á la séva dòna; eixa s' extremí; conegué que son marit cambiava de rumbo, mes no podia atinar la causa.

Algun temps després, Aleix no era lo mateix home: ja no anava los diumenjes á las fonts; ja no feya ballar á sos fills damunt sos genolls, y ja no tenia més que paraulas duras pera la pobre Agneta, á la que no donava la setmanada. Si algun quarto necessitava aquésta per la casa, era precís que li demanés móltas vegadas, y encara no sempre ho conseguia.

A més del joch, ahont hi perdia lo poch que guanyava, puig ab prou feynas si feya dos jornals entre tota la setmana, havia près lo vici de emborratxarse, conseqüencia natural l' un del altre. Los estalvis de l' Agneta s' anavan aca-

bant, més á més quan son marit los hi derrotxava. Ara ja s' avenía ab sos companys, feya huelgas, barricadas y revolucions, y deya que realment no guanyavan prou pera sostenir la familia y que no podia fer cap estalvi. Tot pensant això, y sens voler enténdrer qu' era á causa del desgabell de la séva conducta, comensá á maltractar á la séva dòna, dihentli que ja sabia d' ahont treya 'ls diners fins allavoras, pero que d' aquella en endevant no passaria més, que allí estava ell pera vigilarla y que á la primera que fes la mataria; que no dés la culpa á ningú més que á ella si ell no trevallava, puig lo trevall de vigilarla l' hi impidia.

Ella, esglayada, ni á respirar gosava; sempre tenia pór que algun dia havent begut son marit una mica massa, no cumplís la séva amenassa, per més que cap motiu tingués pera fer la tal cosa.

La alegría havia desaparegut per entér d' aquella casa, un quant temps avants tant felís; l' Agneta havia perdut sa salut á forsa de penas y de travallar pera sostenir á sa familia; son fill petit ja no jugava á soldats, lo gran no aprenia de llegir perque sa pobre mare no tenia temps ni humor de ensenyarnhi, y la noya gran seguia fent mitja amagada á un recó, tota esfarahida y tremolosa semblantli á cada instant sentir las petjadas de son pare.

Un dia, aquest arrivá en més mal estat que may; ja anava á entrar dins sa casa ab sos crits y renegar acostumat, quan li semblá sentir una vèu d' home; los ulls li brillaren de joya: ara si

que la trobava en culpa, ara sí que podria matarla podent alegar un motiu pera ferho; y si era algun rich lo qui dins estava, ab quína alegría no l' esbossinaría dada la rabia que 'ls tenia, desde que s' havia entregat á sa mala vida. Mes sobte sentí uns grans plors, y la veu d' home que havia sentit, que deya ab veu dolsa y compasiva, clara y fervorosa:

—Corpus domini nostri Jesuchristi.

Sos ulls penetraren la llum; ell mitj aguantantse á las parets entrá: sa pobre esposa jeya en son llit sens forsas, mes resignada y tranquila; á son costat lo sacerdot li dirigia paraulas de consòl, al altre cantó de llit, dúas ó tres compassivas vehinas s' ajugavan las llágrimas, y als pèus d' aquell, sos tres fills abrassats desconsoladament ploravan. Quan ell s' hi acostá, las tres criaturas s' apartaren repulsivament; ell llavoras conegué la diferencia ab que avans lo rebian sos fills, mes res digué y seguí atantsantse á sa esposa: las vehinas lo miraren ab mal ull, y lo sacerdot li digué:

—Deixeula morir ab pau.

Aquell cor endurit se conmogué, y 'ls bons instints que avans tenia se despertaren en son cor.

—¡Agneta, Agneta! digué, cubert son rostre de llágrimas.

Eixa lo mirá tristament, y mostrantli á sos fills:

—Tingas compassió d'ells, li digué, cúidals y edúcals com hauria fet jo si hagués viscut; no sias rigurós en sos defectes, ans bé, corretjéixlos

ab carinyo, tingas llástima de nostres pobres fills que van á quedar sense mare, y si Déu me concedeix que aixís tu tornis al bon camí, benehiré la méva mort.

Aleix s' agenollá á sos pèus fet una mar de llágrimas.

—¡Perdó, perdó... perdónam, ma bona Agneta, Agneta, mártre de mos vicis, perdónam y viu pera que jo 't puga mostrar mon arrepentiment!

¿Se compadí Déu d' aquells tres angelets? ¿escoltá los prèchs del esgarriat espòs y 'l perdoná vistas las llágrimas de son arrepentiment? Sia lo que vulla, es lo cas que l' Agneta curá, curá sí, mes quedá tant delicada que quasi no podia fer rés. Lo metje li digué, que li convindrian uns aires més purs, una habitació més espayosa, y sobre tot que no pujés tantas escalas, ¿mes còm era possible axò, vist la escasedat de sos recursos?

—Mira, li diguè un dia Aleix, ¿saps que so pensat? He pensat, que pel prèu que paguèm aquí de lloguer, podriam, en un poble de fòra, tenir una casa gran y espayosa, a pèu pla y fins ab una mica de jardí pera jugar nostres fills; ¿vols qu' hi anem?

—No, respongué ella, allí los jornals son menos pagats que aquí, y ja veus com no 'ns arrivarian pels gastos.

—Agneta, Agneta, no 'm retreguis mon passat, digué ell cullintli sas mans entre conmogut y avergonyit: tu saps fer miracles, y per poch que sia mon guany tu 'l sabrás bén compartir,

además, la teva salut es primer que tot, y si convé trevallaré de nit y dia pera tornarte lo que t' he fet pèrdrer.

Ella lo mirá mitj rient ab gran tendresa.

—No, no, no ho vull, repetí ab baixa veu.

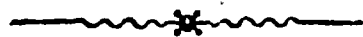
—Jo sí, jo sí que ho vull, torná á dir ell; mira, aquí sempre trovaria á mos antichs companys, y bona sería que tornéssen á desfer lo bò que tu has fet, y tornéssem tu á patir y jo á desgavellarme; demá mateix me 'n vaig, busco feyna, y allá ahont ne trovo, paro casa: fills méus, ¿os agradará una casa ab un hortet ahont plantarèu cols y criarèu gallinas?

—Ay, sí, sí, pare méu, digueren tots tres fills llensantse á son coll, ¿mes de què plorèu, mareta? afegí 'l més grandet dels noys mirant ab recel á son pare.

—¿Què teniu, mareta, què teniu? repetiren los altres dos abrassantla.

—Rés, fills méus rés; ploro de ditxa.

Y tot se féu com ell digué, y ab pau y sant amor visqueren mólts anys com en los primers de son matrimoni, y sos fills fóren modelo de fills y de cristians, que las virtuts y l' exemple dels pares obran sempre sobre 'l cor dels séus fills y 'ls conduheixen per la bona via.

LA DONA BLANCA.

Mormolava dolsament la cristallina aygua de la fresca font, los aucells saltant de branca en branca modulavan tendres cants y las auras del bosch vaga y suaument las verdas ramas movian ab lleugera ramor, y ell, sentat demunt de una pedra, sota l' eura que feya de cobricel á la roca de la que á doll brollava la clara aygua, li deya á ella que mes enllanet filava.

—May no 'm darás esperansa?

Y ella responia

—May.

—Creus que un altre mes que jo t' estimaria?

—No.

—Y, donchs, perque 'm rebujas?

—No ho se.

—Ets tan hermosa, que crech que al mirar ton bellíssim rostre entre aqueixas claras ayguas, has comprés que n' eras malguanyada per estar entre eixas serras y pertanyer á rústichs montanyesos com nosaltres, y tu t' has dit:—jo seré mes, perque fins mereixo esser primpcesa, y un dia vindrá algun cavaller y tu serás sa aymía,—

y jo, pobre pastor d' aqueixas valls, te ploraré tota ma vida.

—Pastor, jo no seré may ta esposa ni la de cap cavaller, ni de ningú, mas bodas no 's farán mentres jo visca, mon espós m' espera allá en lo cel.

—A ningú no has estimat?

—Si jo hagués cregut en l' amor de la terra, mon aymador hagueras sigut tú.

—Oh gracias, Déu meu, felís seré jo, m' aymía, si tu restas sempre aixís.

—T' ho juro.

Y 'l pastor aná lluny, á ben llunyanas terras, y al cap de poch temps d' esser ell fora, arrivá lo senyor d' aquell poble, y vejé á la donzella y s' en enamorá y la demaná als seus pares; mes ella digué que no volia enmaridarse.

Y lo senyor qu' era superviós y ple de imperi amenassá á sos pares de traúrerlos de allí, no permetentlos que s' enduguessen ni un grapat de vianda ni un fil de roba, es á dir, deixantlos á la miseria; y sos pares la obligaren á dir sí, y vingué 'l dia de las esposallas, y las campanas brandavan, y tot de joyas y flors ho engalanavan, y 's repartian pans als pobres y 's convidá á molta gent y 'ls patges anavan y venian, y tot eran balls y festas: mes la donzella plorava.

Y en aixó arrivá 'l pastor, y preguntá que 's lo que alló era, y quan li digueren agafá son bastó y ab son remat pujá al mes alt turó ahont no pogués sentir res de la festa; mes al ser á la nit vegé grans lluminarias y ell s' entristí, y aga-

fant unas quantas estacas las plantá en duas fileras y una altre tercera al cap de vall, formant un clos, y lo cubrí per demunt de branca y fullaraca y se hi ficá adins pera no veure las lluminarias, y tot d' un plegat torná á sentir brandar las campanas, y mes s' entristí, perque ab sos sons ni en aquell lloch tenia repós. Y, sentat de cara la obertura que havia deixat en sa cabana, esguardava son remat que tranquilament á la mística claror de la lluna pastorava, quan de prompte una sombra 's dibuixá en sa llum pura, y una dona vestida de blanch atravessá ab lleugera planta per entre las ovellas: ell no la pogué veurer bé, mes s' aixecá promptament y sortí defora pera ovirarla: ja no hi era.

Y passá lo ensendemá y vingué 'l vespre, y lo pastor havia engrandit son reclós pera ficarhi son remat perque pór tenia que no habités per allí alguna bruixa y no 'ls fes mal, y quan fou nit li feu ficar y feu la senyal de la creu demunt del portal, y prop d' ell se sentá tenint derrera y separat d' ell á son remat, y tot d' un cop sentí brandar las campanas y ell s' entristí, y al mateix instant aparegué la dona blanca, y passá tan prop de sa cabana que lo mitj esglayá, tement bén bé que anava per sas ovellas, mes tampoch la pogué veure de cara.

Y lo ensendemá ell que feu una porta, y la signá ab una creu de fusta al seu demunt, y al ser al vespre la tancá, tenint ja son remat dintre, y sentat que fou sentí tot seguit lo nanch nanch de las campanas, y ell que plorá pensant ab sa aymada, mes al mateix instant aparegué

la dona blanca y sens tocar pera res á la porta s' en entrá dins. Lo pastor s' aixecá tot esglayat y 's trobá qu' era sa pastora, mes al mateix instant li desaparegué.

Y lo ensendemá ell que baixá á la vall, y vejé grans comitivas de gent que anavan y venian ab tristos semblants y molts anavan endolats y las campanas tocavan á morts, no pas á festa com ell s' havia pensat, y li digueren com la hermosa jovensela acabava de ser soterrada ab son blanch vestit de núvia y ab las joyas que s' havia posat pera anar á desposarse; sapigué axí mateix com tot just ella hagué dit sí, n' havia caygut en basca, y com la havian tinguda tres dias avans de soterrarla perque tenian pór que no fos morta encara.

Y al ser al vespre lo pastor se tancá dins una cambra de una de las pagesías de la vall que tenia una estreta y enreixada finestra molt alta, y sentat demunt d' un jas de palla, pensava: avuy si que no vindrá á visitarme, perque no voldrá entrar dintre una casa, y, recordant á sa aymada, sanglotava, y aparegué llavors la lluna, y per entre los espessos barrots de ferro de la finestra entraren sos raigs, y anaren espessintse com si hagués nevada polsaguera y entre mitj d' aquella boyra, de ella mateixa, 'n sortí la dona blanca: lo pastor llavoras s' agenollá, y li digué:

—Que vol de mi que aixís te 'm apareixes.

Y la implacable sombra ab dolsa y mística veu respongué:

—Quan jo era assí en la terra vaig estimarte,

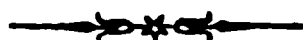
mes ton amor vaig sacrificar á Déu y Déu acceptá mon sacrifici y 'm lliurá de las mans del malvat que mon sagrament no respectava, y pagant ab usura son amor á ell, m' ha permés venir á buscarte, pera que si separats haviam estat en la terra poguem junts gosar de sa bellesa infinita allá en lo cel, amantnos ab aquell amor cast y pur que dura sempre, sens tenir cap mena d' afany ni de tristesa; vina, donchs, vina á á gosar de la gloria eterna.

Lo pastor se passá la má pels ulls, y mirá per tots costats; estava sol, solsament un raig de la platejada lluna entrava per la finestra aclarint un xich sa cambra: será un somni vá pensar, mes se sentí sens forsas per sostindres agenollat com s' havia estat fins allavoras, se sentí pesat y frebrós, se sentí defallit, y recolzá sa testa demunt la palla: poch á poch aná perdent l' esma de tot lo que hi havia al seu voltant; las remors de fora s' anaren fent mes confosas y tancá 'l ulls.

Lo ensendemá 'l trobaren mort, y en sa cara somrisenta s' hi retratava la celestial ditxa.

UNA VETLLADA DE NADAL.

Totas las botigas lluhian en sos aparadors sos millors objectes, la gent anava d' açí d' allá atrafegada y joyosa ab las cosas que havian comprat pera la millor celebració de la festa del Nadal, en totas las cuynas de las casas de la comtal ciutat, per pobres que fossen, s' hi percibian unas certas olors que no s' acostuman á sentir més qu' en semblant diada, y 'ls pobres galls-d'indis que encara restavan ab vida no podian tenir pas la més mínima esperansa de sobreviurer gayre á sos companys que 's rostian en la greixonera.

A casa del rich comerciant Sr. Rivarol, s' estava guarnint aquella vetlla un preciós arbre de *Noel* com ne deyan, costum importada d' Alemanya, y que per ser estrangera plavía millor á dit senyor que no pas los pessebres, los quals trobava cosa ramplona y antiga, y per lo tant no de moda ni de bon gust.

Era lo Sr. Rivarol un ricatxo fet de poch, que tenia la manía de no fer sino las cosas que creya ell li podian donar importancia; per tals te-

nia lo ferse lo descregut y despreocupat; s' havia casat ab una bella y cristiana senyoreta, la qual sofrí molt al coneixer las ideas del séu marit, mes poch temps pogué ensajar los medis que li sugería la seva imaginació pera dur á aquellas á bon camí. Potser tampoch hauría lograt res, donada la vanitat que lo ser rich li feya tenir y l' orgull que l' ensoperbía de tal manera, que 'l feya crèurer rebaixat d' admètrer un Sér Suprem en qual má estavan totas las cosas. Mes la pobre morí, y no pogué dur á cap la séva obra.

D' aquella estimada companya li quedá un hermós y tendre infant al qui 'l Sr. Rivarol estimava mès que á totas las cosas; per açó la vigilia de Nadat guarnía ab tant afany lo arbre de *Noel* ab lo que pensava sorprèndel' en gran manera dadas las móltas cosas que pel cas havia comprat.

Guarnía l' arbre de Nadal, com hauría pogut guarnir qualsevulla altre cosa que hagués distret á son fill, no pera celebrar en lo més mínim lo natalici del Senyor de tot lo mon.

Això per ell no tenia importancia, ni era cosa de pensarhi: axís es, que faltanthi lo sentiment, que 's lo que dona vida y forsa á tot lo d' aquest mon, era la festa freda y com si diguéssim falta d' alegría y boniquesa.

A la mateixa casa, al quart pis, hi vivía la dida que havía criat al volgut infant.

Estava en tan ditxosa vetllada, asseguda en-

tre son marit y sos fills devant lo pessebret que eixos havian guarnit, mirant tots embadalits y com si fos una cosa may vista, quatre cabretas, bous y pastors posats entre montanyas de molsa y suro prop lo petit naixement coronat per una gloria voltada d' ángels.

Allí s' estavan cantant cansons de Nadal ab un pandero y castanyolas, olvidantse de tot lo del mon y creyentse los mes felissos de la terra. Hi havía tal contento y ditxa com hi cap dintre d' un cor cristiá que celebra en familia tan santa diada.

Sobte, un trucament fort y seguit donat á la porta los féu parar, y al ser aqueixa oberta, un criat del amo de la casa entrá dins casi sens alenar, y digué precipitadament:

—¡Dida, dida, per amor de Dèu, baixeu desseguida que lo fill del Senyor s' está morint!

La bona dona baixá á corre-cuyta á veurer aquell estimat infant, al qui ella ab gran carinyo havia alletat.

Los metjes anavan y venian, consultantne de nous á cada pas, la casa s' omplí de parents y coneguts; lo pobre pare 's desconsolava.

La dida posada al cap del llit, espiava tots los moviments de la agonejant criatura; per fi eixa s' assosegá un xich, y cadescú s' en aná á sa casa tot dihent:—Ja está millor.

Lo infant quedá vetllat solsament per son pare y per sa dida.

De promte lo rellotje de la Catedral deixá sentir la primera campanada de las dotze; ¡las dotze de la nit, hora ditxosa en que nasqué lo fill

de Déu, hora en que 'l cel y la terra s' estremeixen de alegría, en que 'ls angels juntant sas armoniosas veus recorren los espays anunciant la bona nova!

¡Gloria á Déu en las alturas, y pau á la terra als homens de bona voluntat!

A la dida li paregué oure als angélichs chors entonar un cant dolsíssim tot rodejant lo llit del infant; li paregué sentir prop séu lo remor de sas alas de trasparenta llum, y que adornavan lo rós capet de resplandent corona; en aquell moment, un crit esgarrifós de suprema angúnia y dolor li feu obrir los ulls sobresaltada, y vejé al pobre pare patonejant á son hermós y difunt fill, al que estrenyia entre sos brassos.

¿Era que Déu, volguent obrir los ulls del cego que 'l desconeixía, li mostrava quina era la má que 'l feria pera que aixís lo conegués y anés pel dret camí?

¿Era que la mare d' aquell nou ángel havia pregat á Déu que lliurés á son fill de las erradas ideas del pare, ja que no tenia mes remey que seguir las llissons que aquest li daria?

Lo ensendemá tot era festa y goig per lo ámbit de la ciutat y del mon enter: sols la casa del rich comerciant estava trista y callada; lo hermós arbre de *Noel* estava en un recó sens que ningú l' hagués tocat encara, lo ditxós infant tot covert de flors y voltat de llums, jeya sobre un llit blanch, y son desolat pare no 's savia mourer del seu peu.

Lo cop primer, lo de la mort de sa esposa, lo havia sorprés y capficat mes de lo que ell se

pensava; mes quan vejè que derrera d' ella havia perdut á son fill y 's trová sol; quan sentí com per tots los cantons del carré y de la casa reynava una alegría inmensa celebrant tothom ab tant amor y ditxa una festa que semblava que 'ls omplia l' ánima; comensá á compendrer que alguna cosa hi devia haver superior á sa vida y riquesas, y sentint á la dida besar á son fillet mort, envejantli la sort tot calificantlo d' ángel, conegué que hi havia una gloria major en una altra vida superior á eixa, y créureho axí li plavia, puig son cor patia horriblement al pensar que aquell sér tant bell y tant ben volgut devia tornar cendra y pols, sens' deixar altre rastre de sa existencia: las paraulas de la dida, fentlo inmortal y mes hermós encara de lo que era en vida, li feren ansiar la fé, y caiguent de genolls en terra, alsá al cel las mans suplicantas.

LAS CAIXAS DE LA NUVIA.

Heúse aquí que una vegada hi havia un jove y rich pagés de montanya que s' havia proposat conservar tots los vells usos y costums de la terra tal com ell los havia trovat y vist en son avi, que Deu tinga en gloria. La calsa curta, lo gambeto, la barretina y fins sota d' ella la clássica castanya eran en son entendre cosas de gran veneració y respecte. Qui pot despegarse, deya ell, de lo que fou de sos pares, mes fácilment ho fará de lo que de nou vingui, y amor no tindrá á cap cosa. Per axió era enemich de tota mena de innovacions y tenia un odi gran á las modas novas de vestir y, mes que tot, á las calaixeras que venian á pendrer lo lloch á las pera ell may ben ponderadas caixas.

Com que era molt rich, moltas y moltas eran de las del seu bras, y fins de las que ja quasi no hi arrivavan las que anavan per enamorarlo, pero com mes á la moda 's posavan, menos goig li feyan. Coneguda la seva flaca, desistiren del seu intent, perque cap se veya ab prou coratge, mes que fos pera cassar tant rich hereu, de po-

sarse á la antigalla; ab tot una n' hi hagué de solapada que s' avení á tots los seus gustos y costums. Entusiasmat lo bon pagés, no sabia que ferse d' alegría; comensá á treure las caixas y cadiras de baqueta mes antigas y tot lo que fins son mateix avi no hauría aprofitat pera res, y posá una casa de trastos tan antichs, que no semblava sino un encantat palau de las centurias passadas. Aixó sí, no hi faltavan ni las dotzenas de llensols y demés roba blanca per demés fina y bona, ni 'ls rams de llí á nombrosas lliuras, ni tot alló que constituhía la abundó y riquesa de nostras antigas casas de pagés. No cal dir tampoch si hi havia totas aquellas cosas necessarias pera las ceremonias de vella usansa y si hi faltarian los plats negres y culleras de fusta blanca pera los dinars de mortuorum, que auy, *perque no fan senyor* sustituheixen ab plats blanchs.

A tot aixó, 'l casori anava avant, y l' home mes content que unas Pascuas. Sembla no obstant, que la dona era, pot ser per ser dona, un xich fluixa de llengua. Lo cas es que alguna que altra vegada deixá anar lo que verament sentia y 'l perque 's casava ab un home de tan ráncias costums y estranyas ideas, y encara que ho feu molt d' amagat, lo cas arrivá á esment del nuvi. Com va ser, ningú ho sap; diu que hi ha un aucellet que tot ho conta y l' aucellet deuría dirli. Lo resultat fou que va rompres lo nuviatje.

Molt de temps despres, un dia tot passejantse per lo mercat de la vehina vila ovirá una bella

pageseta que ab son cistellet al bras voltava la plassa concertant roba pera unas faldillas de blahuet; de 'n tant en tant y á mitj regateig de la roba, mes de la meytat de las vegadas se distreya fins al punt de no respondre á las preguntas de la venedora que li deya:

—Y be, promet noya, quant ne donas?

Semblava que ni menos ho sentís y sos hermosos ulls se giravan com cercant alguna cosa.

Deu buscar á sa mare, pensá lo bó del montanyés, y aná seguintla. Una estona despres y quant mes frissosa estava la minyona, al passar per devant de un dels carrers que dava á la plassa, 'n sortí una dona tota atrafegada ab una cistella d' ous en lo bras, la qual al veure á la donzella la va escometre dihentli:

—Gracias á Deu que 't trovo. ¿Qué t' has fet? ¿no t' he dit que vinguesses desseguida perque jo ab tanta faram, monjetas y ous, no m' hi entenia pera vendreho sola?... bé, digas, ¿ahont has anat?

—Jo, mare, respongué la noya tota confosa, jo anava cercanvos per aquí.

—Mes no t' havia dit que seria al carrer de dalt?

—Ay, es veritat, mes no m' recordava.

Y mare y filla desaparegueren dins la casa ahont posavan sempre que anavan á vila. Nostre minyó que tota la conversa havia sentit, va quedar tant prendat de la bellesa y de la ignoscencia de la minyona, que li semblá espressa pera fer sa felicitat. Es molt jove, 's deya, va senzillament vestida, lo que vol dir que acostu-

mada aixís, anirá de la manera que á mi 'm semble, y com que á la trassa es pobre, no tindrá orgull ni vanitat, y no voldrá gobernarme quan será casada, com volia fer aquella altre; ¡sembla tant dócil y obedienta y tant bona! ¡Com cercava á sa mare, pobre criatura! vetaquí aquell aire distret y amohinat que tenia.

Mentres axó pensava, seguia carrer amunt y carrer avall esperant que sortissen de la casa hont pensava entrar tant bon punt fossen ellas fora y preguntar d' ahont eran y quí eran. Al veure que tardavan molt á sortir, ell que 's plantá devant de la porta pera mirar si podria ovirarlas; quan sobte se sentí un gran cop.

—Home, que feu? digué á un minyó que tot apressurat sortia.

—Y qui vos fa estar aquí plantat en lo portal? respongué l' altre. ¿No veyeu que priveu lo pas?

Tal volta hagueran acabat ab rahons, sino fos que en aquell moment sortí de la casa, muntada en un burret la mare de la noya, y aquesta á peu al seu costat y ab un singlant á la má. Tots dos giraren los ulls envers ella oblidant per complert la disputa.

Informat lo montanyés de qui era la noya, se presentá á sa casa pera demanarla: ja es cosa de pensar que li digueren que sí, tant rich com era que fins á qui sap ahont arrivava sa fama. ¿Quí li haguera dit que no?

Los pares de la minyona no hi cabian d' alegría, y ella cada cop que ell li dirigia la paraule, 's tornava roja y baixava 'ls ulls, cosa que á ell lo acabava de tornar tarumba, puig ho atri-

buhia á modestia. No 'm cal tampoch dirvos que 'ls pares de la noya s' avingueren á totas las costums y estranyesas del rich hereu trobanto tot com lo millor del mon. Un dia, no poguent la mare de la noya acompanyarla á mercat ahont avian de anar pera acabar de fer las compras de las robas nupcials, se 'n hi aná tota sola encarregantli molt sa mare que enllestís y tornés aviat, puig que era dia aquell en que devia venir á visitarlas lo nuvi, cosa que no feya gayre sovint en rahó d' haverhi molta distancia del poble d' ell al seu que habitava la minyona.

Y succehí que lo montanyés també tingué de despatxar un negoci en la vila, y s' en hi aná aviat pera mirar de enllestirlo y poguer arrivar despres d' horeta, á casa de sa enamorada. Enllestits sos quefers travessava la plassa pera anarsen, quan entremitj d' un gran aplech de gent li semblá véurerla á ella. S' hi atansá pera cerciorarse, y com de fet, era la noya mateixa. Anava ell á dirli alguna cosa, quan s' atalayá que tant engolfada estava en sa conversa que ni 'l veya á ell ni á ningú tampoch dels que á son vol hi havia; los ulls de la minyona que sempre que ell la mirava ó ab ell parlava, s' abaixavan á terra, restavan ara alts y fixos en lo rostre de son interlocutor, brillant d' una manera enlluernadora; parlava ab una animació y ab un bellugament tan gran, que lo bo del minyó no sabía darsen comptes. Procurá atansarshi pera veure de sentir lo que deya y quina era la cosa que aixís la movia. Posat der-

rera d' ella vejé ben be al que ab ella parlava; era un minyó que pel trajo semblava ser fill de vila, y qual rostre no li era pas desconegut, si be que al prompte no podía dir hont lo havia vist; rumiant, rumiant, mentre escoltava, se recordá del minyó que li havia donat un cop lo primer dia que vejé á la minyona, y no li quedá ja dubte de que aquell dia sortia de véurela á ella, y s' en acabá de convense quant sentí que li deya:

—No tingas por; per aixó no deixaré may d' estimarte, mos pares me fan casar ab ell, mes mon cor es teu.

Lo montanyés doná mitja volta y s' entorná á casa seva ; ja havia sentit massa , com mes prou.

Desesperat de veure que tot li sortia al revés y ab un desengany mes gros cada vegada, ell que deixá sa casa y sos conreus encomanats á un majordom y s' en aná pel mon resolt á cercar una dona que com ell pensés y á no casarse fins á trobarla de manera que no 'l pogués enganyar, com intentavan fer las altres, per lo que comensá á fer un xich lo pobre en llochs ahont ningú 'l coneixia pera d' aquesta manera saber si lo volian á ell, ó be als seus diners. Mes era en va son empenyo; cap ne trovava que 'l volgués, y moltas fins s' en reyan. Cercá per pobles, per vilas, per ciutats: com mes anava, pitjor; fins á voltas lo prenian per orat. Cansat de no trovar lo que tant volia, s' en aná adalt de una montanya pera passar allí los dias sol ab la tristesa que 'l consumia ja que no li era possi-

ble viure á sos gustos y maneras. Com havia fet molt de camí, no tardá gayre en adormirse.

Lo dia estava nuvolós; gens ni mica no 's veya 'l sol, y la boyra anava baixant á poch á poch cap á la terra cubrint ja las mes enlayradas montanyas, entre ellas las en que estava nostre minyó. Tot adormit li semblá que s' en pujava amunt, amunt; que havia perdut la terra, y que jeya demunt un llit de flonjas boyras.

—Será que ho somio, va pensar; mes tant y tant li semblá, que á la fí obrí los ulls y 's trobrá real y positivament en lo mon de las boyras. Amplíssims carrers y plassas en mitj de 'ls que hi havia gran munió de trossos de grossíssima boyra consemblants á monuments altíssims ó elevadas rocas, estavan esparramats d' açí de allá; per entremitj d' ells s' hi passejavan uns sers esllanguits y blanchs que al sol contacte de la ma d' una persona de la terra semblava que 's tenian de fondre y desapareixer; en sos rostres de broma s' hi veyan dos forats en lo lloch hont tenim los ulls, y en ells bellugarshi una cosa tota esblancahida que sens dupte seria la nina. Semblavan fantasmas mes que sers vivents; de res s' atalayavan ni feyan cas de res, caminavan com autómatas. Lo bo del pagés no sabia tornar en sí de sa sorpresa, y anava caminant totensopegant á cada pas ab aquellas grans rocas per las que no estava fet á transitar, per aquells amplíssims carrers, per aquellas estensíssimas plassas, tornat tot de rocas de una elevació inmensa. De primer, la novetat y la estranyesa que axó li causava lo feren desvanei-

xer de sas cavorias, mes al cap de poch temps comensá á esmentar lo lloch ahont era y lo que al seu entorn passava, fins que haventshi ja mitj acostumat, comensá á fer coneixensas entre aquells gelats y vaporosos sers. Entre ells s' hi contava una donzella d' ulls blaus, mes de un blau tan clar, que quasi eran del color del ópal; era la mes hermosa de las habitadoras de la regió de las boyras, puig era la única que tenia un xich de color als ulls, y la figura un xich mes terrenal. Segons li contaren á ell, sa mare un dia que devallá á la terra ab la boyra baixa, se deturá en un prat hont un jentil pastor guardava sas ovellas del que ella s' enamorá y de quals amors nasqué la donzella, essent sa mare, en cástich de sa culpa, desterrada en las petitas boyras que divagan solas y esposadas á que 'l mes xich raig del sol las desfassa. Allí plora, li digueren, sa falta y sas llágrimas geladas cubreixen de vegadas la terra com de una capa blanca, al que los habitants d' allí donan lo nom de gebra.

Sabent tot aixó, res es d' estrany que poch á poch lo montanyés s' anés enamorant d' ella y que ella li correspongués.—Ara sí, pensava ell, que la hauré trobada perque aquesta minyona ficada en eix estrany mon ¿qué sap de las cosas de la terra? Ab ella, donchs, me casaré, que no té malicia y trobará com la cosa mes ben feta lo que jo li diga. S' hi declará y donat lo sí per ella, comensá á esplicarli las cosas que 's feyan en la terra; no solzament ella, sino los seus pa-

rents y coneguts y fins los inconeguts, s' arreplegavan prop d' ell pera escoltarlo.

—Lo trevall ennobleix, deya ell, esplicantlos los diversos arbitres y oficis de que tenia ell pochs ó molts coneixements; ab lo treball l' home 's fa gran y superior; se fa senyor de totas las cosas. Axís veureu al ferrer doblegar lo ferro á son arbitre, com veureu al llenyater abatre al mes corpulent roure y á la centenaria alsina, al paleta alsar monuments mes alts que la mes enlayrada roca: ab lo trevall s' aviva la esmaginació, se robusteix lo cos que pren nova vida y animació esparramant per ell una dolsa alegría, un innefable benestar y una satisfacció de si mateix. Los hi parlava també d' aquellas costums que ell tant venerava, y ja vos podeu figurar si 'n tindria d' alegría al veures tant religiosament escoltat. Molts d' ells volgueren apendre dels oficis que esplicava, y com es de suposar, no fou lo de fuster lo que mes se quedá enrera, puig los que á tal se dediquessen eran los que havian de fer las caixas pera lo nuviatje de su estimada, y per lo tant, fou l' ofici que ell se dedicá á ensenyar millor.

Al cap d' algun temps que allí habitava, ja hi tenia establertas fargas, quals guspiras se veyan brillar desde la terra y á las que 's dona lo nom de llamps.

—¿Veyeu? los deya ell; avans erau uns sers dels que cap cas se feya, y ara ab una sola guspira de la nostra farga, feu estremir á la terra y tremolar á sos poderosos habitants.

Hi havia molins quals ayguas recullidas en

la mar, perdian sa salabró al passar per las molas boyrencas, anant despres d' haver fet sa servitut, á ruixar la terra ab lo nom de Pluja: ab lo que ell los hi acabava de mostrar sa preponderancia, puig quan tardavan molt á moldre, tots los sers que lo globo terrestre habitavan, giravan vers ells los ulls demanantlos aygua, y si per cas molian massa sovint los hi pregavan que no amaressen tant la terra. Ruixávanla també á voltas ab lo nom d' Humitat, quan devallant ab las bromas anavan á banyarse en los llachs d' aygua dolsa, escorrent los vestits demunt la terra al sortirne.

Los ensenyá també á edificar casas dihentlos que aixís tenian un lloch ahont recloures ab la familia, y eran tals los colps de mall, y tanta la furia ab que 'ls davan demunt las pedras pera amotllarlas á son gust, que á cada colp trencantlas á cent mil bocins queyan en la terra com á pluja malmetent vinyas y camps de viandas. Y aixís altres y altres oficis los ensenyá fentlos mes y mes temuts cada volta de aquells que de sos usos y costums s' havian burlat.

Arrivá 'l dia de la boda, y 'l cas fou que quan se tractá de dur á casa d' ell las caixas de la núvia, com que eran tan grossas y pesantas, puig las havia fetas fer de consistencia y carregadas de motlluras, y com no hi havia cap mena d' animal pera durlas, comensaren á ferlas corre á empentas y rodolons per entre las rocas d' aquells amples carrers, succehint ab eix motiu que ab la furia que las feyan corre topavan

de tant ea tant ab un d' aquells grossíssims rochs fent un soroll espantós, un soroll que ressonava per tots los ámbits de la terra, y que la gent d' açí baix anomená Tró. Aquell modo de dur las caixas los hi semblá 'l millor, y habitant ell encare allí dalt, com á lloch ahont pot viure á sos gustos, essent lo rey de la comarca, dirigeix totas las noyas de las regions boyrosas, y'ls hi fa fer unas grans caixas, això sí, plenas sempre de tota mena de roba bona y de casa; y servant aquella costum primera, las fan corre á empentas per aquells carrers y plassas, y per això de tant en tant sentim fortas tronadas, y es que fan corre *las caixas de la núvia* (1).

(1) Dicció popular quan trona.

ELISABETH DE MUR.

La veu de Pere lo hermitá havia ressonat per tots los confins d' Occident, y de totas parts estóls d' aguerrits soldats cristians respongueren á son crit de:—«Déu ho vol»—embrassant lo escut y la llansa y formant formidables esquadrons s' havian dirigit á Palestina pera recobrar lo sepulcre del Salvador. Los Espanyols, sobre tot los Catalans, no foren los últims de péndre part en la Santa Guerra ab tot y las lluytas que tenian de sostenir ab los Sarrahins. Gotart de Rosselló, Guillèm d' Urgell, y mólts altres nobles cavallers havian acudit ab sos vassalls á engrossar las hosts de Gofré de Boullon.

Mólts d' ells havian ja tornat á sas llars desprès de las primeras batallas, y preparábanse, ells y d' altres, á tornarhi desprès de haver abrassat á sas familias. Un d' aquells era Berenguer de Mur, net de Bernat Senyor de Mur y fill de son primogénit Robert.

Damunt la enlayrada montanya que domina la antigua Ilerda, hi blanquejava una casa de moderna y gens notable arquitectura: en ella 's

trobava lo jóve Berenguer acompanyat d' alguns de sos companys d' armas, que desitjosos de veure á sos parents havian tornat á sa terra ab lo pretest de assistír á las esposallas de son jóve amich que devian verificarse, segons de temps estava projectat, lo dia en que lo valent soldat de la Creu cumpliria vintitrés anys.

Mólt estrany sémbla que per axó lo jóve Mur vingués espressament de Palestina, més, lo sagrament de que aixís seria, que féu son pare, li obligá.

No dirém que Berenguer estés poch ni molt enamorat de sa cosina Elisabeth de Mur, pus casi 's pot dir que no la havia vista; Bernat, Senyor de Mur, de Guardia, Puig-cercós, y de totas las riberas de la NogueraPalleresa, havia tingut tres fills; Blanca, la més petita, que fou després senyora de Pedra-tallada, Archibald, y Robert son primogénit; mes havent aquest desaparegut de son casal á dotze anys, Bernat, al morir, cridá á sos dos fills, y posant las mans damunt lo cap d' Archibald lo anomená hereu de son linatje, y en cás de morir sens' successió directa, que passéssen sos bens á lo fill segon de sa filla Blanca y del Senyor de Pedra-tallada.

Encara Archibald, y sa muller Catarina, germana qu' era del marit de Na Blanca, ploravan la mort de son pare y sogre respectiu, quan una tarde 's presentá á la porta del Castell un guerrer acompanyat d' un nin d' uns vuit anys: Archibald lo rebé en la sala principal de son casal; al véurel entrar, una emoció profunda s' ampará del Castellá de Mur y tirantli los brassos

al coll li doná lo nom de germá, apesar del temps transcorregut y de lo mólt cambiat que devia estar per la vida fatigosa y desigual que feya tants anys portava, lo noble cor d' Archibald lo havia reconegut. Robert, per sa part, se sentí conmogut al tornar á ovirar de nou los llochs hont havia passat sa infantesa, y al mirar lo buyt sitial en que 's solia asséurer lo séu pare, una llágrima lliscá per lo enmorenit rostre del aventurer.

—Mon germá, li digué Archibald; nostre pare me féu son heréu pensant que tu eras mort, tu has tornat al casal de tos majors, y tu ets lo llegítim possessor d' aquest Castell.

—No, jo no ho só, ni puch serho, respongué Robert; nostre pare no féu de mi la més petita menció, jo per altre part no he nascut per estarme ficat aquí dins, necessito espay y moviment, necessito oure la remor de las batallas, los crits de guerra dels combatents, y fins los jemechs dels moribunts se 'm han fet familiars y necessaris; jo dech tornármen, só lluytat tot aquest temps á las órdres de Robert de Normandía, de conquesta en conquesta hem avansat fins á lo cor d' Italia, l' Orient no s' hauria lliurat de cáure en poder de tan ardit Cavaller, sino hagués sigut lo ausili que li demaná Gregori VII contra Enrich IV: mes ¿qué hi fá si allí també 'ns cobrirem de gloria? Ara 's tracta d' alsar una crehuada contra el Turch, y, no seré jo valgam Déu qui trenqui la voluntat del meu pare quedantme pera heretar, y deixi de pendrer part en consemblant empresa.

Archibald havia escoltat á son germá y al sen-

tirlo s' havia convensut que era en vá lo voler-lo dissuadir de la seva idea; mes á son cor noble y generós, li repugnava quedarse ab los bens de sos antepassats vivint lo llegítim hereu: sos ulls per fí 's fixaren en lo noy que per la má duya Robert: era una criatura robusta y cepada, no tenia mes que vuyt anys y sa fesomia y sas miradas espressavan la ardidesa y la intel-ligencia, son rostre moreno, sos negres, espessos y caragolats cabells, y sos ulls foscos y brillants demostravan bé que pertanyía á alguna de aqueixas rassas nómadas de que estavan poblats los paysos aquells d' ahont venia lo seu germá.

—¿Es fill teu? preguntá lo germá petit al gran.

—Sí, respongué aquest.

Y sense qu' Archibald li fes cap mes pregunta, ab tot y que endeviná l' orígen de aquella criatura, agafant per la má á Robert lo feu entrar en una cambra que allí prop hi havia; Caterina, esposa del Senyor de Mur, estava sentada al peu d' una gótica finestra tenint á sa filla petiteta de tres anys que dormia entre sos brassos: Archibald, despres de haberla presentada á son germá, digué dirigintse á ell y mostrantli á sa petiteta filla.

—Robert, jo no dormiria en pau ni dins ma tomba si tu, llegítim hereu de nostra nissaga anavas errant pel mon ab lo teu fill, mentres que ma filla fos senyora de nostre antich casal; no vull tampoch desobeir la voluntat del nostre pare; ¿ne vols donchs que ton fill quan la edat tinga esposi á sa cosina?

Robert abrassá á son germá, y agafant ab una

má á son fill, lo acostá fins al peu de la adormida Elisabeth, y aixecant l' altre má en vers lo cel.

—Devant de Deu, digué, y per la memoria de nostres antepassats, jo 't faig sagrament que d' aquí á quinz' anys, dia per dia en que mon fill cumpleixi los vintitres esposará á ta filla aquí mateix en la mateixa capella ahont dormen nostres majors.

Y Berenguer com si hagués entés lo que acabava de passar, estrenyé la má ab que son pare lo tenia agafat y alsantse de puntetas tant com pogué, clavá sos ulls en lo descolorit rostre de sa cosina; eixa, fos que sentís lo respir de son cosí demunt son rostre, fos que la veu forta de Robert al fer son sagrament l' hagués despertada, obrí los ulls, y al trobarse ab la mirada de Berenguer, y al veurer aquell rostre moreno tant prop del seu, llansá un crit y amagá sa róssa y rullada testa en los brassos de sa mare, plena d' esglay.

Alguns mesos despres Archibald, que sempre havia tingut una salut malaltissa, baixá á la tomba deixant aquesta trista herencia á sa filla.

Robert y son fill s' en havian entornat á continuar sa vida aventurera; seguint sempre á lo Duch de Normandia, foren de los que mes contribuhiren á sa fama y á engrandir lo territori dels Normands.

En una d' aquestas batallas fou ahont trobá la mort lo primogénit dels Mur; son darrer mot, fou recomenar á son fill que cumplís lo sagrament fet á son germá. Heus aquí donchs lo per

qué Berenguer havia deixat lo exércit dels Crehuats, ahont lluytava desde la mort del seu pare, que fou quan se comensá la guerra Santa: anava á cumplir vintitres anys y fins á esperar aquell dia, s' exercitava en la cassa, habitava la casa que son pare havia fet construir dalt lo mont que domina Ilerda, quan torná del Nort pera abrassar á son germá.

Com deyam donchs, un dia cap al tart estava Berenguer en companyía de sos amichs en lo menjadó de la casa que feu construir Robert; semblava que aqueix hagués escollit aquell altíssim lloch pera fer son niu, com ell li deya, pera estar ben lluny de tothom, ó pera semblarse mes á las águilas, que fan lo niu en lo alt.

—Estás á las vigilias de desposarte, y de tot nos parlas menos de ta desposada, digué un dels amichs de Berenguer.

—Malament vos ne puch parlar quan res de ella no sé y fins estich pera dirvos que no crech que la conegui solsament, respongué Berenguer.

—Y qué: preguntá l' altre, ¿no la has vista may? ¿no sabs si es bella?

—¿Y això que hi fá? torná á dir lo de Mur, jo no necessitava véurerla á ella, he anat á sos dominis pera veure si m' agradavan, y aixís ha estat, hi so tornat y m' han agradat mes encara, y francament vos dich, això de ser senyor de pobles y tenir vassalls, no m' ha desplagut, y he trobat que bé ho puch serho, sens per això deixar de ser soldat de las creuhadas y poguer seguir ma vida de aventuras; en quant á la hermosura de ma promesa, he sentit á dir que 'n

es molt lluny de ser maravellosa, y la trompeta de la fama ha callat pera no publicarla; mes per lo que ja vos he dit y pera cumplir lo sagrament del meu pare, disposat estich á esposarla. Tres jorns faltan pera cumplirse lo temps ficsat, per eix motiu vos he pregat de juntarvos avuy aquí pera demanarvos vullau acompanyarme en aquell jorn; amichs méus, d' açí á tres dias, á Mur.

—¡A Mur, á Mur! respongueren tots alsant los beires plens de licor vermell com la flor de la magrana, ¡y á la salut de la Castellana!... y 'ls ressons de la montanya: ¡A Mur!... mormoláren debilitantse poch á poch y perdentse per complert en lo riu que besant los murs de Ilerda, reflectia en sas claras y trasparents aiguas las pocas llums que encara encesas estavan en las casas de mes aprop.

II.

Lo Castell de Mur, eixa antigua fortalesa nissaga de tants héroes s' alsava altiva y majestuosa en lo enlayrat cim de son aspre mont, dominant los pobles de que ella n' era senyora y abarcant d' una sola ullada tota la conca de Tremp, y la Noguera Pallaresa. Lo riu, regant la plana que á son vol s' estenia, hermosejava las pradas que, plenas de vida y verdor, se destacavan de las platejadas aiguas, com camps de bellíssimas esmeragdas; altíssims turons de feréstega y ombrívola foscura, atravessats per barranchs fondos, xaragalls y pedregosos torrents,

jeyan també á sos peus com á vensuts jegants, y semblava li prestessen vassallatje.

En un d' aquestos turons, y en un fons ahont creixian grossíssimas y may espurgadas alsinas, y entre mitj de espéssa brolla que no deixava quasi pas, rajava una font de claras aiguas que 's perdian en la fondalada d' un torrent; allí prop d' aquella font, cuberta d' euras y xuclamels, hi havia una donçella sentada ja feya estona, semblava que esperés algú, puig cada volta que 'l vent feya moure las fullas dels arbres instintivament posavas la má al cor, contenia un suspir y brillavan sos ulls d' esperansa. Lo sol feu son curs acostumat, y al amagarse derrera una alta serra, la desconhortada donçella mormolá.

—¡Avuy tampoch vindrá!

Mes á lo mateix instant se sentí trepitj demunt las fullas secas, y separantse las verdissas y falgueras del costat de la font, aparegué entre ellas un gentil cavaller: la donçella llansá un crit de joya, y sas mans s' estengueren envers ell que las hi agafá ab amor dihentli:

—¡Ma vida?

—¡Mon amor!

—¿Ploras? torná á dir ell.

—¡Sí; mes ja mon plor es de joya!

—¿Y cóm t' estavas aquí, tan tart?

—T' esperava.

—¿Sabías qué avuy vindria?

Ell feu un moviment de llavis com pera ferli un' altra pregunta, mes ella, sens' darli lloch á ferla, digué ab commosa y baixa veu:

—¡Lo cor!

Ell torná á alsar los ulls vers ella, y ella seguí:

—Tota la tarde que t' esperava... ¡he plorat mes! ¡Tants dias sense veuret! ¡Sí sapiguesses quant he sofert avuy! Dematí... de bon matí... han ressonat per valls y serras las campanas, anunciant las bodas de la hereva de Mur; totas las fillas de Guardia y de Puig-cercós, han vestit sas robas mes hermosas; han fet poms de hemosíssimas flors, y han guarnit cistellas ab las millors fruytas, pera regalar á la jove Castellana; hi ha hagut balls y festas; y en mitj d' ellas, tothom hi reya é hi gosava, y jo 'm so tancat en ma cambra, plora que plora; ¡oh! ¡jo no haguera pogut anar al Castell!... ¡no haguera pogut anar á aqueixa festa!

—¿Y per qué no?

—¡Oh! tu no saps com tots aquests sorolls, com tota aquesta alegría m' entristeix; tú no pots imaginar la pena que 'm causa. Lo pastor de Coll-morte, vull dir, lo pare, despres mitj dia se 'n ha anat ab son remat y 'l rabadá; llavoras jo so pogut sortir de ma cambra, ahont m' ofegava, y he pogut venir, sense ser vista de ningú á respirar l' aire pur d' aqueixas ombrívolas solituts:—¿Vindrá? jo 'm preguntava; y 'l cor, ó 'l desitj, me deya:—Sí.—Mes lo temps passava y tú no venias. Llavoras me so arrencat la encésa rosa que pera tú duya en mos cabells; y so anat preguntant á cada una de sas fullas:—¿Vindrá?... ¿no vindrá?—y la rosa m' ha dit:—No;—mes jo no la he creguda, perque 'l cor ó 'l desitj me deya:—Sí.—Llavors ho só preguntat á la flor dels

xacla-mels, y m' ha dit sempre:—No;—¿mes aixó qué hi fá, si tu ets aquí?

La font anava mormolant pausadament com acompanyant las paraulas de la doncella, y los aucells deixavan oure sos últims y apagats cants com donant trista comiada al morint dia; y 'l cavaller, fixos sos ulls en los ulls de la doncella, escoltava sos apassionats mots, maravellat de sentirlos, puig devia ferli estrany oure semblant llenguatje á una filla de aquellas isardas selvas: un moment estigué sens' dir res; per fí, mes com fentse la pregunta á sí mateix, digué molt baix:

—¿Y no has anat al Castell, ma dolsa aymia?

—¡Ah! no, la alegría qu' allí 's respira, m' hauria fet mal; m' hauria dat gran pena: Elisabeth, plena de joyas, de galanteig y d' amor, m' hauria semblat que escarnia la meva dolor; ella diu qu' esposa á un noble cavaller que ha acomés altas empresas; valent, jóve, ardit, y hermós; ¡y jo que t' amo cent vegadas mes que Elisabeth á son promés,—seguí ab exaltat tó la doncella omplíntseli 'ls ulls de llágrimas,—jamay, jamay seré la teva esposa!

—¿Y per qué no?

—¿Per qué no? perque jamay s' ha sentit á dir qu' una serva esposés al Senyor.

Lo cavaller feu un moviment de temerosa sorpresa, y digué:

—¿Y no pot ser que sia així alguna vegada?

—Pocas vegadas te só vist,—respongué ella aixugantse las llágrimas; — no sé qui ets, ni ahont vas, ni d' ahont devallas; mes sias qui sias, y vingas d' allá ahont vingas, si tens pa-

res, no consentirán en que jo sia ta desposada, y tú mateix tampoch ho desitjarás may.

—¡Ma dolsa aymia!... ¿y si jo no fos lo que tú 't pensas? ¿y si jo no fos mes que un aventurer, que tots los honors que tingués me 'ls hagués guanyat ab la punta de ma llansa?... ¿y si jo no tingués pares, ni casa tan sols ahont aixaplugarme?

—¡Oh!... si fos així... ¡que felissa seria!

En aquell mateix instant s' oigué lo só d' una gralla, y tot seguit la veu d' un pastor que comensá á cantar. La donçella s' estremí, y arrencá á correr mes lleugera que una cerva, mormolant:

—¡Déu meu!... ¡lo rabadá!

Prompte las espessas verdissas la cobriren á las miradas del cavaller, que la seguia ab la vista, mentre lo rabadá cantava ab aquell tó dols, melancólich y monótono, al mateix temps que plé de vigor, y ab aquella particularitat que tenen los cants de nostra terra, qu' ab una mateixa tonada espressan tan diferents sentiments, segons son las paraulas que la acompanyan; aixís lo rabadá comensá sa cansó ab un tó de trista dolcesa, y lo acabá ab un de venjatiu y amenassador, que ressoná pel bosch com un cant de mort.

Deya aixís:

Quan lo llop en la ramada
se n' es entrat,
¡ay, trista de la ovelleta
qu' ell n' ha ovirat!
¡ay, trista de la ovelleta!
¡ay, del pastor!

Si acás ell la bén volia,
ja hi haurá plors;
¡ay, pobre de la ovelleta!...
Mes ¡ay del llop!
Que 'n guardi bé sa nissága
si bé la vol.
Quan lo llop en la ramada
se n' es entrat,
¡ay, trista de la ovelleta
si l' ha escoltat!...

III.

Lo sol havia eixit resplandent y hermós, com si s' alegrés de presidir la festa que 's celebrava, y cubria ab sos raigs d' or lo Castell: tot allí era vida y animació; los patjes anavant d' açí d' allá, fent los preparatius de la festa; los guaytas, en las murallas, feyan brillar las armas que portavan ab marcial continent, y los vassalls de Mur mostravan en sas caras la alegría; y es que feya temps que no havia ressonat per aquells encontorns un sol crit que despertés lo valor d' aquellas gents; es que lo malaltís Archibald no 'ls havia portat may á cap batalla; es que després d' ell, havian vista cambiarse *la espasa per lo fus,* com se solia dir, y en aquells temps aguerrits, en aquella edat de ferro, era un envilimient estarse ab las mans creuhadas, ó fer vida pacífica, quan tantas lluytas hi havia pendents; quan tants llors hi havia per conquerir: axís era, que al trovarse ab un capdill intrépit, aguerrit y valent, quals hassanyas havia pregonat la fama fins als mes remots confins, y trovantse que aquest héroe era fill de sos mateixos senyors, era cosa que 'ls omplia de goig y de entussiasme.

Durant tot lo dia, arrivaren al Castell senyors y paladins, amichs dels Castellans y de Berenguer; mes era ja mes de mitj dia, y aqueix no havia encara comparegut. La viuda de Mur feu guardar en la taula lo sitial que pertanyía á lo senyor capdal de la familia, en qual lloch s' hi veya també la cisellada copa ab las armas de sos antepassats. Passá la tarde, y Berenguer no venia. Alguns de sos amichs comensaren á creure si hauria tingut alguna mala encontràda, y altres, recordant las paraulas que 'ls havia dit parlant de sa cosina, ni estranyavan sa tardanería, ni estranyat haurian que no hi hagués anat. Na Caterina semblava esperarlo ab molta calma, y sense gens d' impaciencia: aixís com s' anava fent tart, anava donant novas órdres pera que tot estés preparat pera celebrar la ceremonia al vespre; si algun li hagués fet alguna observació, hauria respost tant solament:

—Ja vindrá.

Per ella, una paraula dada era una cosa tant sagrada, que ni concébre podia hi hagués algú que hagués pogut may pensar que 's podia trencar: aixis es, que quan son germá de Pedra-tallada, y sa cunyada Blanca, á qui aquell havia fet sentir la ambició, li proposáren de casar á Lluch, son fill segon, ab Elisabeth, sols respongué:

—Está promesa davant de Déu, y per la memoria dels seus avis, la paraula de son pare es sagrada.

Ab tot y lo molt qu' estimava á son germá y á son nebot, al qual féren anar allí sos pares pera

veure si enamorant á la donçella de Mur, passava á sas mans la cobdiciada herencia, ab tot y los prechs que pera que hi consentís li feren, Caterina ni tant sols doná la mes mínima importancia á sas paraulas, com si entengués que li deyan pera riurer, y en quan á sa filla, ni que s' hagués ennamorat d' en Lluch, hauria cregut mes de 'l seu pare; aixís es que esperava tranquila la arrivada de aquell al qui no havia vist desde 'l dia en que va espantar á sa filla, dormida entre sos brassos. Eixa á la que mes directament tocava tot, estava recolsada en la gótiga finestra de la gran sala del Castell, vestida de blanch, y adornada sa testa ab filigranada corona guarnida de topacis y esmeragdas; semblava que ni s' adonès de tot lo que al seu entorn passava, blanca com un lliri al que la falta de sol ha fet pérdre la vivesa y galanura, tenia fita sa trista mirada en los últims raigs del sol ponent, que semblavan comiarsen ab recansa; ella veya desapareixer aquell raig de sol, com veya desapareixer l' últim dia de sa bella vida; ¿qué era lo que li esdevindria d' açí en avant? ¿qui era aquell qu' anava á ser senyor absolut d' ella? Res no 'n sabia; no tenia mes que una idea vaga y confosa d' uns ulls, y uns crespats cabells negres que, com un esperit del mal, se li havian aparegut un jorn al despertarse, y fou tan forta la impressió que li feu, que ho recordava sempre ab horror. ¡Y era aquest mateix, que tant la havia aterrorisada quan petita, ab qui ella devia juntarse per sempre mes! ¡Y era aquest mateix, que may mes desde llavoras s' havia deixat veu-

re, ni res d' ell las havia fet á saber, ab qui tenia ella de passar tota la vida! Acostumada ja desde petita ab aquesta idea, s' hi havia conformat enterament, fins y á tant que las sevas ideas prengueren un altre giro. Elisabeth, com á filla única qu' era, y faltada de salut com lo seu pare, fou criada ab molt cuidado y delicadesa; no la deixavan sortir ni á la hora del sol, ni al cap vespre, ni menos los dias de boira ni matinadas; y aixís fou que pujá descolorida com tota planta que no ha rebut los raigs del sol, y trista com una flor de cementiri; sempre entre mitj d' aquellas negrencas parets, sentint tant sols las veus dels guaytas, quan davan lo crit de alerta en las murallas, y 'ls ferestechs crits de la xuta qu' entre 'ls marlets niuhava, ó de las carnívoras áus que de nit passavan arrán de la finestra, repetint son crit famolench, fentla estremeixer; no havia sentit may una alegría, ní una sola emoció havia vingut á torbar aquella vida trista y solitaria. Sa mare, cuidant de tot lo que feya referencia á los bens de son casal, y pregant horas enteras prop la tomba de son marit, sota las vellas voltas de la gótiga capella, la veya molt poch, y encara llavoras era ab aquell rostre sério y trist, qu' havia conservat desde la mort d' Archibald.

Un dia en que Elisabeth havia sortit sola, montada en son dócil corcer, contemplant la salvatje hermosura de aquells cims y fondaladas, y la fecunda vegetació d' aquella fértil naturalesa, se li passá lo temps sens' adonarsen, y comensava ja á enfosquirse, quan s' en ata-

layá; presurosa girá 'l corcer pera tornar al Castell, que ja devian haver sortit ansiosos á buscarla. Al moment en que 'l cavall anava á girar, al fregar ab unas grossas matas, sortí d' entre ellas, corrent, un pastor, segons semblava per las pells de que anava cubert per damunt de la cintura, y atrevessant per entre mitj d' unas alsinas, desaparegué per la espadada cresta, al cim de la que blanquejava la casa anomenada Coll-morte, mentres que de prop lo lloch per ahont acabava de passar, fugia també una donçella tota temerosa: lo cavall s' espantá y 's llensá á córrer ab tota forsa; Elisabeth, desprevinhuda com estava y sorpresa ab la aparició de abduas personas, deixá escapar la brida de sas mans, y lo corcer, sense res que 'l subjectés, corria desalat per entre la espessedat dels brolls y verdissas, que al fregarlo lo acabavan d' abolotar. La hereva de Mur tancá 'ls ulls al véurers en tant gran perill, lo cavall no mirava allá 'hont anava, y ja la boca d' una ampla y fregosa fondalada s' obria á sos peus pera engolirlos, quan sobte, una má forta y coratjosa 'l detingué d' una estrevada; ella obrí 'ls ulls ab lo sacudiment: devant seu, un jove, ab lo trajo de cavaller, subjugava ab puny de ferro al cavall per lo fré, plé d' escuma. Tenia aquell una figura varonil y airosa; sos ulls negres brillavan com las estrellas á la nit; y son negre cabell, mes negre que 'l de l' ala de 'l córb, adornava lo rostre d' aquella testa agraciada: allí, al peu de la timba, altiu é indómit, detenint al corcer, semblava un d' aquells sérs sobrenaturals que

'ns pintan com fills dels déus pagans. Elisabeth volgué parlar, volgué remerciarlo, mes ni un mot pogué sortir de sos trémols llavis.

Una nova vida s' obrí davant la verge de Mur; lo passat se desvaneixia devant sa vista, com se devaneix la boira matinera al ardent bés del primer raig del sol; una nova y desconeguda llum se li presentava.

Aquell vespre no pogué dormir.

¿Qué era lo que tenia? No podia darsen compte.

Obrí la finestra de sa cambra, y al alsar los ulls al cel, lo vejé plé d' estrellas, que ab inusitada claror lo illuminavan: á cada parpilleig de las estrellas bategava ab forsa son cor, y una exclamació de joya pujava fins á sos llavis: si baixava sos ulls á la terra, tremolava de gaubansa al veurer la satisfacció de que gosan en aquest mon fins los sérs inanimats; cada remor de las brancas, cada moviment de las petitas plantas que al peu del Castell y pels boscos del voltant creixian, omplíala d' alegría; jamay havia endevinat tanta ditxa: jamay los crits de las áus de nit, li havian semblat tant bells; ans al contrari, moltas vegadas la havian espahordida.

¿Qué era, donchs, lo que per ella passava?

¿Qué era aquella cosa nova, y fins llavors jamay sentida, que la feya extremeixer de felicitat; felicitat que 's comunicava á tot quant veya y prop d' ella tenia?

Per fí Elisabeth s' endormí; mes al aclucárseli 'ls ulls, se li obriren los llavis pera donar pas á un dols somrís: se li acabava de apareixer lo bosch, lo cavall desbocat, la timba... y al peu

d' ella, valent com un Roldan, y fort com un Hércules, lo brau y gentil cavaller.

Desd' aquell jorn la hereva de Mur alsá son front pensívol, y sas miradas foren mes joyosas y brillants.

Al véurerla d' aquella manera, los servidors de la casa 's preguntavan que era lo que feya brillar aquell rostre fins allavoras trist y ple de melangía, fentlos esperar que, la alegría que pareixia pera sempre desterrada, tornés á fer estatje en lo antich casal; los guaytas semblava que ja no donavan son crit d' alerta ab tanta indolencia; las ennegridas parets semblavan perdre son aire feréstech, y los vells retratos de sos antepassats pareixian somriurer al passar davant d' ells la jove Castellana.

Desd' aquell dia ja no passá tantas horas tancada en son solitari Castell; sortia, mes sempre sola, no volia que ningú l' acompanyés, y tots los dias se preguntava:

—¿Ahont aniré?

Y tots los dias son cor li responia:

—Al peu de la timba.

Mes ella pensava:

—No hi vajes, que si ell hi fos... ¿Qué diria de tú que allí tornesses?

Y dirigia la brida de son cavall per un altre camí; mes al cap de poca estona, fos que lo corcer no la obehís, fos qu' ella, distreta, lo guiés malament, lo cas es que sempre 's trovava que havia anat á parar al mateix lloch en que trovat havia al hermós jovensel.

Un dia qu' havia descavalcat, y sentada al

peu d' un rech que d' una font naixia, estava entregada á sos pensaments, sentí lo só d' una gralla, que acompanyava lo cant d' un pastor.

Lo cant deya aixís:

Quan lo llop en la ramada
se n' es entrat...

—¡Pobre minyó!—pensá Elisabeht;—ja li haurá sucsehit aixó alguna volta, y anava á escoltar lo seguiment, quan, sobte, passá prop d'ella y fregant ab ella, mes tan precipitada que apenas la vejé, una hermosíssima donsella.

Al atravessar lo rech, las llargas y negres trenas de la fugitiva s' embolicaren eu uns arsos; mes ella sense pietat per sos hermosos cabells, los desfeu d' una estrebada, la rosa carmesina que 'ls adornava 's desfullá, y tres ó quatre de sas fullas anaren á parar en mitj las ayguas del rech: las fullas estigueren un instant quietas y balancejantse. Elisabeht las mirava distreta, la Englantina boscana que tenia entre sos dits li lliscá, anant á parar un xich mes avall que las fullas de la rosa; en lo mateix instant, eixas, mogudas per una nova vena d' aigua, baixaren rech avall, donant voltas vertiginosas y remolins: la Englantina seguia tranquila y quieta propet del marge, com si dolçament dormís; quan las agitadas fullas de la rosa ab ella toparen, la arrosegaren rech avall en mitj sas estrepitosas giravoltas: la donsella de Mur las aná seguint ab entristida vista mentres las pogué ovirar; llavoras alsá 'ls ulls, y feu un moviment y un crit mitj ofegat de sorpresa.

Ell estava allí.

Duas ó tres vegadas mes lo torná á veurer avans de son maridatje; entre mitj d' aquest temps fou quan son cosí Lluch aná á Mur pera enamorarla, mes sense saberse donar rahó del perqué Elisabeth, no solsament no s' agradá d' ell, sino que li arrivá á inspirar repugnancia.

IV.

Era ja ben vespre, Berenguer no havia arrivat encara; sos amichs ja desconfiavan veurel, Caterina seguia esperant ab la mateixa calma; la capella del Castell estava tota il-luminada; devant cada tomba de sos antepassats hi cremava una llántia; lo pati d' avans d' arrivá á la capella, lo de devant la gran portalada, la escala principal y la plassa ahont comensava, estavan plenas de patjes que, ab encesas teyas, esperavan la arrivada de son futor Senyor.

Elisabeth seguia en la mateixa posició; sa vista divagava per entre 'ls árbres d' aquell bosch ahont li havia salvat la vida lo desconegut cavaller.

Tan absorta estava ab sos pensaments, que havia fins oblidat son maridatje: sobte, totas aquellas teyas que los patis il-luminavan moguérense d' una part á l' altre, llensant rojas y blavencas flamas que ho feyan apareixer tot fantástich y capritxós, y un moviment de general exitació se feu sentir per tot lo castell. Llavoras Elisabeth s' en adoná, y s' estremí.

La porta de la sala s' obrí, y un patje anunciá la arrivada de Berenguer; Caterina s' atansá fins

á la porta, voltada de cavaliers, pera rébrer á son nou fill.

—Benvingut sías al casal dels teus avis, li digué aixís qu' ell entrá, y agafantlo despres per la má, l' acompanyá prop la finestra ahont inmóvil y mitj desvanescuda seguia sa filla, fixos encara sos ulls en las foscas y ombrívolas selvas. Caterina li presentá á son desposat, y llavoras ella, tremolosa y descolorida, posá sa má pera sostindres demunt del peu que sostenia la columna de márbre que mitj partia la finestra, y girá'l cap pera esguardarlo mentres Berenguer agenollat li portava sa altre má á sos llavis. Sos ulls se toparen ab aquells mateixos ulls, y ab aquella mateixa mirada que la havia espantada quan petita, y un crit indescriptible de esglay, mes al mateix temps de joya y de sorpresa sortí de sos descolorits llavis, y sense forsa pera sostindre sa débil testa, la recolsá demunt la espatlla de sa mare.

Mitja hora després, pujavan á la gran sala, y en mitj las enhorabonas de sos amichs y vassalls.

Quinse dias passaren de felicitat y d' amor per lo Castell, Berenguer en tots ells se pot dir que no se separá un moment de sa jove y enamorada esposa; aquella bondat, aquella ignocencia, y aquella tendrésa de Elisabeth, lo tenian ditjós y embadalit, sos amichs fins sospitavan si deixantse portar de eixa vida casulana y vagarosa, s' oblidaria de sa paraula de tornar á Palestina tant bon punt s' hagués efectuat son casament; mes no fou aixís; lo jove capdill com-

prengué que passat algun temps se tornaria á recordar de sas antiguas costums, y fixá 'l dia en que ab batallons de vassalls y servidors séus partiria per la Santa guerra.

Arrivá aqueix dia, ja may lo sol se havia presentat mes brillant á il-luminar lo estandart dels Mur que dalt la torre del homenatje desplegava al vent; ja may la estrella dels antichs Comtes s' havia vist mes resplandent y plena de vida, estols de cepats y valents montanyesos armats de picas y llansas omplian los patis y salas baixas de la fortalesa, innombrable munió de cavallers y senyors capdals, havian vingut á juntarse ab la host de Berenguer, crits de joya y de entussiasme sortian de tot arreu, no semblava sino qu' era á una festa ahont se preparavan á anar aquells aplechs de valents: lo toch de las trompetas, lo renill dels cavalls y la remor de las llansas que ensajavan á brandar, junt ab las veus de soldats y cavallers, donavan una vida y animació que de segur no havia tingut may la antigua casa comtal.

Vingué la hora de la marxa. Elisabeth mes blanca y descolorida que may, pareixia que ni 's podia sostindre dreta, la brilló de sa mirada que en aqueixos dias, que com un curt somni de ditxa per ella havian passat, era joyesa y resplandent, y 'l carmí de que se havian cubert sos llavis fenla apareixer quasi bella, havia completament desaparescut: á la porta de la gran sala, allí mateix ahont quinse dias avans lo havia rebut sa tia, allí prenia comiat Berenguer de sa trista y desolada esposa: de segur, que sino per amor,

á lo ménos per compassió li tenia de doldre deixar aquella angelical criatura que tot lo goig de sa vida, que tota la felicitat xifrava sols en lo amor d' ell. Molts havian sígut los creuhats que ab ell s' enduguéren sas familias, mes, ¡quants mals resultats no havia donat axó! Berenguer ho havia reprobat sempre, semblantli cosa de homes afeminats y tontos ademés: sa esposa, encara qu' ell ho hagués volgut fer, no tenia salut pera soportar las mil incomoditats y privacions que eran inherents á semblant viatje.

Berenguer s' agenollá devant la viuda de Mur, y eixa posant sas mans demunt son cap:

—Que Déu te benehesca y 't guie, hereu del honor dels Murs, li digué, perque ta causa es justa y santa.

Llavoras se li atansá Elisabeth, y sens dir un sol mot enllassá sos brassos al coll del seu marit amagant son rostre plé de llágrimas entre las mallas de sa armadura: ell la apretá contra son cor. Elisabeth se tragué un objecte de son sí, y passanthi un cordó lo penjá al coll de Berenguer tot sanglotant; era una bosseta de seda ricament brodada per ella, dins la que hi havia un rull de sos rossos cabells: ell, conmós, apartá de son pit ab sas duas mans aquella delicada testa, la esguardá ab tristesa y amor y posá sos llavis demunt sa blanca front. Caterina passá son bras al entorn de la prima cinta de sa filla, y fent senyal á Berenguer de que s' en anés, digué á la primera:

—Ja may las llágrimas de la esposa deuhen desacoratjar ni ablandir lo cor del guerrer.

Quan Berenguer arrivá entre mitj dels armats esquadrons, un hurra general lo acullí; al veurel ab aquella positura noble y aguerrida, plé de juventut y bellesa ab lo valor retratat al seu demunt, un nou ardor sentiren corre per las venas los soldats de Mur veyentse ja conquerint llors y guanyant batallas baix la ensenya de sos antichs senyors, guiats per un de sos descendents, quals fets y hassanyas s' estenian per tot arreu; ja lo estandart del antich casal no tremolaria mes vagabond é indolent en las murallas de la fortalesa, sino que aniria á fer brillar lo escut de sos senyors en las mes remotas terras; ja ells no serian vassalls de débils y tímidas castellanas, sino d' un aguerrit cavaller que á la gloria 'ls menava.

Tots los penons y estandarts saludaren al héroe al apareixer, tots los clarins guerrers deixaren anar sos sons y totas las brunyidas armas brillaren llensant raigs d' or il-luminadas pel sol, al moviment que féren pera saludarlo: Berenguer alsá en alt la preciada ensenya cridant:

—¡Mur, Mur!... ¡A Palestina!...

Y cent mil veus repetiren ab creixent entusiasme:

—¡Mur... Mur!... ¡A Palestina, á Palestina!

Y omplírense d' aqueix crit tots los ámbits de la terra, los monts se estremiren de goig; pareixian mourers' y pendrer vida, com un gegant que 's desperta, y de tots sos pichs y fondaladas respongueren barrejantse cent ressons, formant una sola, mes estrepitosa y formidable veu, que repetia:

—¡Mur... Mur, y Palestina!...

Era al cap vespre d' aquell mateix dia, y prop la font del bosch estava, com de costum, la hermosa filla del pastor de Coll-morte; veyent que ja era tart, y desconfiant també aquell dia de veure á son amat, s' aixecá pera anarsen, quan las verdissas y falgueras se entreobrin y aparegué aquest.

—¡Lo temps vola,—li digué precipitadament, —es menester que 'm segueixis, ó no 'm veurás may mes!...

Sorpresa la donçella, lo mirava sens acabar de entendrel:

Ell seguí:

—Si m' estimas, vina. perque yo m' en vaig molt lluny d' aqueixas terras... ¿ma vida, mon amor!... ¡si no vols venir, adéu pera sempre!

Contra lo que esperava 'l cavaller, ella lo deturá pel brás, dihentli:

—No 'm deixis; espérat.

—¿Vols venir ab mí?—torná á preguntar ell.

—Sí,—respongué resolta la donçella:—sí; mes avans, es menester que 'm juris fer lo que 't diré. Jo no só lo que á tú 't sembla; lo pastor de Coll-morte no es lo meu pare.

—¿Quí ets tú. donchs?

—Jo so filla d' un Comte palaciá; ma mare fou nascuda en la terra de Espanya en que lo sol brilla mes fort, y en que las flors tenen mes vius colors; no tenia feudos ni senyorias, ni era de sanch real, mes era hermosa y pura com la llum del dia, mon pare la esposá, mes son maridatje fou de molt pochs conegut. Vingué un dia, quan

jo encara era molt petita, que mon pare caigué mortalment nafrat per las llansas del sarrahins; llavoras revelá son casament y ma naixensa.

«Era un cap vespre, ma mare m' adormia entre sos brassos, quan arrivá un missatjer á dirli que 'l seguís si volia veure son espós per última vegada. Caminárem molt, anárem lluny, molt lluny, may hi arrivavam, ma mare comensá á entrar en sospita, mes... ¡ja era tart! Tancada dins de un Castell passí fins y á tant que d' anyoransa y de tristesa se morí ma mare: llavoras aquest home que passa per mon pare, y que no es altre que lo confident y vassall d' un de 'ls parents de mon pare, que fou lo qui mes bona part arreplegá de sos bens, se 'm endugué aquí, en aqueixas terras ahont no sé si só prop ni lluny de los llochs ahont vaig neixer. Al arrivá aquí, 'm doná un trajo de pastora que jo vaig rebujar, y feu creure á tothom que jo era filla seva, y 'm prometé per esposa á son rabadá. No 't pots pensar may lo qu' he sofert; no qu' ell me fes cap mal tracte, ni m' obligués á fer treballs penosos; aquí, lo mateix que en lo Castell, tant á mi com á ma mare, nos tingué tota mena de cuidados y atencions: mes al véurem á las mans de aquesta gent, se subleva mon ergull, y 'l despit de veurem de aquest modo, essent aixís que podria brillar prop l' esplendor del trono, me tenen folla y desesperada. May havia jo volgut presentarme devant las Castellanas de Mur, ni com á vassalla ni com á res, puig me creya ser mes que no pas ellas, feudatarias com son del senyorio de Ribagorça, que per dret me per-

toca: mes un jorn vaig concebre la esperansa de que si 'ls hi descubria ma sort, me traurian de las mans del pastor pera tornarme lo nom del meu pare: mes prompte vaig coneixer qu' era una vana esperansa; las damas de Mur son faltadas de coratje,—digué desdenyosament,– y dependeixen de mon enemich que 's titula Senyor de Ribagorça y de Pallars, títols que á mí 'm pertanyen; ademés, lo pastor m' havia dit:

—No intentis jamay sustreuret á ta sort, puig tinch ordre de matarte al primer cop qu' ho fassas.

Un dia tú aquí arrivares; y jo 't vaig veure; en ton rostre lleguí 'l valor y la energia, y creguí que Déu m' enviava un salvador, y vaig amarte ab tot lo foch, ab qu' es capás de amar un cor humá: ara tú 'm dius:—M' en vaig,—y jo 't respoch:—Y jo 't segueixo:—júram; donchs, per ta fé de cavaller, per ton honor y ta vida, que 'm farás tornar lo nom y los bens de mon pare, y que respectarás com á teva la honra mia: y jo 't prometo llavoras ser la teva esposa, y ferte senyor de feudos y vassalls.

Lo cavaller, parat é indecís, no deya res, y 's coneixia que una gran lluyta, ó un gran dupte batallava en son interior.

Al veurel ella aixís, y coneixent sa indecisió:

—¡No tens coratje!—li digué ab tó despreciatiu;– donchs ves; creya que 'l valor nihava en ton pit; me só enganyada; ves.

Ell alsá lo cap ab ergull:

—Jamay m' ha mancat lo valor, y empresas mes grans so escomesas; jo cridaré á tots los

parents un á un, ó tots plegats si ells ho volen, y ab la punta de ma llansa 'ls faré tornarte 'l nom de tos antepassats: anem, aquí fora aquest clós nos espera mon cavall.

—Aném—repetí ella, llensantse fora d' allí.

Fermat á una alsina hi havia lo briós corçer; la donçella aná pera montarlo, mes tot plegat llensá un crit dolorós y vacil-lá: un satjeta tirada per una ben dreta má, se li havia clavat al mitj del cor; son amant se girá per tots costats: desesperat y foll, desenvainá sa espasa, mes á ningú vejé, llavoras s' atansá á ella que bregava ab lo estertor de la agonía y li arrencá la cruel satjeta; la pobre moribunda ab son desfici trencá un cordonet de seda que voltava 'l coll del cavaller, quedant en sas mans una bossa primorosament brodada, qu' ell sostenia.

Aquest fou son últim moviment.

Havia mort.

V.

Tres anys feya que las hosts de Mur havian anat á ensalsar ab sas hassanyas lo nom dels seus senyors á Palestina, y lo Castell, passat lo moment de la marxa de las tropas, havia tornat á quedar trist y melancólich com avans; Elisabeth, mes trista encara, defallia poch á poch com la flor á qui li falta alens y llum; havia guarnit sa cambra en lo mirador que donava á Orient, pera respirar l' aire que de allí venia, ó pera escoltar si entre 'l remor de las auras podia percébre algun mot llensat per aquell á qui tant ella volia: passejavas per tots aquells sitis ahont l' havia trovat, ó anat ab ell, y 'ls ensenyava á sa mare:

—Allí,—li deya á voltas,—allí, al peu d'aquell singler, lo vaig veure per primera vegada; aquí, en aqueixa finestra, se 'm atansá, lo jorn en que coneguí en mon espós, á mon intrépit salvador.

Sa mare la veya ab pena, sempre en aquest estat d' exaltació, puig parlessen de lo que volguessen, sempre acabava pera parlar d' ell; poch á poch li anaren faltant las forsas; sortia poch, y encara solsament per las murallas; despres no sortia gens.

Si alguna que altra volta venia algun pelegrí á demanar almoyna ó aculliment, llavoras, per un instant s' animava son rostre, y li feya preguntar tot desseguida si venia de Palestina; si era aixís, no 's cansava de ferli preguntas.

Un vespre en que. sentadas las duas damas de Mur en una de las cambras del Castell, filant Na Caterina y brodant sa filla una rica banda pera quan tornés lo seu marit; sentiren trucar á la porta, y al cap d' una mica entrá un patje á dirloshi que hi havia un juglar que demanava aculliment. Caterina li digué que no volia, ni podia haver cants ni cap mena de festa, per petita que fos, en lo Castell essent á la guerra son senyor; que li donessen algun diner, y que anés á cercar aculliment en la mes propeta casa. Mes lo patje torná á entrar dihent que plovia molt y era la nit molt fosca, y aixís es que li era quasi impossible al juglar cercar estatje en altre part, y al mateix temps, qu' havia sentit com deya al centinella, que venia de la terra Santa. Elisabeth alsá sos ulls suplicants envers sa mare; y eixa maná que lo fessen entrar.

Que tens pera dirme d' aquellas terras? ¿has vist á n' ell? preguntá la esposa de Berenguer.

—Una ben trista nova,—respongué 'l juglar.

Y sens dir res mes, despenjá sa lira y comensá eix cant:

Partí ell á llunyas terras
ab brava gent;
sa espasa lo llamp semblava
matant arrèu;
de gloria prompte 's cubria
l' estandart seu,
mes ¡ay! que va vindre un dia
en qu' ell fou près.
La reyna de moreria
se prendá d' ell,
y estatje feu en sa cambra
pel cavaller.
Lo moro, quan ho va sèbre,
furiosament
dins de la mateixa cambra
morir lo feu.
¡Ay, trista la seva esposa
si ho vé á sabè!
¡ay, trista la terra aquella
qu' ell tant volgué!

Elisabeth habia seguit anhelosa totas las paraulas del trovador, y quan eix hagué acabat li digué ab desconsolada veu:

—¡Digasme qui es aqueix, per pietat!

Lo juglar, per única resposta, tragué de son si una bosseta de seda brodada d' or, y la tirá á la falda de la trista hereva de Mur; eixa no digué un sol mot, mes la cambra ressoná ab lo cop que ella doná al caure en terra.

Los dias que seguiren á aquell foren dias d' angoixa y de tristesa; Elisabeth se moria.

—¡Ah! mare meva,—deya á voltas, ¡sí á lo menos l' hagués pogut véure una altre volta, mort

ó viu! y com me tarda á mí la mort, si allí tinch de trovarlo;—afegia senyalant lo cel.

Devegadas s' incorporava escoltant tota a nhe lo sa, semblantli sentir lo trot de son corçer; sa mare no 's movia nit ni dia del capsal de son llit, puig coneixia be que poch temps li quedava pera estar en sa companyía.

Un dia, una remor inusitada se sentí part de fora de la cambra y per tot lo Castell; Caterina s' aixecá pera anar á veure lo qu' era, quan sobte, s' obrí la porta, y lo capdill d' Orient aparegué en ella.

Un crit fortíssim, mes no de dolor sino de joya, ressoná en la cambra al mateix temps que 'ls brassos de Elisabeth s' estengueren vers ell; mes son cap caigué enrera pera no aixecarlo mes.

Caterina, falta de valor, sortí de la cambra, y quan ell se girá pera guaytar que era lo que havia ocasionat aquella desgracia, 's trobá cara á cara ab lo juglar que li tenia 'ls ulls fixos plens d' odi y de rancunía.

—¿Quí ets tú, y que fas aquí?—preguntá 'l soldat de la creu.

—Jo era lo promés de la pastora de Coll-morte, á la que tú 'm robares; jo só lo qui ha donat la nova de ta mort á la teva esposa, pera que la perdesses, ja que jo per causa teva vaig fer morí á ma estimada, mes avans de matártela, li he omplert lo cor de gelosía com m' omplires tú 'l meu.

—Mes, ¿cóm lt' han cregut? ¿cóm es posible que t' hajan cregut, verinosa serp? digué Beren-

guer fora de sí. Lo rabadá, mostrá los dits de la desventurada Elisabeth, entre 'ls que hi havia la bossa de seda, dihent:

—També ella la tenia entre sos dits despres de morta.

Berenguer se llensá demunt d' ell y ab sas férreas mans estrenyé lo coll del venjatiu rabadá.

—¡Miserable assessí! ¿qu' has fet? Mes no, no mereixes tu morir entre las mans d' un cavaller; que vinga 'l butxí y que 't penji de la mes alta almena;- digué llensant lluny de sí al magullat pastor.

—¡Ola! ¡mos guardias! trayeumel d' açí, ¡Ola! —cridá de nou veyent que ningú li responia.

—Es en va que cridis, que ningú t' ha de respondre,—digué lo pastor, un xich retornat.

Furiós Berenguer, cridá novament una y una altra vegada: veyent que ningú acudia, obrí la finestra de bat á bat, y una remor primer confosa mes que se aná fent clara y distinta, arrivá á sos oidos.

—¡Qu' es aixó!—digué com preguntantsho á sí mateix.

—Es que ton senyorio ha acabat avuy; es que los soldats y vassalls de Mur aclaman per son senyor á en Lluch de Pedra-tallada.

Berenguer girá lo cap, lo pastor ja havia desaparegut, sos ulls toparen ab lo inanimat cos de sa esposa que ab la mirada entalada y vidriosa, pareixia encara resguardarlo ab amor: per primera volta en sa vida se sentí sol en lo mon, vingueren á sa memoria los dias de amor y ternura qu' havia passat al costat d' aquella dona;

coneixia que era l' únich sér que de debó l' estimava en la terra; faltantli ella, faltávali tot.

Berenguer s' atansá al capsal del llit, y agenollantse agafá una de las mans de sa esposa y la omplí de besos recolsant sa fatigada testa en lo llit; una llágrima ardenta, tal volta la primera qu' havia llensat en sa vida, lliscá per sas morenas galtas y aná á caure á la inaminada má de Elisabeth.

Bona estona feya qu' estava en aqueixa posició, quan sentí que 'l tocavan per la espatlla: era la viuda de Mur, que trista y descolorida, li feu senya de que la seguís: ell la obehí llensant un últim esguart á sa esposa. Caterina obrí una porta secreta, y agafant una especie de fanal que esprés havía dut, comensaren á devallar per una estreta y espadada escala empotrada á la paret, després seguiren per inmensos y foscos corredors subterranis, fins que trobaren una porta que obrí la Castellana ab gran esfors; molt de temps devia fer que no s' havia obert, puig feu un soroll esgarrifós y estrany al moure sas rovelladas frontissas: llavoras trobárense á la capella: eixa estava solitaria y fosca, solsament devant de una tomba cremava una llántia. Caterina li feu atansar.

—Pren comiat de tos antecessors, puig los aires d' aquest Castell son de mort pera tú.

Berenguer, enterament dominat per tot alló, s' agenollá; sos ulls se fixaren en la primera inscripció. Deya aixís:

Hic jacet Bernardus Domine de Mur.

Dessota d' aquesta, y en una altra llosa llegí aquesta altra:

Hic jacent fratres Robert et Archibald de Mur.

Lo jove capdill feu un moviment de sorpresa, é interrogá á Caterina ab la vista; eixa li feu senya de que «sí» y Berenguer, conmós de la bondat d' aquella dona, li besá la punta de son vestit; ella lo feu alsar y lo acompanyá mes avall ahont hi havia una tomba destapada, tots dos se estremiren, y un fort sanglot s' escapá del pit de la pobre mare, mes seguí endevant fins á trobar un' altra secreta porta que com la primera obrí, y com en la primera gemegaren també las rovelladas frontissas al veures atormentadas despres de tants anys. Caterina li doná 'l fanal.

—Ves,—li digué;—aqueix camí 't guiará molt lluny d' aquí; fuig, y fuig depressa, mon fill, y que Déu te protejesca.

Lo mirá un moment baixar per la estreta, perillosa y fosca rampa, y despres torná á tancar la porta.

. . . .

Berenguer s' en torná á la conquista del *Sant Sepulcre* ahont morí com valent, mes avans de anarsen, maná construhir dalt lo mont de Ilerda, y en lo mateix lloch ahont tenia son niu d' águila (com deya son pare), un Castell pels cavallers del *Temple* de qual órdre s' havian fet tots sos amichs.

UNA VISITA AL TIBIDABO.

Sr. D. M. U. R.

MON car amich: pochs dias podrem contar en nostra vida mes hermosos ni mes ben aprofitats que lo del passat Diumenge en que junts emprenguerem via, eixint de la Comtal ciutat; jo de mi 'us se dir que 'n tindré un grat recort tota la vida. Lo sol clar, lo dia seré, lo goig en nostras ánimas, ab lo sarronet al coll com á pobres viandants, emprengueren costa amunt, per la dressera, cap á lo majestuós y alt Tibidabo.

Res hi ha al mon per artístich ni bell que sigue que pugui compararse á los sorprendents cops de vista que en aquell dia desplegá á nostres ulls la fertil naturalesa: ¡ahont pot jamay la má del home juntar aquella vivesa y capritxosa varietat de colors, aquella grandiositat que d' un sol cop captivá nostra ánima. Oh! jo 'l recordo be aquell dia: lo fresch oreig, los dolsos alens del bosch plé de la aroma dels pins y sajolidas, de las floridas gatosas y flayrosos romanins, nos davan dalit pera pujar aquella costa tan penosa y nos la feyan apareixer suau y reposada; de tant en tant giravam la vista cap en-

rera, y cada volta que axò feyam, un crit d' admiració y de goig fugia de nostres llavis: que hermós era tot! Trescant anavam com joyosas cabretas cap amunt ab la esperansa de gosar molt mes al serne á dalt.

¿Vos ne recordeu? despres d' una hermosa pineda, eixirem á un bosch de tall tot plé de cirerers d' arbós: la hermosa cirereta era ja cayguda y la flor blanca en bellugadors penjoys, omplenava tota la brancada alta; nos enfilarem de dret á dret, y confesso que per poch nos faltá dalit pera embestir la última estrevada; vostra esposa 'ns digué:—Si vols arribar com á jove, puja com á vell, diu lo refrá—; mes nosaltres, no fentne cas, embestirem cap amunt, quan de sobte, fent l' últim esfors, aparegué á nostra vista, la incomparable grandesa de tot un mon á nostres peus; ¿vos ne recordeu?

A sota mateix la populosa ciutat empori de las arts y ciencias, gran, plena de vida y sempre envejada de estranys y propis, ab tots sos pobles vehins que desd' allí nos pareixian donarli la má fent una sola casada; mes enllá la blava mar, per ahont forem árbitres un dia de tota la terra, besantla ab sas blancas onas que s' estrellavan á sos peus, y las naus qu' entrant y eixint la omplian de riquesa; veyam á un costat lo monastir de Sant Geroni en mitj de la gemada y fresca Vall d' Ebron, avuy sols runas y tristesa; lo castell de Montcada; lo de Montornés, enlayrats en sas puntxagudas cimas; mes enllá y envers tramontana, lo Montseny ab sa llarga vesta blanca, y al lluny, los Pirineus ab sa testa

blanquinosa y altiva; á la esquerra y cap á mitjdia veyam la cinta de plata del rich Llobregat ab sas bellas riberas y gemats camps y, per fi, girantnos enderrera, descubrirem quasi al nostre nivell, al Montserrat!

¡Quin es lo catalá que á aqueix nom no 's conmou!: mitj cobert per la blanca boyra, fantástich ab sos puntxaguts pichs, respectuós per la joya que guarda; quí es que al ovirarlo no flecta 'ls genolls en terra y no sent en son cor santa unció! quí pot dir que al veurel no ha sentit, que sens adonarsen, no mormolessin sos llavis santa pregaria sortida de lo mes íntim de son cor. Això nos vá passar á nosaltres al veurer lo sant casal de la moreneta Verge damunt la boyra que á sos peus s' escampava fentlo pareixer edificat ó sostingut per blancas neus: per un moment, res nos diguerem, tan conmosos estavam ¡y com era hermós! y com lo admiravam! Allí lluny dels oys y malas volensas que 's concrian en las ciutats, lluny d' aquell ayre pestilent que minva nostras forsas, qu' enmalalteix nostre cos, que 'ns empetiteix l' ánima, ¡que be estavam, que be!; parexians respirar alens celestials, trobarnos mes prop la santa gloria, parexians ser gegants demunt la terra; veyam vilas y ciutats á nostres peus, fins las mes altas montanyas semblavans petits turons; y un mon de grandesas y de tresors se apareixia á nostra vista, que ni cap rey en lo esplendor de son trono, ab los diamants de sa corona y ab los homenatjes dels mes faels vassalls, s' ha sentit jamay mes rich, ni mes poderós de lo que ho eram nosaltres en lo

moment aquell: ¿no teniam un mon á nostres peus, y una mar daurada y blava ab cent baixells que nosaltres desd' allí ne dominavam? ¿No sentiam fresquejar lo nostre rostre, acariciat pel sol, ab las frescas auras que del cel devallavan? oh! que be diu aquell poeta popular, aquell poeta de gran cor, quan diu, que

Las ninas de la montanya
se semblan als angelets,
ho deu fer que varen neixer
un xiquet mes prop del cel.

no vos sembla que es aixís?: de segur que si algú no hagués vist hauria trobat del tot bellas y plahents las nostres caras. ¿No es veritat que al veurens tan alts fins nos parexia que podiam ovirar lo recó de cel ahon vihuen una vida de pau y ditxa inmensa y durable las ánimas d' aquells ser que 'n vida aymarem? ¡no es veritat que elevantse lo esperit fins á las celestials alturas, nos pareixia veurer lo lloch que prop d' ellas nos guardavan! Sí, mon amich! allí dalt gens no 's sofria puig qu' un s' oblidava per complert del mon.

Després d' haver saborejat poch, molt poch, per molt que nos hi estiguerem, aquella incomparable hermosura, deixarem ab tota la racansa de nostres cors aquell altíssim turó comparat per sa grandesa y magnificencia á aquell en el qual Deu permeté ser temptat per lo dimoni, y del qual per eix motiu prengué nom. Caminant y saltant (en molts llochs si us plau per forsa) comensarem á baixar per lo indret de Vallvidrera per entre mitj d' aquells hermosíssims boscos

y gemadas vertents, descollant de entre nosaltres per sa lleugeresa y sa alegria la vostre *jolie femme* á la que tan coralment jo vull, quan tot d' un plegat vos me diguereu:

—Perqué no 'ns descriviu aixó? no tot ha de esser parlar de Bigas; podriau molt be contarnos alguna hassanya escomesa aquí per algun cavaller paregut al vostre Arnold de Rocafort.

Mes á vostres rahons vos vaig respondrer jo lo mateix que vos responguí aquell dia que dessota un florit atmetllier miravam la blanca y olorosa catifa que eix havia estés á sos peus.

—Hi ha cosas, vaig dirvos, que se senten, mes no s' esplican: jo 'm sento molt petita pera poder referir lo que 'm passa devant eixas mes bellas obras de Deu; mes dubto que fins los mes grans escriptors, pugan ferho tal com al!ó's mereix; pera mí, no n' hi ha cap, ni cap pintor tampoch per inspirat que sia, que puga ni tan sols imitar una cosa que 's en sí tan gran y tan bella; aixó sols pot sentirse y contemplarse.

No podia tampoch ferne cap llegenda perque cap pastor ne trobarem que fael guardador d' ellas me dongués camí pera narrarlas, ademés que estava mon esperit massa ocupat pera poder pensarhi: si un s' hi pogués estar dias y dias pot ser n' arrivarés un, en que s' en pogués fe cárrech y allavoras encara que no fos mes que per un moment, me deixaria de contemplar aquella obra de la Omnipotencía pera demanar á aquells grans turons, ó á aquella altiva montanya ahont haviam passat lo dia, que 'm contés alguna gesta que per algun d' aquells

llochs que ella domina hagues passat; de segur que 'n sap á centas, perque ha vist transcorrer prou segles, prou generacions sucsehirse l' una á l' altre. Ell que domina 'l Montcada, prou hauria vist sos Barons, aquells que á Mallorca anaren com á braus y com á bons, y en sabrá de gestas que en son Castell han passat; ell sabrá també dels Comptes de nostra capdal ciutat á centas y á mils historias; haurá vist lo poderio y grandesa del antich monestir de Sant Cugat; se recordará encara del dragó de S. Llorens del Munt, de la antigua Egara, del renomnat Fray Garí, de la llántia del rey Moro que no 'spodia encendre baix pena de entrarsen lo mon, y de segur, fentnos enternir lo cor, nos diria encara algunas notas de aquell antich virolay que sempre plens de fé han cantat los cors catalans.

Mes lo sol se 'n anava ja á la posta y ab prou greu lo miravam amagarse darrera 'ls núvols de grana y or que coronavan un alt turó: no hi hagué mes remey, la nit nos venia á sobre y tinguerem de emprendre via. Caminant, caminant, apresurarem lo pas pera que no' ns atrapés per aquells viaranys. Sobte, nos vareu fer parar:—escoltau—nos diguereu, y entre mitj la remor del fullatje mogut per l' oreig, distingirem clarament lo só del sach dels gemechs á quals acorts sens dubte ballarian las donzellas de Vallvidrera: lo qui no ho va veurer, no ho pot compendrer, nosaltres tots los que hi eram ho varem sentir dins nostres cors; prou ho deya la emoció de que estavam possehits y la quietut que regná al entorn nostre tota una estona; jo sentí mos

ulls humitejats per las llágrimas. ¡Quants recorts no ten'an pera mí aquells dolsos sons!; en altre temps jo 'ls havia sentit allá en ma terra, en aquella terra de la que 'm deyau vos poca estona avans que jo tot li dedicava y la que tan vos entussiasmá quan esguardareu las altas rocas del Fay y los espadats Singles de Bertí y de Vall-de-Ros, en aquell temps en que jo sentit n' havia una esperansa, en que una il-lusió, per milló dir, una quimera omplia de gaubansa lo meu cor; ara, no sé com es, no ho sé, no sé mes sino que la he perduda.

Jovenselas y fadrins á ben segur que n' eran ben felissos tot ballant al só del mes poétich instrument de nostra terra; tal volta plenas d' amor y d' esperansa; ¡qué Deu las guart de un desengany!

Deixarem la carena, la devallada 's feu dreta, los sons com mes avall mes s' anaren perdent; de prompte ja no 'ls sentirem, eram al poblat, los crits y 'l soroll los ofegaren, caminarem un xich mes y forem á la gran ciutat: allí tot se confon, fou acabada la nostra caminada.

Ara á reveure, *mon cher ami*; mos recorts á la vostra esposa, y digueuli que espera ab afany lo dia de tornar á trescar per altres sitis, ahont sino veyem tanta bellesa y gosem tant passarem junts un altre dia al menys tan felís y agradable.

Febrer del 74.

UNA OBRA DE CARITAT. (1)

La desgracia semblava que havia fet estatje en casa La-Baliarda de Bigas; en Pere, l' amo, feya moltas setmanas que estava malalt, y la seva dona, volent fer la feyna d' ell perque no 's quedessen després sense tenir de qué menjar, també havia enmalaltit: sa filla petita, de tres ó quatre anys, havia agafat febres, y pera cuidar á tants malalts, no quedavan sino un noy de vuyt y una noya de dotze anys.

Un diumenge de bon matí, tant, que encara 's veya la esmortuida llum de alguna estrella, vaig sortir de casa pera anar á missa primera que la diuhen á eixida de sol: al passar per derrera de casa en Jaumet, nebot seu, sortí est ab un rostre tan trist que 'm feu preguntarli que era lo que tenia.

—En Pere s' está morint, me digué; de bella nit han vingut á buscar á la mare.

Arrivarem á la Iglesia quan un hermós color de rosa y daurat nos anunciava la exida del rey dels astres. Quan lo senyor Rector hagué anunciat las festas y dit la pecadora, acte de con-

(1) Entre 'ls qüentos d' en Trueba n' hi figura un que te 'l mateix argument y quasi 'l mateix desarrollo que la present narració. L' hi incluhim, empero, per tractarse d' un fet cert y contat del mateix modo que va succehir. Lo poble hont passá la escena aquí referida es lo de Bigas, en lo Vallés.

trició y demés oracions acostumadas, avansant un pas mes envers sos feligresòs, los digué:

—Germans meus en Jesucrist; lo Pere de la Baliarda está agonejant; be sabeu vosaltres que son blat encara está per batre y que si se li fá malbé, res quedará pera menjar á la seva familia: avuy es festa y no perdreu lo vostre jornal; jo vos autoriso en nom del fill de Deu que en sa peregrinació pel mon nos encomaná la caritat, jo vos autoriso pera que avuy pogueu batrer lo blat d' en Pere.

Tota la gent, conmoguts, flectaren los genolls en terra en tant que 'l senyor Rector los benehia en nom del Pare, del Fill y del Esperit Sant.

Al sortir de la Iglesia, en lloch de aturarse á enrahonar per la plassa, emprengueren costa avall, los uns á la dreta, los altres á la esquerra, segons ahont tenian sas casas, comiantse ab un

—Fins despres.

Jo baixí tambe la costa despres de haver mirat desde la plassa la escena viva y animada que presentavan tots aquells camins y escampadas casas de quals xamaneyas sortian grossas columnnas de fum. Quan arriví á la Baliarda, trobí á la entrada á la noya gran prop del bressol de la petita; lo noy, sense acabar de coneixer la seva desgracia, se entretenia tot solet per allí la era: pují la vella y mitj trencada escala de fusta, y 'm trobí á la cambra del agonisant. Al capsal de son llit, lo senyor Rector ab lo salpasser li tirava aygua beneyta de tant en tant, ó li mullava 'ls llavis ab un xich de vi ranci á falta de cordial; en Pere ja no hi veya ni

hi sentia, sols se coneixia que era viu per la gelada respiració. Era la primera vegada que jo veya un espectacle semblant; fos axó, fos la miseria y abandono que presentava aquella casa hont en tant tristos instants no s' hi trobava mes que l' apóstol de la caritat evangélica, puig á la dona del malalt la havian duta á una altra cuasa pera que estés mes ben cuidada, lo cert es que vivament me vaig impresionar. Al cap d' un xich, sentí remor, y, trayent lo cap á la finestra, vegí á casi tot lo poble juntat á la era; los uns venian ab son animal pera ferlo batrer, los altres ab las grossas forcas blancas pera girar la palla, altres ab garbells, y aixís tots; las donas venian tambe carregadas ab cistelletas cubertas ab un blanquíssim drap de lli, dessota del qual hi duyan, qui una dotzena d' ous, qui un pa blanch, qui un cantiret d' oli, un lliura de xocolate ó un porró de vi bo, y aixis totas anaren deixant allí sa ofrena.

No tardaren un moment tants com eran en haver arreglat las garbas al mitj de la era, ni ab tants animals tardá molt en ser batut lo blat; quan jo me n' aní, ja n' hi havia que feyan lo paller mentres los altres garbellavan.

A toch d' oració, ó sia al mitj dia arriví á casa, girí 'l cap envers La Baliarda, y vegí alsarse per aquell cantó una gran fumera.

Era la senyal de la mort de en Pere puig lo fum era de la palla de sa márfaga que cremava. En Pere era mort, mes, gracias á la caritat, sa familia tindria encara aquell hivern un bossi de pa pera portar á sa boca.

LA PLASSA DE LAS BRUIXAS.

Recoltzada al peu de la montanya, banyant sos peus en lo caudalós Llobregat, hi ha la vila de Molins de Rey, engarlandada tot l' any ab doble corona de flors y fruytas. Sas salzeredas tant ubagosas y gemadas, son grandiós y monumental pont, los camps que la voltan ab sas estesas de blat cubert per los nombrosissims fruyters que de tant carregats cuasi deixan caurer sa sabrosa fruyta; las moreras pels caminals esperant que 'ls hi arrenquin la fulla de sos llarchs brassos; lo vell y antich palau ab sas foscas parets y amplas finestras, y en la part mes alterosa, y descollant per sobre totas las altres casas, la Iglesia ab sas grossas pilastras y cornisas d' estil grech; la fan delitosa y agradable com pocas vilas del plá.

Era un dia de la tardor quan vaig serhi per primera vegada. Las pampoladas verdas y ufanosas tapavan las vessants de la costa, que té en sa falda á la vila, voltant son cap com la gar-

landa d' una copa de la edat d' or; lo riu platejava per la banda del devant las voreras dels fruyters, foscos de tanta espessedat, y d' hont se preparavan á sortir los guardiants cansats d' omplir fins á curull las portadoras, pera celebrar lo caracteristich ball dels fruyterayres, ab lo fruyter al mitj; per los portals de las casas, rialleras las noyas anavan travallant en los cuixinets las tant preuhadas puntas, y nosaltres, seguint, seguint, pujarem fins á la Iglesia y de allí tombant per lo derrera y passant pel cementiri, agafarem per una pujada fonda y pedregosa, adornada sols d' arsos y argelagas, y anarem á parar á una esplanada de forma circular, seca y erma, hont no mes hi creix lo gram y la canyota, y que té per únich ornament un gran munt de pedras al mitj.

Aquella es la *plassa de las bruixas*. La vista que desde allí 's descubreix es hermosíssima: al lluny lo Montserrat ab son bell color blau, rodejat á las tardes d' aureola d'or y grana que en hermosos raigs li envia 'l sol ponent, ab sas altas y punxagudas crestas que semblan las columnas d' una magestuosa catedral, ab la inmensitat del cel per volta, y ab la faixa de núvols que cubreix son basament de llarch á llarch com si volgués separar á la Verge de la terra; mes aprop lo Llobregat estenentse per lo plá com hermosa cinta de plata; al lluny una munió de montanyas que van perdentse per son color fosch, y tot arreu una verdor gemada que contrasta ab la erma sequetat d' aquell trist siti.

Heusé aquí lo que de ell se conta.

Diu que vivia á Molins de Rey un jove que, com del plá, y mes de vila, y haventlo descuydat una mica massa 'ls seus pares, surtí bastant dolent, tant, que era de tothom aborrit. Vingueren las quintas, y li tocá al minyó la sort de soldat; á ningú va dolre sino es á una pobre noya vehina seva á la qui ell havia sapigut enamorar.

Impossible es contar las llágrimas que ella va llensar; lo seu dolor fou estrem, tant, que al veure ell sa gran pena se 'n condolgué y li prometé portarse bé pera no caure en cástich com ella temia, arreglar la seva conducta pera ser digne d' ella, y quan fossen acabats los anys de servey, casarhi fent abdos sa felicitat.

Passaren dos anys: la noya seguia pensant en son amat; pocas novas d' ell habia sapigut, y encara aqueixas no eran pas de las millors pera donarli consol. Un cap vespre sentírense ressonar cornetas per aquell plá y un destacament de tropa fou allotjat per la vila; en ell hi anava 'l jove pero plé de vicis que en lo servey havian aumentat; en lloch de anar á veure á sa enamorada qui, plena d' afany, no 's movia del llindar de la porta pera ovirarlo mes de lluny quan hi anés, ab uns quants companys se dirigí á la taberna á jugar y á beure.

La noya seguia encara esperantlo; en son cor hi havia renascut la alegria, y ab tot y sa tardansa en anarhi no podia desconfiar. ¡Es tant dolsa la esperansa! Son cor batia fortament; á cada trepitj que sentia 's deya:—ara ve, tornaré á veure á aquell que es ma vida.—Mes lo sol

s‘ havia ja post y las estrellas havian eixit una á una á ocupar son lloch acostumat y ab sos ulls brillants contemplavan la terra ahont tot era pau y quietut: sobte una ombra aparegué á la revolta del carrer. una ombra que avansava ab prou feynas aguantantse, cridant y blasfemant com un condemnat. La trista donzella lo reconegué; era ‘l seu amat; una llágrima lliscá de sas palpebres y son cor s‘ oprimí. ¡Era tant diferent de lo que ella ‘s pensava! Ella lo havia somniat bo y regenerat, l‘ havia somniat dols y amant com ella, y ‘l trobava perdut y embrutit. No tingué valor pera esperarlo que fins alli arrivés, y aná pera ficarse dintre de sa casa, mancada de forsas: mes en aquell instant sentí una ma feixuga que la agafava y que ab tota forsa la llensá al mitj del carrer. Ella, d‘ esglayada, no pogué dir paraula, alsá la vista y la tancá horroritzada; semblávali impossible que fos aquell mateix ab qui allá en sa infantesa, com á vehins que eran, havia jugat tant, y que la ajudava despres, quan mes grandets, á cullir las fullas de morera pera sas cuquetas; que fos aquell á qui tant estimava. Son rostre cadavérich, sos ulls que semblavan eixirli de de las concas, sos cabells erissats y bruts y son alé pestilent era capás de esglayar á qualsevol.

—A qui esperas aquí en aqueixa hora? preguntá á la infelis donzella sacudintla bruscament.

—Ah! digué ella fent un esfors, ¿á qui volias que esperés sino es á tú?

—Infame, quan ni tan sols savias que jo fos

aquí? per tant tonto 'm tens, que 't pensas que ho creuré? digas qui es lo guapo que 't visita á semblants horas.

Ella prou li esplicá com tothom en la vila havia sapigut la seva arrivada y, per lo tant, res tenia de estrany que ella també ho sapigués, y que de desde que havia arrivat que lo estava esperant. Tot fou en vá; en l' estat en que ell se trobava, ab las sanchs al cap, y ple d' oy per haverho perdut tot en lo joch, perdut lo seny, ni menos entenia lo que li deya sa promesa, y amparantse d' ell la gelosía, agafá á la pobre noya com si agafés una palla, y la va rebotre contra la paret: ella llensá un ay! llastimós que en lloch de conmoure aquell cor de fera, lo acabá de encendre de rábia, y llensantse demunt d' ella, la atravessá ab sa bayoneta. Allí quedá morta. La quietut y las ombras taparen un crim tant horrible.

A la remor d' aquell crit alguns vehins despertaren y van comensarse á obrir algunas finestras: llavoras ell conegué lo que acabava de fer, y desesperat y foll, emprengué correns la vía cap á fora y desalenat, aná á parar á la plassa de las bruixas, ab lo cabell erissat, torva la mirada, y correns com volent fugir de sa mateixa ombra: Quan arrivá al munt de pedras del mitj de la plasseta, se sentí una rialla forta y seca, després soná un tiro, y després res mes.

Era la nit del dissapte, las bruixas ballant y fent sardanas al entorn del munt de pedras, tot dihent paraulas estranyas, havian anat evocant del mitj dels rochs los esperits que ab sas paraulas

misteriosas fan apareixer, y surtintne, ab sa malehida petjada anavan fent erma y seca la plassa. Se diu que llavoras totas juntas van endúrselen: ningú ho sap del cert, mes es lo cas que ni pols ni rastre d' ell va trobarse.

A l' endemá dematí, coronada de rosas y sobre un llit de murtra, fou portada per sas companyas al cementiri la pobre noya. Desde aquell dia cada nit, al sonar las dotze horas, se veu baixar una ombra de la plassa, que fa via vers lo cementiri, fent rodolar en sa baixada las pedras costa avall que estremordeixen ab tant terratrémol, passa per lo torrent de Sant Bartomeu de la Quadra marcant sa planta en la terra negra que forma 'l jas, se dirigeix al fossar, y, en sent dins, s' ohuen forts sanglots fins que llustreja l' auba: llavoras corrent, corrent, amunt, torna per lo mateix camí, y 's pert aquella ombra entre 'l munt de pedras que hi ha en mitj de la Plassa de las bruixas.

LO FILL DEL CASTELL.

Era la nit de Nadal; grossas capas de gebre y neu cubrian las verdas pradas y las copas dels castanyers y faigs: dalt d' un turó 's veya blanquejar l' antich campanar de Castanyet; y 'ls monts del Cor, anomenat axís per tenir la forma de tal, y 'ls de Santa Bárbara mostravan per tots costats sas nevadas y alterosas testas. Las estrellas destacavan sa llum brillant y pura entre l' hermosíssim blau del cel que s' havia vestit ab son color mes bell pera festejar la conmemoració del naixement del fill de Dèu. Derrera de cada una d' ellas semblava que s' hi estès amagat un rostre d' angelet que ab lo aleteig de sas abrillantadas alas las fes espurnejar, tot comunicantlos la joya de que s' omplenan en semblant dia cels y terras; y tot entonava un esplendent himne de gloria.

En las masías y casas de pagés se veya encara brillar per entre las clivellas de la porta la llum de la llar, á qual entorn la maynada donava cops al tió pera ferli traure cosas bonas, mentres las mestressas de casa preparavan la clás-

sica sucamuya de Nadal, y las criadas arreglavan lo sopar en la grossa marmita que bullia desesperadament entre las rojas flamas, consol dels mossos y pastors de la casa.

Por entremitj de aquellas hermosas y espessísimas ubagas qne omplenan ab pocas escepcions lo espay desde las Guillerias fins á las hermosas planas Ampurdanesas, y baixant de la montanya del Cor , dirigintse al mont de Farnés, caminava una dona per entre 'ls borrellons de neu, ara lliscant, ara corrent gran perill de estimbarse per algun xaragall ó torrentera; de vegadas s' asseya demunt de alguna pedra, tota afadigada, y greus sorpirs surtian de son pit y amargas llágrimas lliscavan per sas galtas; després, s' aixecava y ab molta pena anava altra volta fent la vía: altras vegadas, vensuda per sos dolors, s' aturava al passar devant d' alguna masía, tentada de demanarhi ausili, mes sobte son rostre 's cubria de carmí, y, retirant sa ma del picaport, seguia endevant, dihent tot baix:

—No, no, que aqui 'm coneixerian; anem á la vila y no será tan fácil.

Y aixís anava seguint; mes quan fou ja ben apropet de Santa Coloma, en lloch de dirigirse cap allí, fos per intenció, fos per esma, comensá á pujar per lo mont de farnés ahont se venera la miraculosa imatje de la Verge, de que tant devots son los fills de Santa Coloma. Amunt anava per aquella espadada y escabrosa costa ab gran cansament, mes ab tota la fé de son cor: tal volta havia pensat de demanar á la soberana

Verge 'l consol que no pensava trovar en las criaturas de la terra. Lo turó del Vent s' aixecava á sa ma esquerra arrencant de una pregona timba; á la vora del camí per hont ella passava, creixian grossissims castanyers se nblants á centenaris roures, y que l' un per aquí' l' altre per allí, baixavan fins á l' estimbat fondo; á son enfront y al cim de la montanya, las negras y arrunadas parets del castell se dibuixavan com la carcassa d' un mort, y al peu d' aquest, un xich mes avallet, hi blanquejava la venerada ermita de la Verge en mitj de la gemada y fosca verdor dels agegantats pins. Quan ella hi arrivá, sos genolls se flectaren devant la tancada porta de la capella, y al cap d' un xich, tement que passés algú per allí, puig estava al peu del camí ral, se 'n pujá dalt del castell.

Tot eran en ell ruinas y verdissas; sols en mitj s' aixecava sencera y com desafiant al temps la torre del homenatje, pero tant cuberta de brolls y argelagas que ni cap obertura ni forat s' hi veya. La dona entrá passant per demunt d' aquellas, y 's dirigí á una mina que hi havia al peu mateix de la torre y que esta cubria per un costat mentres que per l' altre la tapava un aglomerament de terra en forma de marge ahont se ficá. Desde allí veya las llums que brillavan en las casas de Santa Coloma com un aplech d' estels; y vingueren á sa memoria los anys de sa infantesa en que, estimada y volguda de sos pares, celebrava també aquella nit ab lo tió y cantant las bellas cansons dels *Tres reys*, lo *Noy de la mare*, y la de *Amats ab la gayta*,

prop d' un bonich pessebre fet de molsa y brancas de mata, figuretas de pastors, bens é indiots que son pare li portava de vila sempre que hi anava, pera que com los fills d' ella pogués celebrar lo Nadal. De tant en tant un estol de argentinas veus arrivava fins dalt, veus sens dupte dels noys y noyas que devant d' algun Jesus nat entonavan sas alabansas.

—Dèu meu! Dèu meu! digué ella ¿qué s' han fet aquells ditxosos temps en que jo com eixos noys cantava, y com ells dormia ab só dols y tranquil, vetllada y acariciada per ma bona mare!

Y llágrimas brusentas se desprengueren de sas palpebres y alsant ab fervor las mans y 'ls ulls al cel, clamá:

—Senyor! Senyor! avuy nasquereu Vos pera donar la salut als homens; ¿y 'm deixareu á mí, en semblant dia, sola y abandonada, morir en eix desert? ¡Oh Verge pura! Vos que com jo també vos trobareu sense un sostre que vos arreserés, sense un amich que os ausiliés, y sense tenir hont recolzar vostre hermós fill, hagueu pietat de mí, y d' aqueix nou ser que dintre meu clama pera eixir á la llum de la obra vostra!

Tan bon punt acabá eixas paraulas, quan vejé gran resplandor á dalt dels enderrochs. y per entre 'ls brolls que allí creixían se li aparegué voltada de hermosa llum una bellíssima y seráfica dona.

. . . .

Era de bon matinet; tot just clarejava. Pel ca-

mí de Santa Coloma venia un home ben embolicat ab sa manta: de promte, li semblá veure á alguna persona humana passejarse per la ample de las parets del arruinat castell, y, poguent molt en ell la curiositat, hi pujá: una claríssima llum va mitj enlluhernarlo deixantli tot just veure á una dona de sens igual hermosura que ab dolsa veu li parlá dihent:

—Ahont aneu taut dematí, bon home?

L' home tot confós va respóndreli:

—Anava á cercar una criatura pera que la criés la meva dona que aqueixa nit ha deslliurat d' un infant que se 'ns ha mort.

Llavoras la bellíssima dona baixá de hont era, y anant de dret vers lo fons de la mina, torná á pujar duent en brassos á un hermós y tendre infant.

—Teniu, digué al admirat home, no aneu á cercar cap criatura: aqui teniu aquesta; dintre dos anys, dia per dia, veniu aquí en aqueixa mateixa hora y se vos dará la paga segons la haureu merescuda.

L' home no sabia qué ferse; mes ella li havia dit tot això ab un tó tan dols, tan persuassiu y al mateix temps tan ple de autoritat, que no li haguera sigut possible contradirla. Alsá 'l ulls de demunt l' infant ahont fins allavoras los havia tingut, y ab gran sorpresa 's trobá que aquella li havia desaparegut; y com tot això li paregué sobrenatural, se digué á sí mateix:

—Veyám; quedemnos ab la criatura, y á veure lo que será.

Y se la endugué á casa seva. La seva dona la

alletá y cuidá ab tot carinyo, no veyent, no obstant, la hora de que fossen passats los dos anys, tant pera recullir la paga, com pera veure de esbrinar lo misteri que encubria á aquell infant

. . . .

Poch temps després de la escena referida, la filla del Subirá, rica casa del terme de Santas Creus de Usor, casa ahont encara avuy dia s' exerceix la hospitalitat com en la edad mitjana, prenia l' hábit en lo monestir de Sant Joan de las abadessas. Son germá y sa cunyada la havian treta ignominiosoment de casa seva al saber sos amors ab un jove del poble; y ella, sola y desolada, se 'n aná á la hermita de Sant Miquel de Clarells y s' uní ab lo seu estimat, visquent despres tots dos probrement en companyía del sant ermitá, fins y á tant que un dia que ella torná de lluny ahont havia anat á cercar algun queviure, vejé tacas de sanch en la llindar de la porta, y entrant adins sobressaltada, trobá morts y banyats ab sa sanch propia á son espós y al ermitá; llavoras fou quan sola y abandonada aná á cercar ausili allí ahont no la coneguessen, puig tal volta molts no haurian cregut la seva historia, mort com també era l' únich testimoni de sa unió ab lo jove.

Quan son germá sapigué la mort d' aquest, cercá per tot á sa germana pera tornarli á obrir las portas de sa casa, mes ja era tart; s' havia consagrat á Dèu.

Caminant lo temps que may s' atura, passaren ab paciencia encara que molt poch á poch pels didots del *fill del Castell*, com deyan á aquella criatura que allí havia nascut en la nit de Nadal, los dos anys, y 'l dematí de tal diada, després de haver ohit la missa del gall, enprengué nostre matrimoni lo camí de Farnés ab l' infantet al bras duhentlo ara l' un, ara l' altre: arrivaren al castell, y pujat que hagueren per entre 'ls enderrochs, arrivaren al peu de la torre. Aquella mateixa dona voltada de hermosa llum que dos anys avans havia entregat al home la criatura, estava allí al peu de la boca de la mina entre las estepas y brolls mitj amagada, y prenguent al infant dels brassos de la dida, los preguntá:

—Ahont voleu la paga?

—Al devantal, respongué ella parantlo—y al mateix temps sentí que li omplian d' una cosa que feya un gran pes.

—Aneu, digué llavoras la del castell, mes fins que sigueu á casa vostra no mireu lo que hi ha dins del devantal; si ho feu aixís, sereu felissos per la vida; de lo contrari, no tindreu res.

Y ab majestuós ademan los feu senyal de que se 'n anessen; quedant aixís tan enterada com avans la que havia criat lo infant, de qui era ó podia ser aquest. Tot lo camí aná fent comentaris, y ara ja no estranyava que 'l seu home no hagués averiguat res la primera vegada, com li retreya sempre tractantlo de tonto; á voltas s' enfadava ab ella mateixa per no haver tingu prou manya pera averiguarlo y haverse deixat

imposar per aquella dona, mes li havia faltat esperit. Ab aquestas caborias arrivá ab lo seu espós apropet de Santa Coloma, quan deixant de pensar ab aixó, li esdevingué 'l recordase de la paga, y, curiosa com ella sola, no tingué espera de arrivar á casa seva pera veure lo que duya en son devantal, axí es que trayent los panys de la trinxa ahont los duya ficats pera sostenirlo, guaytá dintre. Un plor de rábia y desespero fou la paga de sa curiositat; lo devantal estava ple de sorra: sense saber lo que 's feya, torná á ficar los panys del devantal á la trinxa despres de haver deixat caure lo que en ell hi havia, y tota furiosa volia tornar al castell á trobar á la dona, mes son marit la feu desistir dihentli que era en va, puig la primera vegada que ell la havia vista se li desaparegué de devant sos mateixos ulls, y lo mateix podía succehírloshi á la segona vegada.

Axí arrivaren á casa seva, y ella, tota concirosa 's tragué son ample devantal pera mudarsel, quan al traures los panys de la trinxa, sentí que li queya en terra una cosa que dringava: mirá lo qué era, y 's trobá ab un xinxó, espolsá 'l devantal y n' hi caygueren una pila mes: los pochs grans de sorra que en ell havian quedat, s' havian trasformat en xinxons. Llavoras conegué 'l cástich de sa tafaneria; prou corregué ab son marit al lloch ahont havian deixat caure la sorra, sols hi trovaren sorra y res mes. Podeu contar quin fou lo seu desespero! be tenia rahó aquella dona quan los digué que si no ho miravan serian richs per la vida; mes ja estava fet,

y per sa curiositat tornavan á quedar pobres com avans eran.

. . . .

Alguns anys després anava per aquells pobles predicant la lley de Cristo y las virtuts cristianas un jove sacerdot de rostre tant angelical y vida tant pura, que molts lo creyan un serafí baixat del cel mes que un home de la terra: quan hi havia una necessitat, pobre y tot com era, donava fins lo poch que tenia pera 'l seu manteniment, y anava á las ricas pagesías, y ab sa eloquent paraula feya que la socorreguessen: á tot arreu ahont hi havia una aflicció, allí 's trobava pera aconsolarla encara que ningú li hagués dit: may se savia d' hont venia, ni ahont anava, may ningú pogué sapiguer qui era; mes quan la fama de sas virtuts ó quan algun fet de abnegació ó d' heroisme arrivava fins al monestir de Sant Joan, una monja que allí hi havia sentia batrer ab forsa son cor dintre son pit, y sos ulls plens de llágrimas de tendresa y agrahiment s' aixecavan al cel, mentres sos llavis mormolavan un prech de lloansa y gratitut al Altíssim y á la Verge sempre bondadosa.

TENTACIÓ.

ERA una hermosa tarde de un diumenge de Setembre. Lo sach dels gemechs sonava tirabous y contrapassos en la plassa que, dalt de un turonet, y al devant de la Iglesia, es lo punt de reunió cada festa de tots los minyons y fadrinas del poble. La pubilla del *Margarit*, la hermosa jovensela que baixava tots los dematins á enmirallar sa gentil cara en lo mirall de la riera que al peu del turó ahont estava situada sa casa corria entre mitj de gemats arbres y de flors de tota mena, al sentirlo sonar, corregué presurosa á cullir los encarnats badochs de las magranas y, fent dels dos mes hermosos unas arracadas com de corals, las penjá en sas orellas; després cullí de son jardinet lo mes hermós clavell, y 'l mirá y acariciá sonriguent—¿quina idea passava per sa imaginació?—calsá á sos peus las novas espardenyas, se posá 'l faldellí de grana, los mangots ab civellas de plata, y mes contenta y hermosa que la mes enjoyada dama, baixá á la riera á preguntar á sas ayguas si estava bella.

Favorable degué ser la resposta puig sa cara riallera estava mes joyosa que may. Tan depressa com pogué, pujá la costa de la Iglesia, ahont arrivá, encesa com lo clavell que en la ma portava. Tan bon punt hi arrivá, molts joves corregueren pera comprométreli una dansa, pero mes que 'ls altres s' apressurá un jove minyó espigat y primet, d' ulls brillants, fornit y de gallarda apostura, lo qual, al véurerla, enrogí també fins á tornarse del color de sa roja barretina, mentres pels frescos y graciosos llavis d' ella llampegava un sonrís de joya, y sos ulls se baixavan pera dissimular millor sa alegría: ni un mot se digueren, mes tothom los pogué veurer ballar junts tota la tarde.

—Qué hermosa que es! deyan los joves.

—Qué n' es de gentil! deyan las ninas.

—No hi haurá al mon més bella parella, deya tothom.

Quan foren acabadas las ballas, ni ella 's juntá ab las fadrinas, ni ell ab sos companys, sino que tots dosets, enrahonant ja de bo y milló, ara sonriguent, ara enrogintse ella, ara parlant, ara esguardantla ell, arrivaren al peu de casa d' ella y al mateix costat del gorch ahont s' enmirallava cada matí. Molta de estona hi estigueren, y en sa distracció de res de lo que passava en son entorn s' atalayaren. No veyeren com sent ja molt vespre, era arribada la hora dels follets y de las bruixas, y la hora en que las donas d' aygua surten de sos llachs pera dansar al entorn d' ells y corre per los boscos y las serras; no veyeren com lo llach prop d' hont estavan

havia obert sas ayguas sobrenadant en ellas unas grossas y bellas petxinas, y deixat en descobert al mitj una gran mata de corals y esmeragdas de la qual sortí una dama de sorprenent hermosura, cuberta ab un mantell de brillants estrellas. En lo mateix instant de sa aparició s' obriren las nacaradas petxinas y de cascuna d' ellas eixí una dona d' aygua. Preparávanse totas juntas á comensar sas dansas, quan la del mantell de estrellas sentí las veus dels dos enamorats; á una senyal seva pararen de mormolar los céfirs, restaren tranquilas las fullas dels arbres, las flors y las herbetas, y pararen son curs las ayguas del riu pera no interrompre la quietut que allí regnava. Sorpresos ells tal volta de aquell mateix mudisme, s' atalayaren de quan tart era, y tement que á sas casas los cerquessen, se comiaren l' un del altre ab prou racansa: en quan al clavell, havia passat de las mans d' ella al trau de la jupa d' ell.

—Es cert que m' estimarás sempre? preguntá ell encara tot anantsen.

—Sempre, en cel y en terra, viva y morta, respongué ella.

Un crit de dolor ressoná prop de las ayguas, fentlas estremeixe, y 'ls jonchs de la vorera exhalaren un trist sospir. Ells dos ja havian desaparegut, l' oreig tornava á acariciar las fullas y flors, y 'l riu mansament corria, mes las dansas de las fadas no comensaren ; sa reyna havia tornat á ficarse dintre 'l llach, del que ja no sortí fins al vespre de la festa vinenta en que amagada entre 'ls jonchs escoltá la conversa

dels dos enamorats; y cada diumenge succehia lo mateix, y sempre 'ls feya tornar en sí de son arrobament lo greu sospir que la fada exhalava quan arrivavan al punt en que 's deyan mes dolsas paraulas.

La donzella no podia atinar lo perque l' aygua del gorch que sempre havia estat quieta y fins com joyosa quan ella hi anava á consultarla sobre sa hermosura, desde que un tant bell galant la pretenia, no la deixava may enmirallarse; sempre feya remolins, sempre sa aygua tant clara tenia una color verdosa, pero sobre tot los dias en que ella, pera apareixer més bella als ulls d' ell, se posava los richs corals de la magrana, era cosa de bellugarse tant aquella aygua que fins li feya rodaments de cap. Quan ho digué á sas companyas, li respongueren que no s' hi atansés may, puig que axió ho feya que 'l gorch era xuclador, pero masa cofoya la donzella de sa hermosura y massa ditxosa pera témerse de cap mal, anava tots los dias á rentar sas mans y cara y á enmirallarse en lo gorch. La felicitat la feya semblar més bella encara, sent causa de que la dona d' aygua que allí habitava se enfellonis mes y mes cada dia. Un d' aquestos tornavan nostres dos enamorats de fira; jo no sé lo que van dirse, més sobte las ayguas s' aixecaren ab grans remolins, los jonchs s' estremiren y fins la terra semblá conmoures. ¿Qué havia estat alló? ells dos fugiren atemorisats. Lo diumenge vinent, la hermosa pubilla baixá com de costum á rentar sas mans y hermosa cara en lo gorch; l' aygua, cosa que n

succehia feya molt temps, no 's bellugà poch ni molt; ella no portava aquell dia los bells y compestres corals en sas orellas, mes de ellas hi penjavan unas ricas arrecadas de esmeragdas y pedras viroladas. Se mirava ab una joya y complasencia com jamay encara ho hagués fet; despres, hi feu reflectir una tumbaga d' or que en son dit portava.—Qué hermosa li semblaré lo dia de nostras esposallas ab eixas joyas que ell m' ha dat, ab mas faldillas novas y ab ma nova y blanca caputxeta! deya ella. En eix instant una tromba d' aygua s' aixecá del mitj del gorch enlayre aturdint á la donzella y, fent relliscar son peu, se la engolí fins al fons; llavoras per dessobre feu grans remolins, torná á apareixer tot bregant la donzella, y torná á desaparelxer; això succehí tres vegadas; després, l' aygua quedá tranquila, y ella al fons.

Veyent son promés que contra sa costum no compareixia á ballas, aná á casa seva á buscarla: allí li digueren com feya temps que era fora. Gran fou la desesperació dels pares d' ella y del minyó quan en lloch la trobaren; no sabian lo que podia ser, pensant moltas cosas y cap de acertada, fins que per fi, vint y quatre horas despres, sobreixí demunt las ayguas son cadávre, mes sense arrecadas ni tumbaga. Tothom digué com ella havia estat una imprudent de anar á enmirallarse en aquell gorch que era xuclador, sent això causa de que li hagués succehit semblant desgracia. Son trist desposat aná desde llavoras tots los dias á sentarse en la roca gran que á son costat lo gorch tenia, á plo-

rar sa dissort:—Aquí, deya ell, nos contavam un dia nostre amor, quan encara á casa séva no 'l sabian; aquí venia ella á engalanarse pera més agradarme á mí, com si sa gran bellesa hagués menester galas; aquí li vaig robar un dia sa hermosa arracada de coral que sempre més he dut com una reliquia demunt mon cor, y en fí, en eixas beneytas y avuy malehidas ayguas ha trovat mon amor sa sepultura.

—Per qué dius ayguas malehidas? digué de prompte una veu que eixía de dins del gorch.

Esferehit lo donzell, mirá per tot arreu sens res veure.

—¿Per qué 'm maleheixes, ¡oh tu! ditxós mortal, causador de mas desventuras? ¿no estás content de haver fet ma desgracia, que encara m' hajas de execrar sent aixís que devía ser jo la qui ho deuría fer ab tú? seguí dihent la veu.

Llavoras se reproduhí la escena que havía tingut lloch lo primer dia que ell y la desditxada filla del *Margarit* allí á la vora s' havian parlat d' amor, escena de la que ells no s' atalayaren, abismats en sos somnis de ditxa: ara si que lo jovensel ho vegé ben bé. Al apareixer la fada per entre son llit de corals y esmeragdas, brillaren devant los ulls del minyó las arracadas de pedras viroladas y la tumbaga d' or que ell havía regalat á sa enamorada y que ara aquella duya; un crit de dolor s' escapá de son cor. La fada s' hi atansá, y afalagantlo y acariciantlo, li parlá del seu amor, dihentli com era molt més gran que 'l que li tenia la donzella, y com ella, era tant rica y poderosa que res no li man-

caría si la estimava. Mentres tant las altres fadas havían comensat al entorn d' ells una voluptuosa dansa al compás dels sons de las liras de jonchs y del cant de las sirenas; la fada era tant hermosa y encisadora, la nit tant bella y tranquila, y aquells cants y balls tant incitants, que ell se sentía sense forsas pera resistirla. Li tenía sos brassos alabastrins passats al entorn de son coll que'l sujectavan com dolsas cadenas, son cabell, embaumat ab totas las olors que las flors llansavan de nit, passava mogut per un ayret delitós fregant sa cara, sas paraulas eran dolsas y tendras fins al punt que ell ja no podía mes y anava á estampar un bes en los llavis de la encisadora fada; quan de sobte 'l gall cantá, al veure 'l primer raig de llum del naixent dia, y la campana de la iglesia, soná la Ave María.

L' encís havía desaparegut; las donas d' aygua, follas y plenas de coratje, s' havían entornat al fons de las ayguas á amagar sa rabia y vergonya, després de haver fet vans esfors pera arrossegarhi á ell, més com son poder estava ja acabat en aquella hora res pogueren ferli: y ell, aixecant sos ulls vers la esmortuhida estelada, vejé cernintse per los aires á sa dolsa estimada que, ab mirada trista y carinyosa ensemps, lo reconvenía.

Desde aquell dia no passá may més devant del gorch que no fes la senyal de la Creu; y quan volía recordar mes á sa estimada, anava á pregar prop de las blancas margaridoyas que cubrian sa tomba.

UN BON NADAL.

Lo gebre cubría las montanyas, las erbas s' havían convertit en plantas crestallisadas, mes lo cel estava blau y hermós com may y las estrellas brillavan ab inusitada claror. Era la nit de Nadal; nit d' alegría, en la que 'ls angels entonan sos himnes mes hermosos, y la terra 's vesteix de galas pera celebrar la vinguda del Redentor del mon; de tant en tant, y á allá ben lluny, se sentía lo só d' algun fluviol, sach de gemechs ó tamborino, que trametian los ressons de las montanyas fins adins d' una petita casa de pagés ahont entorn de la llar se escalfavan la mestressa de la casa, lo hereu son fill, lo mosso de la casa, Hilari, que feya anys que hi era, alegre y trempat com á bon montanyés, y una noyeta y dos bailets, fills també de la mestressa, los que 's bellugavan de tots cantons ab bastant de mal humor é impaciencia.

—Diantre de bordegassos, ¿estaréu quiets de una vegada?—digué lo Hilari mitj enfadat.

La noya se 'n aná á un recó tot fent lo botet, y un dels noys digué tot mal humorat.

—Donchs, per qué no tenim tió ni pinyons, ni sucamuya, ni rés de lo que teniam los altres anys?

Lo Hilari mogué lo cap tristement com volen

dir—teniu rahó:—la mestressa s' aixugá 'ls ulls ab son devantal, tot suspirant.

Lo hereu que fins allavoras no havía pres part en rés, distret com estava, pensant ab sa estimada á la que esperava veure á la misa del gall, se dirigí á sa mare y li digué:

—Y bé mare, perque no 'ls feu cagá 'l tió? així estarian contents.

Sa mare torná á aixugarse 'ls ulls ab son devantal y seguí filant.

—Bé, que 'n treyeu de estar tant trista sino hi podeu adobar res.

—Mon fill, respongué la mare, quan tu serás pare, compendrás lo meu dolor; perdut ton pare, no 'm restareu mes que vosaltres pera mon consol; y creus tu que jo puga estar alegre, y tranquila, tenint un dels meus fills á la guerra? Tres anys há que me 'l varen arrebassar dels meus brassos, y que mos ulls no s' aixugan, Deu perdoni als que tan mal m' han causat, com jo 'ls perdono, més no 'm demaneu festas, ni alegrías, pera mí han acabat pera sempre.

—Oh mare, mare!—digué 'l fill contenin sa emoció—la guerra se está acabant y á l' hora menos pensada veurém tornar á en Genís.

—Que Deu te mantinga en eixa il-lusió, jo per ma part no la tinch, al contrarhi, sempre 'l veig patint, ara ferit y mal cuidat en un hospital, ara mort de fam y assedegat corrent entre un nuvol de balas, dias passats vaig sentir á dir que per aquells serrats de la Navarra n' hi havían trovat no sé quants de gelats; ¿qui 'm dirá á mí que mon fill no era un dels tants? ara la guerra

vá de bó, de bó, si escapa d' una cosa, creus que escapará de l' altre?

Lo hereu baixá tristement lo cap, y lo Hilari ab tot dissimulo s' aixugá una llágrima ab lo revés de la má; pobre home, 'ls estimava tant! los havía vist neixer á tots y no podía ser de ménos.

Seguí un estona de quietut, interrumpuda sols pels espetechs de las espurnas y pel fort mastral que xiulava al defora, deixant entrar de tant en tant alguna manxada de vent per las mal juntadas posts de la porta.

Sobte, lo Pusero comensá á grinyolar á poch á poch; després ab més forsa, fins que arrivá á lladrar fortament.

—Qué te ara aquest diantre de cá? digué lo Hilari.

Més en aquell moment, seguits y redoblats cops ressonaren á la porta.

—¿Qui diable deu ser en aquestas horas? afegí lo vell mosso tot aixecantse pera obrir.

Tot desseguida un crit de joyosa sorpresa ressoná per tota la casa.

—Genis, Genis, tu per aquí? ets tu, ho somnio!

Al primer crit de lo Hilari tothom corregué á la porta; y efectivament, en Genís era allí, una mica flach y descolorit sí, més espigadet y guapo, trempat com un ginjol y més alegre que unas pascuas, ab son vestit de soldat que molt rebé li esqueya, y ab sa gorreta d' artillé posada un xich á la decantada, que li dava un aire més curro y picaresch.

Los germanets se 'l miravan y remiravan, no 's podian dar comte de que fós lo séu germá,

aquell ab qui s' havían pegat més de quatre vegadas, y 'l que 'ls en feya tantas com podía, ara se 'l miravan ab un cert respecte, li tocavan ab tot dissimulo la franja vermella de sos pantalons y se 'l escoltavan com á un oracul.

—Ola mare, digué éll entre alegre y conmogut, passant un bras al vol del coll de la pobre dona, que estava feta una mar de llágrimas, ola, ola, mareta meva; y de qué ploreu? no 'us alegra lo veurem?

Imposible li fou á ella respondrerli; havía sigut tant sobtada aquella alegría que li havía nuat lo cor paralisantli la llengua.

—Si li parlas com un soldat, digué lo Hilari, pera dir alguna cosa; aquets olas, olas, los has apres en aquellas terras, perque aquí no ho dihem pas això.

En Genís se 'n rigué y lo abrassá.

—Si saviau las vegadas que m' he recordat de vos.

—De bó, t' has recordat de mí, minyó?

—Y no me 'n havía de recordár? de tots, de tots, me recordava; de lo hereu, de mos germanets, y fins d' aquest mal carat de Pusero que m' ha lladrat com si fos un forasté.

Mes lo Pusero, volent esmenar sa descortesía pel fill de la casa, estoneta há que llepava sas mans y li saltava á sobre fent mil demostracions de alegría.

En Genís portá á sa mare prop d' aquella llar un moment avans tan trista, y assegentse á son costat li besá una y mil voltas sas mans, ab

sens igual tendressa; la pobra dona encara no s' havía donat compte de sa ditxa.

—Haurás patit molt? li preguntá lo hereu.

—Cá, respongué lo artillé, las cosas vistas de lluny fan molta més afrenta que de prop, no vull dir que no hi haja perill, més també s' hi passan estonas bonas, ¡si no hi ha més bona vida que la vida del soldat!

—Anca, desganyiteus y consomius pels altres, y mentrestant ells se diverteixen; sentiu, mestressa lo que diu en Genís? morius de tristesa una altre vegada, digué lo Hilari.

Més eixas últimas paraulas feren revenir á la pobre mare, recordantli que pot ser molt promte arrivaría aquesta altre vegada.

—No, mare, no, digué son fill, no es fácil que me 'n torni; á causa de una ferida m' han dat mitj any de llicencia pera acabarme de restablir, y acabat aquest mitj any, ó se enganya tothom, ó ja no hi haurá més guerra y nos donarán la llicencia.

—Ferit estás, fill meu, ferit!

En un instant lo rodejaren tots palpantlo per tot, com buscantli la ferida.

—No, no, si ja la tinch gurida, so vingut á restablirme solsament.

—Mare, digué la canalleta, y ara que no cagará lo tió?

—Sí, fills meus, lo tió, la missa del gall, la suca-muya, tot ho tindreu; també os passarán los reys com avans de morí lo pare, y tots tornarém á estar alegres!

L' ORAT DE RIELLS.

Sr. Director de la *Renaixensa*:

Molt senyor meu: trobavam lo dia en que vaig rebrer la seva molt estimada carta, oferint-me las columnas de eix periódich, en lo delitós siti de San Miquel del Fay. Confesso que tal rebuda 'm va posar tota confosa, pus volent correspondre á la sua fina quan inmerescuda preferta, cosa alguna no trobava que 'l pogués complaure.

Descriure las bellesas de aquel lloch, era cosa pera mi poch menos que impossible atesa la grandiositat d' ellas y la cortetat meva; contar alguna de las mil llegendas y tradicions de que 'n está plena aqueixa maravella, tampoch era feyna pera mí apropiada; ¿que fer donchs? apurada 'm veya, y tot admirant y preguntant á aquellas enlayradas y mitj partidas rocas que 's lo que podria fer pera complaurel, anava baixant cap á Riells, quan de sobte se presentá á mos ulls lo molí de la... ¿per qué anomenarlo? be prou que 'l coneixerán los que per allí hajan passat alguna volta; per altre part la historia

es massa trista pera que dongui á coneixe los autors de fets massa certs per desgracia. Com anava dient, donchs, se presentá á ma vista lo molí de la... algun temps enrera ple de vida y animació y ara trist y desert, arrendat lo lloch de moldre á un de fora poble, y tornadas vinyas ó erms sas ombrívolas pinedas; sols dalt d' una enlayradíssima roca á la que es enterament impossible puga arribar petjada humana, un pi ajegantat balanceja sas verdas brancas com burlantse de la impotencia del llenyater; tot aixó m' portá á la memoria la historia que vaig á contar, historia senzilla, tant com que ni quasi argument te, mes al ensemps, com he dit, ben trista.

Era un matí, de bella matinada, la claror del dia acabava de ofegar la llum de la estrella mes brillanta, las brancas dels arbres dolsament se balandrejavan, las herbetas eran totas engalandadas ab ricas gotas de rosada, y las mormolantas aygüas cap avall entre mitj de flors discorrian, la naturalesa tota semblava despertarse y saludar alegrament á la naixent aubada; la casualitat feya que jo 'm trobés en aquella hora dins lo petit cementiri de Riells; caminava, fixos los ulls en terra, pensant en los dolors sens fi que en aquell lloch ne naixen y 's concrian, quan me semblá veure una figura humana posada al meu devant; alsí los ulls y 'm trobí cara á cara d' un home ó millor diré de una sombra d' home, tan demacrat estava; fos lo lloch en que se 'm aparegué, fos la hora, fos jo no se que, una cosa de la que alashoras no me 'n doní comte;

que una especie d' angunia, d' esglay, de terror s' ampará de mí; aquella figura esgroguehida, demacrada, alta, sens moviment, fixos en mi sos ulls, me tenia paralisada de tal manera que no poguí fer un pas ni dir una paraula; aixis passareu dos ó tres minuts, per fi, fent un esfors sobre mi mateixa arrenquí á corre; jo no 'm recordo per ahont, mes fugint d' aquell lloch; al cap d' un xich me vaig parar, y girant lo cap enrera, trobí á quatre passas de distancia al home del cementiri; per segona volta sentí gelarsem la sanch; torní á empendrer via, mes clara y distintament vaig anar sentint sas petjadas darrera meu: si jo caminava depressa ell tambe hi caminava; si jo deturava 'l pas ell lo posava á la mida del meu, y si jo 'm parava ell se parava també sempre á la mateixa distancia. Caminant sens direcció 'm trobí á l' altre part de la Sagrera al peu de las casas de darrerra la iglesia en mitj d' un bellísim prat; á devant meu s' aixecava la espadada y longa montanya que dona sa ma dreta á San Miquel, y ab la esquerra sosté lo Single de Vall-de-Ros, lo primer raig del sol coronava sa enlayrada cima y aquella hermosíssima claror encoratjá mon oprimit cor, y emprenguí pressurosa vers lo estret y curt carrer que dona á la plassa. Totas las casas tant d' eixa com dels dos únichs carrers que hi ha, eran tancadas, la gent ó encar dormian ó eran á missa primera; una sola n' hi havia d' oberta en la qual me vaig ficar, mes sens trobarhi á ningú, en ella restí molt de temps quieta y callada. Al cap d' una estona vaig sortir creguda que hau-

ria desaparescut la fantasma, mes ell estava encara allí, en lo llindar de la porta ab sa cara cadavérica y sos ulls fixos en mí sens fer cap moviment, sens dirne cap paraula; á la fi moventse com un autómata doná duas ó tres passas y agafant una cadira me la presentá indicantme que m' hi assegués; maquinalment vaig obeirlo; si jo hagués sigut supersticiosa hauria ben cregut qu' era l' ánima de algun difunt que en cástich de un gran pecat tenia d' anar errant per aquells encontorns fins y á tant que li fos perdonada sa culpa, mes no era jo tan bona que semblant visió me fos concedida.

Lo senyor rector acabá la missa, y comensá á sentirse 'l burgit de la gent que sortia de la iglesia; mon cor s' aixamplá, la primera persona que passá devant de mí tot plegant sa blanca mantellina fou la dida de mon germá á la que tots estimem com dida propia, perque ella també 'ns estima tan com si 'ns hagués criat; al véurerla d' un salt me tirí al seu demunt mitj amagantme en sos brassos, ella estranyá mon moviment y lo terror que 'l meu rostre espressava, y tot mirant que 's lo que me 'l podia causar

—¡Ah, pobre Isidro! digué.

Jo girí los ulls y al toparme ab ell altre volta 'm torní á amagar penjada del coll de la dida: eixa repetí:

—¡Pobre Isidro!

¿Qui es aquest Isidro que tanta compassió inspira, vaig pensar jo, y allavoras la curiositat s' aná obrint pas per entre mitj lo esglay. La dida li pregá que menjés alguna cosa, mes ell ab una

veu apagada y fosca, que tot just se sentia, respongué que jamay estava millor que quan res passava per sa gola; llavoras li doná aygua pera beurer, mes ell digué que cap era bona ni fresca com la dels torrents ó rieras.

—¡Pobre Isidro! torná á dir la dida entrantse 'n á casa seva; jo la seguí resolta á saber la historia del Isidro.

Heusla aquí:

Eran los amos del molí de que he parlat una gent molt rica, tenian camps y vinyas y unas pinedas inmensas y bellísimas que pujavan fins dalt dels mes espadats singles que á San Miquel environan; mes lo que constituia sa principal riquesa era l' aygua; alli sempre n' hi havia, en temps de sequetat fins del pla de Barcelona y de la plana de Vich hi anavan á moldre; això 'ls valia un dineral; que de diners ne feyan quans ne volian.

Quatre fillas havian tingut quan los nasqué l' Isidro; sempre ha sigut lo aconteixement mes gran de la vida del pagés la naixensa d' un hereu, no cal dir, donchs, si fou gran la alegria dels moliners. L' Isidro aná creixent en anys y en bondat, sa imaginació poética y bella s' havia desarrollat en mitj de la grandiositat d' aquell panorama feréstech y encantador que tenia sempre devant sos ulls; los espays inmensos y grandiosos las desenrotllan y enalteixen. Los pares del Isidro al veurel tan viu é inteligent tractaren de donarli una carrera literaria, per qual motiu lo enviaren á Barcelona; alli perfeccioná sa intel-ligencia ab lo estudi, y totas sas alegrías con-

sistian en recordar sa hermosa terra, y complaures en pensar en lo goig que tindria quan hi pogués tornarhi. Un dia rebé una lletra en la que li deyan que correns se posés en camí, puig que sa mare estava mol malalta; molt va correr, mes quan hi arrivá ja ni tan sols lo conegué: aquella ánima bona, carinyosa y apassionadament enamorada de sa mare sofrí un cop terrible que li aumentá la nova de que sa mare havia mort dels disgustos que son marit li donava.

Res podía fer sofrir mes á l' Isidro que aixó, aquell dia s' ampará d' ell una gran tristesa, y digué com no volia tornar mes á Barcelona, cosa que per altre part son pare no volia tampoch. Lo temps aná minvant la dolor que li ocasioná la pérdua de sa mare, mes no passava dia que no anés al cementiri á visitarla, y no 's recordés d' ella á tots los instants. Vivint en sa casa, prompte 's convensé 'l pobre Isidro que verdaderament sa mare devia haver sigut molt desgraciada; mes com la juventut tot ho resisteix, l' Isidro quan era fora de casa seva ballava y 's divertia ab lo jovent oblidan per una estona sos disgustos.

Entre las donzellas de Riells, una n' hi havia hermosa com un ángel: tenia aquell ayre ardit y viu de las fillas de montanya, al mateix temps que la dolsesa y ternura de las ciutadanas, era blanca com la flor del lliri y sos hermosos y llarchs cabells rossos pareixian un rich mantell d' or; fos la afinitat de sentiments, fos perque ja desde molt petitets sempre havian jogat junts, era 'l cas que la Assumpta sempre que hi havia

ballas, 's trobava campromesa per tots los balls ab lo hereu del molí; á ell li semblava que 'l cor d' ella era un cor entussiasta, ple de sentiment y poesía, incapas de ser compres per los minyons del poble que encara que molt bons no entenian la delicadesa de sa ánima.

Un dia los pesars del Isidro comensaren á saberse pel poble, son pare era tingut per molt avaro, no volia pagar á sos trevalladors y mossos, y no era perque tingués son diner á guany y li dolgués perdrer lo interés, ni que no 'n tingués, era sensillament perque ho volia fer aixís; ab aquesta manía de voler diner, comensá també á enmatllevarne, y quan son fill li advertí lo mal que feya, lo aborrí de tal manera que ja mes lo anomená per fill; los negocis del molí s' anaren embolicant, tot anava com Deu volia, jamay hi havia mossos quan algu anava á moldrer, l' aygua 's perdia, perque lo moliné no 's cuydava de res ni volia que ningú s' en cuydés, perderén los parroquians, las terras quedaren sens conresar perque ningu hi volia treballar sense paga, lo bestiá 's moria de gana y mal cuydat, y dins de la casa tot anava per lo mateix istil.

Comensaren las execusions, l' un dia li prengueren un camp. l' altre una vinya, l' altre una pineda y per fi fins los embargaren l' aygua. L' Isidro ho veya desapareixe tot devant sos ulls sens tenir ni 'l consol de queixarse, cada vegada que aixó succehia son pare encara cridava contra sos fills, y l' Isidro no tenia mes remey que passar lo dia fora perdut per aquellas pinedas que tan estimava y en las que tan havia corregut

desde petit, ahont tan bellas il-lusions s' havia format, mes ¡ay! aquellas pinedas també anavan á desapareixe pera sempre per la ma del llenyater, los cops de destral ressonavan dins son cor com ressonan los cops que 'l fosser dona al obrir una tomba, ja no veuria mes aquells pins ahont tantas voltas havia pujat, ja no sentiria mes la flayre del romanins y espígols, ni tornaria jamay, seguit de sos cans á pujar aquellas espadadas y perillosas rocas perseguint á la acorralada cassa. Las germanas be ó malament s' havian casat per eixirse d' aquell desgabell, y en la casa sols hi quedava son pare. L' Isidro, donchs, se trobava sol sens ningú que l' aconsolés; una sola persona hi havia de la qui tenia dret, y esperava tenir algun consol; l' esperava perque creya en la bondat del seu cor; hi tenia dret perque l' aymava y li havia tingut sempre tan carinyo com á las sevas germanas, aquesta persona era la Assumpta: al recordarsen la cara del pobre Isidro 's cubria d' alegria, sos ulls brillavan y per un moment oblidava sos pesars.

Lo que fou ningú ho sap, mes succehí que poch á poch la Assumpta ballá menos ab lo hereu del molí, y poch á poch no hi ballá gens y poch á poch ell no comparagué mes á balladas; desprès desaparegué de sa casa, y al cap de molts dias lo trobaren errant y perdut pels boscos, bebent aygua de las torrenteras y menjant alguna fruyta boscatana, espellissat y demacrat que semblava una ánima del altre mon; tractaren de tornarlo á casa seva mes ell fugia pel primer forat

ó finestra y correns s' en anava sens que 's trobés medi de ferlo tornar á no ser per forsa, ab lo que s' acabava de exasperar, y si massa ho haguesen fet Deu sap lo que hauria succehit. Era orat.

Si la Assumpta tingué part en eixa desgracia, si ella era tan diferenta de lo que l' Isidro 's pensava, ningú ho ha sapigut, ni se sabrá tampoch; ella ben segur que ho callará, y ell si per cas ho conta será tan sols à las auras del bosch ó á las claras y frescas ayguas del Tenes quan hi acosta sa boca assedegada.

Aixis va vivint confonent sa vida ab la dels llops; cada dematí ab la claror de l' auba quan terra y cel se vesteixen de la claror mes pura y bella, se 'n va al cementiri ahont reposa sa mare; lo que allí per sa imaginació passa sols Deu ho sap; devegadas en fors sanglots se li veuhen llensar amargantas llágrimas, y quan veu una persona forastera, assedegat com está d' amor y tendresa, la segueix sens ferli cap mal, pensant poder omplir per poch que sigui lo seu cor de dolcesa.

Aixi m' ho contá la dida y aixis ho conto jo á vosté per si li fa pel cas y prou digne ho trova per son acreditat periódich *La Renaixensa.*

DESVARI.

Jo era morta: sobre un túmbol cubert de blanch, voltat de ciris y toyas, reposava mon cadavre: al enfront meu y en una altre cambra, mos germans ploravan sens escoltar los consols de sos amichs que, com á bons en sa tristesa los acompanyavan.

Jo hauria volgut parlárloshi, jo hauria volgut dirlos:

—No ploreu ma mort, puig que ab ella s' ha acabat lo meu sufrir.

Mes la dalla que havia segat ma vida, ab sa fredó m' havia paralisat de tal manera, que ab tot y los meus esforsos, ni un moviment, ni una paraula pogui dir pera aconhortarlos.

Lo sol brillant iluminava una paret d' enfront la finestra de ma cambra; los transeunts passavan per devant ma casa, los uns cantant, los altres rihent, com si tot en aquest mon fos alegría, y sens saber que en aquella casa hi nihava lo dolor. A mos germans pareixials impossible que lo sol brillés, que las aus cantessen y que hi hagués qui pogués viure; sens pensar que mes de quatre voltas, tal vegada nosaltres en lo temps en que 'ls pochs anys fan sonriure á las il-lusions, encara que aia en mitj las penas, haviam també cantat ó rigut al costat de una oculta tristesa, de algun ignot dolor.

La esposa del meu germá, aquella que tan carinyosament m' havia cuydat en ma malaltia, entrava de tant en tant, cubrintne de novas flors ma blanca vesta y adornant mon front de novas garlandas d' englantinas, gesamins y flors de taronger; allunyant ab son olor, per un instant, lo baf de mort que dins ma cambra 's respirava.

Totas mas amigas, tots mos parents y coneguts entravan també á veurem per última vegada: l' un me deya una paraula de commiseració, l' altre llensava una llágrima, y alguns, sent ó no sent aixís, demostravan en sas caras greu tristesa: jo 'ls veya ben be á tots, jo mirava agrahida y anhelosa aquells rostres coneguts, mes entre ells, no hi distingí may, lo de aquell que tant jo havia aymat en vida.

Un dia mes, y la llosa de mon sepulcre 'm separaria per sempre del mon y de la memoria de tots aquells; y fins aquell agraciat nin fill del meu germá, quan gran ne fora, ni recort hauria de ma fesomía, ni de la inmensa joya ab que jo 'l veya arrivar á casa tots los dias, ni del entranyable afecte ab que jo l' acariciava entre mos brassos.

Sols mos germans, mentres viscan, ne guardarán ma memoria, després mas cendras serán tant oblidadas com las de tots los que tingueren vida en generacions passadas.

Aixis fatigosament desvariejava. De sobte m' ánima, al obrir los ulls á nova vida, va trobarse ab la esperansa falaguera de tornarlos tots á veure en mitj l' esplendor d' aquella gloria que may se acava, y va johirne. Allí tots junts tornarém á viure pera jamay separarnos.

NOSTRE SENYOR

TANCA UNA PORTA Y N' OBRA UNA ALTRA.

CABAVA d' arrivar devan del hostal de Moyá la diligencia que fa 'l transport desde dita vila á la de Caldas de Montbuy y vice-versa.

Entre altres dels passatjers baixaren un senyor, una senyora y una senyoreta, que semblava ser la filla dels dos primers. Se coneixia qu' era la primera vegada que trepitjavan aquella terra segons lo molt que preguntavan y lo que admiravan aquell bell país.

L' hostal, situat al bell peu de la carretera, per allí mateix ahont se veu atravessada per la que va de Vich á Manresa, es un xich apartat de la vila y está entre mitj d' unas quantas casas que s' anomenan lo *Poble nou*.

Desde ells se veuhen las bellas planuras que s' estenen al peu de la vila, las montanyas mitj peladas á causa de las guerras, lo encreuhat de las carreteras, lo cementiri ab sa bella capella, y com qui va amunt, la hermosa vila ab son bonich campanar formant corona mural, y per so-

bre la població, com trayent lo cap, l' edifici dels Escolapis reposant al peu dels dos turons que resguardan á la real vila.

Encara que no era més que al Octubre, los senyors que hi havian entrat demanaren foch, puig sabut es que allí quasi ni per l' Agost s' hi coneix la calor.

Després d' haverse escalfat y ben abrigat sortiren del hostal y pujaren carretera amunt, visitaren l' hospítal, la grandíssima y bella iglesia que fa recordar la de Montserrat, l' espayós camaril de la Verge, notable tant per los molt recorts y datos históričhs guardats y arreplegats allí per lo inginyós é infatigable sagristá, y los retratos dels benefactors que ha tingut l' iglesia, entre 'ls quals s' hi veuhen los del Comte Sunyer, fill de Jofre, y 'l del Rey en Pere IV d' Aragó.

S' hi veuhen tambe varios escuts, y en mitj d' ells, lo facsimil de la moneda ab que dita vila redimí sos alous y vassallatjes.

Per tot lo séu vol hi há poétichs emblemas de María, voltats de bellíssimas inscripcions, y per fí, moltas altres cosas llargas de enumerar y que valen la pena de ser visitadas.

Los tres viatjers ho vejeren tot atentament, passant després als Escolapis ahont los ensenyaren lo petit museo que están arreglant, de historia natural, enriquit per los molts fóssils que 's trovan per aquellas montanyas, y la biblioteca que ab gran constancia y afanys reculllen.

No volgueren tornarsen al *Poble nou*, ó sia al

hostal, sens haver vist primer la miraculosa imatje de San Sebastiá per quí la vila té particular devoció.

Com que al dia següent havian de marxar al Estany ahont los esperavan uns amichs, y qual monastir volian visitar per haver sentit á parlar de sos bellíssims claustres, no tenian temps per perdre.

La ferrera de la plassa de Sant Sebastiá, ó sia la sagristana ó encarregada de la iglesia, agafá un feix de claus y fentlas dringar la una ab l' altra, obrí la porta, que ja era tancada.

—Aquesta ímatje, los va dír, no 's pot ensenyar sense que 'ls ciris sian encesos, com se sol fer ab lo Santíssim; perque eixa imatje es miraculosa y feta de mans d' ángels.

—¿Nos voléu contar com fou aixó? digué la senyoreta.

—Prou, respongué la ferrera.

—Era ja fa molts anys, lo ménos tres ó cuatre cents.

Una peste que á tothom matava s' havía enseuyorit de Moyá y tots los séus vols: crech que arrivava fins qui sab ahont, á Barcelona y tot: lo desconsol era gran, casas hi havía que havían quedat desertas; llavoras lo poble feu prometensa al gloriós mártir de construirli una iglesia baix la séva advocació.

L' Hospital en lloch de ser abaix, prop la parroquia, com ara, era aquí, en eixa plassa y servía no sols per los malalts sino pera recullir pobres pelegrins.

Donchs bé, un vespre, y quan ja s' havía vo-

tat lo fer la imatje y s' estava parlant de quí la faría que ho fes bé, sens trovar ningú á propósit, trucaren dos pelegrins á la porta del hospital demanant aculliment per aquella nit.

Enterats los pelegrins de lo que tenia al poble en tan fatich, demanaren una pedra, y tancantse en una celda prometeren fer la imatje.

L' ensendemá, veyent que no eixían may ni may de sa celda, determinaren los vehins trucar á la porta, que estava tancada per dins; mes ningú respongué, tractaren llavors de obrirla y ¡oh sorpresa! los pelegrins no hi eran, y en mitj la cambra hi havía un Sant Sebastiá fet d' una manera admirable, ab una encarnadura que pareixía natural.

Tothom ho tingué per un miracle y ningú duptá que lo havían fet los ángels en forma de pelegrins.

La dona, mentrestant, encengué los ciris de dal del altar y baixá la fusta que tapava 'l Sant.

—Mirin, mirin, quina carnadura més ben feta, y ab tants anys com té, sembla que sia feta d' ahir.

Llavoras los mostrá unas afegiduras que tenia en los peus.

—¿Y qué es aixó? preguntaren los visitants.

—Aixó es que la iglesia que allavors se feu al Sant, era molt petita, que la gent no hi cabía, per quant era tanta la devoció que á ell se tenía, que de tots los pobles vehins venian á visitarlo, y en temps mals molts venían á habitar aquí á Moyá, perque desde llavoras res hi pogué la peste, fins un altre cop que semblava se

'n volgués tornar á ensenyorir, y llavors se tractá de fer la iglesia més gran pera que hi pogués cábre tothom, y á qual obra tots hi devían contribuir, com així 's feu, puig ningú cobrá jornal, ni 'ls mestres de casas, ni manyans, ni rajolers, fusters, en fí, ningú absolutament, y foren tants los miracles que succehiren, que sería llarch de contar; á un carreter li caigué lo carro volcat pe 'l séu demunt y ab tot y que anava carregat de pedras, cap dany rebé. Pero lo més gran de tots fou que lo qui portava 'l Sant lo dia de sa traslació, caigué mentres lo duya y tothom cregué perduda per sempre aquella preciosa joya feta de mans d' ángels; l' home 's desmayá y tot foren llantos y sentiment, mes lo Sant no 's feu á trossos com la gent se pensava, únicament se partí aquesta part dels peus qual senyal se coneix y que fou afegit incontinent.

L' home aquell feu fer un Sant de plata com á recort d' aquest miracle, Sant que fou guardat aquí fins al temps de la guerra del francés que fou robat per eixos.

Desde llavoras ningú més l' ha tocat, perque si 's trenqués, los ángels no 'n fan cada dia.

—¡Ah, sí, sí, es cert! digué la senyora encantada de la fé de la ferrera.

Moltas altras cosas los ensenyá, com foren los bonichs quadros figurant escenas de la vida y martiri del Sant, que son molt bons, y 'l quadro dels Juheus de Madrid fent sagnar los cos de Jesus crucificat.

Quan sortiren de la iglesia era fosquíssim; lo

cel estava enterament cubert de negres núvols y 'l vent xiulava ab tanta forsa que esferehía.

—¡Jesús, quín temps! digué la senyora abrigant á sa filla, sembla que tot se té d' arborar.

—Sí, sí, ja es vent narbonés, respongué la farrera.

Vent Narbonés,
que ni plou ni aclareix
y quan s' hi posa s' hi coneix.

Li donaren una bona almoyna per lo Sant, y despedintse d' ella, apretaren lo pas pera arrivar quant ans á l' hostal, mes no sense ensopegar moltas vegadas á causa de la fosca, y entrebancarse altres tantas á causa del vent.

Tota aquella nit y tot l' endemá plogué d' una manera espantosa; semblava un diluvi, y com hi ha allí completa falta de sorra pera fer lo morter en las edificacions, d' aquí que la obra may surt molt forta, y que en casos de aiguats s' estigui dins de las casas com en mitj del carré, filtrant l' aygua per tot arreu, per los teulats y per las junturas de las pedras en las parets.

En l' hostal distava molt d' haverhi cap comoditat y encara crech que hi faltavan algunas cosas poch ménos que necesarias. En quant á la part gastronómica, estava tot lo malament que podia.

Aixís es que 'ls forasters estavan completament aburrits y passavan lo dia anant de devant á detrás y del detrás á devant per veure si s' aclaria.

Lo vent bufava sempre ab més forsa; semblava que tot ho havía d' arrasar.

—Me sembla que acabará per tirar la casa á terra aquest vent, digué la senyora.

—Aquesta no, digué la hostalera, qu' es feta de poch y ben acabada.

Lo senyor mirá 'l sostre que semblava un mapa de tants trossos mullats, y las cassolas y gibrell escampats per aquí y per allá, posats pera tomar l' aigua que queya com per canals.

—Mes algú rebrá de segur, seguí dient ella; moltíssimas casas están consentidas encara de la crema del any 39, y com sos habitants son pobres, no fan sino apuntalarlas d' allí ahont s' espatllan y sempre las tenen aixís, si cau no cau; ara figúrinse ab aquest vent tant fort lo que será.

Com no era possible sortir á causa de que tot anava com una riera, escorrentse l' aigua per lo pendent de la vila avall y llensantse per la carretera, res sapigueren de lo que havia passat fins y á tant que pará la pluja.

—¡Válgans María Santíssima! digué la hostalera lo dematí del següent dia tot entrantlos la xacolata; ¡y las desgracias que hi han hagut! En la mánega (barri de gent molt pobre), han caigut duas casas, y á Ciutadilla (barri un xich mes apartat de la població y més pobre encara que 'l primer) una altra; ¡y lo desgraciats que son! ¡pobre gent!... Figúrinse un matrimoni carregat de criaturas, pobres al últim punt; lo fill gran que ja ajudava á son pare en lo trevall, caigué soldat; mentres lo fill era á la guerra 's tuleix lo pare, y com quan una persona es desgraciada tot li vé en contra, al sortejarlo per' anar

á Cuba, tragué bola negra. ¡Pobre minyó! tan trempat com era y pensar que haja tingut de morir tan lluny dels séus y de sa terra! y ara, per acabarho d' adobar, los ha caigut la casa que, encara que mitj cremada y vella, á lo ménos los hi servia pera aixaplugarse; ara no sé com ho farán perque lo qu' es ells pagar lloguer no poden ni per poch que sia.

—¡Y no ha pres mal ningú?

—¡Ah! aixó no, gracias á Deu, no calia sinó que encara tinguessen més desgracias. Han sentit somoures la casa y ajudats del vehins han procurat fugir, mes diu que han quedat tan esglayats ab lo soroll y tot, que encara no s' han dat compte de lo suchcehit.

—¿Y 'l fill gran morí á América?

—Tothom ho creu aixís, puig se sapigué que estava malalt del vómit y desprès no se n' ha sabut res més.

—Mes, Senyor, ¿de qué vihuen, cóm ho fan aquesta pobre gent!

—Tan á Ciutadilla com á la mánega y carrer de la Tosca, es á dir, per tot allí ahont viuhen eixa gent més pobre, hi ha una germandó y caritat que 'ls encantaria. Si vostés passessen per eixos barris á las dotze, qu' es la hora de dinar veurian á tots sos vehins assentats al mitj del carrer, uns ab la cassola, altres ab la paella mateixa que ha servit pera courer son menjar, alguns pochs ab plat, partintse lo menjar los que no 'n tenen, y si avuy aquest té pa y 'ls altres no, aquell pa se reparteix entre tots, com se reparteixen demá lo vi d' un altre, ó la vian-

da del que 'n té. En sas malaltias s' ajudan igualment; sempre paga 'l més provehit y 's cuidan com si tots fossen de la mateixa familia, y se 'n entran los uns á las casas dels altres ab la mateixa llibertat que á casa séva. Las criaturas, sobre tot, may se sab de qui son; avuy menjan en la cassola d' aquest, demá las pentina aquella, un altre dia los renya ua altra; crech que arrivan quasi á no saberho ni ells mateixos.

Aixís es que aquesta pobre gent de la casa caiguda no han patit pas gana fins ara, mes aixó de no tenir casa ni gens de roba, que tota ha quedat allí xamicada aixís com també los trastos, qu' eran molt pochs, com ja 's poden pensar, mes que al cap y á la fi 'ls hi servian, ¡mirin qu' es cosa ben trista! perque passar l' hivern sense una mala márfega pera jeurer y una mala conxa pera abrigarse!...

A la tarde d' aquell mateix dia, la senyoreta, sentada darrera 'ls vidres del balcó estava mirant tots aquells camps inundats y aquellas carreteras per las quals quasi no 's podia transitar.

Sa mare entrá en la cambra, y la vejé ab los ulls plens de llágrimas.

—¿Qué tens, filla méva? ¿de qué ploras? li digué tendrament.

—¡Ay, mamá! respongué la noya; pensava que nosaltres que estém ben abrigats y que res no 's falta, nos havém estat alasevent aquestos dias trovant á faltar moltas cosas que nos semblavan necessarias, mes que en realitat eran supérfluas, mentres qu' aquesta pobre gent de Ciutadilla no tenen ni un abrich, ni un tros de

pa, ni tan sisquera un jas de palla per dormir; y nosaltres 'ns queixém, nosaltres que tenim de tot y que viatjém per gust y per lo tant no deuriam dir res per las incomoditats que ab eix motiu passém! Mamá, afegí tímida y carinyosament, ¿no valdría més que en lloch de seguir la nostra escursió, mortifiquessim la nostra curiositat de veure cosas, y los diners qu' en axó devém gastar donantlos á aquesta pobre gent á la que traurán de grans apuros?

Per tota resposta sa mare la besá enternida y posantse un abrich n' hi doná á ella un altre y li digué:

—Aném.

Quan ellas sortian del hostal se vejé á la diligencia pujar penosament la costa.

—¡Quín acudit ha tingut aquest Ramon de fer lo camí ab un dia axí! ¡pobres animals! ¡si ja no poden més! digué l' hostalera.

—Nos farian lo favor de dirnos quin es lo camí de anar á Ciutadilla? li preguntá la senyora.

—Agafin per eixa carretera,—y senyalá la de Manresa,—quan serán un tros per enllá, á má dreta trobarán una pujada; al cap demunt d' ella hi veurán un carrer de casas; allí es á Ciutadilla.

Las damas se n' entraren per entremitj del fanch de la carretera que quasi no 'n podian eixir, mes la bona voluntat val molt y, enfangantse ó no, anavan fent via poch á poch.

Quan arrivaren á sota Ciutadilla, encara que no 's podian perdrer, no obstant, hi havía dos ó tres caminets y estavan dubtant quin pendrian,

quan passá per son costat un minyó que á pesar del fanch y del mal semblant que tenia, semblava que no toqués de peus en terra, tant era son dalit y lleugeresa.

—¿Nos sabriau dir quin d' aquestos camins havém de agafar per' anar á Ciutadilla? li preguntaren.

—¿A Ciutadilla? respongué 'l minyó, si volen venir ab mí jo hi vaig també.

Lo jove caminava tant depressa que ellas no 'l podian seguir, y ell, tot frisós, s' aturava de tant en tant pera esperarlas. Ab tot, al arrivar á la entrada del carrer se deturá, y estigué una estona com pera pendrer alé y forsas.

La senyora preguntá per la gent de la casa caiguda, y enterats tot seguit los vehins del perque venian allí las duas damas, las rodejaren esforsantse cada un á pintar ab los colors més tristos las desgracias d' aquella gent. Altres corregueren á avisarlos á élls, y al ser las senyoras devant la casa del vehí que los havía recullit, la pobra dona ja estava devant d' ella mostrantli la derruida habitació.

Res quedava del edifici; un munt de runa y pedras que semblava que fés un segle que no era altre cosa, y algun tros de fusta, de taula ó post de llit, mitj colgats, era lo únich qu' es veya; feya enternir tanta desolació y ruina.

—Ja no hi pot haver major miseria, deya la pobre.

Sobte llensá un crit, un crit indefinible, y estenent sos brassos endevant y arrencant ab un gran plor.

—¡Fill méu, cridá; fill méu! ¡Oh! Vina Pau, vina que nostre fill ha tornat.

Las llágrimas y sanglots ofegaren sa veu, en tant que 'l jove que havía acompanyat á las senyoras la agafava entre sos brassos y la omplía de besos y llágrimas.

A tot aixó, en Pau, apoyat en sas crossas y acompanyat dels vehins, sortía també de la casa tot conmós y dihent:

—¿Ahont es, ahont es? digueume per Déu si es cert.

No tingué de preguntarho més; son fill, desprenentse dels brassos de sa mare, se tirá als séus, y deprés á cullir en ells á tots los séus germans.

—¿Pero còm has tornat, fill méu? nos havían dit que no 't veuriam més: ¿es acabada la guerra?

Tothom los rodejava, y per aquellas colradas caras corrian llágrimas de tendresa; en quan á las duas senyoras, res podian dir de tan conmosas, y dolsas llágrimas corrian per sas galtas.

¿Qué se 'ls hi endonava ja á aquella pobre gent de la casa arrunada ni de res, si tenian á son amat fill entre sos brassos, y si hi hauria ja qui trevallés per lo sustento de la familia.

Ell, son fill, fou lo qui s' entristí al veurer tanta miseria y l' estat del séu pare.

—Vostre pare curará, li digué la senyora; Déu nos fará aquesta gracia; que prengui los banys de Caldas, si aquestos li son bons; que 's fassa tots los remeys necessaris, que tot se pagará, y en quant á la casa, feu que vos ajudin un xich

que 'l gasto dels mestres de casa corren pe 'l meu compte.

Impossible es descriurer las benediccions d' aquella pobre gent y l' enterniment d' ellas duas.

—¡Ah! Nostre Senyor no deixa may, deya la pobre dona; quan més abandonat un se creu, es quan li vé major consol; feya poch me creya la més infelís criatura de la terra, y ara veig que só la més felís; mon fill, mon fill perdut es á mon costat; mon marit pot curar fentli remeys, y nostra casa tornará á alsarse: ¡oh, sí! Déu tanca una porta y n' obra un altre.

—¡Oh, filla méva! deya la senyora á sa filla tot tornantsen, m' has proporcionat una felicitat que may havía cregut. ¡Qué valen las diversions y teatros comparats ab axió! ¡qué 'm fa tenirme d' estar d' algunas d' aqueixas cosas, per lo gasto que aném á tenir, si nos han proporcionat la inmensa felicitat de fer la ditxa dels altres y de presenciar una escena plena de tendresa y carinyo?

La filla no deya res perque la conmoció y las llágrimas embargavan sa parla.

LO REGNE DE LA FELICITAT.

A ma estimada amiga Na M.ª J. A. Y B.

T' ho devia.

En una bella matinada de un seré dia de primavera, sortiren de una populosa ciutat tres hermosíssimas donzellas, que d' allí fugian per estar ben lluny de las lluytas políticas que cada dia augmentavan per mal de sos vehins; engendrant oy, rancunias, malas volensas, y desarrollantne tota mena de vicis, passions y ambicions desenfrenadas que no conduhian á altre cosa que al empobriment y completa decadencia de la industria, las arts y totas las demés cosas bonas: ningú 's cuydava de treballar, ni ganas que no 'n tenian; cuydávanse sols de perseguirse 'ls uns als altres com si fossen feras; semblava que tot plegat las furias del infern s' havian esparramat totas per aquella desgraciada terra pera fer que sos mateixos filis acabessen ab ella.

Per això d' allí fugian nostres tres donzellas cansadas de respirar aquell impur baf de malas passions que las ofegava.

Caminavan molt depressa sens aturarse, fins á tant, que no sentian ja los sorolls de la des-

graciada ciutat; mes en tot y esserne ja tan lluny, semblavals encara sentir ressonar en sas orellas los crits de rabia y frenética venjansa; pareixíals veurer encara aquells rostres verdosos y demacrats, aquellas figuras raquíticas y neuladas, que eran ben bé la espressió de sos mesquins sentiments. Mes res d' axó allí hi havia; l' ayre corria lleugerament per entre las hermosas pollancredas y daurats camps d' espigas ben rublertas que d' ací d' allá s' estenian.

La mes petita de las donzellas, quan estigueren assegudas, tragué de son pit ahont lo tenia amagat, un graciós pinsanet al que doná llavors de cánem que esprés per ell portava en la butxaqueta de son pulit devantal.

La mitjana entre tant s' aixecá y ficantse adins d' una vinya s' entrabancá ab un tendre serment que 's desprengué del cep; ella que 'l cullí y guardá religiosament ja que semblava que ell per ella hagués deixat al qui li havia donat vida.

—Anemsen, digué llavoras la mes gran alsantse. Mes, al ferho, no sé com s' agafá ab las espigas de blat, de las quals n' hi restá una á la ma. Y ella que religiosament la guardá com un dó de Deu.

Y caminaren molts dias, y á la fi arrivaren á un lloch tan aspre y solitari, que semblava que may havia estat trepitjat per persona humana.

Y la mes gran que diu:

—Plaume aqueix lloch, voldriau quedárvoshi?

—Oh si, respongueren las altres.

Y s' hi quedaren.

Com la terra no havia sigut may trevallada y gens no havia patit pera fer creixer cap vianda, podeu pensar si era bona y si 'n tenia de sava; succehí donchs, que la mes gran digué:

—Es menester que treballem: puig aixís á mes de fernos ab lo menester, no tindrém temps de pensar en res mes y per lo tant no niharán en nosaltres malas volensas, envejas ni cap altre cosa dolenta. Y d' aquella hora endevant cadascuna s' cuydá y pensá en son treball.

Aqueixa desgraná sa espiga, y de grá en grá las aná sembrant, l' un ben apartat de l' altre perque 's criessen ben ufanosos.

La mitjana plantá un serment en una costeta, y la petita que tota desconsolada plorava la fugida del bell pinsanet, sembrá las pocas llavors de cánem que li quedavan, també la una ben apartada de l' altre perque 's criessen ben gemadas.

Y heus aquí que quan vingué un altre mes de Juny, la mes gran cullí un bon manat de grossíssimas y ben rublertas espigas, com que de cada grá n' havian eixit vinticinch brins: ¡figureuvos quina alegría!... y ella que sens aturarse á contemplar lo seu tresor, doná grans mercés á Deu y ab mes dalit que no pas avans conresá un gran tros de terra, pera sembrarhi totas aquellas espigas en sent que arrivás l' hivern.

La petita cuydava de sos cánems ab lo mes gran carinyo é infantil alegria; coneixia lo tros que creixian cada dia, y quan tan verts y ufanosos se 'ls mirava, saltava y reya tot besant als

tendres pinsanets fills del seu fugitiu aucell que nibat havia en una alsina de prop de son esmeragdat camp. Vingué lo temps de segarlo, y la donzella 'n guardá la meytat pera llavor y l' altre meytat lo reculli pera filarlo en las vetlladas d' hivern que ja s' atansavan. En quan al sarment de la mitjana, cresqué també gemat y hermós com los fruyts de las altres duas, de manera que al esser al hivern era ja un cep tan gros y tantas sarments tenia, que 's pot dir que quasi be 'n pogué plantar una vinya.

Passaren nostras donzellas lo hivern filant dins d' una casa baixa que pera guardarse del fret construhiren y al arrivar la primavera tornaren á cullir lo blat que aquest any n'hi hagué á sacas, aixís com també á la tardor bona cullita tingueren de cánem, de rahims y de serments pera engrandir la vinya.

Y aixis visqueren molts anys anant aumentant sempre mes y mes lo seu tresor: ja no havitavan la cabanya, puig ab lo que havian guanyat, venentse los fruyts que 'ls hi sobravan, construhiren un molt bell Palau ab una capella dedicada al gloriós Arcángel Sant Miquel, patró de la justicia; qual palau engrandian un tros cada any segons eran mes bonas las anyadas.

Y esdevingué que un dia lo atzar hi portá á tres princeps, que tot cassant, cassant havian vingut d' unas llunyas terras, y 'ls quals molt admirats estavan de veurer á tres donzellas solas en aquella fértil y privilegiada terra, que mes semblava un paradís habitat per ángels que altre cosa.

Y efectivament, era tot tan bell! semblava que la terra contenta de veures habitada s' havia deixondit y tot treballant procurava engalanarse ab sas mes hermosas galas: la naturalesa tota semblava pendrehi part; lo sol brillava ab incomparable resplandor, graciossíssimas y majestuosas cascatas que 's trasformavan en rius, rebotian sa blanca espuma contra las espadadas rocas, que ab aquella frescor concriavan bellíssimas herbas marinas y nevadas flors de lliris d' aygua que causavan un efecte sorprenent: los arbres semblavan centenaris y per tot arreu se veyan prats cuberts de flors, y camps sembrats de verdura; de cants d' aucells, no cal dir si n' hi havia, puig com totas las demés cosas havian prosperat, de tal manera, que res mes se veya entre lo brancam dels arbres que la sua bellugadissa, omplintne lo espay ab sos festius y alegres cants.

En quan á las donzellas, en lloch de envellirse ni enmalaltirse per eixos treballs, estavan mes bonas, mes robustas, mes bellas y tendras cada dia; puig que gosavan d' aquell inefable benestar y d' aquella incomparable tranquilitat de la que sols gosan y que no mes coneixen las ánimas justas y puras.

Aixís fou que los prínceps restaren molt enamorats cadescun d' una de las agraciadas donzellas, per lo que ho declararen á la mes gran que semblava que era la que feya de mestressa.

Mes ella respongué:

—Ningú no 'ns mullerará que no haguém acabat lo palau ab nostre treball, que nostres gra-

ners no sian ben plens, nostres cups á doll no rajin, ni que no sia enterament conresada tota la terra del nostre regne: aixís com tampoch espós no haurem que no haja en sa manera trevallat, puig lo desenfeynament es lo pare de tots los vicis, y per ell havem deixat la habitada terra y 'ns havem agomboyat en aquest erm.

Los tres princeps s' en anaren tots avergonyits; perque ¿que havian fet ells tota sa vida? res: ni havian mirat lo bé de sos vasalls, ni havian exercit la caritat de la manera que 's deu, ni havian donat bon exemple ab sas costums, ni 's distinguiren per son valor y prudencia en las batallas, en fi res havian estudiat ni fet en sa vida que 'ls pogués aprofitar y tres donzellas, solas ab la sua ignocencia, virtut y activitat, havian convertit un erm en un deleitós paradís.

Passaren mes anys; sentadas las tres donzellas en mitj d' un prat teixian garlandas mentres los tendres anyellets pasturavan, quan de sobte, vejeren al lluny del lluny arrivar á los tres princeps que las habian visitadas anys enrera: no vestian ricas galas com la primera volta que hi anaren, ni eran joves y gentils com alashoras, tenian lo rostre ple d' arrugas, grisats los cabells y enmorenida la cara, mes ab tot y això respiravan un ayre de grandesa é inefable benestar que estavan molt lluny de tenir la primera vegada, y ademés semblavan mes robustos y fornits. Atansárense á las donzellas que cubertas ab sas blancas túnicas de llí, y coronadas d' euras sas hermosas testas, esperavan.

Un d‘ ells avansá y agenollantse devant la gran: —Princesa, li digué: vostres graners ja son plens, rajan á dojo vostres cups, vostra casa es acabada, y vostres camps sembla que la ma de Deu los beneheixi ¿voleu donarme per esposar vostra germana?

—Y que has fet tu pera mereixerla?

—Set anys só lluytat ab gent estranya pera llibertar de enemichs á ma patria, set anys que no he dormit en llit, ni menys he menjat en taula, que he tomat pluja y neu, y vents forts y soleyadas.

—Benvingut sias guerrer, pots esposar ma germana.

Llavors s‘ hi atansá lo segon y diu:

—Vostres graners ne son plens á dojo, vostres cups rajan, vostre casa es acabada, y vostres camps son tan bells, que Dèu sembla ‘ls cultiva ¿voleu darme per esposar á vostra hermosa germana?

—Y que has fet tu per mereixerla?

—Jo, no so lluytat com brau guerrer com lo princep mon germá, mes lo he anat seguint per tot, curant als ferits que al camp quedavan, enterrava á tots los morts, per mi tots eran iguals fins los de diferents creencias y rassas, y quan remey no tenian, de Dèu los hi parlava y procurava convertir als que no ho eran á la religiò cristiana.

—Ben vingut sias apóstol de la fé que Dèu ensenyava, tu mereixes viurer aqui y esposarás la mitjana.

Y atansantshi lo ters á sos peus s‘ agenollava:

—Princesa, princesa bella, tot está ja com vos voliau, per vos també jo tots aquets anys treballava, ¿voldriau, donchs esposarme?

—Y que has fet tu per mereixer habitar en aquesta terra benhaurada?

—Jo he estudiat set anys, nit y jorn, sens may pararne; jo se la historia del mon y las lleys que 'l regentavan; se quins han sigut los millors reys; he estudiat las costums dels pobles; he procurat combinar la rectitut ab la indulgencia, la justicia ab la clemencia, é imitant als reys virtuosos, so procurat donar lo millor exemple possible á mos súbdits, puig de dalt es d' ahont naixen las corrupcions y vicis ó las virtuts: so protegit las arts, la industria y lo comers, y mon regne ha prosperat com vostres benehits camps.

Tu ets digne de regir aquí; per mon espós jo t' acepto, perque aixis juntadas la ciencia ab lo valor, lo treball y las virtuts cristianas, pot arrivar á ser aqueixa terra un veritable paradís; que may s' esparrami una sola llavor d' enveja, ociositat ni cap altre vici per ella, puig la mala semensa fructifica molt mes haviat que la bona y pren molt mes increment: visquem sempre com á bons germans, avinguts, practicant la caritat y totas las demés virtuts cristianas, y que may ningú que estiga despossehit d' ellas, puga entrar en nostre regne.

Llavoras posaren los soldats del princep valent al vol del Regne de la Felicitat pera que no hi deixessen entrar á ningú que no tingués los mérits que 's requerian.

Com la nova de tanta ditxa s' estengué per tot lo mon, molts foren los que hi anaren pera ficarshi; mes los vassalls del princep sabi que tenian lo dó de llegir y veurer dins del cor de las personas, los senyalavan als primers, que á cops de ballestas d' allí los allunyavan: al veurer aixó, molts procuraren mostrar en sas caras la bondad, que tant lluny tenian de son cor, mes com ja havem dit que los ulls d' aquells faels soldats penetravan fins á lo mes fons d' ells, de res los hi servia la hipocresía pera entrar en aquell lloch, y aixís fou, que sempre, eternament visqueren felissos tots los que allí entraren, puig la mala semensa no pogué ni podrá may entrar en lo Regne de la Felicitat.

LA CREU DE CAPS DE MORT.

Bigas!.. veus aquí un nom que per molts será vulgar y poch poétich, mes que pera mi enclou un mon de poesía y de recorts: allí, allí está la casa ahont nasqueren y moriren los meus avis, allí tots los sitis que han nodrit mon cor de fé, d' encant y d' amor á las costums y á la llengua de ma terra, allí s' hi troba tot pera mí, allí 'm veig lliure y felís com la mes lliure, allí 'n veig de cel fins ahont puch allargar lo vol de la mirada. ¡Oh terra meva ben volguda! benhaja la tranquilitat ab que confortas á ma ánima, per mil pesars abatuda y atribulada, ab quin gust passaria jo en ton sol estimat lo que 'm resta de vida!

¡Com recordo aquells temps en que esperava ab tanta ánsia á que vingués la primavera per poderhi anar! l' alegria que tan sols al veure las pinedas y alzinars que 's trovan avans de arribarhi ja tenia; quin goig al travessar lo Tenes per ahont tantas de vegadas enjogassada nina habia passat, y quin pler mes dolcíssim al ovirar las blancas parets de ma estimada casa! no

puch pas dir lo que pera mí allavoras passava. Al entrarhi s' aparexian ja á mos ulls mas estimadas aurenetas qu' entrant y sortint ab son vol rápit, lleuger y capritxós, y ab sos festivols cants, parexia que 'm donavan la benvinguda: allí hi havia també en mitj de las teuladas los nius de las pardalas quals petitets jo amanyagava ab tota l' alegria del meu cor: tot seguit me 'n anava á la part del derrera á saludar á l' alzina que cubreix ab sas brancas la finestra de ma cambra, á lo torrent que passantne per sos peus, tot ombrívol banya las rocas que serveixen de fonament á la casa, després á lo prat que ab mes flors que no pas herbas s' esten á un costat, á lo bosch que 'l segueix fentne costeta ab tanta espessetat de brolls y matas, que quasi no pot entrarshi, y al altre cantó lo antich y negrench pont, y las gemadas quintanas. Tot quan á mos ulls se presentava era hermós, bonich y ple de bellas recordansas; al últim ma vista instintivament com si al cor li faltés alguna cosa se dirigia cap á un serradet ahont al cim hi ovirava la Esglesia ab son campanaret punxagut y la Creu al cim dominant tot lo terme. Llavoras ma ánima s' omplia de santa unció, y sens adonarmen sortia de mos llavis un prech al Sant patró del poble, que 'm feya 'l pler de permetrem tornar á veure tan estimada terra.

Pesars y afanys me 'n han privat per molt temps d' anarhi, mes com tot lo d' allí te per mon cor tan alta estima, permés me será al menys parlarne, contarne un fet que anys fa que hi succehí, y que demostra que las santas

creencias no son encara fugidas de nostra terra.

Pujant la costa de la esglesia, se crehuan los tres camins que hi donan en lo cantó de la paret del cementiri adossat á la esglesia, en lo qual com á mostra del lloch, y recordansa del que som, hi ha una creu feta de caps de mort.

Donchs bé, vivia en lo dit poble de Bigas, un matrimoni felís en sa pobresa, y que com tota la demés gent del terme, queya, com se sol dir, de bondad y de honradesa; allí no hi ha richs, mes tampoch hi ha pobrissalla, y tothom s' ajuda tant en los travalls que pareix una sola germandó; ja hi pot haver malalts en una casa que tots hi acuden á ferlos la feyna, ja hi pot haver necesitats que tothom hi acut á ajudarlos. Lo matrimoni de que parlo, era un dels que mes cumplian tan sants preceptes, axís era que eran molt estimats, y hauría estat la séva felicitat complerta, si no fos estat la mala índole que un fill que tenian demostrava; si 's feya alguna malesa á estudi, de segur que 'n Feliu n' era l' esca, si 's capulava la vianda d' algun camp, era ben segur que al averiguarho 's trobava que havia sigut en Feliu l' autor; si s' havia fet mal á alguna vinya, eran també los borrechs que guardava 'n Feliu los qu' ho havian fet. Veyent axó y que nos volia fer al art del pagés, los seus pares, tots apesarats, tractaren de donarli ofici, per qual motiu lo posaren d' aprenent fuster á Figaró; mes al cap de poch temps lo mestre fuster los hi torná, per que no 'n podia fer res. Lo seu pare comensá á capficarse, caygué malalt, y un dia que 'n Feliu era á festa major al Ser-

rat d' Ocata, 's pitjorá de tal manera que fou menester donarli los Sants Sagraments: bé anáren á avisar á 'n Feliu tot desseguida, aquest volgué acavar lo sarau: quan va arrivar á casa seva, son pare ja havia perdut la paraula y sols li doná una mirada que ab tot y ser tan dolent 'n Feliu, li entrá fins al fons del cor: eixa mirada fou l' última que llensá 'l bon home; al cap d' un xich ja era cadávre.

Per alguns dias 'n Feliu se portá bé ab sa mare; la cuidá y li tingué bon respecte, mes després tôrná á s' antiga vida; la pobre dona li deya com no tenia res pera donals per menjar ni á ell ni á sa filla, si ara que ell era gran y la única y natural ajuda de la familia, no treballava; l' únich que á tot aixó responia, era que venguessen los pochs trastos que tenian, y pera donar l' exemple, 's vengué totas las eynas que sos pares ab moltas economías havian pogut comprar: res havia estat lo mal que fins allavoras havia fet en vista del que va fer d' aquesta hôra endevant; á voltas estava setmanas sens atansarse á casa seva, ningú sabia lo que feya ni ahont anava, mes sa mare d' aquella hora endevant fou acomesa de mortal tristor, y quan hi anava son fill restava una estona com espahordida y consirosa com tement alguna desgracia.

Un dia que n'Feliu anava á missa, al ser al cap demunt de la costa vegé que havia caygut la testa de mort de dalt de tot de las que formavan la creu que á la paret cantonera y á una regular alsaria hi havia, quedant tota capulada.

Quan aixó succeheix, se treu un altre cap del oementiri y se posa en lo lloch del caygut: aquella volta hi havian posat una testa de blanca ossamenta, com que no fes molt temps que hagués estat soterrada: al veurerla 'n Feliu instintivament quedá parat, sentí una cosa estranya dins son pit, y sens esma de moures d' allí com si li haguessin clavat, ab los ulls fixos en aquella testa, poch á poch li semblá que las concas buidas de la closca s' anavan omplint, omplint, fins á formarshi uns ulls que li llensaren una trista mirada; 'n Feliu, esgarrifat, y erissats los cabells, s' entrá mitj corrents dins la església. Passaren dias y dias, y 'n Feliu no sabia com, mes se trobava que sempre feya cap á la paret cantonal del cementiri, y trobava sempre los ulls d' aquella testa esguardantlo á ell: lo senyor Rector, qu' era un sant home, al saberho se dirigí á 'n Feliu pera convéncel de que aquella alucinació era, pot ser, un cástich de Deu y un avis pera que 's corretjís de sa dolenta vida, mes lo minyó ab tot y aixó anava sent mes dolent cada dia.

Feya un quant temps que la gent d' aquell poble tan bo y tan tranquil estava temorosa y desassossegada; ningú gosava á anar gayre de nits, puig ja havia succehit moltas vegadas las que plegavan vespre de mercat, que 'ls hi sortia un home, punyal ó pistola en ma, y al que ningú coneixia per anar embolicat ab sa manta, y 'ls robava tot lo que portavan; l' un dia 'ls sortia al pla de la Creu, un altre á la Vall-roja, un altre á la Vall-blanca; semblava que 's mul-

tipliqués, puig per tot se trobava, per lo que vejeren qu' era inútil cambiar de camí; molts van dir que això era algú que sabia del art de bruxeria, altres sospitaren la veritat; si eran tres ó quatre que anessen junts ja no 's veya lo tal home, per lo tant no podia ser certa la primera sospita, ó sia de que fos art de bruixeria, pus en aytal cas lo mateix haguera sortit que fossen un com que fossen una dotzena.

Un vespre, estant la mare y la germana de 'n Feliu filant en lo llindar de la porta, passá un minyó d' unas casas vehinas y 'ls digué:

—¿Sabeu que lo Ton ha sigut robat quan anava á portar los diners de la contribució, y ha sigut ferit al volerse defensar ¿heu sentit aquell tir? donchs bé, no era de cap cassador, sino d' una pistola que lo Ton ha enjegat á lo lladre; ara jo me 'n hi vaig.

Y lo minyó apretá á corre sens adonarse de l' impressió que sas paraulas havian fet á la pobre viuda. Jo no sé com es, pero succeheix que quan passa alguna cosa estraordinaria se sap tot desseguit per tot lo terme, ningú diria sino que 's lo vent lo qui tramet la nova; may se veu ningú á la casa de l' altre á no ser que 's necessitin, las casas son á bona distancia l' una del altre, y ab tot y això, no passá un quart d'hora que á totas no sapiguesen lo del tir de pistola; mes ara en lloch de mirárso ab tanta indiferencia com fins allí, resolgueren donar una batuda per tot lo terme, comensant per tocar á somatent.

S' havia ja fet de bella nit, la mare de 'n Feliu sentada prop la llar, tenia lo fus entre sos

dits mes sens que li fes donar cap volta, sa filla sentada devant d' ella, tirava de tant en tant un buscayot al foch; aixís estavan las duas sens dir una paraula, estremeixentse al mes petit soroll que de part de fora vingués. Trucaren á la porta, mare y filla 's miraren plenas d' ansietat y d' esglay: tornaren á trucar ab mes forsa que l' altra vegada, la noya llavoras tota tremolosa, la va obrir y entrá 'n Feliu; sa mare llensá un crit d' alegría, mes prompte son rostre espressá lo mes gran temor; 'n Feliu duya 'ls cabells enterament escabellats, lo jech mitj caygut, y sa cara groga y esfaraida feya por.

—Mare, digué, doneume tot seguit algun diner, alguna roba, que me-'n vaig per sempre.

Sa mare s' hi atansá plena d' angunia, y agafantse á son coll,

—Fill, li digué, ¿perqué 'm vols deixar?

Mes al mateix instant 'n Feliu feu un moviment pera desferse dels brassos de sa mare, y al ferho deixá en descubert una taca de sanch que fins llavoras los plechs de la mániga havian amagat: la viuda llensá un crit d' horrorosa angunia, y caygué com morta en terra. La noya 's tirá demunt de sa mare ab lo bras estés en vers lo seu germá, dihentli:

—¡Assassí, tu has mort la mare!

En Feliu sortí de casa seva boig, desesperat y sens darse rahó de lo que 's feya, son mateix trepitj lo espantava, las brancas dels arbres al tocarse las unas ab las altres al impuls del vent li cridavan: «Assassí, assassí, tú has mort ta mare;» las campanas brandant á sometent re-

petian també eixas paraulas; ell volia fugir, y com mes caminava mes aprop tenia la veu de la campana que li cridava «Assassí, tú has mort la mare.» Per fi, cansat mes d' esprit que de fatiga, 's deixá caure en terra procurant taparse las orellas per no sentir aquell só; aixecá 'ls ulls, y 's trová devant per devant de la creu de caps de mort: la testa blanca 's destacava molt mes que las altres, y ab la foscor de la nit feya basarda 'l mirarla; 'n Feliu fixá en ella sos ulls, y un crit que d' esglayat no pogué passar de sa gorja, demostrá l' espant que d' ell s' havia amparat; aquella mirada del cap de mort no era trista y compassiva com las altras vegadas, sino terrible y amenassadora encara com la última que li havia llensat lo seu pare. Frenétich y fora de sí, escalá la paret del cementiri, llumanetas d' esblancahida claror, que anavan d' açí d' allá, passavan per devant sa vista; entre mitj d' ellas s' aixecava una sombra com de figura de persona, sols que li mancava 'l cap: en Feliu sentí faltarli las forsas, y de genollons per terra s' arrossegá poch á poch quasi sens alenar cap al lloch ahont havia sigut soterrat lo seu pare; la terra estava somoguda en lo lloch ahont devia estar lo cap, y un sot que allí hi havia feu coneixe á 'n Feliu que aqueix no hi era; tot ho comprengué llavoras; la testa del cim de la creu era la del seu pare, al que Deu havia permés estar en aquell lloch pera veurer de tornarlo al bon camí que deixat havia; en tant las campanas anavan brandant sens may

parar, y tot lo del cementiri dava mil voltas al entorn d' ell; son cap se desvaneixia.

Al de bon matí de l' ensendemá, lo senyor Rector se pasejava per la galería que circueix lo pati de la rectoría, tot resant en son Breviari avans de dir la missa, quan li semblá veurer un bulto negre en lo cementiri, que desd' allí 's domina quasi tot, y baixant y obrint la porta acomnyat de dos ó tres vehins de las pocas casas que l' esglesia te al entorn, s' en entrá dins lo cementiri ahont restava ancara 'n Feliu estés en terra. Lo senyor Rector procurá á copia de cuidados ferlo tornar en sí; 'n Feliu confessá totas sas culpas, y d' aquella hora endevant fou lo consól y l' ajuda de sa familia. Lo Ton, als prechs del senyor Rector, lo perdoná; sa mare, després de molt temps guarí de sa malaltía, y tots junts visqueren molt temps sent en Feliu espill de joves.

La Creu del cementiri es desd' aquell dia mes venerada encara, de lo que ho havia sigut fins llavoras per la gent de Bigas.

LO GORCH DE LA ENCANTADA.

Era una hermosa nit serena y clara; per la dressera del Castell de Montbuy pujava una donzella, que esferehída del avalot que feyan los esparvers al sentir turbada la seva quietut en aquella hora, mes de una vegada estigué resolta de tornar enrera; mes tantost un pensament, que la dominava sens dupte, fentla desistir, li dava cor pera seguir avant, y pujant, pujant, anava altre vegada cap amunt per aquella espadada costa, sentintse á cada pas punxada per las moltas bardissas y argelagas de que n' estava plena. Per fi ab moltas fatigas arrivá al cim, ahont s' aixecava lo quasi arrunat Castell.

Sols un tros de muralla restava d' aquella antigua fortalesa que tants de setjes havia sostingut, y unas esquerdadas parets que haurian sigut en altres temps las partioneras de las cambras ó salas s' alsavan com feréstegas fantasmas. En mitj de un pati s' hi veya encara la capella renovada alguns anys desprès de la deshabitació del Castell; al costat de ella hi havia com duas cambras que miravan á sol ixent, que ser-

vian de sacristía; seguint en filera recta envers ponent 's trobava altre tros de muralla, desde la qual se veya Caldas, Senmenat y un bon tros de plana del Vallés.

Quan la donzella fou arribada al Castell, travessantlo pel mitj, passá per devant de la Capella y prengué per eixa muralla, fins á trobar á sa ma dreta una cambra que sencera 's conservava en mitj, dels enredochs: brillar se veyan per entre sas clivellas las flamas de la llar que encesa estava encara. Batia fortment lo cor de la donzella, y duas ó tres vegadas alsá la má pera trucar y altres tantas tornali á caure sens esma pera ferho: mes al fi, tement mes la soletat que la rodejava, que tot lo que li podia succehir, tremolosa y esglayada tustá la porta.

Una veu cascada y regullosa va preguntar:

—Qui hi ha?

—So una pobre donzella, respongué, que vol consultar un cas á vostra gran sabiduría.

S' obrí la porta, y á sos ulls va presentarse la cambra mes estranya que havia vist en sa vida. Al cap de vall las rojas flamas s' aixecavan fins al sostre formant remolins de foch pel costat de la negre marmita, tan grossa, que s' hi podia courer menjar per trenta cavadors: al seu costat y ab una gran llosa á la ma, s' estava sentada la bruixa que lo Castell habitava, vella, seca y arrugada; sos cabells curts y escabellats li queyan demunt dels ulls y per las galtas, gruixuts y erisats com los del senglar: als seus peus hi jeya un gat grossissim, que tan bon punt veje á la donzella va esterrufarse tot, llansantli

ulladas que res de bo volian dir. A derrera de la bruixa y demunt d' una taula plena de pots y ungüents, hi havia un cor que á la donzella li semblá haver sigut de persona humana; estava tot clavat d' agullas (que segons lo dir de la gent ab cada una d' ellas al clavarla, havia causat un dolor á aquest ó á aquest altre) y xiulant com una boja la óliva donava salts desde la taula á lo cap de la bruixa que molt contenta semblava que estés de aquestas caricias, y treyan lo cap, per fi, de tots los recons y clivellas de las parets, una munió de llargandaixos, serpetas y altres animalots per lo estil. Esgarrifada la pobre nina hauria volgut tornarsen, mes ja no hi era á temps; s' havia tancat la porta derrera d' ella.

—Que vols? va demanar la bruixa.

Y ella que ni á alenar gosava, respongué:

—Jo so una pobre nina á qui un galan tirá amoretas en las derreras balladas, y venia á consultarvos... si fora cert que ell m' estima.

La bruixa la mirava ab sa rialla de diablessa y lo gat y la óliva freturosos semblava que esperessen sa resposta per veure si devian ó no devian alegrarse.

—Ahont es ton aymador, ó ahont se podria trobar poch mes ó manco?

—Demá á las nou ó deu horas de la nit ha de estar de tornada de Centellas ahont á anat á trajinar feixinas.

—Saps per quin camí passará? Torná á preguntar la vella.

—Per las serras de Berti, sobre Riells. Respongué la espantada nina.

—Dónam lo llibre que hi ha demunt la taula digué la bruixa, y com si aquestas paraulas haguessen dicidit la qüestió, óliva, gat y llargandaixos comensaren á cridar y á saltar ab tant extrema alegria que ella no sabia que pensarne.

Entre tant la habitadora del Castell posada á la porta y tenint en sas mans lo llibre, feya com que 'l consultés, mirava las estrellas, tornava á llegir mormolant no se que cosa. Per fi, després de molta estona, li digué:

—Has dit que lo teu galan demá á las deu de la nit passará per las serras de Berti, per demunt Quintanas ¿no es veritat? pus be, si vols saber si t' estima, tens de anar al Cementiri de la dita casa y de allí cullirás aquestas tres herbas: Salabruga, Ridolta y Centaura.

—Oh! tot lo que volgueu, respongué la esglayada donzella, tot menos anar al cementiri dels Orats!

Una tradició deya, que malehit un dels antepassats de aquella casa per una molt gran culpa, tota la seva descendencia, en cástich, tenia un dels seus fills boigs, qui al morir tenia que ser enterrat en un cementiri que en la dita casa feren per no poderho ser en lo comú, y deya també, que tots los que d' ell cullian alguna herba, locavan.

La bruixa no 's deixá convence per las rahons ni los prechs de la donzella, que tingué que prometer que hi aniria, si us plau per forsa segons los gestos amenassadors de la vella y sos companys. Y embolicantse la bruixa ab son mantell

negre y encenent en la llar una teya rehinosa agafá á la donzella per la ma, dientli:—Anem.

Al trobarse fora de aquella estada, paregué á la donzella que lo cor se l' hi aixamplava; á sa ma esquerra blanquejavan com un remat de cabras escampadas las casas de San Feliu del Pinyó: un sospir pujá del cor als llavis de la donzella y d' ells lo arrebasá 'l vent; ella hauria volgut fugir, mes la ma de ferro de la bruixa li estrenyia fortament lo puny. Entraren en las cambras del costat de la Capella, y apartant entre las duas una grossa pedra que parexia enmotllada á la paret, aparegué la boca, d' una cova, moltíssim baixa de sostre y que anava devallant per la montanya. Per eix camí subterrani ficárense la una derrera l' altre, com que sa estretor no 'ls permetia anar de costat. Axís com devallant anavan, trobavas lo sol humit y relliscós; un vol de rats penats revolotejant entorn la teya, tantost los deixá sens llum; y per entre 'ls forats de terra, del sostre y de las parets, bestiolas que allí son cau hi tenian treyan totas esmiradas lo cap, tornantse á amagar á corre cuyta; lo fum de la rehina aixecantse fins á la baixa volta y per lo ámbit del estret camí quasi las ofegava, y de tant en tant al trovar una de las moltas giragonsas que lo camí feya, tenian de correr ab tot son delit per no perdrer l' esma al quedarse sense llum. D' aquesta manera caminaren moltas horas, y tan afadigada 's trobava la donzella que duas ó tres vegadas tingué la boca oberta pera demanar á la vella que la deixés seure, mes altres tantas desistí de ga-

nas de veures fora d' aquell lloch y de por que al recolsarse á la paret no la pessigués algun animal d' aquells.

Al últim la bruixa s' aturá, y movent la teya d' un costat al altre pera avivar la flama, aixís parlá:

—Agenollat, agenollat devant las ossamentas d' aquells sabis que habitaren lo castell vuy dia nomenat Torre dels Rocaforts; ells son los qui m' han ensenyat lo noble art de la Astronomía, per ells som llegit ton destí en las estrellas y á ells ho pots agrahir si arrívas á saber lo que tant desitjas: y dihent aixó mostrava á la mitj morta donzella caps de mort y ossamentas dels moros (segons ella deya) que en la Torre havian habitat. Moltas esclamacions feya á cada fragment de cos humá que recullia, posantlo ab gran veneració demunt d' una especie de pedrís fet de la mateixa terra que al capdevall del camí subterrani hi havia.—Després que hagué fet tot aixó, girantse á la nina li digué:—Se t' obrirá la porta d' aquest sagrat lloch y 't trobarás á la gran portalada de la Torre, davant d' ella hi ha un camí, lo qual seguirás fins á trobar lo riu Tenes, que travessarás á peu descals; quan sias á l' altre part, camina envers lo Nort, travessarás lo sech torrent que 's troba, per ahont empendrás ta via, pujant despres per una costeta que hi ha á ma esquerra, y seguirás lo camí que al cap demunt hi ha; ell te portará á un' altre torrentera que travessarás també com la primera, y que com aquella també té una costa á ma esquerra; fes via cap avant per ella, que

aquell camí no l' has de deixar fins que á la dreta trobis un gros barranch, y al altre part d' ell, veurás blanquejar una casa tota rotllada de xiprers; allí tu deus anar avans de las deu horas d' eixa nit, y allí esperarás á sentir los crits dels Duchs y las riotas de las Cabrassas. Allavors, trencant un brot de Ridolta del cementíri dels Orats, dirás:

Madona del castell, madona aciensada
diheu si es cert ó nó que só d' ell estimada.

després cullirás la Salabruga y farás lo mateix é igualment ab la Centaura, las que guardarás cuidadosament en ton pit, y me las portarás demá avans de que ixca 'l sol: quan açxó hajis fet, seguirás per la serra de Berti ahont trobarás lo teu galan; si al veuret fuig, senyal que t' ha enganyat, y allavoras ab aquestos tres brots que 'm durás y ab lo meu art, jo faré t' estime de debó. Y donantli una vareta:—Guarda aquesta arma, li digué, que aixís te guardará dels Llops com de malas personas: mes lo que te encomano sobre tot, es que no te 'n anesses pas envers aquells dos turons que forman en son recolze com una mitja taronja, los quals son al cap de vall del camí que tu deixarás per dirigirte á Quintanas; si no ho fas aixís, de res te valdrá ni lo que has fet, ni lo que fassas:—Y una rabia reconcentrada retratavas en sos ulls al parlar de aquells dos turons.

La donzella ab apagada veu, li prometé que així ho faria tot com li havia ordenat, y allavoras, amenassantla la bruixa encara, que d' ella

's recordaria si no ho feya, la tragué d' allí dins mitj desmayada.

Ja era hora: al sentirse besada per lo aire pur obrí sos esmortuits ulls y 's trobá á la porta de la Torre dels Rocaforts. Lo sol havia já passat lo mitj dia, mes brillava encara ab tot esplendor; ella 'l contemplava com á una cosa estimada y que 's creu no veurer may mes, mentres respirava ab afany lo aire fresch y pur de que tanta falla 'n tenia: menjá una mosta de ginjols y refrescá sa boca ab la aigua que al peu del ginjoler brollava, y revinguda ja ab tot això, emprengué la caminada que feya ja mes per por á las amenassas de la bruixa que tan mal feya als que tenia odi, que per altre cosa. Y camina que caminarás, arrivá á aquella baixada del single que devia conduhírla á Quintanas, quan ja llustrejava. Cansada y tornantli aquella gran por, que feya vint horas apenas la deixava, va sentarse tota desconsolada mirant la casa malehida: si hi aniré, si no hi aniré pensava; quan girantse en vers aquells dos turons com mitja taronja que al cap de lo camí hi havia, li semblá ovirar una ténue resplandor: moguda per la curiositat (que ja no havia de ser dona) s' aixecá tot caminant cap allí unas deu ó dotse passas, al cap de las quals trobá una mata de hermosísima Ridolta que ab sos botons vermellenchs guarnits de envellutada y blanca ploma pareixia dirli:—Cullme, cullme. Y si ho faré y si no ho faré, ella que 'n trenca un brot. Tot just en los dits lo tenia, quan veu una jemada mota de Centaura ab sas floretas vermellas ador-

nadas de verdas fullas, que pareixian un pomet de boscatans clavells: y si 'l culliré, si no 'l culliré, ella que 'n trenca un brot.

Resolta estava á no anar al cementiri dels Orats; massa havia patit en aquellas horas: trencaré las herbas de aqueix camí, pensava, per que ¿com sabrá la bruixa que de alla no son? fet aquet determini seguí avant per veurer de trobar la Salabruga, la sola que li mancava: y tot caminant, caminant en vers la fondalada dels dos turons als quals ab tot no 's volia atansar per por, y per haberho aixis promes, trobá una flor hermosísima que pareixia un lliri blau, y tan li va agradar, que la cullí, y al ferho li semblá sentir com un ay! y se li desfullá: trobantne un xich mes avall un' altre, feu lo mateix, y se li marcí tot desseguida sentint també un ay! com en la primera.

Y tot cercant la Salabruga, baixant anava sens atalayarsen tan sols, envers aquell lloch ahont tan li havia encomanat la bruixa que no s' hi atanses. Y arribada que hi fou, li paregué com que 'ls canyars al ser moguts per lo aire produhian sons armoniosos; curiosa la donzella entremitj d' ells se ficá, y presentárseli va devant sos ulls lo Palau mes hermós que esmaginarse 's puga.

Inmensas salas encatifadas de flors blancas y grogas, las parets d' Eura y Arinjols que ab sos penjoys de vermellenchs raims li donavan un cert aire hermos y fresch, com esplicarse no 's puga; de tant en tant, altíssimas y jemadas pilastras de lliris blanchs pareixian sostindre aquell sostre esmeragdat.

Caminant anava la nina per aquell grandios Palau tota esmirada y sens recordarse gens ni mica de sa fatiga, tantas eran las bellesas que á cada nova sala trobava: per fi en una d' ellas ovirá á son extrem, una especie de balcó ó finestra, ahont corrents s' atansá; lo balcó donava á una galeria de lliris blaus com los que en sas mans s' havian marcit poch avans, y ella recordantsen, no gosá á ficarshi de por de trapitjar los de terra y fer malbe los de la paret; mes ab tot, mirant be pugué veurer al dessota de la galeria y estenentse mes enllá, un grandiosíssim estany d' aigua crestallina, y reflectintshi un altre Palau, que tenia també una galeria de la grandor d' aquell en que ella 's trobava ab unas grossas pilastras de crestall tallat, que feyan brillar las aiguas al mourers ab cent variats y vivíssims colors: al mitj del estany balancejava una lleugera y gráciosa nau de filigranada plata, que dos Cisnes blanchs com una tofa de neu pareixian remolcar. Ab prou feinas pogué eixir d' allí la encantada nina, mes no 'n sortí si no pera quedar mes admirada encara.

La sala ahont entrá llavoras, semblava ser la última; era com las altres, d' Eura y Arinjols, sols que lo sostre era de flors de campanetas de molts colors y de tant en tant brillar se veya entre mitj d' ellas, algun estel que al moment al impuls del vent, deixavan ellas en descubert: lo sol era tot sembrat de blancas Margaridas. Y dos rechs que naixian lo un en la font que allí hi havia, y lo altre dels lliris d' aigua ab la pilastra del mitj, cada un dels quals eran una

cascata, y anavan á parar á l' estany, corrian graciosament refrescantlas y adornant aquell lloch ab sos peixos de platejat ventre, esquena de rubins, y esmeragdas, ulls de perlas negras y aletas de turquesas. Aquesta hermosa pilastra de lliris formava per dins com una cova, dins la que 's ficá la donzella poguent desde allí acabar de veurer lo demés de la sala.

Al extrem y derrera de la font, qual pica era una grossa y bombada esmeragda, una jemada Alsina de fullas de vellut y aglans dauradas graciosa y ergullosament se destacava.

Desde son amagatall tot això ovirá la donzella, aixís com també unas mitjas taronjas d' or que de tant en tant y per entre 'ls Arinjols y Gallets se deixavan veurer; mes gran fou sa admiració quan de dins d' ellas vejé sortir lleugeretas aus que descrivint un cercol per la sala, s' anavan á posar demunt la alsina, de la qual y sens saber per ahont ne devallá una de hermosísima de virolat plomall que 's ficá dins la pica d' esmeragda, seguida de totas las altres.

¡Qui podrá descriurer la sorpresa de la nina al veurer sortir d'aquell bany, en lloch de la au, una bellíssima dama mitj coberta ab sa negra y abundosa cabellera, ab un vestit de fina glassa tot cobert de perlas d' aigua y una estrella al mitj del front! Totas las altres com ella 's convertiren en enciseras ninas. La primera 's recolsá en la alsina, posant sa blanca ma sobre la esmeragdada font, las altres la rodejaren ab provas de veneració y afecte, mes, sobte, una d' ellas girá lo cap en vers ahont estava la don-

zella, la que 's descubrí ab lo moviment qu' havia fet de sospresa.

—Una estranya: digué.

Y,—una estranya: Repetiren las altres.

Llavoras la regina feu atansar á la donzella preguntantli, qui era y lo que allí cercava. Obrí ella sos llavis pera respondrer quan la Fada digué.

—Calla, sento cridar als Duchs y riure las Cabrassas la mala bruixa del Castell haurá fet alguna presa: correuhi algunas de vosaltres á veure si la podreu salvar.

Un fret glacial s' ampará dels membres de la pobre nina: tantas maravellas li feren oblidar á son amat y ara 's trobava en que segons podia presumir per aquellas paraulas, ella l' habia posat potsé en perill. Ab un santiamen s' agenollá als peus de la dama, mentres sis ó set de las fadas ficantse dins la esmeragda tornárentse Falsiotas, Tortras y Roquerolas, y fendent lo espay per sobre 'l single de Bertí s' en escamparen, en tant que la donzella contava lo que ab la bruixa li habia passat, y lo motiu de trobarse en aquell lloch. La fada li digué.—Si atreta per nostras hermosas fillas, que en forma de flors blavas lo camí engalanavan, no haguesses vingut aquí, ay! de tú; ay del teu amant! Tens de saber que al guardar en ton pit las herbas de aquell fossar, haurias locat, y boja que foras estat, al trobar lo teu aymador, que lluny de tu haguera fugit, al veuret de aquella manera y en aquell lloch á tal hora, li hagueras clavat la enmatsinada vareta al mitj del cor, que tret de son séti

per los Duchs y las Cabrassas, l' haurian dut á la bruixa que n' haguéra fet lo mateix us que aquell altre que en sa cambra has vist. Y quan tu li hagueres portat los tres brots que 't demaná, ab aquella mateixa arma t' hauria mort, puig que per volar de nits péls aires montada en la escombra, ha menester sanch de una donzella orada.

Encara acabat de parlar no havia, quan entrá per entre las campanetas del sostre una ensagnantada Falsiota:

—Sanch, sanch, cridaren totas, cullint á la au que mitj morta havía caigut en terrat y ficantla dins de la pica.

—Es flor de lliri, es flor de lliri, digueren al véurerla en sa verdadera forma.

—¿Qué ha succehit? li preguntá la Regina:

—Un donzell, respongué flor de lliri, un donzell habem trobat que tot cantant, ab sas mulas cap á casa seva anava, quan un vol de Cabrassas perseguintlo l' empenyían en vers Quintanas y com la nit es la mare de la por, lo pobre jovensel tot fuguint allí 's dirigia; jo 'm so posada devant seu parada y ben apropet pera ferli venir ganas de cullirme, com de fet ha sigut aixís: llavoras he alsat lo vol cap aquí y me so tornada á parar, ell ha vingut pera cullirme: y jo com la primera vegada aqui 'm so anat atansant: mes al atalayarse de la meva art y manya, los Duchs, cridant espantosament, sobre mi s' han tirat per devorarme, y jo 'm pogui salvar entre unas espessas bardissas en las quals ells no s' han pogut ficar, y las que han ensagnantat

mas alas. Y mostrá sos blanchs y tornejats brassos plens de sanch.

—¿Y qué es d' ell y de las altres companyas? torná á preguntar la Regina:

—Ben malament están també: la pobre Perla d' aigua al veure lo méu perill y mon cansament ha pres mon lloch, y molta por tinch que d' ella no 'n fassan presa:

Al ourer eixa nova, la regina de las fadas, colpejá son nevat si castigant ab gran desespero sos hermosos cabells.

—Oh perla d' aigua! ma hermosa perla d' aigua, ¡quí cubrirá de perlas nostres glassats vestits! y tú, diu enujada dirigintse á la nina que ni á respirar gosava, tú qu' aixís perts á los que estimas com als que 't fan bé, tú qu' ets la causa de nostra desventura, no 't valia mes desconortada y mal nascuda donzella, donar temps al temps, y contentarte ab lo que 't donavan sens ficarte en res mes, que no ser la causa de tants perills y desgracias!

Més en aquell instant, una lleugera Roquerola entrá y ficantse de correguda dins la pica, salpicá ab la punta de sas aletas los vestits de las fadas de bellíssimas perlas d' aigua.

—Es ella, es ella, cridaren totas joyosas, es perla d' aigua.

Llavoras li preguntaren per las altres; y ella aixís digué:

—Entre 'ls Duchs y las Cabrassas jo 'm trobava sens esperansa de fugirne, ni de salvar al jovencel, quan Trenas d' or, que m' ha ovirada, ha vingut vers mí, sens temensa al gran perill

que corria; al veure ell las dauradas plomas de nostra hermosa nina, ha corregut vers ella cercant de totas maneras com agafarla; jo cansada com estava, he mirat de fugir de èntre aquellas carnívoras aus, lo que he lograt ab prou d' afanys, mentre la incansable Trenas d' or, jugant y revoltejant entre mitj d' ellas, passava y repassava sens may deixarse agafar, atrayent ab son brillant color que 'ls estels il-luminavan, al perdut traginer; més ab tot y sa llaugeresa, molt temia jo que la perdessim, quan Lira armónica ab sos armoniosos sons la ha cridada, atrayent al mateix temps al jove en los seus canyars, y deixant á las gegantinas aus que rabiosament cridavan.

Una hermosa tortorella de dauradas plomas entrá allavoras ab sens igual lleugeresa y se posá demunt la nevada espatlla de la hermosa regina, allargantli son bech, fins que ella li acostá sos llávis besantla tendrement: ficantse llavoras dins la pica, ixqué una hermosísima jovensela adornada ab llarguíssimas y dauradas trenas, que pareixía devia desvaneixes com una il-lusió, y vá sentarse entre las blancas flors als peus de la Regina fada.

Derrera d' ella, entraren també las altres, seguidas del traginer, lo qui per cada sala que passava, admiravas tan y més que no havia fet la donzella; mes al entrar en eixa ahont juntas las fadas se trobavan, cap cas feu de tot lo que hi havia, aixís com tampoch de la trasformació de sas salvadoras aus, de lo que ni tan sols s' en adoná; ovirat havia á aquella hermosíssima da-

ma que rotllada de las altres estava sota la alsina ab la estrella al mitj del front y lo vestit de perlas d' aigua. Res mes veya que á ella ni res se li endonava de tot lo demés. Parat vá quedarse un moment, mentres una quietut suma deixava sentir lo murmureig de l' aigua y los batiments de cor de la donzella, que freda com un marbre allí se l' hi havia aglomerat tota la sanch.

Lira-armónica entre tant sentada al altre costat de la font comensá á deixar sentir lo dols acort de sa lira de jonchs y canyas guarnida de perlas d' aigua.

Per fí, atansantse lo jove uns quans pasos en vers la regina li digué:

—¿Quí sou? sou dona ó angel? vos ha enviat lo cel pera salvarme ó sou lo esperit del mal que á mí me vol perdre? Hermosa sou com lo estel de matinada, brilla vostre hermosura mes que 'l sol: oh! aymeume, aymeume, si no voleu que mori als vostres peus.

Las fadas fixos los ulls en sa Regina, esperavan una senyal seva pera coneixer lo que debian fer al atrevit que gosat havia posar los ulls en ella.

La fada allargá son tornejat bras á la esmeragdada pica, ahont se ficaren totas junt ab ella mentres lo jove ab son desespero de genolls en terra y cubrintse ab las mans sa cara, cridava sempre.

—¡Aymeume, aymeume per pietat!

Com si fos lo ressó de eixas paraulas se sentí

un ¡ay! y la desditxada donzella caigué demunt las nevadas Margaridas, mes blanca que ellas.

Un raig de sol calentantlo tebiament deixondá al donzell qui aixecant lo cap, trovarse va á Vall-de-Ros. Mormolava dolsament l' aigua de la font fresca, moviantse los canyars besats per lo oratje, y 'l sol que tot just sortía hi enviá son primer raig á il-luminarlo; los gorchs reflectian las vermellencas parets cubertas de herbas bosquetanas que las enramavan, y una munió de Roquerolas y Falsiotas, donavan ab son cant festiu, la benvinguda al dia. Sobre 'l single pasturavan tranquilament los matxos que havia perdut lo jove la vesprada, fent ressonar las esquellas de su vermella moriscada.

¿Era donchs un somni tot alló del Palau y de las fadas? ¿ó be aquellas aucellas que sobre seu revoltejavan, eran aquells sers hermosíssims que havia vist dormit ó despert?

Buscant com un desalenat alguna cosa ó camí que li pogués donar llum sobre lo que cercava, li semblá sentir un sospir entre las canyas, y atansantshi trobá entre mitj d' ellas á sa estimada sens sentit: s' omplí las mans d'aigua del gorch mes prop, li ruixá la cara y la feu torná á la vida. Y pregunta del un y resposta del l' altre, trobaren que devia ser cert lo del encantat Palau.

Desde aquell dia lo desventurat donzell aná per aquellas fondaladas cridant á la hermosa fada y cercant lo lloch que ella habita.

Y ella, la trista nina, que aixís veya perdut lo seu amor y per sa culpa, corria tambe desale-

nada cridantlo y demanantli lo amor que robat li havia.

Fins que á la fí tement la regina que la bruixa no 'ls trobés per aquellas encontradas, y no passés endevant, lo seu intent, lo convertí á ell en penyal, demunt del que torná á la trista nina en plorós desmay que ab sas llágrimas ha anat enfondint la penya, fins á formar lo gorch que de la encantada s' anomena.

GUILLEM BERENGUER

COMTE D' AUSONA.

I.

Un dels hermosos matins que en lo mes d' Abril enfestan nostra hermosa y beuhaurada terra, sortia de la comtal ciutat un jove cavaller, de aguerrit continent y rostre espressiu y franch; un cert ayre de despit y de tristesa 's llegia en sa cara, y en las arrugas de son front lo cavilós que estava.

Caminava nostre cavaller á la ventura sens fer gens ni mica de cas de las galanas catifas de esmeragda que á tot vol se estenian, ni de las enlayradas montanyas á qui lo sol enviava ab son primer raig, son puríssim bes de amor, sa primera caricia. Relliscavan á sos peus los regalins d' argent anant á donar mes vida y juventut á las ben conresadas terras; lo Besós ab sas ayguas rondinadoras corria avall, avall cap á la mar, com lo fill que no veu l' hora de juntarse ab sa mare, refrescant las gemadas vernedas que al seu costat ufanosas creixían. Mes ell gens de cas ne feya, ¿com era possible que en cor no gastat encara, que 'l baf del vici no havia pogut entelar, jove com era no esbategués

á tan animat espectacle? ¿qué res li plagués y en son cor hi fes niu la tristesa? ¿com era que aquell jove en mitj de tanta hermosura caminés sens admirarla concirós y melancólich?

Guillem Berenguer, que no era altre, desenganyat de las mundanals alegrías y de las efímeras glorias que tant bellas li havian aparegut somniadas, desenganyat del amor manantial per ell sols de pesars y gelosía, penjá sas armas en las parets de sa cambra, guardá sos llors ahont deixá los recorts de son desgraciat amor, y fugí del Palau de son Pare sol y á la ventura sens saber tant solsament ahont endressava los seus passos.

Aixís va anar tot lo sant dia, capficat y sens sentir cansament ni altra cosa, quan ja á posta de sol se trobá caminar per entre duas altíssimas montanyas, en qual fons sentia lo llunyá ressó de un torrent que gemegava al veures partidas sas aiguas per las altas y punxagudas rocas que tractavan de retenirlas.

Pujava Guillem, comte d' Ausona, per la espadada costa plena de pedregam y de estreta via, amenassat de anar al fons del abim que sota sos peus obria la famolenca boca com pera engolirlo: las giragonsas del camí que sempre tornavan pel mateix indret, guanyant empero cada volta una mica d' alsaria á fí de fer accesible la costa, lo arrivaren á cansar de tal manera que s' assegué al peu d' una roca, que estrebava en la cayre del single, miranthi, com si esperés un moment propici pera juntarse ab las altres que en son fons dormian. Allí sentat

contemplava lo fill de Berenguer Ramon aquellas enaspradas cimas coronadas de pins agegantats y de altas y peladas rocas blavencas, y aquellas feréstegas al ensemps que graciosas vessants ahont en mitj de las flors de vivíssims y esplendents colors, las frescas y tendres herbetas degotavan com si cada una tingués en son sí una deu de miraculosa aigua de brillants y perlas. Tot aquell gotam juntantse mes avall, formava cent regalins que devallavan per tots costats al torrent; y al lluny sentias un soroll mes fort, que feya endevinar un gros saltant d' aigua ó alguna sobrenatural cosa. Com que en aquells benhaurats temps la fé pura y senzilla imperava en tots los cors, lo comte d' Ausona feu en son pit la senyal de la creu tot encomenantse á la Verge Maria y al gloriós Sant Jordi, y camina que caminarás, la curiositat li doná forsas pera no cansarse fins á trobar lo punt d' hont la remor eixia.

May havia vist una cosa mes maravellosa; á l' altre part del pregon torrent, ço es, á la montanya oposada á la que ell era, una cascata de una alsada inmensa llensava son devassall de aigua per un jayent de roca de mes de doscents pams d' ample fins á un replá format de la mateixa roca que un xich mes amunt del indret ahont se trobava 'l cavaller rebia las aiguas y las rebatia fentlas, tot gemegant, en deu mil trossos, y aixecant núvols de blanquíssima escuma, que anavan á parar al fons del torrent.

Absort en la contemplació d' aqueixa no imaginada, sublime maravella, no s' havia adonat

de l' altre cascata ó torrent que saltant també de unas espadadas rocas, no baixava per avall com la primera, sino que 's tirava de rebot un bon tros per enllá, com si no poguent tenir la magnitut y majestat de aquella, volgués guanyarla en agilitat. De sobte lo toch de una campana li portá lo recort de Deu, criador de totas aqueixas magnificencias, y agenollantse, la testa descoberta, resá la oració del Angelus, ab tot lo fervor de un cor purament cristiá.

Mes lo só d' aquella campana ¿d' ahont venia? Mirant ben bé per tot lo voltant s' adoná de la segona cascata, dessota la qual li aparegué entreveure unas arcadas dominadas per lo campanar, d' hont eixian aquellas sonoras vibracions, que 'l bruyt de las cascatas esmortia.

Caminant ab tot lo dalit que son cor li donava, aná atansantshi fins que ja al esser ben á la vora y ab tot y la poca claror del foscant, ovirá un monestir bastit en lo replá de una altíssima roca que unia las duas montanyas, y que buyda per dessota, semblava que á lo millor s' hagués de deixar caure daltabaix del insondable abim. Era lo retiro mes agrest y solitari, mes bell y poétich ensemps, que may hagués pogut ni tan sisquera somniarne.

Deu l' havia dut á aqueix lloch; en aquella solitut, donchs, trobaria la pau del cor y la tranquilitat de l' ánima que tan desitjava.

Se 'n hi aná, trucá á la baixa porta del convent, que semblava hagués de esser soterrat á cada instant per las altíssimas penyas que li servian de parets y que demunt d' ell s' incli-

nan. A son picament respongué tot lo ressó de la montanya, y ab pas breu y testa baixa se 'n entrá á aquell sant lloch de retiro. Era'l convent del monjos de San Víctor en Sant Miguel del Fay.

II.

Molts de dias havian passat desde que Berenguer renunciant á lo comtat d' Ausona á favor de son germá havia pres lo hábit de novici devant lo altar, de dessota la roca viva, jas del Rossinyol ó sia de la segona cascata.

Semblava haverse oblidat enterament de tot lo que un jorn lo lligava á la terra; admirava la fortalesa d' aquella aigua que ab son etern degotam convertia en treballada pedra á la mes tendre herbeta, deixá vagar sa imaginació per aquells inmensos boscos y pasmával la grandiositat deaquella fértil y agreste naturalesa, ahont cada dia hi trobava nous prodigis, novas maravellas que li demostravan la omnipotencia de aquell que las havia criadas.

En los dias d' istiu en que lo sol brillava ab tot son esplendor, devant la cascata y entre la brumorosa escuma veya resplandeixe ab tota la galanura de sos vius colors lo Arch de San Martí, y quan la tempesta batia demunt del single sas alas de foch, enviant lo tró per entre espesas y negres boyras, las cascatas, lo torrent, fins los mateixos degotalls tenian un só de terrible y conmovedora bellesa: lo tró aixordant los espays feya ressonar aquellas timbas estre-

mint fins á las mateixas rocas, y á cada un semblava que tot havia de desapareixer per sempre mes, en aquellas soletats profundas y sombrías.

Felís y tranquil vivia l' cavaller, quan lo esperit del mal que may está en vaga, torná á recordarli sas passadas grandesas y sos antichs amors: fora éll, son rival podia conquerir sens cap esfors la ma de la hermosíssima Elisenda de Moncada, la pus bella dama d' aquell temps: ¡ella als brassos de son rival! aixó era mes de lo que podia un jove y enamorat cor. Aquest pensament lo desvetllava y 'l distreya en sas oracions. Prou li havia semblat á ell que en aquella poética solitut no hi podia arrivar cap recort mundanal y que sols á Deu y de Deu podia recordar y parlar aquella eloqüent y magnífica naturalesa. Al trobarse dominat altre volta per la gelosia, s' apará d' ell una tristesa que ab res podia desvaneixer.

Un vespre que, mes atormentat que may, s' estava en la finestra de sa celda (demunt de la timba) recolsat son cap en la esbelta y graciosa pilastra de marbre que la mitj partía, tenint á sa ma dreta, la una un bon tros enllá de l' altre, las avans duas ditas cascatas que semblavan gemegar per las angunias del demacrat novici, y á sa esquerra las espadadas montanyas per hont havia passat lo dia que demaná acolliment als monjos de San Victor, li semblá ovirar unas llumanetas dessota la cascata principal, que totas se movian anant d' un costat á l' altre. ¿Qué será, que no

será? era del tot impossible atinarhi puig en lo lloch ahont eran, may havia sentit á dir que hi habités ningú ni creya que hi haguès camí per anarhi, aixís es que va passar tota la nit rumiant en lo que esser podia. Lo ensendemá tot resant son breviari, cercá un tros de terra fressat que li indiqués algun caminet per xich que fós, mes res, lo qual aumentá sa estranyesa tan més quan altres nits passá veyent las llumanetas.

Aixó l' havia distret un tan de sas penas, mes al poch temps ho volgué oblidarho; mes insistent, empero que may aquella idea y barrejantse ab sas amorosas ansias, altre cop rebifadas, li feya llargas y pesadas sas nits de insomni. Per aixó una nit no poguentse aguantar mes, ell que surt del Convent y sens darse compte ni rahó de lo que feya, comensá á baixar montanya avall, per uns camins que cap isart s' haguera arriscat á ferne, Qualsevol que l' hagués vist, l' hauria cregut l' ánima de algun monjo dels que sota 'l campanar tenian sas tombas, condemnada per algun mal fat á vagar de nit per aquellas fondaladas; á qualsevulla que lo hagués vist se li haurian erissat los cabells, perqué, sols un miracle del cel, lo podia deturar de cáurer á l' abim á cada pas.

Després de molt temps, arrivá al fondo del torrent y, com un home que ha perdut lo seny, en comptes de anar per lo menos esposat siti, emprengué la pujada per lo costat de la cascata, are agafantse per lo tronch d' un arbre, are per una mata que podia ben bé seguirli rodolant ab

ell fins al fons; en aquell cas, jamay se tornaría á parlar d'ell. Algun sant lo protegia, sens dupte lo gloriós Arcángel San Miquel que desde la capella subterránea del convent lo esguardaria ab ulls de piadosa misericordia.

III.

Ni 'l mateix Berenguer sapigué com va esser que 's trobá tallada la penya al bell costat del primer replá de la cascata, formanti un caminet fondo y tan estret que ab prou feynas hi podian passar tres personas de costat; al cap de vall un forat obert en la roca viva dava entrada á una cova de pedra tosca hont se ficá lo novici, mes, un cop adins, era alló tan fosch, sentias tal espetech d' aigüa y 's trobava lo sol tan humit y relliscós, sentintse refrescat lo cap al mateix temps per l' aigua que las rocas degotavan, que no gosá passar avant, y aixis es que torná á sortir al defora y ab esca y pedra foguera, encengué un parell de resinosas brancas de un pí que al peu del replá creixía.

Maravellat quedá al véurer los prodigis que 's presentaren á sa vista: inmensas cortinas de cendrosa roca contsemblant al marbre; queyan de tot arreu gotas que á la llum de las teyas prenian la forma y color de topacis y rubins; graciosas pilastras de una estructura particular y que jamay arrivaria á fer lo millor escultor, adornadas de inimitables motlluras y de filigranats dibuixos desde dalt las abovedadas rocas

tant trevalladas, com la mes caprichosa randa, baixavan fins lo fons de la cova ó gruta, perdentse en sas profunditats inmensas, en mitj de las tenebras que no pogué desvaneixer la llum que á la ma portava, la qual llensant guspiras al sacudimentde bras que feu lo novicipera allumarla, il-luminá la volta de sobre 'l llach, fent apareixer com estrellas las gotas d' aigua que de allí queyan.

De sobte se li apagá la teya, cosa la qual feu que quedés tot concirós y sens saber com eixir d' aquell lloch, donchs si donava un pas endevant, queya dins d' aquell insondable llach que Deu sap ahont anava á parar, y si tornava enrera, á mes de lo relliscós y desigual del sol, podia estabellarse contra alguna roca, sens contar que algunas d' ellas sostingudas enlayre, deixavan un buit per dessota, pel que molt facilment podia esllevissarse sens adonarsen.

Y heus aqui que quan mes concirós estava, una llum vivíssima aparegué á l' altre part del llach, y ab la claror de aqueixa llum, vegé sos vols cuberts de murtra y taronjina y mil altres olorosas flors barrejadas ab altres de crestall, de grogas com topacis, de vermellas com corals y altres y altres jamay vistas.

Una melodía que tan podia tenir de la lira de Orfeo com de la ramor de l' aigua, pareixia sortir d' entre las encantadas flors, entre mitj de las quals aparegueren unas hermosíssimas fadas de gracia incomparable, blancas com la flor del lliri, y frescas y olorosas com las mes bellas rosas: semblavan haver nascut de la escuma de

las aiguas. Unas ab sas llargas y rossas cabelleras anavan y venian de un cap al altre del llach, apareixent y desapareixent en mitj sas dauradas onas, somriguent y fent mil graciosos gestos ab son vel de trasparenta boyra, engalanant son front ab las flors que al vol creixian y formant dansas capritxosas que ell jamay havia vist ni en las mes galanas festas de son Palau. Altres, adornavan ab las estrellas del sostre son hermós trenat cabell negre, nadant com cisnes, en aquell mar d' ór. La lluna, deixant entrar un raig per una esberla de la roca, li mostrá tota la hermosura de aquellas enciseras ninfas mes blancas que la neu, y mes lleugeras y vaporosas que la mes lleugera au. ¡Que hermosas eran ab sos cabells adornats de puntas de diamants que 'ls feyan resaltar mes y mes la bellesa del color de cadascuna!

Quan ellas s' atalayaren del novici, multiplicaren sos graciosos jochs, y somriguentli amorosament, li feyan senyas de que al llach se fiqués juntanse ab ellas.

No fascina mes lo serpent á la inocent aucella de lo que ellas fascisnavan al pobre cavaller; la tentació era gran, aquell lloch l' atreya com á lo cer lo iman.

Era ja l' hora del seny del lladre, quan lo novici sens forsas pera resistir mes, ficá un peu en lo encantat estany, mes tantost li tingué, lo toch de una campana, d' aquella mateixa campana que un dia de tribulacions y amarguras, lo convidá á la solicitut y á la pau, lo feu venir en si mateix y apartantse precipitadament del

gorch, s' agenollá y, com aquell altre dia, resá també la salutació Angélica.

Quan s' aixecá, havian desaparegut las encantadas y una feréstega fosquetat s' estenia per damunt del llach: per la obertura per ahont ell s' havia ficat entrava la claror del dia, la que guiantlo, lo portá fora de aquella gruta. Al veure altre volta lo cel, se li aixamplá lo esperit y doná grans mercés á Deu que lo havía lliurat del mal.

Després reconeixent lo lloch s' trobá á un tir del convent y al mateix peu de la cascata, mes com havem dit que no hi havia camí ni carrera, tardá al menys una hora en arrivar al monastir, despres de mil y mil perills que no pot imaginar qui no ha vist aquells llochs.

Quan lo novici hagué contat al Abat, lo que succehit li havia, est li respongué:

—Germá, vostre esperit está encara preocupat ab las cosas del mon, son menester moltas penitencias pera allunyar de vos lo esperit del mal que eixas fantasmas vos posan devant dels ulls pera pérdreus.

Al cap de pochs dias sortia en professó de la Iglesia de sota 'l Rossinyol, tota la comunitat de San Victor, entremitj del majestuós y trist cant del Miserere, que lo acompanyament de las cascatas feya mes paurós: conduhits per Guillem Berenguer, prengueren lo camí de la cova encantada, camí que havian fet viable ab prou treballs mes que ab tot no deixava de esser molt perillós. Arrivats que allí foren, lo Abat benehí las aiguas plantant dalt de las rocas que voltan lo

llach lo signe de nostra redempció, y entonant lo Magnificat sortiren d' allí.

. . . .

La cayguda de una roca, y lo descuit dels que, fóra 'ls monjos, lo monestir habitaren, feu que no quedés senyal de aquell camí, y per molts anys, la dita cova quedá ignorada de tothom. Ara la pot visitar sens cap perill qualsevulla; mes en quant á la Creu, ha desaparegut.

Guillem Berenguer desde aquell dia, feu una vida molt santa, mereixent esser Abat del monestir de San Víctor de San Miquel del Fay, á la mort del que l' havia admés en son retiro.

En la capella subterránea, s' hi troba encara una llosa de marbre negre adossada á la paret, que recorda la mort del ex-comte de Ausona.

Alabat sia Deu.

LA FINESTRA DEL BON RECORT.

Dionís de Sentmenat, fill dels senyors de Castell-dos-rius s' havia perdudament enamorat de la hermosíssima Anunciata, la filla de sa dida, que, nada en lo Castell y ab ell criada, havia pres part en tots los seus jochs y ab ell havia sentit las mateixas emocions, los mateixos gustos y 'l mateix amor. Quan los pares de Dionís s' atalayaren de lo que passava, tragueren del Castell á Anunciata y á sa mare, reptant á aquesta per haverhi consentit y per ser ambiciosa en extrem, pretenent una semblant é impossible cosa. La bona dona, que ja tenia alguns anys, y que ni remotament se creya que may hagués de deixar aquella casa ni á las personas que hi habitavan y á las que tant coralment volia, baixá la costa del Castell mitj desmayada y sostinguda per sa filla que, tota plorosa, feya esforsos pera contenir son plor y confortar á sa mare.

Molts dias havian passat; las duas desterradas del Castell s' havian fet una petita cabana en lo bosch de la esquerra del riu anomenat de Sant

Llop, ó dels Rials, desde ahont se veya perfectament lo Castell, y Anunciata passava 'ls dias mirantlo y als cap vespres, quan ningú la veya, passava al altre part del riu y sentada dessota d' un alba, prop d' uns canyars, suspirava tristement pels seus amors.

Dionís, com á bon enamorat, no tardá en descubrir lo lloch ahont anava sa estimada, y com anarla á veure en sa cabana era impossible, puig que sa dida y mare respectiva no ho haguera consentit may, un vespre se presentá devant del alba. Inesplicable fou la alegría que sentiren al tornarse á veure los dos amants; desde aquell dia cada vespre allí 's trobavan, y era ja ben tart quan Dionís tornava al Castell; mes ab tot, recávalshi encara 'l dejxarse y pera allargar més en lo que era possible lo instant de sa separació, resolgueren que Anunciata entonés un dels tendres y bells cants que sabia pera que Dionís pogués sentirla fins á esser ja molt lluny. Axís arreglats passavan la vida, esperant sempre ab impaciencia que acabés la llum del dia en qual hora tot poch á poch baixava ella del bosch, atravessava 'l riu, y s' asseya dessota l' alba á esperar á son amat; eix no feya esperarse gayre, y algunas horas després y en mitj la profunda quietut de la solitaria y fosca nit, sentias la veu d' Anunciata ressonar per entre 'ls arbres ab son tendre y melancólich cant fins y á tant que Dionís podia sentirla.

Y heuse aquí que las llágrimas dels dos enamorats ablaniren allí de tal manera la terra, que poch á poch hi anaren creixent euras,

ridoltas, aringols y altres infinitats de plantas boscatanas que anaren enramantse alba amunt, alba amunt y s' estengueren fins al del costat y al del enfront formant entre tot un bellíssim redós que pujava quasi fins dalt dels arbres, y que á la alsada de una persona deixava oberta com una finestreta desde la qual guaytava y entonava son cant la hermosa enamorada del hereu del Castell. Prompte totas aquellas plantas enramadas, al sentir los suspirs dels dos amants, com si 'ls anessen recullint y convertint en flors, cubrirense totas d' ellas; las blancas plometas de la ridolta 'ls formavan com un sostre de neu y las vermellosas flors dels xucla-mels environavan lo march de la finestreta; á sos peus lo romaní, la englatina boscatana ó sia 'l vinca-pervinca y 'ls hermosos botons d' or y espernallachs, los formavan una blana y olorosa catifa.

La mare d' Anunciata s' aná posant malalta y, veyentse als últims moments y recordant sempre la inculpació que li feren de haver ab sa ambició consentit en lo amor dels dos joves, cridá á sa filla y li demaná que la deixes morir tranquila, prometentli avans de deixar aquesta vida que may, esdevingués lo que esdevingués y per mes que Dionís ho volgués aixís, que may lo esposaría. Anunciata no tenia valor pera prometre una semblant cosa per mes que no tingués d' axó cap esperansa. Sa mare se pitjorá y, estant ja en la agonía, torná á demanar á sa filla eixa promesa; la pobre donzella no 's sentia ab forsas pera ferla, mes sa mare agonejava,

era la última cosa que li demanava y no pogué nenos de prometeli.

Los pares de Dionís, per sa part, cregueren que la millor manera de distreurel era casarlo. Tractaren la boda ab la filla d' un rich y noble baró de allí la vora y l' hereu de Sentmenat hi consentí. Ja savia ell que no devia ser en cap manera esposar una pagesa, y per molt que estimés á Anunciata no 's creya obligat á presentarla com á esposa seva, ridiculisantse als ulls dels seus nobles parents y vehins, senyors dels castells d' aquells voltants. Tampoch, á pesar de lo pervertits que estavan los temps, volia abusar del amor y candidesa d' ella, perque s' havia acostumat á respectarla com una germana y perque estimava ab deliri á sa dida y no volia agraviar la seva memoria. Estant aixís, resolgué participar son próxim casament á la trista horfaneta (puig sa mare ja havia mort) y demanarli que la pogués veure encara dessota son bell y estimat redós fins al dia en que un nou llas lo separaria d' ella pera sempre. La donzella hi consentí.

Per fí, vingué un dia en que Dionís no comparegué sota del alba y en que al ser al cap vespre las finestras obertas del Castell deixaren escapar los raigs de llum que adins brillavan. Anunciata ho comprengué tot, per més que ell no li havia dit quan seria: se celebravan las bodas de Dionís. Se posá en sa finestreta y comensá tristement son cant; las fullas dels albas y de las enfiladas flors, com associantse á son dolor, gemegavan melancólicament mogudas

per l' oreig, y l' aigua del riu deixavá ourer son trist murmuri uníssono ab ellas: ias llums seguian brillant, y 's coneixía que una espléndida festa tenia lloch en lo Castell. Ella, fixos allí los ulls, seguia cantant com si fos lo cant de mort dels seus amors; tot, entorn d' ella, era trist, trist com lo seu cor; tots aquells arbres, totas aquellas plantas ploravan l' abandono d' aquell á qui havian vist per tant temps felís y enamorat prop d' ells y del qui havian sentit tan dolsas y tendres paraulas. Poch á poch comensaren á apagarse 'ls llums; y axís com s' anavan apagant, anavas tornant més débil la veu d' Anunciata, fins que quan fou á apagarse l' últim, sa veu no semblava ja més que un sospir.

Desde aquell dia ningú més va torná á veure á la donzelleta; mols digueren que al espirar la última nota son esperit havia volat al cel, y que las euras y ridoltas la havian soterrada dessota d' ellas: altres digueren que aixís com sa veu s' anava estingint, anava ella transformantse en ridolta ó xucla-mel y que es una de las que encara avuy dia s' enpuja albas amunt de cara al Castell ahont sempre esguarda, repetint cada cap vespre son cant que molts han sentit si tardet han passat per la riera de Sant Llop y en lo indret ahont encara hi ha aquell hermós redós ab sa finestreta, que la gent anomena *La finestra del bon recort.*

JORNS DE DOL.

ESCENAS d' horror, de llágrimas y de dol, tenian conmosos als habitants de la Comtal ciutat en lo dia de sant Jaume del any 35.

Hi havia hagut *corrida de toros* y ab aquest espectacle sanguinari s' feren exaltadas las testas ja calentas de sí per la agitació que feya dias hi havia, y lo esperit meridional, amich sempre de emocions fortas, deixantse portar pels qui l' instigavan llensá sos homens per carrers y plassas, afamats de sauch, desolació y ruina.

Los grandiosos convents, las artísticas Iglesias y bellíssims claustres, los volums científichs recopilats ab prou d' afanys y treballs per una série interminable de generacions, y las preciosas galerías de quadros de mérit irrecusable, eran una inmensa foguera que amaynava ab sa magnífica y esgarrifosa claror, la rabia del poble contra 'ls frares.

Al veurer aquellas rojas llamas aixecarse per tots los ambits de la ciutat, los que 'n foren la causa, devian compendre lo plaher que Neron

sentiria veyent á sos peus las fumejantas runas de la ciutat dels Cesars.

Y al dir axó, no parlém d' aqueixas máquinas que s' anomenan homens y que no tenen voluntat propia ni conciencia de lo que fan, y als que tampoch aprofitan los beneficis que reportan los seus crims: parlém si dels que aplegan la ganancia sens haver corregut cap perill, y sens mes trevall que 'l de atiar al ignorant y despres ferse ab la presa.

Era ja al vespre, ab la fosca s' havian fet mes visibles los incendis y la gent esporugida y horrorisada s' havia tancat dins sas casas ab greu dol y espant.

Los habitants de prop los convents havian abandonat sos estatjes y únicament hi quedava algú per allí aprop pera veure de salvar sas hicendas de las llamas propagadoras si era possible y li permetian.

Las turbas desenfrenadas, ávidas de sanch y matansa, corrian per los carrers baladrejant tan com podian, sagnós lo vestit, cara y mans; per tots cantons cercavan un frare á qui matar, y ay del infelís que ab tot y no serho á ells los hi pareixia, que no tornava á veure la llum del sol.

Un gran grupo rodejá lo convent de trinitaris y segurs los que 'l componian de que los frares estavan dintre, ab infernal alegría posaren foch per tots quatre costats gosantse solsament de pensar ab la terrible agonía dels que hi havía dintre.

Los frares, no veyent altre medi de fugir de

aquell terrible torment pujaren dalt las teuladas y posant una frágil y estreta post desde allí ahont eran fins á los terrats de las casas del devant, á l' altre cantó del carrer d' en Raurich, passaren de un en un per aquella altíssima y estreta palanca, tenint l' abim als seus peus, á son costat las flamas y á sota d' ells lo poble frenétich y ubriach demanant sa mort.

Esgarrifa 'l pensar que l' emoció que devia embargarlos, un rodament de cap, lo relliscar d' un peu ó 'l consentiment de la improvisada palanca, podia ser causa de estimbarse algun d' ells, aixís com esgarrifa 'l pensar la dessastrosa mort que aytal desgracia podria dur als altres descubrintlos á las turbas.

Lo Senyor hagué misericordia d' ells y passaren tots sens cap dany. Quan estigueren tots junts en lo terrat del altre part del convent de genolls en terra se confesaren los uns ab los altres, dessota d' aquell bell y estrellat cel, tenint devant seu la eternitat y sentint los rabiosos crits dels seus butxins, després lo Prior los repartí las sagradas formas que havia cuidat de endursen.

A cada pas podian veures descuberts, la situació era terrible, mes ells, alsats sos ulls vers lo lloch hont reposan las esperansas dels justos pregavan á aquell Deu Omnipotent com un jorn lo seu fill diví, dihentli: «Pare si es possible passi de nosaltres aquest calis, mes nos fassa la nostra voluntat, sino la vostra.»

Aixis passaren la nit. Lo ensendemá foren portats á la ciutadela entre las bayonetas dels nacionals y seguits de las turbas en las que no

s' havia apagat encara la set de sanch, y que 'ls amenasava á cada pas.

Lo que passaren allí ho ha descrit admirablement un malograt autor en las Delicias del Claustro.

Los frares que podian escapar del assesinat é incendi anavan perduts y sense saber ahont refugiarse; molts dels de Sant Francesch fugiren per la claveguera que dava á mar, mes trobats allí per las turbas, foren degollats.

Altres anavan fugint d' un cantó al altre, apartantse ahont sentian venir los crits, y quan veyan que era impossible lo fugir s' abrassavan los uns ab los altres y dantse 'l bes de comiada s' reconciliavan ab Deu. Y despres, com víctimas resignadas se entregavan á las mans dels assessins.

Las donas, mes bárbaras y malvadas en eixos casos que 'ls mateixos homens, hi eran en gran majoría; ningú com ellas tenia mes inventiva pera atormentar als que queyan en sas mans, ningú com ellas s' hi rebajavan tant; suplícis mes barbres no s' havian inventat jamay.

Per avall, per avall del carré del Hospital ne caminava una ab ayre desinvolt y cara d' ubriaca. Sas curtas faldillas y son devantal eran poch menos que fets á llencas lo mateix que son mocador del coll; sos cabells desgrenyats li queyan esquena avall y per sa cara, mitj tapantli 'ls ulls en los que hi brillava la crueltat y duresa acabantli de dar un tinte mes feréstech; no semblava una dona, sino una fera desitjosa de carnatje.

De tant en tant dava un suspir de satisfacció y contento de lo que havia fet, y ab sas mans s' agafava los pellingos de sa roba y aixugavas la suor que li amarava la cara. Al véurela á la rojenca llum d' aquella destructora foguera, qualsevol l' hauria presa per una de las terribles Euménides vinguda al mon pera aterrorisar als homes.

Quasi ningú passava per allí, los vehins estavan tancats dins de sas casas y la quietut del carrer era sols interrompuda per lo cruixir dels trossos de edificis que de tant en tant se desplomavan y per lo clach, clach dels sochs de aquella dona.

Sobte, eixa se feu un pas enrera, brillaren sos ulls ab feréstega joya, fixos en un bulto negre que poch á poch y arrambat á la paret s' anava arrossegant, arrossegant com volent guanyar la cantonada de mes aprop; per son pas se coneixia que estava ferit y afadigat, quasi no podia tornar lo alé ab tot y lo poch que caminava.

La dona tirá enrera sos cabells y per un moment contemplá á sa víctima ab lo mateix plaher que la famolenca fera esguarda la presa que te ja segura; despres, fent un crit salvatje é imitant lo salt de la pantera, se li tirá á sobre llensant per sa boca blasfemias impías y paraulas las mes obscenas.

Lo frare llensá un llestimós sospir y ella, folla ab son triunfo, lo arrossegá un tros carrer avall xisclant com una boja mentres á cops de peus y mans per tot arreu anava ferintlo. Després

entoná un cant hibrich y exaltantse per moments se posá á ballar demunt del frare que plé de sanch y obertas las feridas semblava promte á exalar l' últim sospir.

—Y encara ets viu? li digué la dona donantli un cop de soch á la cara, si ja ho dich jo que teniu mes vidas que 'ls gats.

Y un infernal mitj riure se dibuixá en sa cara á la idea que li esdevingué.

—Oh! ara si que morirás, ¡quin pensament!

Y arrancantse la pinta de banya que servia pera sostenir sos cabells quan los duya recullits, s' agenollá demunt lo pit del frare, y la aná clavant en la corona del moribunt.

Los ulls del infelís tornárense vidriosos y entelats, demanant encara ab sa dolsa mirada pietat á aquella furia.

Eixa s' aixecá y travesant d' un salt al que ja creya mort seguí son camí llensant crits feréstechs.

Una porta s' obrí tan bon punt ella hagué dessaparegut, y tres ó cuatre personas s' atansaren al ferit: una d' ellas, posant sa orella en la boca de aquell.

—Encara respira, digué tot baix.

Y tots junts lo agafaren y 'l ficaren dins la casa ab tot y 'l perill que corrian.

II.

Dinou anys han passat desde las escenas últimament referidas; los convents ó eran edificis públichs ó plassas, menys alguns pochs que en-

cara eran ruinas, y altres que eran casas particulars.

En quan als frares que havian escapat de la mortandat, molts buscaren un assilo en terra mes hospitalaria, de la que encara no havian tornat, y altres vivian com á simples sacerdots, fent vida mística y retirada.

Era també als últims dias del mes de Juliol, y la antigua ciutat dels Comtes presentava un aspecte trist y desolat; era que 'l cólera morbo s' havia ensenyorit d' ella.

La major part, per no dir totas, de las familias mes acomodadas, havian fugit d' ella, y los que al prompte no ho havian pogut fer, no tardaren també en seguir lo seu exemple, venentse per aixó tots los mobles y robas sens pensar lo que després pogués venirne.

Sense feyna ni cap mena de guany, la miseria amenassava als pobres que's havian quedat. Sort que pera obviar á aixó s'acordá tirar á terra las murallas, donant aixís un jornal á la classe treballadora ab que al menys pogués mantenirse.

La falta de condicia y los mals aliments, no obstant, feyan moltas víctimas, y 'l mal anava creixent d' una manera espantosa. Y com tenia tanta fama de comanadís, casos y molts hi hagué de haverse abandonat los malalts ja desde los primers síntomas del mal, y altres en que sens estar ben persuadits de la mort al malalt se 'l tirava al carro que 'l duya á la fossa.

Quanta tristesa feya veurer los barris mes

populosos quasi deserts y per tot arreu tancadas las portas!

En quant als barris baixos ab tot y que eran mes poblats, la tristesa 's feya mes sensible: posats los habitants uns demunt dels altres, com se sol dir, en casas petitas y mal sanitosas, de pisos bruts y foscos, pochs eran los dias en que la mort no hi fes presa.

En aquells carrerons y aquellas altíssimas casas en que ab prou feynas si al istiu hi brilla un raig de sol y en las que apenas s' hi introduhia un alé d' aire, lo cólera semblava estarshi á sos amples: molt havian fet las personas á qui estava encarregada la custodia de la Ciutat, mes res hi bastava, cada dia era mes la miseria y la mortandat.

En un d' aqueixos carrers y en una d' eixas casas, en lo pis de dalt de tot, lo mes petit y miserable, en un mal llit de pots y banchs, demunt de una vella márfega hi jeya una dona ja de edat atacada del mal.

A la poca claror que entrava per la petita finestra del quarto 's veya que la miseria y falta de netedat hi regnava tot arreu, al mateix temps que la xardor del sol que queya aplomat sobre 'l pis y 'l baf pestilent que llensava la malalta, feyan d' alló un cuarto capás d' enmalaltir al de salut mes bona.

Los estadants de la escaleta, al veurela ab lo mal, pera no encomanarsel, posaren las medicinas al costat del llit, y sols hi pujava algú de tant en tant tot tapantse 'l nas, pera veurer desde la porta si aquella era morta encara.

La colerica ab sas ansias y angunias no tenia esma de pendres las medicinas ordenadas per lo metje y alli s' estavan de la mateixa manera com las hi havian posadas.

Un home, un sacerdot, entrá de promte en la cambra, y acostantse á la pobre abandonada li oferí los remeys, junt ab paraulas de consol y ternura.

Lo primer moviment de la malalta fou un gesto de repugnancia, mes desprès, veyentse tan sola y abandonada, aceptá los remeys. Ab tot lo mal havia anat prenen peu y ja quan los prengué estava eix ensenyorit d' ella.

Coneixentho 'l sacerdot; veyent que ja tots los remeys humans eran inutils pera salvar lo cos, intentá salvar l' ánima.

Sas paraulas se dirigiren allavors á parlar de Deu y de la vida eterna.

—Y que 'n tinch de fer jo de tot axó? digué la moribunda interrompentlo, ¿l' altre vida? 'm fa lo mateix que aquesta. ¡Deu, y ¿qui es Deu?

—Deu es un ser infinitament bo, gran, etern, es lo criador del cel y de la terra, es lo qui 'ns judicará al passar d' aquest mon al altre donantnos lo premi ó castich segons las nostras obras; digué ell dolsament y ab tó persuasiu.

—Me cremo, digué la malalta, apartantse las robas del llit, no puch resistir mes tan de sofrir.

—Tot sufriment de la vida passa, segui lo sacerdot acotxantla y mullant sos llavis; penseu en lo sufrir que dura sempre y que no te descans.

—Oh! fugiu d' aquí, digué ella, fugiu.

Y tancá 'ls ulls; mes tot seguit los torná á obrir esparverada y com cercant anhelosa al que acabava de despedir, la soletat, en aquells instants la espantava, y á falta d' altre volia al que acabava de rebujar per ódi á la religió.

Infelis criatura! nada entre la miseria, poch cuidada de sos pares, sense cap idea de la cristiana doctrina, acostumada desde petita á una vida vagarosa, y sense fré ni en sas ideas ni en sas pasions, no havia conegut mes que 'l vici, y ni poch ni molt havia cuydat de viure prop de sa familia, que poca diferencia era com ella, ni de crearsen una altre que poch l' importava. Sa vida havia sigut miserable y embrutida y aquella intel-ligencia clara y que ab bonas llisons hauria pogut fer molt be, no serví mes que pel mal; aixis com son cor hauria pogut ser lo de un angel, y fou lo de un ser infernal.

Lo sacerdot veya lo avansament del mal, y anguniós y anhelant procurava inculcar á la ánima de la malalta las veritats de nostra Religió barrejanthi paraulas de ditxas eternas y de consol.

En los moments suprems en que 's va á deixar la vida, en que la eternitat se presenta á nostres ulls y en que no se sap lo que será de nosaltres, se vehuen las cosas baix un prisme molt diferent del que 's vehuen durant l a vida; aixis li degué succehir á aquella desditxada criatura y tota una vida de disbauxa y de crims se li presentá al seu devant, acusantla y fentla tremolar á la idea de compareixer devant d' aquell jutje infa-

lible y justicié de qui ni s' havia recordat may en sa vida y al que havia tan ofes.

—Estich perduda, esclamá, estich perduda.

—No, no, no esteu perduda germana mentres vos quedi un alé de vida si lo empleu en arrepentirvos.

—He ofes aquest Deu ab accions, paraulas y obras, no hi pot haver perdó pera mí.

—La misericordia de Deu es infinita.

—Mos crims son grans, jo 'm moro.

—Per grans que sian los vostres crims, mes gran es lo poder del Senyor pera perdonarvols; creyeu ab ell, espereu ab ell, ameulo, arrepentiuvos y sereu salvada.

—Oh may! aixó no pot ser.

—Una llágrima sola vos pot obrir las portas del cel; llenseula per la salvació de la vostra anima!

—Lo cel diheu, lo cel per mi, quan totas las fantasmas enlluernadoras que han passat devant meu en la vida se 'm presentan ara aqui devant mateix rihentse de mi perque estich postrada al llit y no 'ls puch seguir; oh! si jo 'm pogués alsar no vos enriuríau, vosaltres infames que gosareu ab mi y despres me tractareu com á cá leprós; y aquestos altres. qui sou? ah! ah! ah! ja 'ls conech, mos fills abandonats, los que tingué en ma primera juventut, y com s' han fet grans! que grans s' han fet! mes que venen á fer aqui? á befarme perque estich malalta? anau al burdell fills de mal pare!

Oh! y que es alló, seguí mitj aixecantse del llit ab los ulls desmesuradament oberts y en los

que s' hi retratava la mort, que es alló!.... ah!.. ah... son los convents que croman... A matar frares, á matar frares,—digué esforsantse en cridar,—si! si, que no'n quedi un! quin johir! ja pot lo taberner amanir dels bons porrons de vi que prou riquesa hi trovarem alli dintre pera pagar encara que rebentem de tan beure.

—Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, digué lo sacerdot fervorosament juntant sas mans suplicantas y alsant sos ulls al cel.

—Qui parla aqui de Deu, preguntá ella girantse bruscament en vers lo sacerdot.

—Lo qui ha vingut aqui pera perdonarvos en son nom si vos arrepentiu.

La moribunda havia fixat sa mirada en lo rostre del sacerdot y per moments se la veya pendrer sa fesomia una espresió de terror y esglay indescriptible.

—Perdonarme! perdonarme! quan me envía lo somni mes horrorós de ma vida, quan fa apareixer devant meu la cadavérica figura del últim frare que vaig matar en aquell jorn de festa! Si sou sa fantasma, si veniu á mi pera durme al infern ó alli ahont vulgueu pera martiritsarme, pera ferme sofrir tots los torments que jo vos vaig donar, porteusemen d' una vegada mes no 'm vingueu ab paraulas de consol, y sobre tot, no 'm feu veure mes aquells ulls suplicants, aquella derrera mirada d' angunia y sufriment que sempre mes he vist en mos somnis y desvetllaments, y aquesta boca sagnosa que m' horrorisa.

Lo sacerdot li doná un calmant y procurá assosegarla acotxantla, y aixugantli la suor.

—Fantasma, fantasma, per qué te 'm appareixes en aquets instants?

—Calmeuvos; ¿com atormentarvos, si Deu es tot amor y tot bondat?

—Mes ell; ell, lo frare, me perdonará?

—Vos ha perdonat ja fa molt temps.

La moribunda procurá alsar sas mans y ja no tingué forsas; lo seu vetllador volgué ferli sostindre en ellas un Sant Cristo, que no tingueren esma de aguantar; seguí parlantli de arrepentiment y perdó, esperant una resposta ó un moviment que li indiqués que aquella ánima se salvaría. La dona mogué 'ls llávis, y ell anhelós y esperansat aplicá á ells sa orella, mes res entengué de lo que volian dir.

Poch á poch, aquella vida s'aná acabant, acabant. Lo sacerdot redoblá sos esforsos. Tot d' una, la dona, semblá com si estirés la má, y donantli la seva lo sacerdot, ella li estrenyé y doná l' últim sospir; lo ministre de Deu s' agenollá devant aquell ser abandonat de tothom, pel que ningú tenia un prech ni una llágrima, d' aquell sér que l' havia procurat fer morir á ell en mitj de cruel torments; y á quí ell, inspirat per Deu era lo destinat á ser lo únich que la acompanyés en los últims moments de sa vida, á salvarla y 's posá á resar.

Tragué 'l breviari tot comensant lo *De Profundis*, quan uns passos pesats se deixaren sentir en la porta; lo ex-claustrat aixecá 'l cap y vejé als enterradors de morts.

21

¿Cóm era possible que fossen ja allí quan en aquell moment acabava de finar? La pressa per tréuresela, havia fet que 'ls vehins avisessen avans d'hora, com á tants d'altres morts va succehir.

Lo frare sortí resant del quarto mentres la amortallavan en son mateix llensol, y se 'n aná tristament á exercir son sant ministeri prop d' algun altre sér pobre, abandonat y malalt de cos y ánima, com aquella pobre dona, á resar, á cuidar los malalts sols per amor y caritat, á salvar la sua ánima.

LO SOT DE S. CELONI.

I.

En lo rieral de Bigas entre mitj de las grossas pagesías, hi ha quatre casetas juntas á las que per antonomassia se dona 'l nom *del carré,* donchs que componentse 'l poble de mes de trescentas casas no n' hi ha d' altres de juntas, ans al contrari son dispersas, qae donan mes d' hora mitja de estensió al terme. Al devant d' aquellas hi creix un bosquet de pins gemats y espessos, en mitj del que passa un curt barranch ample y pregon, ahont hi campejan unas cuantas alzinas de fornida soca y ample capsalada. Allí es lo sot de San Celoni: se diu pe 'l pais y corra com á tradició certa, que avans dels moros hi havia allí una ciutat; es lo cert que aixis en ell com en las feixas que per dalt hi termenan, se troban, y de aixó'n puch donar rahó certa, donchs ho he vist y tocat, cavant y formigonanthi trevalladors de casa, com unas caixas fetas d' obra grossa, dintre de las que sempre s' hi troban ossos humans. De totas maneras en aquell bosch y fondo, posat entre mitj d' her-

mosas quintanas, hi apareixen de nit moltas llumanetas y la gent hi guarda certa veneració y respecte.

No molt lluny del dit sot de S. Celoni possehian los Srs. Barons de Rocafort una Torre, com li deyan, especie de Castell que també, segons la gent, havia sigut dels moros d' hont los desalotjaren los dits Srs. Barons de Rocafort.

Era l' hereu d' aquest casal á l' época de que ara parlo, Arnold de Rocafort: havia quedat orfe de pare y mare y ab la conducta llissenciosa de sos temps, desde sa antigua casa, ahont encara avuy s' hi conservan las pressons y soterranis, amurallada tota, ab la alta y negrenca torre, demunt la que hi campeja la Creu de ferro de estranya forma, que hi plantaren sos antepassats, arran la timba del torrent que baixa del peu del Castell de Montbuy, entre mitj de las vellíssimas y corcadas alzinas y de las vellas atzavaras, anava atisbant los llochs ahont podia ferne presa.

Molta era la fama que de bon cassador gosava y no menos la de valent y gentil, per cuals motius sa casa sempre 's veya plena de cavallers y barons que en bona companya venian á compartir ab ell los goigs y fatigas de cassa; y mes de quatre minyons del terme havian vist perdres son amor entre 'ls brassos del gentil y poderós cassador: aixis era que cada volta que ressonavan per aquellas encontradas los corns de cassa del Sr. Baró, los joves d' allí que en sa vida havian conegut la por, ja tremolavan.

Un dia que cansats y afadigats de tant corre

sens trovar cassa ninguna Arnold y sos hostes baixavan per lo alzinar que costeja 'l torrent, tornantse 'n desalenats á casa, s' alsá á sos peus á l' hora menos pensada una hermosa cerva blanca. Tots los corns ressonaren, tots los cans llensárense com llamps darrera d' ella, y 'ls cavallers omplint lo bosch ab sos hurras clavaren los esperons ab forsa á sos corcers: la cerva, com coneixent que de sa lleugeresa dependia la seva vida, semblava que no toqués de peus en terra: las satjetas la atravessaren de tot arreu; mes ella per axó anava corrent sempre sens may parar; afadigada, acorralada per tots costats y ferida, encara 'ls desaparegué dels ulls moltas vegadas y sols pel rastre de sanch la trobavan. Arnold era 'l que mes empenyo tenia en perseguirla: la cerva comensá á devallar per lo jas del torrent, y aquell s' hi llensá impetuós; la torrentera era tan trencada y perillosa que era impossible pogués baixarhi lo corcer; mes Arnold tal era lo seu dalit, boig y cech l' esperonava á cada instant fins al punt de no adonarse del perill en que 's posava.

Prop del lloch ahont anavan devallant cerva y cassador, y en mitj del torrent s'aixecava una inmensa roca que per un ramal de pedra se juntava ab la margenada del alzinar; per un forat ó esquerda d'aqueixa roca y en lloch que venia á escaure al mitj d' ella, hi sortia un doll d' aygua, lo que causava molta d' estranyesa á la gent del terme, puig no podian atinar d' hont surtia, ja que lo ramal que's juntava ab lo alzinar estava enlayre y no podia ser que per allí

passés l' aygua, á mes que ho havian examinat molt y res havian trovat que ho indiqués, ja que tampoch podia anarhi per terra, puig que bonas escavassions havian fet sens que res los donés llum pera trobarla ni poguessen entendre com podia sortir aygua d' una clivella d'aquella grandíssima roca á la que ni las mes grossas torrentadas havian pogut may somoure; per lo tant no podia ser sino una cosa sobrenatural, y venint de sota terra no creyan que pogués ser cosa molt bona.

Una hermosa y gentil donzella filla de un matrimoni que vivia á la última de las quatre casetas del devant del sot de Sant Celoni, estava aquell día herbejant pels borrechs de casa seva prop de la roca, quan aparegué la cerva perseguida ab lo cavaller darrera. Era ella de rostre tan agraciat que tots los fadrins d' aquellas encontradas venian á enamorarla, no sols los del pla, sino que també los de dalt de Berti, travessant los torrents y perillosas graus que s' obren camí pe 'l single esposant mes d' un cop sa vida, y espahordint las águilas que per sos caus nihan.

La cerva corrent desalenada d' un bot aná á parar demunt la roca y desde allá, ab una agilitat assombrosa saltá al torrent. Arnold sempre esperonant á son cavall se trová tombé dalt de la roca y, sens veure lo impossible que li era al noble corcer fer com la cerva, li clavá los esperons fins á ferli rajar sanch, pus lo tenia foll la agilitat d' aquella cerva. Lo cavall renillant de dolor s' encabritá y feu lo salt perillós; la donze-

lla, al veureho, esclatá en un crit d' esgarrifansa que ressoná per tot lo torrent: lo corcer havia caigut com xafat en terra ab lo cavaller. Ella hi corregué, mes Arnold al sentir son crit y al véurerla, pasmat de sa maravellosa hermosura, descavalcá, oblidant á son malmés cavall y á la cerva de la que ja ni s' en veya rastre.

A la donzella al ser ell prop se li emporpraren las galtas y sos hermosos ulls se baixaren á terra; mes los del jove se hi fixaren ab intenció perversa.

—Jamay hauria pensat trobar cassa tan bella; digué ell agafant las mans de la donzella.

Eixa pera amagar sa turbació abaixá sa testa com pera beure del aygua que de la clivella rajava, mes, al ferho, llansá un crit anguniós y apagat, y arrencá á fugir tota espahordida.

Quan arrivá á casa seva, sa mare que estava filant al llindar de la porta, al véurerla:

—Ma filla, li digué, vens plorant y febrosa ¿qué t' ha passat?

—¡Oh mare! que l' aygua de la roca del torrent me 'n ha cremat los llávis, me 'n ha cremat lo cor. Y caygué sens sentits.

II.

Molt de temps feya que Arnold de Rocafort habia deixat la Torre, y en lo terme semblava que fora ell renaixía la alegría: 's deya si era en altres parts á continuar sa vida llissenciosa; mes un dia al cap al tart vejérenlo tornar seguit

de sos patjes y cavallers y de sos cans. Com si fins lo cel s' entristís de sa arrivada, negras boyras comensaren á cubrir sa blava color. Al sendemá y á l' hora en que 's preparava á sortir á la cassa una espantosa tempestat se desencadená; los cavalls impacients patejavan, y 'ls cavallers mes impacients que ells flestomavan contra 'ls elements y 'l que 'ls havia criat: lo majordom de la Torre que ja havia nascut á la casa y que per lo tant tenia un gran afecte á son senyor, pregava á Deu 'ls perdonés aquellas blasfemias. Son senyor lo cridá:

—Pórtans los beyres, serveix la táula, li digué. Ja que no podem fer altre cosa, ofeguém nostre mal humor ab lo vi; seguí dirigintse als cavallers.

Grans crits d' aprobació seguiren á eixas paráulas: la táula fou cuberta de menjars, y espirituosos vins se servian sens may parar. Era ja ben vespre, la tempestat era cada volta mes forta, los llamps se succehian l' un al altre sens parar, deixant entrar sa claror per las clivellas dels gótichs finestrons de la sala, y 'ls trons semblava que habian de arrencar de sos fonaments lo vell castell: lo torrent, que al seu peu passa, anava roig y furiós, arrencant arbres sensers y grossíssimas pedras, que al toparse las unas ab las altres, feyan un sorcll esgarrifós y feréstech, capás de fer tremolar á altres personas que no fossen las qui en la sala de la Torre 's trobavan: una forta ventada obrí una de las finestras de bat á bat; lo majordom, tot fent la

senyal de la creu, aná pera tancarla, mes son senyor lo detingué.

—Plaume veure aqueix desbordat torrent y als arbres corpulents toparse uns ab altres ab la forsa del vent, y encara mes que això, aquesta claror ara roja, ara blava, móvil y serpentejadora dels llapms: digué Arnold alsant son beyre per miléssima vegada.

Lo majordom torná á senyarse tot mormolant ab tó de súplica:

—Senyor, no ho fassau, permeteume tancar la finestra; no sabeu que qui mou aquest burgit, que qui mou aqueixas pedras, que qui fa eix soroll espantós, es l' infern, l' infern que es aquí, dessota mateix d' aquest torrent?

Una rialla estrepitosa aculli las paraulas del pobre vell.

—Cóm saps tú que tenim tan bon vehinatje? preguntá un.

—Oh, seguí 'l majordom tot aturdit, ¿com ho sé? ¿qué per ventura no ho sap tothom? se 'n contan mil cosas horrorosas; entre altres una succehida ab una donzella del poble no fa gayre temps en la font de la roca, ahont se li aparegué un galant cavaller pera enamorarla, que no era altre que 'l dimoni (y 'l majordom torná á senyarse); mes qui vos ho esplicará bé tot això, si voleu saberho, es un joglar á qui la tempesta ha obligat á demanar acolliment.

—Que entri 'l joglar, que entri 'l joglar, cridaren tots á l' una.

Lo joglar entrá: era un jovencel ardit y galan, tenia una fesomía espressiva y bella mes en la

que s' hi llegia la tristesa al primer cop d' ull, portava graciosament sa gorra de trovador, al bras penjada sa lira, y per entre sa jupa y sos calsons hi brillava lo puny de sa daga. Totas las miradas se dirigiren á ell.

—Ompleli lo beyre avans de cantar; digué Arnold á un patje. Mes lo donzell rebujá lo beyre.

—Canta, donchs, digué ab tó despreciatiu lo Baró; mes avans dígans lo títol de ta balada que segons ha dit lo majordom es la proesa de algun diable.

—Eixa balada, senyor, es certa y s' anomena: *La Font del Infern.*

—Oh, com m' agrada lo títol; bebem, senyors, á la salut de mos vehins del torrent y de la seva font: si 'm fos possible enviarlos un beyre d' aquest ví, á ben segur que ja mes no hi farian rajar aigua de sa font, lo que no deixaria de ser una ventatja pera mí.

Tots aplaudiren la ocurrencia de son hoste, y 'l joglar despenjant sa lira comensá son cant.

LA FONT DEL INFERN.

A prop de la font n' estava—dins del torrent.
la donzella mes hermosa—del alt Vallés.
Dintre l' alzinar cassavan—grans cavallers;
tot perseguintne una cerva—baixá l' un d' ells.
La nina mitj conturbada—baixá 'l front bell
mentre ell posava sos llávis—sobre dels seus.
Los de la pobre donzella—tots s' han encés,
que 'ls del cavaller cremavan—com foch d' infern.
Fadrins de las encontradas—ploreu, ploreu,
perduda heu l' hermosa nina—del alt Vallés.
que lo cassador no n' era—pas cavaller
qu' era l' ánima dampnada—de Llucifer.
De l' aigua d' aquella roca—ay! no 'n bebeu
que 's aigua que crema 'ls llávis—la font d' infern.

Al acabar son cant lo joglar aixugá una llágrima que 's desprengué de sas parpellas, en tant que Arnold furiós pegava un cop de puny damunt la táula fent saltar las copas que en ella hi havia.

—Per lo infern, cridá llensant foch de sos ulls, ara fan corre que só 'l diable en persona. Mes sossegantse y mitj rient com si li hagués ocorregut una idea agradable, afegí:—¿Mes qué hi fa? millor, senyors; buydem los beyres á la salut de la hermosa de la font del infern que ab prou descontentament vostre me feu oblidar la cerva.

Y aixecant la cisellada copa ab una má, tirá ab l' altre una bossa de diners als peus del joglar. Lo bardo al sentir las primeras paraulas d' Arnold posá sa má al mánech de son punyal tot mormolant:

—Ja m' ho pensava que era ell!

Mes contenintse lo deixá anar ab prou recansa, y, sens cullir la bossa que li havian tirant, sortí de la sala, y després ab tot y la tempestat se feu obrir la porta del castell.

Se digué després si á l' endemá s' havia trobat mort al peu de la muralla.

Arnold havia oblidat completament la aventura de *La Font del infern* (nom que conserva encara) mes al recordarli allavoras, s' oblidá de la cassera que tenia projectada per anar á la cassa de la donzella.

—Amichs, digué á sos companys; vull fervos coneixe á aquesta hermosura de que 'ns ha parlat est joglar; demá la buscarém, demápassat

la robarém, de aquí á tres dias ja la tindrem en mon casal de Rocafort, y allí farem la cassera que teniam projectada fer aquí, ¿puch contar ab vosaltres?

Un crit unánim d' aprobació, fou la resposta.

III.

Tres jorns després d' aquell en que havia mort lo joglar en los grans patis de la Torre tot s' aparellava pera la partida; los cans, los cavalls, tot estava á punt. Era ja mitja nit, tot restava quiet y callat en lo poble, sols de tant en tant lo gall d' alguna Masía avisava que ja era la alta hora de la nit, las estrellas tremolosas feyan brillar sos raigs de llum sobre la terra, y 'l vol del mussol quan anava d' un arbre al altre, era la única cosa que dava senyal de vida, fent tremolar als aucellets que s' amagavan al fons de sos nius. En aquella hora solitaria, y al primer cant del gall que se sentí, una comitiva de cavallers seguits de sos patjes y sos cans, travessá lo estret camí que va desde la Torre al capdemunt del Sot de San Celoni y 's dirigí vers un call que 's troba á la part de ponent del mateix; mes avans d' entrarhi, tres dels de la comitiva se separaren dels altres; l' un d' ells anava á devant, los altres dos lo seguian á poca distancia. Quan foren devant las quatre casetas y al peu dels pins del Sot, descavalcaren, hi lligaren los corcers y callats y poch á poch se dirigiren vers la última de las quatre casetas: llavoras los dos que anavan darrera passaren de-

vant. l' un de ells se posá al peu de la torre que forma 'l forn, l' altre saltá á sas espatllas y d' allí demunt la teulada del forn; després donant las mans al altre lo ajudá á pujar; quan tots dos foren dalt empenyeren suaument la finestra que allí hi havia; la fusta corcada y vella de la finestra cruixí, mes no s' obrí, restaren quiets una estona tement que algú no 'ls hagués sentit; mes veyent que no era aixís tornaren tots dos á l' hora á empenyer la finestra, aquesta torná á cruixir y s' obrí de bat á bat; ells dos saltaren dins; un crit que fou ofegat ans de que acabés se sentí dins de la cambra y quasi al mateix instant tornaren á sortir tots dos portant un bulto blanch com si fos una persona humana y devallaren del mateix modo que havian pujat cuidant molt de fer cap dany á sa preciosa carga. Quan la tingueren abaix la entregaren al que allí 'ls esperava, y á una senya que eix los feu se 'n anaren, montaren sos cavalls y 's juntaren á la comitiva que en lo call los esperava. Los d' eixa 'ls preguntaren tot baix:

—Ha anat bé?

—Sí, tot seguit vindrá ab ella.

Mentrestant la robada donzella obrí 'ls ulls que la por los hi havia fet tancar al veures arrebassada per aquells dos homens. Lo primer que 's presentá á sa vista fou lo galan cavaller que l' havia enamorada, lo qui la anava com aquell qui diu arrossegant lluny de casa seva; ella no podia tornar en sí de sa sorpresa. Era un somni? Era ell, lo estimat del seu cor, lo qui ab ella estava? ¿mes ahont la duya, ahont anavan?

De sopte un espahordiment estraordinari s' amparà d' ella: era la vetlla dels morts, l' hora en que las ánimas deixan las negras tombas per recorrer la terra; lo lloch ahont se dirigian era lo Sot de San Celoni; ella l' anava seguint ab insegura planta y sens darse compte de lo que feya: una munió de llumanetas de colors esmortuits mes variats anavan d' açí d' allá per entre 'ls pinetons del bosch, semblava que ballessen; mes semblava un ball infernal; de segur que ho devia ser, puig mes d' un cop havia sentit contar la donzella que los que hi havia allí soterrats no havian sigut pas cristians.

Gelárense sos membres y li fóu impossible donar un pas endevant.

—Oh! perque 'm dus per aquí, digué.

Las llumanetas anavan y venian y á cada contramarxa que feyan anávanse atansant, atansant cap al lloch ahont restava inmóvil la donzella, erisats sos cabells, sens alenar tans sols y sostenint ab sas mans son cap que anava desvaneixéntseli per moments. Sobte sentí lo renill de un cavall, y al mateix instant los brassos d' Arnold la sostingueren, que de segur que sens ells hauria caygut ecsánime en terra.

—M' aymia, li digué ell, vina, vina, mon noble corcer ja 'ns espera dins del bosch, vina tres ó cuatre passas mes y 'l trobarem, y fugirem lluny, ben lluny á un dels meus castells ahont serás la sobirana; no tingas temensa que ningú 't conegui, puig ab los richs trajos que 't daré serás mes bella encara.

Y ella, fixos sos ulls en las llumanetas que

entre mitj de la espessedat del fosch vert dels pins se destacavan de una manera estranya, responia:

—Mírals, mírals, son las ánimas de mos antepassats que'm esguardan; digas, digas: son ánimas dampnadas ó esperits purs? mira allá al lluny, del fons del barranch ne surten flamas, son del infern?... parla, parla. Oh! mira las flamas s' atansan, venen á devorarnos; fugim, fugim, oh! lluny, ben lluny; no 'm deixis, jo t' amo, sálvam, sálvam; la terra s' obra, l' infern nos demana! Y ab tremolosa má feu la senyal de la Creu demunt son front, y esclamant:

—Pietat, senyor, pietat! caigué desmayada.

Arnold la cullí en sos brassos; resoltament entrá en lo bosch, y la pujá demunt son corcer que cavalcá ell tot desseguida. Aquest no hagué menester esperons; al sentir sa doble carga s' encabritá, y, com un llamp, se llansá desbocat per entre 'ls pinetons; res lo deturava, las brancas fregavan per tot arreu als fugitius, mes res podia fer lo jove pera evitarho; ab una ma aguantava la brida, ab l' altre á la donzella; lo corcer no necessitava esperons ni feya cas del fre; correns sempre anava per aquell bosch donant voltas com un foll al entorn del barranch com si volgués tirarshi, mes cada volta que ho probava feya un renill espantós, s' encabritava, 's girava y altre volta comensava sa desatentada carrera. Molt de temps feya que aixó durava, las estrellas menos brillantas havian ja desaparegut de la celestial volta, aviat la campana de la Parroquia tocaría la oració del matí,

y en aquella hora tenia d' acabarse aquella lluyta espantosa de torbellins y giravoltas. Lo Baró no pogué mes; perdé las forsas, y la donzella sens ningú que la sostingués caigué del corcer; desseguida com si no mes esperés això, lo cavall trayent foch y brumera per la boca se llensá ab furia d' un bot al fons del barranch ab lo cavaller á sobre.

Las llumanetas totas se llansaren cap allí, y una roja flama s' enlayrá fins á gran alsada. La font d' infern s' estroncá per uns quans dias, mes diuhen qu' era perque sa aygua sortia al barranch, ahont mentres això durá hi hagué com un gorch d' aygua negrosa que llensava gran fetor.

La senyal de la creu que la donzella habia fet demunt son front la salvá: no per això 's lliurá de grossa malaltía: l' endemá tot lo poble ab espant n' aná plé y avuy encara en memoria, los mes vells de Bigas, no passan may per devant del *Sot de Sant Celoni* sens fer la senyal de la Creu.

NADAL EN MONMANY.

LA FESTA DELS PASTORS.

Sr. D. N. V.

PREUHAT amich: adolorida ma ánima per la pérdua de ma mare, havia renunciat á escriure las impresions que 'm causaren las festas de Nadal en lo pintoresch poble de Monmany.

¡Ab quina alegría las hi hauria contadas á mon retorn, y ab quin embadaliment y complascencia m' hauria ella escoltat! ¡Pobre mare mia! al pensar que aixó no pot ser, perdo l' esma de esplicarho y sols cedint als prechs de ta amistat, que tal volta m' ho demana mes pera distraurem que per altre cosa, me resolch á ferho; placia á Deu que 't puga complaure, y que ma trista ploma arrive á dar una idea de lo que son aquellas: si per cas ho logro, ja estaré contenta y donaré per ben empleat lo meu trevall.

Y vos, mare mia, que tan vos complaviau en totas las mevas cosas, veniu per un moment á

mon costat; feu que jo vos sentí prop de mí, que vostra respiració 's fassa sentir á ma orella, y que 'ls vostres ulls recorren las ratllas que jo vaix escribint, pera que axís cobre alas mon esperit, renaixe en mon cor la perduda joya, creyentvos viva encara, y 's complague mon ánima en la alegria vostra al relatarvos la festa de la vinguda del fill de Deu.

Era la vigilia de Nadal. Lo ferro-carril, fos per la molta gent que duya, (gent que tornava de las celebradas firas de Sant Tomás de Barcelona), fos per lo que volgués, lo cas fou que arrivá ben tart á la Garriga desde ahont nos dirigirem á tota pressa cap á Gáll-llicant; arrivanthi quan ja era ben fosch. Caminarem un tros entre gemadas arbredas, quan de sobte y d' entremitj d' un bosch aparegué una llum: pochs passos mes donarem, y una altra vingué á illuminarnos per un altre cantó: eran los llums que nos enviavan de una de las mes ricas pagesías del Vallés.

Quan hi arrivarem las amplas portas de la casa se 'ns obriren de bat á bat, y una munió d' homens, donas y criaturas aparegueren á son llindar pera donarnos la benvinguda.

La alegría brillava en tots aquells rostres, tot son pensament y tot son afany era la festa que se celebrava aquella nit: entrarem dins; res componia la gent que haviam vist fins allavoras per la que hi vejerem després; alló era cosa de mágica; de totas las portas y portetas anavan sortintne y sortintne, com que semblava que acabariam per no cabre á las moltas y espayo-

sas pessas de que 's componian los baixos de la rica pagesía. Eran gent d' aquells encontorns que s' havian juntat allí, per ser lluny los seus pobles, pera veure la festa dels pastors que en la parroquia de Monmany se celebrava.

Molt nos pregaren que 'ns quedessem ab ells pera fer junts lo camí á la mitja nit, mes nosaltres los remerciarem de bon grat y no ho aceptarem á causa de tenir la posada mes aprop de la Iglesia y de que saviam que allí nos estavan esperant.

Emprengueren, donchs, via ben armats de bastons, llanternas y teyas, y de un á un per no permetrho d' altre manera la estretor del camí, comensarem á pujar per lo espadat single.

No 't pots figurar res mes hermós; lo cel ab sou puríssim blau tatxonat de brillants estrellas semblava que reposés demunt las feréstegas y enlayradas montanyas que 'ns rodejavan, com fent rodona; en la casa ahont anavam, situada á mitj single, hi brillava una llum, que per sa elevació 's confonia ab los estels, creyentlo nosaltres un d' ells fins á tant que hi forem á la vora: á nostres peus y en lo fons de las montanyas hi corria dolsament l' aygua frescosa de la torrentera, qual soroll anava escapant á nostres sentits aixís com anavam muntant la costa: lo camí que seguiam lo formavan un sens nombre de giragonsas talladas en la mateixa roca al peu mateix del single, formant una eterna esse de manera que los de devant caminavan sempre en la mateixa direcció dels de mes avall, y 'ls del mitj en la contraria, semblant de desde un

xich lluny que 'ls peus dels uns se sostenian demunt dels caps dels altres; en aquesta forma nostres llums semblavan una serp de foch que 's caragolava per entre las verdas matas y demunt las blancas pedras del vol de la timba; mentres la guineu espantada d' aquella claror may vista, comensava un concert de desde l' altre cantó del single, que acabava de donar un aspecte feréstech y pahorós á aquellas isardas é inhabitadas montanyas.

Al fi hi arrivarem; com á la casa de baix, nos reberen y encara ab mes alegría. També allí hi havía forasters, que sentats al entorn de la llar ab un cove de pinyons torrats á un cantó s' entretenian tot menjantne esperant que arrivés la hora de comensar la missa: lo pastor no hi cabia de goig al veure sa crossa ó gayato tant ben guarnit de flors, llassos y papers de colors; de la crossa passava 'ls ulls á son caputxó de panyo burdo, á son sarronet plé pera fer la oferta, y á sos esclops ferrats ab sis dotzenas de claus cada un. ¡Com li tardava á arrivar la hora.

Seria poch mes de mitja nit quan nos semblá sentir lo só d' un fluviol; totas las finestras s' obriren de bat á bat y 's coronaren de curiosas testas. Res mes bonich, amich meu, que lo que s' oferí á nostra vista: semblava cosa d' encantarias; entre mitj d' una llunyana y tallada montanya aparexia moventse pausadament un llumet, d' una costa vehina 'n baixava un altre, axís com també 'n pujavan uns quants de mes avall per distints camins; pe 'l grau de Monmany ne baixavan una pila, axís com del pich

de Puig-graciós y de las enlayradas serras de Berti, destacantse per entremitj de la verdor dels arbres com si fossen un esbart de brillans estels devallats á la terra. Promte nous sorolls se barrejaren als del solitari fluviol: eran los de la rica pagesía que en nombre de cincuanta pujavan ab mes de vint atxas de vent y teyas, ab lo manyach adornat de flors en son front, de cintas graciosament entortolligadas en sas banyas, ab son manto brodat d'enticuelas, y plena de flochs y flors sa cua pera oferirlo aixís ben adornat al Rey de cels y terra en lo acte de la adoració. Acompanyava al manso primal son pastor tocant la gralla y seguit d'altres pastors, uns ab lo tamborino, altres ab panderos, y fins un ab un violí.

Mentrestant los altres llums havian anat arrivant á casa nostra, y tots plegats miravam á nostres peus la llarga y caragolada serp de foch que formavan los llums de la alegre comitiva; la guineu, com havia fet á nosaltres, los udolava fortament.

Quan estigueren tots junts emprenguerem lo camí de la Iglesia. ¿Creus tu possible que jo t' espliqui la bellesa d' aquell quadro, ni 'ls diversos sentiments que m' enbargaren?

No hi ha ploma humana capás de ferho: tanca 'ls ulls y trasportat en mitj d' aquella grandiosa y magnífica naturalesa, entre aquellas espadadas rocas y frondosos boscos, y mírans caminar per ellas entre cent llums al compás dels pastorils instruments sota d' aquell her-

mosíssim cel; y ab prou feynas si te 'n pots formar idea.

Avans de arrivar á la Iglesia hi ha un tros d' ample camí voltat d' Eucaliptes; en mitj d' ell, los pastors y demés gent de Berti y del Serrat de l' Ocata que havian vingut á la festa, havian encés un gros foch ahont s' escalfavan esperant á que ja no 's vejés cap llumet pera entrarhi.

Totas las donzellas lluhian sos millors flochs, y tots los fadrins sos trajos de gala. Al entrar en lo temple, un moviment de joya y de sorpresa s' escapá á tothom. Brillava tot ell com una crosta d' or; tots los altars estavan esplendidament illuminats y adornats de flors: d' un cantó al altre hi passavan brancas d' eura entrellassadas de neulas, axís com també las llantias y candeleros que la illuminavan; lo sol estava cubert d' una doble catifa de vervelló que embaumava 'l temple; gonfanons vermells y banderas blancas, estavan repartits aquí y allá lluhint sos brodats d' or.

Comensa la missa. La pastora ab sa filosa al costat, aná fins á la porta ahont lo pastor principal li feu entrega de lo que portava en son sarró: tot filant, filant, la pastora pujá al presbiteri, y ho possá demunt de la taula que pel cas allí hi havia. Despres, arrivá un altre pastor y despres nn altre y un altre, y axís sucesivament anaren arrivant tots de un á un, quedantse com lo primer al cap de avall de la Iglesia, y fent ab cada un d' ells la pastora lo mateix viatje que havia fet ab lo primer.

S' acabá lo Evangeli, y sobte una veu fresca y clara ressoná al cap d' avall de la Iglesia.

—Sereno, las dotze, digué ab to de cant.

Y 'l fluviol li respongué ab una tocata pastoril.

Una altre veu se deixá sentir després, veu de joya, vivrant y clara, acompanyada del cant dels aucells; dient:

—¡Jesus es nat!'

—¿Nat? preguntá un altre plé d' admiració.

—Si, nat, nat, respongué la primera ab creixent entusiasme.

Tres ó quatre preguntas mes se succehiren y convensuts los pastors de la veritat de lo que 'ls deyan:

—Gloria á Deu en las alturas, y pau als homens de bona voluntat, esclamaren ab entusiasme y fervorós cant.

Y seguiren:

Lo Desembre congelat
confus se retira,
Abril de flors coronat
tot lo mon admira,
quan en lo jardí d' amor
naix una divina flor
d' una rosa bella
fecunda y poncella.
Etc., etc.

¡Si jo 't pogués fer veure la alegria que brillava en tots los rostres! no semblava sino que realment en aquell instant y allí mateix, acabés de naixer lo Redentor del mon.

Los pastors en sa joya s' agafaren per las mans y formant rodona ballaren la sardana fent ressonar los esclops ferrats demunt las amples

llosas: lo manyach seguia en mitj d' ells tots los passos de son pastor, barrejant lo toch de sa esquella ab los instruments que tots á l' hora tocavan confonentse ab aquell bell cant:

Cantava 'l rossinyol:
es hermós com un sol.
brillant com una estrella,
ha nat d' una donzella.
Etc., etc.

Y eixa melodia magnífica, pero tendre y senzilla al mateix temps, ressoná per sota las antigas voltas omplintlas d' armonía, com ressonava dintre de tots los cors omplintlos de joya.

Després entonaren lo «Rebadá» ab grant contentament dels baylets y las noyetas, que sens peresa havian deixat lo llit: al acabar eix altre cant, y quan convensut ja aquell de que no l' enganyan, y de que ha de anar á Betlem á oferir son cor á Deu, respont enternit:

—¡Oh quin amor!

Posárense tots de cara al altar, al devant los cantadors, y fent tres passas avant y duas enrera anavan avansant envers lo presbiteri, y cantant:

Armats ab la gayta
y altres instruments,
los pastors, anemsen
anem á Betlem,
que ha nat per los homens
tot un rey de reys.

Anemhi depressa
anemhi aviat
que 'l rey de cels y terra
en Betlem ha nat.

Al acabar cada posada los cantadors feyan un gran acatament, y lo pastor, seguit del ma-

nyach que anava derrera d' ells, ne feya un altre, tot posantse á sonar lo sach dels gemechs: derrera mateix del manyach, venia lo rebadá ab duas cistellas adalt de la crossa; en una d' ellas hi havia una oferena tapada, y en l' altre dos blanquíssims colomets lligats ab cintas de color de rosa demunt d' un llit de olorós vervelló; despres seguian los demés pastors de dos en dos, ab sas enflocadas crossas tan llargas com la del primer pastor, del que no 's diferenciavan mes que pe 'ls esclops, per durlos aquest cuberts de pell del coló de la fusta, brodada ab seda de colors y clavada ab tatxas dauradas y un floquet blau al cap demunt.

Quan arrivaren al altar, lo senyor Rector los presentá al bon Jesuset, dihent:

—Jesus es nat, «venite adoremus»

Lo pastor posá 'ls genolls en terra conmogut y devotament. Totas las respiracions se pararen, tots continguerem l' alé; es una escena que no 't puch contar perque es indescriptible. Lo pastor oferí son manyach al divinal Senyor deixantlo devant de l' altar: lo primal conegué la acció d' aquell y feu envers ell un moviment; mes conmogut lo pastor encara, passá sos brassos entorn lo coll de son manyach y lo besá del front. (1)

Despres dels pastors, anaren á adorar tots los homens de la Iglesia, despres las donas. Lo sacerdot anava dientnos á tots:

---

(1) Ben sebut es que 'l remat y sobre tot lo manyach cada cop que cambia de pastor se migra, apenas menja, y per espay de uns cuants dias, te los ulls llagrimosos.

—Jesus es nat, «venite adoremus» mentres lo chor cantava:

Los pastors van adorant
«Gloria in excelsis» cantant.

Això finit lo senyor Rector nos dirigí la paraula:

—Siaa bons y senzills de cor, digué; avuy es lo dia en que nasqué lo fill de Deu, y al naixer no ho revelá als sabis ni poderosos de la terra, sino als bons y humils pastors; no envejeu, donchs, als sabis ni poderosos, imiteu solsament á aquells pastors als quals representeu avuy pera que meresqueu de Deu que se os mostre á vosaltres com se mostrá á ells, y en lo dia del vostre fí, os abrassi l' ánima ab son etern é incomprensible amor y os deixi gosar de sa vista per tota una eternitat.

***

Las estrellas havian fugit ja del cel, y en cambi una llum suau y pura nos móstrá al sortir de la Iglesia, la blanca gelada que cubria tots los camps, pichs y fondaladas. Allá envers Orient, y per un tallat que deixan duas montanyas de las que 'ns encerclavan, un color rojench y viu nos anunciava la próxima aparició del astre del dia.

Los pastors tragueren á la plassa la taula de las oferenas en la que hi havia carbassetas de vi blanch, cocas ensucradas, turrons y butifarras, y 's posaren ab tot aixó á esmorsar, mentres nosaltres nos ne tornavam á casa.

Lo dia avans, una ovella s' havia quedat al bosch; ¡quina no fou la nostra alegria al trobarla ab un petit y blanch anyellet nat en aquella ditxosa nit! lo cullí en ma falda y 'l portí á escalfar en la llar, al voltant de la qual ja hi trobí patriarcalment assegúts, als amos de la casa rodejats de sas fillas, gendres, nets y demés forasters, que alegrament feyan la clássica Suca-muya.

Lo sol eixí en aquell moment rich y esplendorós, y desprès de estendres com un mantell d' or demunt la blanca gelada, y coronar de llum los pichs mes alts, deixá entrar un de sos bells raigs per la finestra comunicant á tots una joya indescriptible.

Era un dia hermós, un dia en que 'l cel y la terra tots s' alegravan. Era 'l dia de Nadal, jorn de goig y d' alegria.

Jesus es nat: ¡Gloria á Deu en las alturas!

LA FILLA DEL MAR.

Quietas estavan las agyuas de la inmensa mar; sas onas mansament besavan la platja del Estartit, y l' alt Montgrí allargava las ombras agegantadas al veures poch á poch abandonat pel sol.

Devant seu, costat de la desembocadura del Ter, las Illas Medas treyan sos caps descarnats y punxaguts demunt las aiguas, y un vol de blancas gavinas revolotejava y 's banyava en ellas.

Una barqueta tripulada per un sol mariner que acompanyava á un passatjer á la mes gran de las Illas s' allunyava en aquell moment del Estartit.

No es que tingués aquell res que fer en dita Illa, habitávanla quasi no mes un oficial y una petita guarnició. Unicament la curiositat li feu empendre aquell camí.

Fondejaren en la cala, y després de desembarcar, nostre curiós viatjer inspecciona las fortificacions que hi feren anys passats y que serveixen pera vigilar la costa; las quals inútil-

ment bombejaren los francesos. Seguí després lo edifici que serveix d' hospital, los magatzems hont guardan los queviures y la pólvora, la casa del gobernador y las habitacions de la petita guarnició y contats sers que hi tenen la morada, algunas d' ellas fetas dins la mateixa roca.

La Illa es alta y de roca guixosa, aixís es que poca vejetació vingué á alegrar la vista del viatjer; unas quantas cabras y ovellas pasturavan per entre las rocas sens ser guardadas per ningú, y alguns soldats cullian los agres fonolls marins pera ferne son sopar.

Veyent que ja 's feya tart y que res mes hi havia que veure en aquella poch menos que solitaria roca, digué al mariner que aparellés la barqueta.

Anava ja á embarcarse, quan cinch ó sis homens estranyament vestits y de figuras y ademans mes estranys encara, sortiren del peu de la mar y comensaren á pujar per lo rocam ab sens igual lleugeresa y per un lloch que semblava inaccesible.

—Qui son aquesta gent? preguntá 'l pasatjer.

—Son los pescadors de coral que ab gran abundó aquí 's cria, respongué 'l mariner.

Fins que desaparegueren de sos ulls atonits, los estigué mirant, després se ficá dins la barca pera tornar á Torroella; mes una figura estranya li feu detenir lo bras del barquer que anava á remar, y senyalantli ab lo dit.

—Qué 's alló? li preguntá.

Lo barquer dirigí la vista en vers aquell in-

dret, y feu un moviment de recel y disgust, procurant allunyarse.

—Es una persona, ó un animal estrany? torná á dir lo primer.

—No sé que dirvos, respongué 'l mariner, sa figura encara que feréstega es d' home, mes tothom fuig d' ell com d' una bestia fera.

—Y per qué?

—Ell fuig de la gent com si se 'l haguessen de menjar, sempre está esferahit, y com amagantse de tothom tot temerós; te son cau dins d' eixa roca que ara 'l sosté, no viu mes que de fonolls marins y d' algun tros de pa moreno que devegadas algú li tira desde dalt, com ho podrian fer ab un cá; passa 'l dia pescant corals y la nit corrent per aqueixas rocas en los llochs mes inaccesibles com si fos un aucell de nit; ningú sab d' ahont vingué ni qui es, puig ab tants anys que es aquí potser no ha enrahonat ab duas personas; dihuen que te una veu tan gutural que mes que veu humana sembla l' udol d' una fera: n' hi ha que dihuen si te part ab lo diable, y, á dir la veritat, crech que á lo menos deu estar per ell protegit, puig ningú pesca com ell mes hermosos corals, ningú com ell se llénsa als mes grans perills com que á grat scient busqués la mort, y cap mes s' escapa tan fácilment dels perills á que son ofici 'ls esposa.

En aquell instant, aquell home ó figura d' home que fins allavoras havia estat inmóvil com una estátua, feu un moviment tan sobtat y tant brusco que 'l passatjer de la barqueta cregué que queya al mar estrellantse avans ab las ro-

cas del seu peu; mes res d' axió succehí; no feu mes que cambiar de posició com un autómata, y quedarse clavat dalt d' un roca mes alta, fixa sa vista en un punt del mar prop de la segona illa.

Lo mariner observant la sorpresa de son company.

—Es que ha sentit la filla del mar, li digué.

Y efectivament, ab la quietut de la vesprada y al compás del vagorós remor de las onas, s' oigué una veu dolsíssima y armoniosa cantar una trista y poética tonada.

—A la filla del mar? ¿qué vol dir axió? preguntá altre volta lo viatjer sempre mes admirat.

—Tampoch se sab qui es; uns dihuen que quan aquest home arrivá aquí, duya una nena que molts cregueren ser sa filla, mes á la que may se li sentí darli lo nom de pare; altres dihuen que la tragué del fons del mar del qual es filla, un dia pescant corals; lo que hi ha es que ella y ningú mes exerceix un poder tan gran sobre aquest home, que á sa sola veu, tremola, plora ó riu, y que ab una mirada seva li fa fer lo que vol: los millors corals que pesca son per ella, y dels que ven, li 'n dóna també 'l producte no guardantse may res per ell.

En quant á ella, feréstega també com son pare, ó lo que sía, ni parla may ab ningú sino per necessitat, ni surt d' aquestas illas sinó que sía per passejar pel mar ab sa petita y graciosa barqueta que conduheix ella mateixa, y desdenya asprament á tots los infelissos que atrets per sa hermosura han tingut la fatalitat de enamorar-

sen. Molts dihuen que com á filla de l' aigua no pot estimar á cap mortal; altres dihuen que pot ser es filla d' alguna sirena y que lo que procura es desesperarlos per atráureselsmes y portárselsen mar endins pera perdrels. Si la vegesseu que hermosa es! Adornada sempre de riquíssimas brancas de coral, ab sos ulls de foch, ab sa bellíssima cabellera d' atzabetja, y ab son rostre de feréstega bellesa! sí, bella, mes de una hermosura tan estranya, que á tothom sorpren.

—Y per qué no la havém d' anar á veure?

—Déu nos en guardi, digué 'l mariner, ningú s' atreveix y ay del que ho fes! no seré jo qui corri 'l risch de veurem atret y perdut per eixa sirena.

Apesar de las rahons del mariner, son company no desistí de son empenyo y ab bonas paraulas y ab bonas monedas, lográ que dirigís la barqueta envers la segona de las illas.

Havia ja entrat lo vespre, y la llum mística y perduda il-luminava aquellas grossas rocas que eixian á flor d' aigua, en las quals corren gran perill de estabellarse los que no sian molt práctichs, y aquella blava é inmensa mar sobre la que deixava un rastre de llum abrillantat que 'l feya semblar com si de son fons eixís la claror d' un palau de fadas format per crestall y plata brunyida. Lo barquer remava ab tota forsa ajudat del curiós viatjer, pera atansarse á la lleugera nau, ahont la filla del mar cantava graciosa y descuidadament dixantse portar per las onas.

Quan passaren per prop de la roca ahont ha-

vian vist lo busso, eix estava encara allí ab la mateixa posició y fixos los ulls en la hermosa donzella. Lo cant d' aquesta arrivava ja clara y distintament á orellas dels de la barca;

Voga barqueta pel mar endins;
onas saladas, dolsas remors,
auras marinas que tan jo estim
plácidas duheume, á ne 'ls meus amors.

Voga barqueta
ab dols remor
que al lluny jo oviro
son barco hermós.

Barqueta meva, veste allunyant
de prop la platxa, de vora 'l port
que vent en popa vas navegant...
vers hont m' esperan los meus amors.

Voga barqueta
que ja 'l meu cor
de joya esclata
prop mon amor.

Los de la barca havian arrivat prop la d' ella sens que eixa, distreta ab son cantar, se 'n adonés, aixis es que lo curiós viatjer la pogué contemplar á las sevas amples.

Era la donzella d' una hermosura sorprenent; sos ulls, son perfil, sa boca, tot era de lo mes acabat y perfet que ningú puga imaginar, son mitj destrenat cabell d' atzabetja estava graciosa y descuidadament adornat ab bellíssims corals, y de sas orellas penjavan també richs y desiguals tronquets posats al atzar, y sens pulir.

Sos peus petits y descalsos reposavan demunt un feix de sechs fonolls marins, posats allí sens dubte per lo busso, y sa bella figura, 's blincava graciosa y tristement al compás de son cantar.

Il-luminada per la lluna, aquella bellesa tenia un atractiu tant particular, que gens no estranyá lo viatjer al véurela, que se la tingués per un ser sobrenatural; no obstant, mes que sa gran hermosura y sos atractius, un recort vago, un fet de llunyans dias lo tenia absort al véurela.

Recordava que un dia, al arrivar á casa seva al tornar d' estudi, quan era petitet, sa mare l' havia agafat y 'l volía dur á una altre casa de mes lluny dihent que no volía que ja tant petit vejés horrors. Recordava que ell se resistí tant que á la fí sa mare 'l deixá, y que llavors ell cridá á una vehina, la qual lo amanyagava sempre, pera contarli com lo voliau traure d' allí. Recordava, y això ho recordava ben clarament, que al entrar en la habitació d' aqueixa, lo primer que se li oferí á la vista fou son cadavre ensangrantat voltat de moltíssima gent y entre ells son marit que desconsoladament plorava.

En quant á sa filleta havia desaparescut.

Se digué desprès si la jove y hermosa vehina avans de casarse havia tingut amors ab un marí, al que creyent mort olvidá per un altre; que dos dias avans d' aquella catástrofe s' havia vist al marí enrahonar ab ella, y que aquell dia havia rondat la casa.

Se 'l buscá per tot, mes en lloch se trová á aquell home, ni á la petita filla de la desventurada, que no havía comés mes crim que oblidar al que creya difunt.

¿Per que la fesomía d' aquella filla del mar portava á la memoria del viatjer aquella trista historia? era que tenia alguna semblansa ab sa

hermosa vehina d' altre temps? com mes ell la mirava, mes viva á sa memoria 's presentava aquella escena de dol y la carinyosa jove que tant l' amanyagava quan era petit. Ell no vejé llavoras al assasí de la pobre mare y robador de la filla, y no obstant, en aquell moment y al recordarlo, la figura del home de las rocas vingué á son pensament.

Un brusco moviment de la donzella y lo haver parat son cant lo distragué de sos pensaments. Al atalayarse ella de sos seguidors agafá precipitadament sos rems, y com una serva perseguida vogá en vers lo Cogoll d' en Bernat ó sia vers la mes solitaria é inaccessible de las tres illas, y en la qual no hi ha mes que rocas, y no 's veu may visitada per ningú.

Lo barqué tocá al viatjer pel bras y 'l feu atalayar de un bulto que nadava desatentat y com abordantlos, envers ells; lo viatjer feu tots los esforsos pera allunyarse d' aquella feréstega y repugnant visió.

Ab una llestesa asombrosa, la donzella arrivá á la dita isla y atracant sa barca en una punxaguda roca, lleugera com una dayna s' endinsá illa endins.

Lo viatjer impresionát per lo recort que á sa imaginació li duya, alsá la veu y pronunciá 'l nom de sa desgraciada vehina: á son crit respongué un altre crit, ferestech, horrorós, indescriptible, y l' home de las rocas bambolejantse demunt las onas, pareixé per un moment que anava á ofegarse; després alsá sa testa de groixuts y caragolats cabells, y ab sos ulls grossos

desmesuradament oberts en qual esguart s' hi llegia lo crim de Caí, 'ls llensá una mirada terrible, y lluytá un moment pera aconseguirlos, reculant tot seguit tremolós y espahordit mirant á tots costats com si temés que lo agafessen y contenint la respiració.

Al ser un tros lluny sentiren encara la melancólica veu de la donzella cantar dolsa y tristement, com dolsos y tristos son los recorts de la felicitat passada.

Las amples velas desplega 'l vent
que en mars llunyanas dú al barco hermós
y ab ell s' emporta mon pensament,
y ab ell s' emporta los meus amors.
Ah nó, barqueta,
no voguis no,
perdí per sempre
los meus amors.

Lo passatjer no pogué olvidar may aquella nit; li pareixia sempre veure á aquella poética aparició en mitj la mar, solta al vent la cabellera, adornada de corals, il-luminada per la lluna y cantant aquella trista tonada, y sempre que axó recordava li venia á la memoria aquella escena de mort y de dol que presenciá quan petit.

Creyent dever de la seva conciencia lo averiguar quina relació podian tenir l' home de las rocas y la filla del mar ab aquells fets, doná part de sas sospitas, y acompanyat del aguatzil y batlle torná á las islas Medas.

Lo busso y la verge dels corals havian desaparegut ja feya dias: se trobaren senyals de haver habitat en la roca ahont ell se solia estar; mes per molt que feren no pogueren saber may d' ells.

TESTA-FORT.

ANANT pel solitari camí d' Argentona á Granollers y una hora avans d' arrivar á la última de ditas poblacions, se trova un turó rodejat, per una banda d' espessos y solitaris boscos, y per altra d' hermosas campas de regadiu. Al cim del turó s' aixecan las magestuosas ruinas del Castell de la Roca, y á sos peus y com dormint á sa ombra, 'l poble de aqueix nom. Duas ó tres parets que 'ls segles no han pogut vence encara, aixecan sas pedras descarnadas com desafiant lo poder del temps; la eura, fidel amiga de la soletat y las ruinas, procura tapar ab sas furgants arrels las fondas escletxas que la falta de argamassa hi obra, y ramificantse en cent gotims de verdas fullas, s' abrassa carinyosa á aquellas despullas venerables, com volentloshi fer oblidar, ab las sevas, las galas de que estavan revestidas en aquells temps en que 'ls capitells y las góticas pilastras, de las quals se 'n conserva una sola en la esbelta finestra, que resta d' aquell suntuós edifici, y 'ls calats que com finíssimas puntas engarlandavan las obertures y 'l voltant de las cambras, y 'ls richs ta-

pissos de que estavan cubertas las parets de las salas, feyan del arrunat castell un temple del art y de riquesa.

Bernat de Torrellas, de la noble familia d' aquest nom, ornament de nostra historia, era en lo temps á que aludeix la present narració 'l senyor del Castell de La Roca. Son gust per la cassa y sa poca afició á las ciutats feyan que passés la major part del any en son grandiós y pintoresch castell: lo de Torrellas consideràvas felís allí vivint en companyía de sa esposa, la bella Elionor de Rocabruna que, encara que ja no molt jove, conservava totas las gracias de la primera joventut, y d' un fill que d' ella havia hagut despres de molts anys de matrimoni. Pera criar aquest fill prengueren una dida vinguda de la Segarra, la qual semblava que se l' estimés molt. Un dia comparegué al castell lo marit de aqueixa, dihent que no volia estar mes sol, y que per lo tant venia á cercarla: pera arreglar aqueixa cuestió, pero sense que la dida deixés al noy que sols ab ella volia estar, y per por de que eix no se 'ls morís d' anyorament, resolgueren emplearlo en la castell á condició de que 'ls deixés la seva dona.

Era 'l segarreta un home qual edat no 's podia ben definir, mes si 'l ull y 'l rostre son los miralls de l' ánima, be 's podia dir que la del didot era mes negra que la de Llucifer. Ningú del castell podia veurel; mirant sempre de regull, escudrinyantho tot, era un home que inspirava horror y repulsió. Molt temps feya que hi era; l' hereu dels Torrellas estava ja desmamat y

contra 'ls desitjos de tothom, los didos seguian habitanthi. Un dia, un dels criats de la casa 'l vejé á ell que ab pas de llop y mirada investigadora se 'n entrava á las cambras de la senyora del Castell: lo fidel criat lo seguí de puntetas y recatantse. Quan fou dins la cambra, obrí sense fer gens de soroll ni quasi cap esfors un gran armari que en la paret hi havia, ab una eyna que pel cas portava, y trayent de allí dins las ricas y costosas joyas de la castellana, las ficá dins d' un saquet: lo criat se li tirá demunt pera poderlo atrapar ab lo cos del delicte y ferho veure als senyors pera que aixís comprenguessen qui era l' home que tenian á casa, y 's posá á cridar ab totas sas forsas. Al veures descubert, lo segarreta feu un violent esfors, y pogué despendres dels brassos que l' havian empresonat; rápit com lo pensament, y no veyent altre medi pera fer callar á son delator, enfonzá sa daga en lo cor del fael sirvent, y apretá á corre per aquells inmensos corredors en direcció oposada á la en que se sentian 'ls passos dels que acudian al crits de la seva víctima.

Quan tot fou descubert, la dida manifestá un dolor tant estrem que ab res la podian aconsolar.

—Ahont aniré, desditxada de mí, deya, que no 'm segueixi la infamia del meu marit? qui 'm voldrá á mí, y ab qui guanyaré 'l pá que tothom me negará?

Na Elionor, acompadida d' ella, y creyentla mes desditxada per l' horror que li devia causar lo veures unida á un home tan malvat sent

ella tant bona, procurá consolarla prometentli que mentres ella visqués no li faltaria un bossí de pa en sa casa, ni un sostre ahont aixuplugarse: la dida donchs, se quedá en lo castell, y 'l noy, que res de lo passat entenia, seguí volent estar sempre en brassos de sa dida.

Separat del castell sols per una petita vall, y tenint en ella l' estrep, s' aixeca un mont, tant plé en aquell temps de brolls y brosta y d' espessas y centenarias alzinas, que quasi era impossible penetrarhi, com que pochs eran los que hi transitavan, y encara 'ls pochs eran algun penitent ó romeu que anava á visitar la ermita que en mitj de ell hi havia, ó á ferse absoldre d' alguna grave culpa pel sant ermitá que la ocupava. Pero això era sols de dias, y encara moltas voltas n' havian aparegut de morts, sens dubte á mans dels rancuniosos cavallers que, segons la tradició, hi armavan totas las nits grans batallas, dividits en dos bandos com ho havian fet en vida, y com devian ferho fins á la consumació dels segles en cástich de haver lluytat germans contra germans. En aquell serrat era hont havian mort la major part d' ells, y per això se 'l conexía per lo Mont de las Batallas.

Un dia 'ls Senyors del castell, acompanyats de gran comitiva d' amichs y sirvents, anaren á cassar al Mont de las batallas esperant trovarhi molta cassa en rahó de que ningú hi anava per los motius dits avans.

Era ja molt vespre y 'ls cassadors no havian tornat. L' hereu dels Torrellas plorava desespe-

radament demanant á sa mare. La dida no podentlo aconsolar de cap manera, aná cap al mont pera sortirlos al encontre, portantlo á ell de la ma; arrivats allí y no trovantlos, la dida 's ficá resoltament adintre, mentre 'ls criats que la seguian reculavan esgarrifats fent la senyal de la creu, puig si bé eran ardits y valents, no sabian habérselas ab las ánimas, com deyan ells. Lo corn de cassa ressoná en aquell instant á la entrada del mont y 'ls castellans de la Roca aparegueren portant tota mena de cassa; lo dia habia estat ben aprofitat. Quedárense sorpresos al trovar en aquell lloch á sos criats; y al saber per boca d' ells lo perqué, anavan á entrarhi altra volta, quan sortí d' ell la dida llensant crits desesperats, arrantcantse 'ls cabells y plorant á llágrima viva: una ma invisible li havia arrebatat de son costat á Artur de Torrellas, lo fill de sos Senyors.

—Bé deyam nosaltres que aqueix bosch es encantat, deya un dels que no havian volgut ficarshi ab la dida: ja havém fet bé de no entrarhi, pero deviam haver mort á la dida avans que deixarli ficar, puig aqueixa dona sempre m' ha fet mala espina, y sembla que haja fet això pera poder perdre al noble fill de La Roca.

—Mala bruixa, deya un altre, si jo hagués estat dels Senyors, temps ha que que sa mala figura serviria de espanta-aucells dalt de una entena.

—Y Na Elionor tant que se la estima! deya un tercer.

Bernat de Torrellas se llensá altra volta dins

del bosch pera recobrar son fill, pero sos amichs lo detingueren á la forsa; la nit era fosca, ningú 'l seguiria, y, combatent fossen morts ó sers vius y reals, lo cas era que tot sovint aparexian los cadávres dels que s' atrevian á ficarse en lo Mont de las Batallas. Mes locat que no pas en son cabal judici, Bernat torná al Castell empés per sos amichs y servents: en quant á Na Elionor, quan ell hi arrivá encara no havia revingut de son desmay.

Si 'n feren de cosas pera trobar son fill, si 'n feren de prometensas al qui los hi tornés, no 's pot dir; mes tot en vá, la dida desaparegué del Castell y tampoch se sapigué may mes res d' ella.

La castellana passava 'ls dias en contínua oració, pregant á Deu que li tornés lo fill amat ó li donés forsas pera soportar son gran dolor: son marit, al contrari, desesperá de la misericordia divina, y tancá son cor á la fé.

Al cap d' anys, no obstant, vá semblar que 's refeya; y veyent sempre devant sos ulls lo noble exemple de sa esposa, comensá á remordirli la conciencia de sa conducta. Un vespre, donchs, que sentat en la cambra de sa esposa, la esguardava agenollada devant la imatje del Crucificat, lo vent li dugué 'l só llunyá de la campana de la ermita que tocava 'l Parenostre de las ánimas.

Com si un ressort l' hagués mogut, lo senyor de La Roca s' aixecá, fixá sa pensa en aquells que li havian donat lo ser y que l' esperavan en una vida mellor; las doctrinas que li ensenyavan quan petit vingueren á sa memoria, y la fé renasqué en son débil esperit.

—Elionor, digué á sa esposa, Elionor, amada mia, crech y espero en Deu.

Un crit de joya s' escapá del pit d' ella que li tirá 'ls brassos amorosament al coll.

—Elionor, seguí ell, la desesperació d' aquets anys passats pesa sobre la meva conciencia com un plom. ¿Quí sab si demá seré viu? quí sap si tindré temps de confessar mas culpas? aixís, esposa mia, no vull esperar á demá y me 'n vaig ara mateix á veure 'l sant anacoreta de la ermita. Tal volta Deu, al perdonar mas culpas, me fará trobar allí, en aquell lloch ahont lo perderem, lo camí pera poderlo trobar; potser no es mes que una il·lusió de ma fantasía, pero ho vuy provar.

En Torrellas s' armá de sas mellors armas y sortí; sa esposa volgué de primer detenirlo, mes pensant que tal volta l' endemá ja no 's recordaría de sos bons propósits, lo deixá dihentli:

—Ves, y que Deu sia ab tu.

La nit era serena y hermosa, y la lluna, cubrint á la terra ab sa melancólica llum, la feya apareixer tapissada de plata. La dama de la Roca, recolzada en la finestra, estigué esguardant á son marit fin que 's perdé en la espessedat del mont.

Ni 'l mes petit burgit vingué á turbar la quietut de aquella nit serena.

En sent á la matinada, Elionor, frisosa per la llarga ausencia de son marit, y no podent contenir més sa ansietat, cridá á sos criats y 'ls maná que anessen á veure si 'l trovavan.

No tardaren gayre en tornar; ab ells anava son

senyor, mes no son senyor arrogant y plé de vida com era 'l dia avans, sino cubert de nafras y mort demunt d' un llit de tronçhs y fullas. L' havian trobat á la surtida del terrible mont: sa preciosa daga, qual mánech era tot de pedreria de gran valor, havia desaparegut, en cambi en son puny clos hi tenia un objecte del qual s' apoderá ab afany sa esposa.

¿Eran los damnats cavallers del altre mon los que l' havian mort? Molts dels criats estavan per creure que nó, puig en la posició del mort y en lo estripat de son vestit, se coneixia be que s' havia resistit, cosa que no hauria fet á haverselas tingudas que haver ab esperits.

La dama, desde aquell dia, quedá en un estat de insensibilitat del que res la pogué fer surtir; sos ulls divagavan á la ventura sens fixarse en res, son rostre 's cubrí de arrugas prematuras y tornárense blanchs sos cabells; sa figura descolorida y demacrada anava decayent de dia en dia, y comensá á encorvarse; ja no podia sostenirse sino ab la ajuda d' un bastó. No semblava ni la sombra d' aquella bella Elionor que havia sigut lo encís y la alegría de aquell casal ahont ara 's respirava sols tristesa y quietut de sepulcre. Raras vegadas obría la boca pera parlar, y aqueixas eran sols pera dir:

—La desesperació d' aquets anys passats pesa sobre la meva conciencia com un plom; tal volta demá no hi fora á temps, vull confessar mas culpas; tal volta Deu, al perdonármelas, nos tornará al nostre fill.

Y deya després ab veu més baixa y tremolosa:

—Ves, y que Deu sia ab tu.

Eixas paraulas semblavan que la acabessen de abatre.

Poch després de la mort d' en Torrellas se digué que havia mort l' ermitá del Mont de las Batallas, mes en lloch se trová son cos; molts deyan si 'ls ángels l' havian enterrat. La ermita seguí desde llavoras enterament tancada, y cap petjada humana tocá las herbas y molsas que en las espessedats del bosch creixian.

Una partida de lladres que ningú sabia ahont tenian lo lloriguer, era ja de molt temps lo terror de la comarca. Lo poble de La Roca y 'l de Santa Agnés eran los que més rebian de aqueixos desanimats. Encara clar, totas las masías tancavan y barravan sas portas, mes ab tot y aixó, avuy una, demá una altra, totas tenian de pagar son tribut als cruels saquejadors, que no s' acontentavan de robar, sino que moltas vegadas assessinavan als que 'ls hi feyan la mes petita resistencia. Los viandants prou s' encomanavan als tres Reys guardadors de lladres, mes quasi sempre tornavan á casa seva ab las butxacas buidas. Lo capitá de la partida era conegut ab lo nom de Testa-fort á causa dels cops de massa que, segons deyan, havia rebut al cap de alguna de sas víctimas, no logrant may ferlo ni tant sols bellugar.

Contávanse d' ell proesas inauditas y tothom s' admirava de la forsa y coratje sobrenatural de que estava dotat, per lo qual era no solsament temut sino mirat ab supersticiós terror. En quant á sa figura, corrian distints parers;

molts dels que l' havian vist, lo pintavan feréstech, lletj y repugnant ab sa cara reconcentrada y ulls en que hi brillava la perversitat; mes aviat baix que alt, fornit y de aspecte repulsiu, ab barba blanquinosa consemblant als pels del senglar, cruel y de instints sanguinaris. Altres, tot al revés, deyan que era jove, alt y bell, de rostre espressiu y de mirada altiva pero dolsa y serena al mateix temps, d' ademans dignes y noble continent, d' ulls negres, brillants y hermosos, y de barba negra y poblada; y que en lloch de tenir los instints salvatjes que deyan los altres, mes de quatre cops havia castigat als seus per sos actes de crueltat devant de las mateixas víctimas; més las mares de las joves donzellas de La Roca y de Santa Agnés que havian tingut la desgracia de veure á aqueix terrible malfactor, l' acusavan de bruixot y encisador, puig sas fillas, de desde que l' havian vist, perdian son bon humor, sa alegria y son delit.

Com que en lo castell no hi habitava mes que la viuda de Torrellas, per possehir l' us de fruit, com li deixá son marit; y eixa encara sens us de rahó, ningú 's cuidava de perseguir als lladres, y la gent anava empobrintse tant com s' enriquian ells.

Ab gran alegría vejeren los habitants de La Roca aposentarse al Castell á la jove hereva dels Torrellas. Ab sa arrivada semblá que lo antich casal recobrava nova vida. Acompanyavan á la pubilla de tant estensos dominis una cosina seva á qual costat vivia per ser hórfana de pare y mare; lo marit d' aquesta, senyor de Tamarit; Ramon de Pinós, promés de la hermosa Blanca,

y molts altres amichs d' aquestos. La esperansa de que tant ardits cavallers farian alguna cosa pera esterminar á la partida del terrible Testafort, feu que fossen rebuts com may s' hagués rebut á cap dels antichs Senyors.

Blanca de Torrellas, la hermosa pubilla de la Roca, era, com lo seu nom, blanca y delicada, y airosa com una esbelta flor; sa pell era fina, fins al punt de podérseli veure corre la sanch per dintre sas venas trasparents, y son coll graciós y ensatinat tenia la gracia y 'ls moviments del cisne; sa boca semblava una poncella de rosa al badarse, y 'l color de sos ulls res tenia que envejar al del cel; sos rossos cabells, partits en duas meytats demunt del front, baixavan en sedosos y abundants rulls fins mes avall de sa flexible cinta, sostinguts per un cércol, d' or y turquesas; son peu, petit com lo d' una fada, quasi ni tocava la terra al caminar: semblava impossible que tal criatura fos nada pera habitar entre 'l mortals. En quant á son carácter, era lo mes alegre y festiu que darse puga, prop d' ella no 's coneixia la tristesa, prop d' ella trobava consol tot dolor, puig son major gust era alleugerar las desgracias.

Aixís es que 'l castell, ab sa arrivada, semblá pendre part de sa juventut y alegria, y renovarse; las finestras tornaren á obrirse totas, mostrant sas góticas columnas y 'ls hermosos y afiligranats treballs de pedra, y deixant entrar la esplendorosa llum per totas las cambras, cosa que no succehia feya molt temps; armárense partidas de cassa, y no era per cert la futura

castellana de La Roca la que hi prenía menos part. La única cosa que la entristia era la ineptitut y quasi imbecilitat de sa tia; si hagués pogut tornarla á son estat normal, la felicitat de Blanca hauria sigut completa.

Una vetlla d' aquellas en que comensa á fer frescor, estavan tots los habitats del castell asseguts al voltant del foch que cremava en la xemeneya de la sala gran parlant de la cassa, dels falcons, dels cans, y esplicant cadescú algun cas dels que 'ls hi havian passat en aqueixa diversió. La viuda de Torrellas, asseguda en son gran silló al bell costat del foch, deixava vagar sa vista esgarriada y distreta en las flamas que ara s' aixecavan com una columna aprimantse ellas mateixas pera poderse enlayrar, creixent amunt com si tinguessen la pretensió de arrivar fins al cel, ara ab un color blau y esmortuhit, ó d' un roig fort, se dividian en cent llencas formant grogas ó vermellas llenguas que á voltas se desprenian de son núcleo, com si 's bastessen ellas solas, pero que s' apagavan als dos dits d' alsada al faltarlos lo element que 'ls dava vida, pagant aixís lo seu orgull; las que aixó no pretenian, anavan llepant, llepant los tronchs de llenya y consumitlos poch á poch.

—Com es que may anem á cassar en aquest mont de aquí prop, essent aixís que segons sa gran espessedat, deu abundari molt la cassa?— digué la pubilla.

—Deu vos guard' de semblant cosa, respon-

qué 'l vell cap de la monteria que tota la vida havia viscut en lo castell.

—Y per qué no? preguntá la interpelant, moguda per la curiositat.

—Perque aqueix mont es fatal als de la vostra familia, perque en ell s' hi renovan cada dia guerras que algun temps assolaren aqueix pais, y tots los que s' hi atansan moren á mans de algun d' aquells rancuniosos cavallers.

—Donchs per axó hi vull anar, digué Blanca, brillantli 'ls ulls de joya á la possibilitat de trobarse ab alguna estranya aventura.—Senyors, digué aixecántse de son siti, ¿quí de vosaltres vol acompanyarme?

Joyosament com ella s' aixecaren tots dihent:

—Al mont de las batallas, al mont de las batallas; y mes en llá y tot anirém, si 'ns capitaneja la hermosa Blanca.

Com si aquell nom hagués despertat recorts en la pensa de Na Elionor, esta mormolá clara y distintament:

—Ves, y que Deu sia ab tu.

Un moment d' estupor seguí á las paraulas de la viuda de Torrellas; lo vell monter, aprofitant eix moment de vacilació, torná á instar pera que desistissen; mes la de Tamarit digué:

—Si 'ns amenassa algun perill, prous serém pera conjurarlo; armeuvos tots de bonas armas, y no hi haja por.

—Sí, sí, respongué Blanca tornant á recobrar son bon humor.

Quan las damas se mostravan tant coratjosas,

¿qué podian alegar ells pera no anarhi, que no semblés cobardia?

Tan bon punt lo sol vingué á vivificar ab sa esplendenta llum las hermosas planas del Vallés, trová ja en lo pati del castell de La Roca als alegres cassadors. Blanca, montada ea sa petita y lleugera haca, ab un falcó en sa ma dreta, estava esperant impacient la senyal de marxa; á son costat y no menos impacient que ella, la de Tamarit, montada en son negre corser, donava ordes als patjes y monters que derrera d' ellas procuravan contenir als briosos cavalls y á la frisosa quadrilla de gossos: los cavallers preparavan sas armas, y tot era anar y venir, y vida y animació.

Per fi 's doná la senyal, y la comitiva arrencá com un llamp entre 'ls clapits de la quadrilla, lliure ja, y 'ls renills dels trotadors corsers. Ab prou feynas y fatigas podian los cavallers obrirse pas entre las espessas matas del mont, mes en cambi hi havia en ell tanta abundó de cassa, que trobavan llargament compensadas las fatigas que pera aixó patian. Passá 'l dia com una exalació, y pochs ne podian contar de mes ben aprofitats; innombrables pessas estavan estesas en una petita plasseta ahont dos ó tres cassadors descansavan; los demés, adalerats per sa diversió favorita, corrian encara derrera un isart en lo mes espés del bosch.

Blanca y la de Tamarit ab duas donzellas, los seguian á alguna distancia per no poderho fer de prop ab motiu de sas marxas y contramarxas y de sa precipitada carrera. Sobte, sentiren

prop seu l' udol del llop, y un n' aparegué devant d' ellas que ab famolenchs ulls las esguardava obrint sa boca que deixava veure la gola negra y afamada de la feréstega bestia. Las damas llensaren un crit y apretaren á corre, sens donarsen comte, cada una per son costat; lo llop feu presa ab sas dents en la pota de darrera de la blanca haca que montava la pubilla de La Roca, y la haca, llensant un renill de dolor y cuberta de sanch sa blanca pell, apretá á corre ab totas sas forsas seguida sempre del llop. Aixís corregueren una bona estona: Blanca 's creya ja perduda, puig ab prou feynas tenia forsas pera sostenirse á cavall, y sa pobre haca, debilitada per la sanch que perdia y per la desatentada carrera que portava, anava acabant las forsas y minvant lo pas; l' únich que seguia impertérrit y semblant no cansarse, era 'l llop, que duas ó tres vegadas havia ja arrivat á amarrarse, á las ancas del noble animal que lo havia dut en grupa aixís per alguns instants.

No lluny del lloch ahont passava aquesta escena, pero enterament amagats los uns á la vista dels altres á causa de las moltas brancas de que estavan cubertas las vellas alzinas, lo de Pinós ab sos companys seguian encara lo rastre del isart, ben lluny de sospitar lo que prop d' ells passava. De promte, arrivá á sas orellas un crit esgarrifós, un crit d' angunia suprema y de suprem esglay, y aquell crit semblava llensat per la veu de la hermosa Blanca. Deixant al isart que fugís á son cau, corregueren los cavallers cap allí ahont havia ressonat lo crit: la haca

blanca de la pubilla dels Torrellas corria ensagnantada y sens direcció fixa, mes sense sa noble carga; no molt lluny d' ella y cubert ab sa propia sanch, lo llop se revolcava ab los últims estertors de la agonia. ¿Qué havia passat? ahont era Blanca?

Lo corn de cassa del de Pinós se deixá sentir frenética y desesperadament duas ó tres vegadas pera reunir als cassadors; y junt ab ells cercá per tot á sa desposada, mes ni rastre d' ella 's trobá en lloch.

Era la tercera persona de la familia dels Torrellas que desapareixia en aquell antro tenebrós.

—No 'm volgueren creure, mormolava 'l vell monter per lo baix al tornar al castell, no 'm volgueren creure, ja ho veuhen.

Aquella nova omplí de terror als habitants de aquellas comarcas. ¿Quín delicte, 's preguntavan la gent, ha comés aqueixa familia pera que axís los persegueixi aquest mal fat?

Passats alguns dias y repost un tant lo de Pinós de sa sorpresa, resolgué, costés lo que costés, descubrir lo misteri que en aquell mont hi havia, y ajudat pel de Tamarit y altres companys, juntaren nombrosa host, y un dia, de bon matí, emprengueren via al Mont de las batallas. Cercaren lo mont d' un cordó de centinellas encomanantlos que sobre tot no deixessen surtir á ningú; y ells, ab los demés, s' encaminaren ab pas quiet y atenta orella envers lo lloch ahont havia desaparegut la hermosa Blanca. Un dels escuders que aquell dia 'ls acom-

panyava, digué haverli semblat veure entre la verdor dels arbres las parets de la vella ermita: en busca de aqueixa anava, donchs, lo de Pinós, convensut de que allí devia estar na Blanca, á haverse assegurat de que no era allí. Tothom sospitava si era aquell lo cau del terrible Testa-fort, lo terror de la comarca.

Un xich lluny era encara, lo coratjós llibertador de Blanca, de la ermita, quan de desde ella comensaren á inquietar ab sas armas á las hosts sitiadoras.

—Aquí son, digué 'l de Pinós, no m' enganyava; coratje, mos cavallers, que avuy ha de ser l' últim dia d' eixa canalla.

Mes las armas dels cavallers poch mal feyan als sitiats, puig se estrellavan sas municions contre las parets de la ermita, al pas que las dels de dins causavan grans baixas als sitiadors. Lo de Tamarit proposá cercar la ermita de brancas de pi ó alzina y pegarhi foch pera veure si axís los farian sortir, puig á haver de esperar que ells acabessen los medis de defensa, seria tal volta quan la meytat dels seus foran morts, puig semblava que 'n tenian gran provisió segons la prodigalitat ab que las repartian, tocant quasi sempre á algun dels que 'ls sitiavan. No trovant altre medi millor, acceptá aqueix lo de Pinós; y prompte tots ells, escudats ab las mateixas brancas, s' atansaren fins al peu de la ermita y la rodejaren d' ellas. Un crit de rabia travessá las vellas parets ressoná dins de la ermita al coneixe la intenció dels sitiadors; mes per axó seguiren defensantse com fins allí.

Promte una espessa columna de fum formada per la verda llenya que cremava, s' enlayrá per demunt del edifici formant espirals capritxosas y espessos núvols, ara negres y arremolinantse 'l uns ab los altres, ara blanchs y trasparents com la boyra que dissipan los primers raigs del sol. La porta, alcansada per un guspira, comensá á deixar veure una roja y viva flama per entremitj del espés fum, y promte, comunicant á las vigas sa xardor, se sentiren aquestas cruixir baix la pressió del destructor element: de quan en quan sentias la forta veu de mando del capitá que sobrepujava á tots aquells sorolls de destrucció y de ruinas; mes res denotava que 'ls sitiats volguessen rendirse.

—Serán capassos de voler morir com Sant Llorens, digué plé de coratje 'l de Tamarit al veure aquella resistencia.

De prompte, entre mitj de las mes trasparents boyras que formava 'l fum al cim del campanar, aparegué en ell la figura del terrible Testa-fort,

Un crit de sorpresa s' escapá de tots los llávis; aquell home tant temut y á qui la gent donava proporcions desmesuradas, pintantlo com una especie d' home feréstech y desanimat, s' apareixía ab hermosa figura, noble y ab digne ademan, ab son graciós trajo y la ploma, agafada á sa gorra per una rica pessa de pedrería, que onejava al vent: al costat duya una daga qual mánech era tot també de ricas pedras. Al veurel en mitj d' aquell bosch, al cim d' aquell campanar, rodejat del blanch fum, daurat pel sol que com un núvol de gloria l' environava, mes

que un lladre facinerós semblava una hermosa aparició. Al prompte, res mes que això vejeren los del bosch, mes en un moment en que 'l fum era menos intens, pogueren veure á la bella Blanca de Torrellas, mitj asfixiada en sos brassos,

—Ah! miserable, cridá 'l de Pinós, tórnans la nostra hermosa donzella.

—Senyor de Pinós, respongué ab clara y enérgica pero dolsa veu lo de dalt; no es de nobles apostrofar al vensut; tinch prou valor pera morir ab la mort que m' haveu preparat, més no 'n tinch ni pera ferla sofrir á ella, ni molts dels meus la podrían suportar; vinch á proposarvos, donchs, la restitució de la donzella á cambi de la llibertat dels meus.

—Jamay, jamay, vil lladre, cridaren los cavallers; massa crims has comés pera que ara 't deixem en llibertat de seguir arruinant eixas comarcas; tú deus morir á mans de la justicia.

—Es sols la meva vida la que voleu? torná á dir ell.

—Sí, sí.

—Donchs deixeu anar á tots los meus, y os prometo entregarvos á Blanca, y constituhirme vostre presoner.

Blanca llensá un sospir que 'ls de baix no sentiren; ell mormolá á sa orella ab trista veu:

—Qué hi fa que jo perdi la vida si avans te perdo á tú?

—Morta la cuoa, mort lo verí, digué un dels cavallers.

—Si, digué 'l de Tamarit, fora 'l pastor se esgarriarán las ovellas, y no será difícil atraparlas.

Convinguérense aixís; apartaren las brancas de dessota una finestra en la que 'l foch havia pres menos increment y 'ls lladres comensaren á sortir per ella: quan tots foren fora, saltá en Testa-fort portant en sos brassos á una dona vella y desgrenyada, de mirada fosca y escudrinyadora, ab sos groixuts y curts cabells grisos enterament desfets que li venian per la cara fentla semblar, al sortir per entre las flamas, á una de aquellas terribles aparicions de que 'ns parla 'l Dante.

—Vaya una hermosura com tenian aquí guardada; deya un.

—Sembla una óliva, deya un altre.

—Lo que sembla es lo que es, una mala bruixa.

—Y Blanca? digué 'l de Pinós.

Per única resposta Testa-fort torná á saltar dins de la ermita, y no 'n sortí fins que s' hagué assegurat de que 'ls seus havian atravessat sens que ningú 'ls molestés lo cordó de centinellas que al mont hi havia, y de que estavan en entera llibertat. Llavoras surtí portant á la donzella. Ja era hora; encara ell no tenia 'ls peus segurs en terra, quan las flamas, aixecantse per sobre del teulat, derrumbaren ab gran estrépit lo sostre de la sala per hont havia ell saltat.

—Apreteuli bé las cordas, lligueulo fort, digué un cavaller,—y senyalant la daga que duya á son costat,—apreteulo fort á l' assesí d' en Torrellas, afegí; Testa-fort feu un moviment de ira.

—Y per qué digué; acás creyeu que si jo hagués volgut fugir de vosaltres m' hauria entre-

gat á vostras mans? tenia prou valor pera morir entre 'l foch; cas que no m' haguesseu concedit la llibertat á cambi de la de na Blanca, y aixís donchs ¿per qué lligarme?

Lo tó, l' ademan ab que foren pronunciadas eixas paraulas imposaren á tots; lo temut lladre seguí son camí entre 'ls cavallers, seré y tranquil, mes sense afectada arrogancia.

Blanca de Torrellas havia cambiat enterament son modo de esser de desde son captiveri: ja no tenia aquella franca y espansiva alegría d' altre temps, ja no s' adheria ab plaher á qualsevol proposició de espedicions que 's fes; ho feya tot maquinalment, jamay un sonrís passava per sos llavis, y en cambi, moltas voltas las llágrimas espuntavan en sos ulls; sa dolsa y trista mirada divagava distreta y fins fixa direcció, y tots sos moviments demostravan ben á las claras la abstracció en que estava sumida.

En cambi, na Elionor, al saber la presó del que tant mal li havia fet, semblá recobrar un xich sa intel-ligencia.

Entre tant, Testa-fort fou presentat devant del tribunal que l' havia de judicar, y allí fou acusat de la mort del de Torrellas, del robo del seu fill y del de Blanca, y ademés, de haver encisat donzellas, y de bruixot, en rahó de tornarse lletj y vell moltas vegadas apareixent á alguns en eixa forma, y jove y hermós, quan s' aparexia á altres, per lo qual devia ser condemnat com á home que tenia pacte ab lo diable.

Ell jurá pels Sants Evangelis que no era 'l

matador del senyor de La Roca, y en quant al seu fill,—mireu la meva edat, y coneixereu ab lo temps que ell falta, si això es possible. Mes á això responian sos acusadors que 's tornava vell y jove segons á sos plans convenia.

Per lo que toca al robo de na Blanca, no 'n digué may paraula, y á lo de bruixot y encisador de donzellas, un sonrís despreciatiu fou la única resposta que eixa acusació li meresqué.

Blanca havia remogut cel y terra pera trobar gent que declaressen com no podia ser aquell l' home sanguinari y cruel que tantas morts havia fet, en rahó á sa edat y figura, y prometé sos millors joyells al qui d' aquell li dongués rahó.

Tot fou en vá, y Testa-fort fou condemnat á morir en lo mateix lloch ahont havia comés tants crims.

Pera anar al Mont de las batallas, tenia de passar pel peu del turó del castell. Na Elionor volgué veure, quan per allí passés, al matador de son marit y robador de son fill. Arrivá 'l dia de la execució. A la viuda de Torrellas la alentava una nova vida, tenia mes animació, mes agilitat, y esperava impacient l' hora en que 'l reo devia passar per allí.

En cambi, Blanca estava mes trista, mes absorta y mes descolorida que may. A la hora fixada, la senyora de La Roca, apoyada una ma en son bastó, y passat lo altre bras pel de la trémola Blanca, se situá al peu d' uns arbres á esperar la fúnebre comitiva.

A la entrada del bosch, no gayre lluny d' allí

hont eran ellas, la horrible forca s' alsava descarnada devant dels ulls de la inmensa multitut que hi havia acudit pera presenciar la justicia dels homens.

Sobte 'ls ulls de na Elionor s' obriren desmesuradament fixantse ab insistencia en lo rostre de una dona vella y mal girbada que, amagada derrera un arbre, mirava ab afany al reo que ja venia. Sens dupte 'l rostre d' aquella dona portá recorts á la dormida intel-ligencia de na Elionor, y trayentla de sa insensabilitat y marasme, li feu recobrar la memoria de lo passat: ab una agilitat de la que ningú la haguera creguda capés, alenant apenas y sumament agitada, se llensá demunt la amagada vella dihent ab forta veu:

—Qué has fet del meu fill?

Y sens donar temps de tornar en sí de la sorpresa que aixó causá als espectadors, se tragué de son sí ab convulsa má un objecte que hi guardava. Era una arrecada de pedras de tots colors, montada en plata, que ella havia regalat á la dida de son fill, y que després trová en lo puny clos de son marit, quan li portaren mort. —Mira, mira, li digué ab veu que anava creixent per moments ab la exaltació, coneixes eixa prenda? qui te la doná? qui te la arrancá, assassí de mon marit? y agafantli la orella, mostrava als demés ab ayre triunfant lo esqueix que hi tenia, fet sens dupte al arrancarli d' allí la arrecada.

La aterrada vella no podia dir un mot; mogué sos llabis, mes no articulá una sola sílaba: sens

dupte hauria fugit, mes quan ho intentá, ja es tava presonera á mans dels vassalls del castell. En aquell moment lo reo arrivá allí; son rostre bell no s' havia inmutat gens al veure 'l terrible instrument ahont havia de perdre la vida; semblava que ab tot y sa bellesa y joventut, no li dolia gens de pérdrela: caminava ab noble y digne continent; ningú hauria cregut que caminés á sa fí, mes al arrivar al lloch ahont passava la descrita escena, sos ulls se fixaren no en aquell tumulto sino en la blanca y desmayada figura de la hermosa donzella del Castell. Llavoras son rostre perdé la serenitat y li dirigí una mirada de dolor: Blanca feu un crit y tingué de sostenirse ab sas donzellas pera no caurer.

Na Elionor seguia per moments recobrant sa inteligencia.

—Es ella, es ella, deya, ¿no la coneixeu, faels servidors de ma casa? ¿no veyeu sas faccions?

Y girantse pera buscar á algú que li donés la rahó, sos ulls se toparen ab lo rostre del sentenciat. Al veùrel, un estremeixement s' apoderá de tot lo seu cos, y atansantse á ell li digué ab dolsa y carinyosa veu.

—Qui 't torna á mí, espós meu? ella no 't va assesinar?

No 's pot esplicar la sorpresa que aquestas paraulas causaren als espectadors.

—Bernat, seguí dihent ella, quant temps has estat fora! has trobat al nostre fill? ha perdonat Deu ta poca fé?

Ningú sabia lo que alló significava: los vells

servidors de la familia quedárense també admirats de la semblansa del reo ab son antich senyor.

Entre tant, Testa-fort, recapacitava en sa imaginació ahont y com havia sentit aquella dolsa veu y havia vist un rostre semblant á aquell; la vista de la vella dama li portá á la memoria cosas que ell havia cregut ser un somni sempre que las havia recordadas; aquellas inmensas salas, aquells patis y murallas, aquellas góticas finestras, aquells sitials prop de la gran xemeneya d' una gran sala, y la figura d' una dona hermosa y bella que'l tenia en sa falda y 'l besava constantment, y la noble figura d' un senyor que sempre l' acariciava, se li presentaren ara ab viva forsa, y com á cosa certa y no com un somni.

—¿Qui sou vos que en aqueixos moments suprems y tristos porteu á ma orella los dolsos accents que tant me plavia escoltar en ma infantesa?

—En ta infantesa? digué admirada la dama ¿qui ets tú donchs? no ets en Bernat de Torrellas, mon marit? qui ets tú donchs? torná á dir.

Y tremolosa y agitada fins al últim estrem, descordá ab gran precipitació 'l coll de la jupa del sentenciat, y li mirá 'l coll ab afany. Comensava á conéixeli la joventut, á veure que no era possible que fos son marit. Testa-fort, coneixent lo que buscava, 's tragué una cadena d' or de la qual penjava un reliquiari, y li mostrá, contenint apenas la gran emoció que l' embar-

gava. Quan la dama 'l vejé, llensá un crit, un crit inmens de joya, de felicitat y d' angunia.

—Artur, Artur, mon fill, mon fill amat!

Y caigué en los brassos d' ell, quï estrenyé contra son pit mil voltas aquella blanca, estimada y venerada testa que tants anys feya somniava sens arrivar may á trovar.

Quan despres de haverla besada y tinguda abrassada per llarga estona, la apartá de sí, aquella testa caygué enrera sense moviment.

Havia mort.

La dida del hereu dels Torrellas confessá sos crims. Fugitiva de sa terra ab son marit per la mala conducta d' aquest, trovaren amparo en l' antich casal de La Roca: quan son marit hagué comés lo robo de las joyas de Na Elionor, se 'n aná á la ermita del mont; assessiná al ermitá, y vestí sos hábits, sortint á la nit á fer sas correrias: uns quants homes de mala vida se juntaren ab ell, y ella, que tenia una boja passió per son marit, no tingué valor pera negarli lo que ell li manava, que era que li portés al fill dels senyors pera que d' eixa manera, si algun dia l' agafavan, los hi tornaría en cambi de la vida que li perdonessen. Quan aquella nit lo Senyor de La Roca, que era ab qui menos pensavan, se 'ls aparegué, trobantlos ab gran gatzara celebrant un robo quantiós, comés aquell dia, descubrint aixís sos malifets y la traició d' ella, no tingueren mes recurs que matarlo, mes al ferho, 'l senyor ferí mortalment al malfactor, y arrencá en la lluyta la arrecada de la orella

de la dida, que ella, ab la dolor que li causava, no's cuidá de recuperar: los demés lladres eran tots fora, de manera que ni sapigueren lo que havia passat.

Artur, en tant, sens tenir los instints cruels y sanguinaris de son didot, l' havia superat en valor, enginy y atreviment, per lo que tant s' havia ben fet voler dels de la partida que apesar de sa gran joventut l' aclamaren per son capitá. Lo didot hagué d' aixó tal enveja, que ferit y tot com estava, se convingué ab uns quans pera matarlo; mes aqueixos li feren traició, y quan ho contaren als altres, li donaren entre tots la mort que ell preparava á Artur.

Un any despres dels succesos que acabem de relatar, una gran festa tenia lloch en lo antich Castell de La Roca. Per tots costats se sentian riallas, y la alegria revivia en tots los semblants. Lo jove senyor de Torrellas esposava aquell dia á sa hermosa cosina Blanca que ja havia tornat á recobrar tota sa vivesa y picaresca alegria.

Pels rostres dels deposats passava, empero, un núvol de tristesa que sa present felicitat no acabava de desvaneixer del tot, quan pasavan sos ulls en lo buyt sitial de vora la llar, hont Blanca havia dit á Artur que acostumava á asseures sa pobra mare.

FI.

TAULA.

